Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DANMARKS RIGES BREVE

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

UDGIVET MED STØTTE AF

UNDERVISNINGSMINISTERIET

DEN RABEN-LEVETZAUSKE FOND

CARLSBERGFONDET

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

DANMARKS RIGES BREVE

UDGIVET AF

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

UNDER LEDELSE AF FRANZ BLATT

I. RÆKKE 5. BIND

1211-1223

VED

NIELS SKYUM-NIELSEN

EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG A/S
KØBENHAVN 1957

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tilsynsførende:

ADAM AFZELIUS †, KRISTIAN HALD

OG

STIG IUUL

COPYRIGHT 1957 BY

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB, COPENHAGEN

PRINTED IN DENMARK, FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

INDHOLDSFORTEGNELSE

Manuskript- og Bogfortegnelse . . . . . p. VII

Breve 1211—1223 . . . . . - 1—206

Personregister . . . . . - 207—216

Stednavneregister . . . . . - 217—223

Ordforklaring . . . . . - 224—228

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

MANUSKRIPT- OG BOGFORTEGNELSE

Århusbogen = Add. 53, Fol. i Det kongelige Bibliotek, København.

Acta Borussica .... oder sorgfältige Sammlung allerhand zur Gesch. des Landes Preussen gehöriger Nachrichten ... I—III. Königsberg u. Leipzig 1730—32.

Bexell, S. P., Hallands historia och beskrifning. I—III. 1817—19. Ny upplaga. Göteborg 1931.

Biskop Gunners levned = Vita Gunneri episcopi Vibergensis. E don. var. 135, 4 i Kgl. Bibl., Kbh.

Bosquet = Innocentii tertii pontificis maximi epistolarum libri quatuor, regestorum XIII XIV XV XVI. Ex ms. bibliothecæ collegii Fuxensis Tolosæ. Nunc primum edunt sodales eiusdem collegii et notis illustrat Franciscus Bosquetus. Tolosæ 1635. Exemplar i Kgl. Bibl., Kbh.

Calenberger UB. = Calenberger Urkundenbuch. Abtheilung III. Herausgegeben von Wilhelm von Hodenberg. Hannover 1858.

Cistercienserordenens statutter = Statuta capitulorum generalium ordinis Cisterciensis ab anno 1116 ad annum 1786, edid. J. M. Canivez. I—VIII. Louvain 1933—41.

Close Rolls = Rotuli litterarum clausarum in turri Londinensi asservati. Accurante Thoma Duffus Hardy. I—II. London 1833—44.

Danmarks gamle love i oversættelse ved Erik Kroman under medvirken af Stig Iuul. Kbh. 1945—48.

Dipl. Danicum I = Diplomatarium Danicum, I række, udg. af Niels Skyum-Nielsen og Lauritz Weibull. Kbh. 1957 ff.

Dipl. Danicum II = Diplomatarium Danicum, II række, udg. af Adam Afzelius, Franz Blatt, C. A. Christensen, Gustav Hermansen og Kåre Olsen. Kbh. 1938 ff.

Dohm, Paul, Holsteinische Ortsnamen, die ältesten urkundlichen Belege gesammelt u. erklärt. Inaugural-Dissertation. Kiel 1908.

Dominikanernes fundationshistorie for Danmark = De ordine predicatorum de Tolosa in Dacia. Scriptores rerum Danicarum V 500 ff. Hauniæ 1783.

DRB. I og II jf. Dipl. Danicum I og II.

Esrombogen = E don. var. 140, 4° i Kgl. Bibl., Kbh.

Frederiksborg Amts Stednavne udg. af Stednavneudvalget. Kbh. 1929.

Grandjean, Poul Bredo, Dansk Sigillografi. Kbh. 1944.

Hamburgisches UB. = Hamburgisches Urkundenbuch, hrsg. von I. M. Lappenberg u. A. Hagedorn. I—II. Hamburg 1842—1939.

Hamsfort = Cornelius Hamsfort d. Yngre, ms. Systema Stephanii, De la Gardies donation 25—29 i Uppsala Universitetsbibliotek.

Henrik af Letlands krønike = Heinrici Chronicon Lyvoniae. Monumenta Germaniae historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum. Hannoverae 1874.

Hugo = Sacræ antiquitatis monumenta historica, dogmatica, diplomatica edita a Car. Lud. Hugo. I. Stivagii 1725.

Huitfeldt = Arild Huitfeldt, Danmarckis Rigis Krønicke. I—IX. 4°. Hafn. 1595—1603.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kong Valdemars Jordebog ved Svend Aakjær. I: Text. II: Kommentar. III: Registre. Kbh. 1926—43.

Korner, Hermann, Chronica Novella = Die Chronica Novella des Hermann Korner, hrsg. v. Jakob Schwalm. Göttingen 1895.

Lundebogen = Registrum ecclesie Lundensis i Svenska Riksarkivet, Stockholm.

Løgumbogen = Ny kgl. Saml. 881 2° i Kgl. Bibl., Kbh.

Meklenburgisches UB. = Meklenburgisches Urkundenbuch. I—XXV. Schwerin 1863—1936.

Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning. Uppsala 1913 ff.

Nielsen, Codex Esromensis = Codex Esromensis, udg. v. O. Nielsen. Kbh. 1880—81.

Næstved klosters gavebog = Brevregistratur fra Næstved Skt. Peders Kloster 1528, Herlufsholm Bibliotek.

Patent Rolls = Rotuli litterarum patentium in turri Londinensi asservati. Accurante Thoma Duffus Hardy. I:1. London 1835.

De pavelige registre = Regesta Vaticana i Archivio Segreto Vaticano, Rom.

Potthast = Regesta Romanorum pontificum inde ab anno post Christum natum MCXCVIII ad annum MCCCIV edidit Aug. Potthast. I—II. Berolini 1874—75.

Pressutti = Regesta Honorii papae III edidit sac. Petrus Pressutti. I—II. Romae 1888—95.

Reg. Danica = Regesta diplomatica historiæ Danicæ. 1. Rk. Kbh. 1847 ff.

*Reg. Danica = Regesta diplomatica historiæ Danicæ. 2. Rk. Kbh. 1889 ff.

Regnskabsnotitser i London = Documents illustrative of English History in the Thirteenth and Fourteenth Centuries, selected from the Records, edited by Henry Cole. London 1844.

Reg. u. Urk. SHL. = Schleswig-Holstein-Lauenburgische Regesten und Urkunden, hrsg. von P. Hasse u. Volquart Pauls. I—V. Hamburg u. Leipzig 1886—1932.

Rep. Danicum = Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen, udg. v. Kr. Erslev i Forening med Will. Christensen og Anna Hude. Kbh. I = 1. rk. 1894—1912. II = 2. rk. 1928—39.

Ribe bispekrønike, Kirkehistoriske Samlinger VI:1 23 ff. Kbh. 1933—35.

Ribe Oldemoder = Ribe Stiftskistes Dipl. Suppl. 48 i Rigsarkivet, København.

Ringstedbogen = Topografisk Samling paa Papir, Købstæder, »Diplomatarium Ringstadense« i Rigsarkivet, Kbh.

Saxo, Olrik-Ræder = Saxonis Gesta Danorum, ed. J. Olrik et H. Ræder. I. Haun. 1931.

Schannat = Joannis Friderici Schannat Vindemiæ literariæ, hoc est veterum monumentorum ad Germaniam sacram præcipue spectantium collectio prima. Fuldæ et Lipsiæ 1723.

Schmeidlers udg. af Adam = Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum, hrsg. von Bernh. Schmeidler. MGH. SS. In usum scholarum. Ed. tert. Hannover u. Leipzig 1917.

Sorøbogen = AM. 290, Fol. i Universitetsbiblioteket, København.

Sorø gavebog = Gl. kgl. Saml. 2485 4°, Kgl. Bibl., Kbh.

Suhm = P. F. Suhm, Historie af Danmark. I—XIV. Kbh. 1782—1828.

Summarisk indholdsfortegnelse i Rom = Rubricellae i de pavelige registre.

Trap[4], III = J. P. Trap, Kongeriget Danmark, 4. udg. III. Kbh. 1921.

Vitskølbogen = Ny kgl. Saml. 1193, 4° i Kgl. Bibl., Kbh.

Æbelholtbogen = Add. 51, Fol. i Kgl. Bibl., Kbh.

Øm klosters krønike = Exordium Caræ Insulæ. E don. var. 135, 4° i Kgl. Bibl., Kbh.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1211-1223

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1211. [13.—16. september]. [Citeaux]. 1

Cistercienserordenens generalkapitel befaler abbederne af Ås og Nydala sammen med abbeden af Tvis at undersøge en norsk klostersag.

Afskrift i cistercienserordenens statutter.

Det overdrages abbederne af Ås og Nydala at visitere huset i Lyse, og de skal efter at have taget abbeden af Tvis med sig omhyggeligt undersøge alles forseelser, også forseelser af munkene fra Fountains, som siges at have opført sig usømmeligt, da de visiterede nævnte hus, og de skal på passende måde rette, hvad de erfarer bør rettes, så vel i hoved som i lemmer, og melde til det følgende kapitel, hvad der er foretaget, og hvad de klarlægger om de to munkevisitatorer[1]).

1) om dateringen til 13.—16. september henvises for denne og de senere beslutninger fra generalkapitlet til DRB. I:4 nr. 80, note 3.

1211. 7. november. Lateranet. 2

Pave Innocens III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og biskop Oluf af Ribe at skride ind mod en borger fra Lund, der har erhvervet sig en pavelig ægteskabsdispensation ved falske foregivender.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund og biskop Oluf af Ribe.

I skal vide, at vi er blevet underrettet om, at en borger i Lund, Strange, under falske foregivender og med tilsidesættelse af sandheden har opnået dispensationsbrev[1]) af os for den fjerde svogerskabsgrad, hvorved han er knyttet til sin hustru[2]). Han har nemlig hævdet, at han, før ægteskabet blev indgået, havde været fuldstændig uvidende om samme svogerskabsgrad, og at han svævede i livsfare, hvis han ikke boede sammen med hende, hvilket jo, som vi har bragt i erfaring, er ganske i modstrid med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sandheden, ja, det er tilmed sådan, at adskillige, hvis denne forbindelse tillades, med dette exempel for øje vil søge at blive gift ulovligt og ikke vil kunne afholdes herfra. Derfor befaler vi jer, brødre, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I, hvis det forud anførte er i overensstemmelse med sandheden, efter at have stævnet dem, som rettelig bør stævnes aldeles uanset føromtalte brev og med tilsidesættelse af hindrende appel træffer en kanonisk afgørelse — da det ikke har været vor hensigt at befordre en sådan løgnagtig ansøger og bevilge ham vor dispensation — og ved kirkelig straf sørger for, at det, som I bestemmer, overholdes urokkeligt.

Givet i Lateranet den 7. november i vort pavedømmes fjortende år.

1) tabt. — 2) jf. DRB. II:1 nr. 91, note 2.

3 1211.

Niels Pedersen kundgør, at han har skødet klostret i Væ halvdelen af sin lod over Jomfru Marias alter og, for at ikke hans gave skal blive omstødt af hans unge sønner og slægtninge, genindløst den for en gård.

Afskrift på Det kongelige bibliotek.

År 1211 for Herrens menneskevorden.

Jeg Niels, søn af Peder, har til frelse for min sjæl, selv sund og rask, i nærværelse af hr. ærkebiskop Anders og gældkeren hr. Ingmar og mange velbyrdige mænd stadfæstet halvdelen af min lod for brødrene i Væ ved en skødning over Skt. Marias alter, mens ærkedegnen Anders og dekanen Tord og mange andre, gejstlige så vel som lægfolk, stod hos. Men for at der ikke, når jeg er død, kan rejses nogen trætte imod dem angående dette, og for at det, som sker i tiden, ikke skal gå til grunde sammen med tiden, plejer det at blive foreviget ved vidnesbyrd af gode mænd og breve, og for at det ikke skal være muligt for vore sønner eller andre unge slægtninge at omstøde vor gave, har jeg genindløst lodden med en gård i Barum og stadfæstet det med vort segls vidnesbyrd. Hvem der altså end forsøger at omstøde føromtalte stadfæstede gave, skal ikke være i tvivl om, at han har nedkaldt den almægtige Guds og den hellige Jomfru Marias og alle helgeners vrede over sig, og skal få lod med dem, som sagde til Gud Herren: Vi vil ikke vide af dine veje[1]).

Amen.

1) Job 21,14.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1211. 4

Ærkebiskop Anders Sunesen af Lund kundgør, at Niels Pedersen har skødet klostret i Væ halvdelen af sin lod over Jomfru Marias alter og derefter genindløst den for en gård.

Afskrift på Det kongelige bibliotek.

Anders, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, Sverrigs primas, til alle, som får dette brev i hænde, hilsen med den sande frelser.

Vi gør vitterligt for jer alle, at Niels, søn af Peder, år 1211 for Herrens menneskevorden på den dag, da gældkeren hr. Ingmar i Væ trolovede sin datter med hr. P.[1]), søn af Ebbe, til frelse for sin sjæl, selv sund og rask, i vor nærværelse, og mens ærkedegnen Anders og dekanen Tord og gældkeren hr. Ingmar og mange andre velbyrdige, gejstlige så vel som lægfolk, stod hos, har stadfæstet halvdelen af sin lod for brødrene i Væ ved en skødning over Skt. Marias alter, hvilken lod han strax som aftalt genindløste med den gård, som kaldes Barum. Vi er vidner herom. Hvem der altså end forsøger at omstøde førnævnte så åbenbare og på denne måde stadfæstede gave, skal ikke være i tvivl om, at han har nedkaldt den almægtige Guds og den hellige Jomfru Marias og alle helgeners vrede over sig, ligesom han også skal ligge under for vor bandlysning, indtil han på en passende måde gør bod herfor både over for Gud og over for samme brødre.

1) kan ikke identificeres.

1211. Grønsund. 5

Biskop Peder Sunesen af Roskilde tager Esrom kloster under sin beskyttelse og stadfæster en række særligt nævnte besiddelser, heriblandt en del forsvundne landsbyer, (Nørre-)Herlev ifølge Ebbe Sunesens gave og en trediedel af tienden fra Esbønderup sogn.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Peder, af Guds nåde Roskildekirkens biskop, kansler hos de Danskes konge, sender hilsen til alle troende i Kristus, så vel tilkommende som nulevende.

Forfædrenes handlinger betros til breve, for at de ikke skal blive afkræftet, enten fordi de går i glemme eller som følge af overgreb fra onde og ugudelige menneskers side, der alene er opsat på at rejse trætte. Men når breve autoritativt og ved at meddele troværdige vidner giver underretning

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

om, hvad der er sket, så standses de nederdrægtige menneskers frækhed og forvovenhed, idet de bliver afsløret, og tåbernes ønsker, der strider mod al retfærd, går ikke i opfyldelse. Da vi nu ved, at der er megen ondskab hos menneskene, ønsker vi, at der skal være en sådan sikkerhed for de enfoldige klostergivne, at vi ved al vor årvågenhed afvender, at det, som vi mener, skal virkeliggøres gennem os til ære for Gud og til styrkelse af klosterlivet, nogensinde forringes ved nogen som helst forslagenhed fra nedrige menneskers side. Så vel tilkommende som nulevende skal altså vide, at den ærværdige abbed Eskil af Esrom er kommet i så stor og kærlig gunst hos os, at vi med henblik på en gengældelse fra Gud har omfattet det kloster, som han jo står i spidsen for, med nåde og gunst, således at han kan glæde sig over vor myndigheds privilegium vedrørende alle besiddelser og de grænser, der er fastsat herfor enten af almissegiverne eller af sælgerne. Vi har altså velvilligt givet vort samtykke til førnævnte abbeds rimelige ønsker og af ærbødighed og til hæder for Gud, der har skabt alt, og til frelse for vor sjæl, villigt imødekommet de ønsker, som de klostergivne fremsatte, og taget samme kirke tillige med alle dens besiddelser inden for disses bestemte grænser under vor beskyttelse, og vi har påbudt, at de skulde bestyrkes ved dette brev, indledt med vort navnetræk, og ladet navnene på samme kirkes besiddelser antegne nedenfor: Esrom, hvor klostret selv er beliggende, og det sted, hvor der engang var en landsby, som kaldtes *Tanga[1]), og *Dauisthorp[1]) med enge, skove, fiskevande og dets øvrige tilliggender, Villingerød, hvor der engang var de mindre landsbyer *Eskilsholm[1]), *Langholm[2]), og de jorder på den anden side Gedevase, som den hæderværdige kong Valdemar gav, Havreholm med den jord, hvor landsbyen *Aholm[3]) engang lå, og de jorder, hvor landsbyen *Roka[4]) og *Bouethorp[5]) lå, Borsholm og Horserød med deres tilliggender, *Tomethorp[5]) med dets tilliggender, skove og enge og vande og alle tilliggender til landsbyerne *Karlsthorp[1]), *Hiorteholm[2]), Borupgård, Toelt, Reerstrup, *Stenhas[6]), Flynderup, Rørtang, *Bouethorp[5]), *Arnbiornkiep[5]) med dets tilliggender, Højsager, Såne, Nyrup, Dagerød med skove, enge, vande og alle dets tilliggender, Krogdal, *Saxolstorp[2]), Torup, Kistrup, *Sibbethorp[2]), Sletelte, *Stenholt[7]) med sine landsbyer *Mulneholt[7]) og *Birsethorp[6]) med skove, enge og vande, ladegården, som hedder Holløse, med alle dens tilliggender, (Nørre-)Herlev ifølge hr. Ebbes[8]) gave og en andel i Veddelev, ladegården Morup i Halland med skove, enge, vande og fiskevande og alle tilliggender i land og ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hav nær ved *Glumstenuuit[9]), og alt, hvad de sammesteds kan få ved retmæssige køb eller de troendes gavmildhed, *Skielsholm, *Heluesio, *Weling, *Sineruth[10]), en trediedel af tienden fra hele Esbønderup sogn, som vi[11]) har givet dem til evig tid. Hvis altså nogen med viden og vilje forsøger at handle mod bestemmelserne i dette vort brev og optræder som forstyrrer af de klostergivne brødres fred og ro, skal han, med mindre han ved en passende bod vil gøre sin egen dristige forvovenhed god igen, gå til grunde, ramt og bundet af bandlysning og gennemboret af den Helligånds sværd, og når dommens dag kommer, ligge under for den sidste fordømmelse. Men vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer denne stiftelses rettigheder, så at de både her kan nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige freds løn. Amen.

Givet i Grønsund år 1211, efter at Ordet blev kød, i vort bispedømmes tyvende år.

Jeg Åge, provst, har skrevet under.
Jeg Jordan har skrevet under.
Jeg Peder, provst, har skrevet under.
Jeg Josef, kapellan, har skrevet under.

1) forsvunden bebyggelse i Holbo herred. — 2) forsvunden bebyggelse i Esbønderup sogn, Holbo herred. — 3) forsvunden bebyggelse i Hornbæk sogn, Lynge-Kronborg herred. — 4) forsvunden bebyggelse i Vejby sogn, Holbo herred. Se nærmere Frederiksborg Amts Stednavne 65. — 5) forsvunden bebyggelse i Tikøb sogn, Lynge-Kronborg herred. — 6) forsvunden bebyggelse i Asminderød sogn, Lynge-Kronborg herred. — 7) forsvunden bebyggelse i Nøddebo sogn, Holbo herred. — 8) Ebbe Sunesen. — 9) utvivlsomt identisk med *Glumstenschog*, som nævnes i et diplom, der er udstedt af kong Valdemar I til fordel for Esrom kloster og rettet til Faurås herred i Halland (Nielsen, Codex Esromensis, nr. 218). Glumstenen omtales af S. P. Bexell 1817—19 (Hallands historia, II 90, ny udg. 328) som en stor og mærkværdig sten, liggende på kysten ved Långaveka by, i Morups sogn. — 10) disse 4 stednavne kan ikke identificeres, og det vides end ikke, om de har ligget i Halland eller på Sjælland. — 11) »vi« er overført fra ærkebiskop Absalons privilegium for Esrom kloster fra [1178] og går altså tilbage til denne, mens biskop Peder Sunesen blot vedstår gaven. Det nævnte Absalondiplom har dannet forlæg for store partier af den foreliggende text. Jævnfør iøvrigt nr. 7, note 1.

1211. Grønsund. 6

Ærkebiskop Anders Sunesen af Lund tager Esrom kloster under sin beskyttelse og stadfæster en række særligt nævnte besiddelser, heriblandt en del forsvundne landsbyer,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

(Nørre-)Herlev ifølge Ebbe Sunesens gave og en trediedel af tienden fra Esbønderup sogn.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Anders, af Guds nåde den hellige Lundekirkes ærkebiskop, Sverrigs primas, sender hilsen til alle troende i Kristus, så vel nulevende som tilkommende.

De, der lever[1]) klosterlivet, bør støttes og beskyttes af biskoppen, for at ikke nogen i had og frækhed enten skal drage dem bort fra deres forsæt eller, hvad Gud forbyde, svække dem i den hellige tros kraft. Forfædrenes handlinger betros til breve, for at de ikke skal blive afkræftet, enten fordi de går i glemme eller som følge af onde menneskers overgreb. Men når breve autoritativt og ved at meddele troværdige vidner giver underretning om, hvad der er sket, så tilintetgøres de nederdrægtige menneskers frækhed og forvovenhed ved at blive afsløret. Da vi nu ved, at der er megen ondskab hos menneskene, ønsker vi, at der skal være en sådan sikkerhed for de enfoldige klostergivne, at vi ved al vor årvågenhed afvender, at det, som vi mener, skal virkeliggøres gennem os til ære for Gud og til styrkelse af klosterlivet, nogensinde kan forringes ved nogen som helst forslagenhed fra nedrige menneskers side. Derfor, elskede sønner i Herren[2]), har vi nådigt bevilget den ærværdige abbed Eskils og vore klostergivne brødres rimelige forlangender og taget det for os kære Esrom kloster, hvor de tjener Gud, under Skt. Marias og Skt. Laurentius' og vor beskyttelse, og vi bestyrker det ved dette brevs privilegium. Vi fastsætter nu for det første, at den klosterorden, der er indrettet i samme kloster med Guds vilje og efter Skt. Benedikts regel, til evige tider ubrødeligt skal overholdes dær. Endvidere skal alle besiddelser og alt gods, som samme kloster for øjeblikket besidder på retmæssig og kanonisk vis eller med Herrens bistand i fremtiden vil kunne erhverve gennem pavelig bevilling, kongelig eller fyrstelig gave, de troendes skænk eller på andre retmæssige måder eller ved køb, forblive urokket og urørt i jeres og jeres efterfølgeres eje. Heriblandt har vi ment særlig at burde nævne selve stedet Esrom, hvor førnævnte kloster er beliggende, de steder, hvor der engang var de landsbyer, som hed *Tanga[3]) og *Dauisthorp[3]), med alle deres tilliggender, skove, enge, vande, græsgange, fiskevande og møller, Villingerød, Havreholm, Borsholm, Såne, Toelt, *Tummethorp[4]), *Arnbiornkiøp[4]) med alle dets tilliggender, skove, vande, enge, fiskevande, og landsbyerne *Haholm[5]), *Roka[6]), *Boue-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

thorp[4]), *Eskilsholm[3]), *Langaholm[7]) og den jord på den anden side Gedevase, som den hæderværdige kong Valdemar gav, *Horseholm[7]) med skove, vande og enge, Horserød, Rørtang, Flynderup, *Karlstorp[3]), *Hiorteholm[7]), *Bouethorp[4]), Reerstrup, *Stenhas[8]), Dagerød, Højsager med skove, vande, enge og græsgange, Krogdal, *Saxolsthorp[7]), Torup, Kistrup, *Sibbethorp[7]), *Stenholt[9]), *Birsethorp[8]), *Mulneholt[9]) med skove, enge og græsgange, ladegården Holløse med alle dens tilliggender, (Nørre-)Herlev ifølge hr. Ebbes[10]) gave, en andel i Veddelev, Morup i Halland med skove, vande, enge og græsgange, og *Glumstenuit[11]) med alle dens tilliggender, *Skiesholm[12]), *Heluesio, *Weling, *Sineruth[13]), en trediedel af hele tienden fra Esbønderup. Hvis altså nogen med viden og vilje forsøger at handle mod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, med mindre han ved en passende bod gør sin egen dristige forvovenhed god igen, omkomme, ramt og bundet af bandlysning og gennemboret af den Helligånds sværd, og ligge under for den sidste fordømmelses hævn. Men vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer denne stiftelses rettigheder, så at de både her kan nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige freds løn. Amen.

Givet i Grønsund i det Herrens år 1211 i vort bispedømmes år[14]).

1) den latinske text har *agentibus*, som antagelig er fejl for det i denne arengaformel faste udtryk *eligentibus*. Oversættelsen bliver herefter 'vælger' i stedet for 'lever'. — 2) ordene *scientes quod*, som findes i texten, er ikke oversat. Grunden er, at de helt bryder konstruktionen og ikke lader sig forlige med denne. De står iøvrigt som et tydeligt udtryk for dictatorens forkærlighed for præsens participium, jf. nr. 7, note 1. — 3) se nr. 5, note 1. — 4) se nr. 5, note 5. — 5) Se nr. 5, note 3. — 6) se nr. 5, note 4. — 7) se nr. 5, note 2. — 8) se nr. 5, note 6. — 9) se nr. 5, note 7. — 10) se nr. 5, note 8. — 11) se nr. 5, note 9. — 12) nr. 5 har den rigtigere form *Skielsholm*. — 13) se nr. 5, note 10. — 14) årsangivelsen mangler i texten. 1211 faldt i Anders Sunesens 9.—10. ærkebispeår, jf. DRB. I:4 nr. 45, note 6. Det foreliggende diplom er for store stykkers vedkommende kopieret efter Peder Sunesens privilegium for Esrom kloster, udstedt samme tid og sted, nr. 5. Se iøvrigt nr. 7, note 1.

[1211—1213], overenskomsten mellem klostrene i Odense og Evesham svarende til overenskomsten mellem Evesham og Malmesbury, trykt af Lauritz Weibull i Scandia XIII (1940) 204 og dær dateret som anført, må i stedet hidrøre fra tiden [1191—1205] og vil blive trykt i bind 3 af første række.

[1211—1214]. 7

For at kunne drage på pilgrimsfærd overgiver Niels, søn af vicegrev Niels, med sin moders tilladelse sit fædrene gods i Huseby og Skærød til Esrom kloster for en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

salgspris af 20 mark guld. Ni mark er udbetalt ham i heste og penge, tre har Niels skænket klostret for at løse sin hovedlod sammen med en mark til hans værnehelgens alter. Fire mark skal hans brud have, om han dør, to mark fordeles mellem en række klostre og kirker, og een mark bruges ved hans amindelse. Hvis Niels vender tilbage, skal han have ret til den del af godset, som står for klostrets udlæg, dog forudsat at disse godtgøres. Indtil da skal klostret oppebære samtlige indtægter uden fradrag i hovedstolen og, hvis han afgår ved døden, indtræde i arvelig besiddelse af godset.

Afskrift i Esrombogen.

I Faderens, Sønnens og den Helligånds navn. Jeg Niels, søn af hr. vicegrev Niels, sender hilsen til alle troende i Kristus, der ser dette brev, så vel tilkommende som nulevende[1]).

Forfædrenes handlinger betros til breve, for at de ikke skal blive afkræftet, enten fordi de går i glemme eller som følge af nedrighed og svig hos de mennesker, der alene er opsat på at gå krogveje og rejse trætte. Men når breve autoritativt og ved at meddele troværdige vidner giver underretning om, hvad der er sket, så tilintetgøres de nederdrægtige menneskers frækhed og forvovenhed ved at blive afsløret, og de ondes ønsker, der strider mod al retfærd, går ikke i opfyldelse. Da vi nu ved, at der er megen ondskab hos nedrige mennesker, ønsker vi, at der skal være en sådan sikkerhed for dette vort forehavende, at vi ved al vor årvågenhed omsigtsfuldt afvender, at det, som vi under den Helligånds tilskyndelse ønsker virkeliggjort til ære for Gud og til bod for min sjæl, nogensinde kan forringes ved nogen som helst forslagenhed fra nedrige menneskers side. Derfor skal så vel tilkommende som nulevende vide, at jeg Niels, efter hvad den guddommelige nåde har indgivet mig, har besluttet at begive mig på pilgrimsfærd for at sone, hvad jeg har begået, og jeg er blevet bestyrket heri ved min herre kongens råd og tilladelse, samt sindet hertil gennem min moders og mine andre slægtninges tilskyndelse. Idet jeg da anså mig selv for at være ude af stand til at bekoste denne rejse, fordi der var så mange udgifter til forskellige fornødenheder, og dog ikke ved at optage lån hertil vilde ligge nogen af mine venner til byrde, har jeg, for at målet for min møje kan være Gud mere velbehageligt, hvis det nås på bekostning af det, der tilhører mig selv og ikke fremmede, i nærværelse af min herre kongen, i lige måde af min elskede moder, der har givet sin tilladelse, og mange andre velbyrdige mænd og landets stormænd[2]) overgivet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mine elskede brødre, der tjener Gud i Esrom, min fædrene arv, der er mig kær frem for noget og efterladt os af bedstefædre og oldefædre, til salg for en pris af tyve mark guld. Og for at det kan blive klart og tydeligt for alle, er Huseby navnet på denne min besiddelse med alle dens tilliggender, skove, enge, fiskevande, græsgange, med mølle, huse og alt andet rørligt og urørligt, Skærød med alle dens tilliggender, skove, agre, enge, græsgange, fiskevande, landboer og indtægter. Men hvis jeg vender tilbage i fred med livet i behold[3]), skal alt, hvad jeg har overgivet førnævnte brødre ligesom til salg, ubeskåret forblive mit og tilhøre mig, dog således at jeg først skal betale, hvad jeg har modtaget som lån i sølv og i heste, og i mellemtiden skal de besidde førnævnte besiddelser uden nogen indsigelse og oppebære alle indtægter uden fradrag i hovedstolen. Men hvis jeg i mellemtiden går al kødets gang, skal de besidde førnævnte besiddelser med arvelig ret til evig tid, og vi forbyder under trusel om bandlysning og anathema[4]), at det nogen sinde skal være nogen tilladt at afhænde førnævnte besiddelser fra klostret eller sælge eller mageskifte dem med andre. For at det iøvrigt kan være bekendt for dem, der ønsker at vide, hvad vi har bestemt i vor overenskomst — hvorledes denne købssum er betalt eller skal betales — lad ham blot rette opmærksomheden mod det nedenfor anførte. De har først udbetalt mig ni mark guld i heste og sølv, de resterende tre har jeg givet dem som betaling for at løse min hovedlod, den fjerde har jeg desuden tillagt dem til at tilvejebringe prydelserne for min værnehelgen Skt. Niels' alter. Fremdeles skal de videre betale fire mark guld til min elskede brud, dog først når de får sikkert budskab om min død. Men hvis hun dør i mellemtiden, skal arvingerne efter min brud oppebære disse gaver i sølv. Desuden har jeg til bod for min sjæl overdraget to mark af disse[5]) til enkelte klostre og kirker, som samme[6]) skal udbetale, det vil sige Æbelholt[7]) en, Slangerup en, nonnerne i Roskilde en, Ringsted en, Næstved en, Sorø en, Antvorskov en, hospitalet i Roskilde en, kirkerne i Ramløse en, Annisse en, Skævinge en, Krogstrup en, Jærnløse en, *Horsleuff[8]) en, Ågerup en, Skt. Clemens kirke i Slagelse en. Den ene[9]), der er til overs, skal de, som jeg har fastsat for dem, fordele til præster og fattige på den første og tredivte dag for min død, når de får bud herom, og ved årtiden. Men jeg har bestemt således om mine huse og alle rørlige ting, det vil sige klæder og kvæg, at der af dette skal rejses et alter i Esrom til ære for følgende helgener: apostlen Jakob, biskop Niels, kong Olav og de hellige jomfruer Gertrud og Juliana. Desuden skal konventet hvert år bespises

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med hvedebrød og mjød så godt som muligt. Men hvis jeg, om Gud beskytter mig, vender tilbage, vil jeg i troskab udføre alt dette selv.

1) Niels Grevesøns diplom hører sammen med tre andre udaterede dokumenter for Esrom kloster vedrørende samme gods, to kongelige stadfæstelser og een biskoppelig (nr. 8—9 og 164). De to kongebreve er udstedt af Valdemar II Sejr og Valdemar III, kaldet den Unge. Et af disse kongebreve, utvivlsomt Valdenar II's, omtales i den biskoppelige bekræftelse og er altså udfærdiget forinden. Nu fremgår det af et kongeligt mandat fra 1249, at den Roskildebiskop, som stadfæstede godset, var Peder Sunesen. Denne beklædte den sjællandske bispestol 1191—1214. Valdemar Sejrs diplom og biskoppens eget er altså udstedt senest 1214. Da nævnte kongediplom viser indflydelse fra Niels Grevesøns, må også dette have foreligget i hvert fald i dette år. For at kunne fastsætte hvornår disse tre sidstnævnte dokumenter tidligst kan være udgået, er det nødvendigt at undersøge affattelsen af dem. En sådan undersøgelse hviler helt og holdent på den latinske text, og hvad angår den nærmere bevisførelse, må derfor henvises til indledningen til nr. 7 i Diplomatarium Danicum I:5, hvor også dateringsproblemerne er genstand for en mere udførlig behandling. Her kan kun resultatet lægges frem. Det viser sig, at en bestemt dictator har været i virksomhed i Esrom kloster i disse år. Han har dicteret både Peder Sunesens og hans broder Anders Sunesens store privilegier for klostret af 1211 u.d. (nr. 5—6). Som grundlag for det sidstnævnte har han benyttet Peder Sunesens privilegium, og det kan godtgøres, at dette også er brugt som forlæg af ham ved affattelsen af Niels Grevesøns diplom. Dette er ensbetydende med, at samme diplom tidligst kan være udstedt i 1211. Herefter kan det tidsfæstes til [1211—1214]. Denne datering har gyldighed også for de af Niels Grevesøns dokument afhængige stadfæstelser, både Valdemar Sejrs og Peder Sunesens. Det eneste, som taler imod denne tidlige datering af de tre diplomer, er de titler, som kongen fører i sit bekræftelsesbrev. Da han hverken fremtræder som 'hertug af Jylland' eller 'herre over Nordalbingien', måtte man vente, at udstedelsen havde fundet sted efter år 1214, da han ophører med at bruge de nævnte titler, jf. DRB. I:4 nr. 53, note 1. Imidlertid viser formuleringen af kongebrevet, at også dette er ført i pennen af den ovenfor omtalte Esromdictator. Der er efter alt at dømme tale om en modtagerudfærdigelse, og dette bliver da forklaringen på, at stadfæstelsen for Esrom ikke er kancellimæssig i sin udformning. Der er herefter intet til hinder for, at også denne tilhører tiden [1211—1214]. — 2) det skete i Vordingborg, se nr. 8. — 3) 1. Mosebog 18, 10, 14. — 4) se DRB. I:4 nr. 41, note 4. — 5) af de tyve mark. — 6) munkene i Esrom. — 7) her og i det følgende menes en øre. — 8) forsvunden bebyggelse, der er gået ind under Slagelse. Jf. *Hosløff Mark*, nævnt som overdrev til Slagelse by 1490 og 1492 (Rep. Danicum II:4 nr. 6658, 7257) samt 'Aasløv Gadekær' på et bykort fra 1765 (Trap[4], III 69). — 9) nl. mark.

8 [1211—1214].

Kong Valdemar II Sejr kundgør og stadfæster, at Niels Grevesøn i hans nærværelse har overdraget Esrom kloster Huseby og Skærød, ialt tyve mark guld, deraf fire mark som gave, resten som salg til den rette pris.

Afskrift i Esrombogen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle troende i Kristus så vel tilkommende som nulevende hilsen til evig tid[1]).

De, der vælger klosterlivet, bør, da der finder mangfoldige overgreb sted fra nedrige menneskers side, støttes og beskyttes af kongen, for at ikke nogen i had og frækhed enten skal drage dem bort fra deres forsæt eller, hvad Gud forbyde, svække dem i den hellige tros kraft. Derfor sømmer det sig, at vi, så ofte som det, der vides at passe for den hellige og agtværdige tro, udbedes af os, bevilger det med villigt sind og på rette vis giver de bedendes ønsker vor understøttelse som kongelig majestæt. Det er da vort ønske, at ingen klostergivne forulempes af nogen uret, men stedse lever uforstyrret, beskyttet mod nedrige overgreb af vor kongelige magt, og herved ønsker vi at forsone Gud i hans miskundhed og nåde med skrøbeligheden hos os. Derfor gør vi vitterligt for alle, der ser dette brev, at besiddelsen Huseby og Skærød med alle dens tilliggender er kommet i Esrom klosters hænder. Niels med tilnavnet Grevesøn, der — mod gengældelse i det evige liv — står i begreb med at begive sig på pilgrimsfærd til Jerusalem, overdrog jo brødrene i Esrom en del af de førnævnte besiddelser som gave til bod for sin sjæl, nemlig fire mark guld, mens han overgav og til den rette pris solgte den resterende del af besiddelserne, det vil sige seksten mark guld, i Vordingborg i nærværelse af os og mange andre af landets velbyrdige mænd. Og for at bekendtgørelsen af dette køb kan stå ved magt og stedse forblive urørt for fornævnte brødre, stadfæster vi den ved at skrive dette brev og hænge vort segl under, og vi bestyrker den mod alle spidsfindige indsigelser.

1) som påvist i nr. 7, note 1, må denne kongelige stadfæstelse tilhøre et af årene mellem 1211 og 1214, til trods for at de titler, kongen fører, ikke er kancellimæssige. Stadfæstelsen er iøvrigt sat op så vel med nr. 6 som nr. 7 som forlæg.

[1211—1214]. 9

Biskop Peder Sunesen af Roskilde tager Esrom klosters besiddelse Huseby og Skærød under sin beskyttelse.

Afskrift i Esrombogen.

Peder, af Guds nåde Roskildekirkens biskop, til alle troende, der ser dette, hilsen i Herren[1]).

Det er klart, at de ting, der sker i tiden, forflygtiges samtidig med, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tiden flygter, med mindre de gøres urokkelige ved vidnernes røst eller brevets hukommelse. Eftersom vi altså gennem et brev[2]), der er bestyrket ved vor herre kongens segl, klart har indset, at den besiddelse, som hedder Huseby og Skærød, med alle dens tilliggender dels ved gave, dels ved salg til den rette pris er kommet i Esrombrødrenes hænder, tager vi, da vi ikke vil nægte samme brødre, hvad der er ret og billigt, samme besiddelse under Guds og kirkens og vor beskyttelse og forbyder under anathema[3]), at nogen fordrister sig til at forulempe førnævnte brødre angående omtalte besiddelser.

1) udstederen må være Peder Sunesen, biskop af Roskilde indtil 1214. — 2) henviser til kong Valdemar Sejrs stadfæstelse, nr. 8, der har dannet forlæg. Nærværende bekræftelse må da også være udfærdiget efter 1211. Jf. iøvrigt nr. 7, note 1. — 3) se DRB. I:4 nr. 41, note 4.

10 1212. 25. januar.

Kong Valdemar II Sejr fritager Løgumklosters landboer i (Nørre-)Løgum sogn for al kongelig ret og tynge.

Afskrift i Løgumbogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, hertug af Jylland, herre over Nordalbingien, til alle, der ser dette brev, hilsen med al frelses ophavsmand.

Eftersom brevet har en levende hukommelse, får man ufravigeligt hjælp fra det til at sikre sine handlinger. For at det altså kan være åbenbart for både eftertid og nutid, har vi besluttet at kundgøre for alle, at vi, bevæget af fromhed og i håbet om evig gengældelse, har fritaget landboerne i (Nørre-)Løgum sogn under vore klostergivne brødre, munkene i Løgum, for al vor ret og tynge, idet vi på det strengeste forbyder ved Guds og vor nåde, at nogen forulemper dem angående denne immunitet, så sandt som han ønsker at undgå den almægtige Guds og vor kongelige majestæts fortørnelse og bevare hans og vor agtelse.

År 1212 for Herrens menneskevorden den 25. januar.

11 1212. 28. februar. Lateranet.

Pave Innocens III befaler en række tyske ærkebiskopper, biskopper og abbeder at forny de domme, der er fældet mod tilhængerne af den tidligere biskop Valdemar af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Slesvig og denne selv, da han stadig, støttet til hertugen af Saksen, opretholder sin ulovlige styrelse af kirken i Bremen.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskopperne Albertus af Magdeburg og Sigfridus af Mainz og deres lydbiskopper.

Efter hvad vor ærværdige broder biskop Gerhardus af Osnabrück, udvalgt ærkebiskop af Bremen, har sørget for at meddele os, er Valdemar nu i sin foragt nået ned i syndens dyb[1]), så at han ikke blot undlader at rette sig[2]), men hans nedrighed er så at sige gået ham i blodet[3]), han vokser i hykleri og svig mod den romerske kirke og truer med alvorligere og dristigere anslag end hidindtil, således at han, der stadig opdynger vrede imod sig, vil gå til grunde på vredens dag[4]) for Hans dømmende sværd, ved hvis barmhjertighed og iver han blev udfriet fra domfældelse og et meget hårdt fængsel. Indført i Bremen med magt af den højbårne mand, hertug Bernhard af Saksen, stillede han nemlig sin trone i Bremerkirken så at sige mod norden, og siddende derpå, ligesom gudløsheden sidder på et låg af bly[5]), strækker han til det onde og slette[6]) hænderne ud efter kirker og gejstlige foruden over den forvaltning så vel i åndelige som i timelige sager, som han på fordømmelig vis har tiltaget sig i samme kirke, idet han frækt og forvovent bemægtiger sig deres gods og deler og spreder det mellem de lægfolk, hvis voldsmagt han forlader sig på, hvorfor han også har let til forbrydelser, og der er intet, han gyser tilbage for. Thi efter at nogle kanniker og andre gejstlige i Bremen var fordrevet fra deres kirker og præbender, har han rent faktisk, da han ikke kunde det efter loven, overdraget disse præbender og kirker til nogle af sine tilhængere for at gøre dem delagtige i sine slette gerninger, som er hans tilhængere under vildfarelsen. Men skønt du, vor broder af Magdeburg, og vore ærværdige brødre, dine og Bremerkirkens lydbiskopper, og desuden førnævnte biskop af Osnabrück og biskop Otto af Münster med apostolisk myndighed har forkyndt afsættelse og degradering af samme Valdemar, der er ramt og bundet af anathema[7]), er det dog sådan, at han, som burde have ydmyget sig for så stor en kraft fra Guds hånd, forhærder sig under dommen, idet han griber selvophøjelsens horn og regner den dom for intet, som han i det mindste burde have næret frygt for. Efter hans exempel viser dekanen[8]) og nogle andre præster og gejstlige i Bremen på uklog måde foragt for den suspensionsdom, der er afsagt mod dem angående oppebørselen af deres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

beneficier, fordi de havde omgang med ham, og de hører ikke op med at omgås ham og afstår ikke fra at begunstige ham i hans nederdrægtighed. For at samme Valdemar og hans tilhængere altså ikke ligefrem skal bryste sig af deres nederdrægtighed, befaler og pålægger vi jer, brødre, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I hver søn- og helligdag fornyer de domme, der er afsagt mod dem, i jeres kirker, og sørger for, at de fornyes i jeres stifter.

Givet i Lateranet den 28. februar i vort pavedømmes femtende år.

Et omtrent ligelydende brev er skrevet til biskopperne Bernardus af Paderborn, Conradus af Minden, Iso af Verden og Fridericus af Halberstadt og vore elskede sønner, abbederne Hugoldus af Korvey og Giselbertus af Marienfeld i Münster og Paderborn stifter *indtil* ligefrem skal bryste sig af deres nederdrægtighed, befaler og pålægger vi jer, kloge brødre og sønner, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I senest to måneder, efter at I har modtaget dette brev, personligt drager til byen Bremen og dær enten alle på een gang eller hver for sig offentligt fornyer de domme, der er afsagt mod nævnte Valdemar og hans tilhængere, og befaler, at de skal fornyes overalt i kirkeprovinsen Bremen.

Givet i Lateranet den 28. februar i vort pavedømmes femtende år.

1) Ordspr. 18,3. — 2) Esajas 24,20. — 3) Psal. 73,7. — 4) jf. Rom. 2,5. — 5) jf. Zak. 5,7. — 6) jf. Rom. 1,28. — 7) se DRB. 1:4 nr. 41, note 4. — 8) dekanen i Bremen hed på denne tid muligvis Hartwicus, noget senere beklædes denne prælatur af Bernardus.

12 1212. 2. april. Lateranet.

Pave Innocens III stadfæster biskop Peder Sunesen af Roskildes gave af tienderne af (Munke-)Bjergby og Bromme samt huset Pedersborg til Sorø kloster.

Afskrift i Sorøbogen.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner, abbed Gaufred og brødrene i Sorø kloster, af cistercienserordenen, hilsen og apostolisk velsignelse.

Når man beder os om, hvad der er ret og rigtigt, fordrer både billighed og fornuft, at vi i kraft af vort embede drager omsorg for, at det virkeliggøres på behørig måde. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed for jer og gennem jer for samme kloster og bestyrker med dette brevs værn tienderne af Nørre-Bjergby[1]) og Bromme og huset (Peders-)borg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med alle dets tilliggender, som vor ærværdige broder biskop Peder af Roskilde har tilstået jer med fromheden for øje, således som I besidder det retmæssigt og uanfægtet, og således som det indeholdes i denne biskops herom affattede autentiske brev[2]). Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 2. april i vort pavedømmes femtende år.

1) se DRB. I:4 nr. 41, note 3. — 2) se DRB. I:4 nr. 41 og 104.

1212. 4. april. Lateranet. 13

Pave Innocens III befaler ærkebiskop Valerius af Uppsala og hans lydbiskopper og alle andre prælater i Sverrig og Danmark at bistå ærkebiskop Anders Sunesen af Lund som pavelig legat i hans arbejde på at omvende de omboende hedninger.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund, det apostoliske sædes legat.

Vi nærer en sådan tillid til din retskaffenhed og agtværdighed, at vi trygt betror dig at optræde på vore vegne i vanskelige sager i det håb, at du ivrigt vil virke for at fremme dem til ære for Gud og til hæder for det apostoliske sæde. Da du altså, optændt af nidkærhed for den kristne tro, har udført et ikke ringe arbejde på at omvende de omboende hedninger fra vildfarelsen til sandheden og stadig agter at arbejde på at fuldføre dette på en virkningsfuld måde, har vi ment at burde betro dig at optræde på vore vegne, idet vi ved denne vor skrivelse befaler vore ærværdige brødre, ærkebiskop Valerius af Uppsala og hans lydbiskopper og biskopperne og andre prælater ved andre kirker i Danmark og Sverrig, at de skal betragte dig, der trofast arbejder på dette værk, som det apostoliske sædes legat, for at du, hjulpet af deres bistand, med mangfoldig vinding kan bringe os den talent tilbage, der er dig betroet, når du ved Guds førelse vender hjem og har prædiket, som det var dig pålagt. Thi vi bevilger dig fri myndighed til i overensstemmelse med profetens ord at kuldkaste og nedbryde, bygge op og plante ud[1]), således som du med Gud for øje finder, at begge disse ting bør gøres.

Givet i Lateranet den 4. april i vort pavedømmes femtende år.

1) Jerem. 1,10.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

14 1212. 18. april. Roskilde.

Kong Valdemar II Sejr skænker kannikerne i Æbelholt kloster et gavebrev på alt deres gods.

Afskrift i Æbelholtbogen.

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, hertug af Jylland, herre over Nordalbingien, til alle troende i Kristus, nulevende og tilkommende, hilsen til evig tid.

Eftersom menneskets handlinger, så vidt vi ved, kun sikres urokkeligt i den menneskelige hukommelse, hvis de bestyrkes af skriftligt vidnesbyrd, har vi besluttet at gøre vitterligt for nutid og eftertid, at vi til forladelse for vore synder (tilstår) kannikerne i Æbelholt (frihed for al kongelig ret[1])) af alt deres gods. (Til) sikker befæstelse (heraf) overgiver vi (erindringen) dette vort gavebrev, beseglet med vort påtrykte segl[2]). Enhver, som uretmæssigt prøver at omstøde denne gave til dem, skal på dagen for den yderste dom få den vrede, han har gjort sig fortjent til, at føle fra den almægtige Gud.

Givet i Roskilde år 1212 for Herrens menneskevorden, den 18. april.

1) den latinske text er korrupt. Sandsynligvis er nogle ord faldet ud. De er søgt rekonstrueret ved de i parentes indfattede ord. Det er naturligvis ganske usikkert, om rekonstruktionen har truffet det rette. — 2) ordene i parentes mangler eller står på en forkert plads i den latinske text. Oversættelsen gives derfor med forbehold.

15 1212. 9. juni. Lateranet.

Pave Innocens III meddeler kong Filip August af Frankrig, at han ikke på grundlag af dronning Ingeborgs erklæring kan opløse hans ægteskab med hende, uden at sagen overvejes på et almindeligt koncilium, særlig da Ingeborg tidligere har fremsat beedigede erklæringer, der gik ud på det modsatte.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Filip, de Franskes berømmelige konge.

Efter omhyggeligt at have lyttet til og til gavns forstået, hvad vore elskede sønner abbed Adamus af la Trappe og din klerk I.[1]) har sørget for at fremføre for os på dine vegne, konge, og efter at have holdt en indgående forhandling med vore brødre[2]) falder der os ikke nogen udvej ind, hvorved vi med hensyn til de ting, som de har udbedt sig af os til fordel for dig, var i stand til at imødekomme dit ønske uden at krænke Gud[3]), idet vi

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

under påkaldelse af den guddommelige dom erklærer, at vi meget gerne, om det var os tilladt for Gud, vilde sørge for at løse dig fra det bånd, som du heftigt ønsker at blive befriet for. Men i den legemlige omgang mellem dig og din hustru, dronningen, er I gået så vidt, at vi, selv hvis vi alene vilde holde fast ved den erklæring, som det bliver anført, at samme dronning for nylig har fremsat i nærværelse af førnævnte abbed af la Trappe og vor elskede søn magister Robertus af Courçon, nu kardinalpresbyter af S. Stephano Celimontano, ikke i et sådant tilfælde på grundlag af vor egen mening vilde vove at træffe en afgørelse til fordel for dig som følge af evangeliets ord, som Kristus selv har udtalt, at hvad Gud har sammenføjet, skal mennesket ikke adskille[4]), da det er uden for al tvivl, at hverken de helliges exempel eller fædrenes bestemmelser støtter din anskuelse i dette punkt. Hvis vi derfor vilde driste os til at afgøre noget i så henseende, uden at sagen var overvejet på et almindeligt koncilium, vilde foruden den fortørnelse hos Gud og det vanry blandt mennesker, som vi kunde pådrage os derved, en fare muligvis true vor stand og vort embede, da vor myndighed ikke kan dispensere fra sandhedens førnævnte ord, selv hvis vi ikke havde sikker viden om, at også andre erklæringer er afgivet under ed af samme dronning, i følge hvilke ægteskabet hævdes at være fuldbyrdet ved legemlig forening. Derfor har vi ment at burde bede og påminde dig om, høje konge, at du vender det døve øre til falske dårskaber[5]) fra dem, som fedter dit hoved ind med syndefuld olie[6]) og i ønsket om at behage dig menneskeligt set bliver skyld i, at du mishager Gud, da de ikke vover at åbenbare sandheden for dig, for at du ikke muligvis skal blive ophidset på dem. Men vi, som engang på den yderste strenge dommens dag skal aflægge det allernøjeste regnskab om dig for Gud, ønsker ikke, at du skal narres af falskhed og løgn, for at vi ikke på een og samme gang skal udslette både din og vor sjæl, da vi med sandhedens ord ved, at det ikke gavner et menneske, om han vinder den hele verden, men tager skade på sin sjæl[7]). Derfor, meget kloge konge, er det vor bøn, at du afstår fra det forsæt, som til evig tid kunde bringe din sjæl i fare, ligesom Herren, den retfærdige dommer[8]), måske vilde straffe dig, fordi du på denne måde syndede mod ham i dette forhold, og det er vor bøn, at du højligt agter dronningen selv, ved Gud og for Guds skyld, hun, som for at bevare ægteskabets lov, som Gud har indstiftet i Paradiset før syndefaldet, er blevet martret af et langvarigt martyrium. Gør heller ikke os besvær og møje i denne sag, for at det ikke skal se ud, som om du trænger på for at aftvinge os, hvad du ønsker, med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

foranledning i den truende forfølgelse, som vi lider under, eftersom vi, ligesom vi ikke ønsker at nægte dig, hvad man kan bevilge med rette, ikke ønsker at bevilge dig, hvad der med rette bør nægtes og da særlig ikke på dette tidspunkt, for at vi ikke skal synes at bøje af fra sandhedens vej på grund af truslen om forfølgelse.

Givet i Lateranet den 9. juni i vort pavedømmes femtende år.

1) kan ikke identificeres. — 2) kardinalerne. — 3) den latinske text har her en lakune, og oversættelsen 'Gud' er derfor ikke sikker. — 4) Matt. 19,6. — 5) Psal. 40,5. — 6) jf. Psal. 141,5. — 7) Matt. 16,26. — 8) jf. Psal. 7,12.

16 1212. 9. juni. Lateranet.

Pave Innocens III meddeler sin legat i Frankrig Guarinus, at han har afvist kong Filip Augusts erklæring om ikke at have haft legemlig omgang med dronning Ingeborg i egentlig forstand, og irettesætter legaten for hans føjelighed over for kongen.

Afskrift i de pavelige registre.

Til broder Guarinus.

Vi kalder Ham, som ransager hjerterne[1]) og kender alle hemmeligheder[2]), til vidne på, at vi elsker vor meget kære søn i Kristus Filip, de Franskes berømmelige konge, med en så oprigtig kærlighed, at vi ikke ønsker at nægte ham noget, som burde tilstås nogen anden. Men når han beder os om sådanne ting, som vides at ville skade hans frelse til overmål, bør vi nægte det desto indstændigere, jo oprigtigere vi elsker ham, for at vi ikke skal synes, ikke at elske, men at hade ham. Når han altså af nogle øjentjenere, der er fjender af sandheden og retfærdigheden, er blevet forledt til fejlagtigt at tro, at han uden videre kan aflægge ed på, at han ikke har haft legemlig omgang med sin hustru dronningen, på det tænkte grundlag, at foreningen af hans og hendes sæd, omendskønt kønnenes forening har fundet sted under den legemlige omgang, ikke er blevet fuldbyrdet i det kvindelige organ, så opfordrer vi efter indgående at have taget samme dronnings erklæringer, der er afgivet under ed, i betragtning og ud af faderlig hengivenhed og nidkærhed for denne konges frelse, ham til ved vort brev[3]), at han for fremtiden vender det døve øre til sådanne falske dårskaber[4]) og højagter denne førnævnte dronning ved Gud og for Guds skyld, hun, som for at bevare ægteskabets lov, som Gud har indstiftet i Paradiset før syndefaldet, er blevet martret af et langvarigt martyrium. Det er vor vilje, og vi befaler, at hun også skal højagtes af dig, og vi på-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

minder om og besværger dig i Herren, kyndige broder, at du i din sjæl ikke går længere i retning af at tilråde til og samtykke i uretfærdighed og heller ikke, så vidt det står til dig, tillader, at kongen føres bag lyset med falskhed og løgn, og ikke menneskeligt set søger at behage ham til skade for hans og din frelse, for at du ikke skal være skyld i, at han mishager Gud, idet du omhyggeligt tager i betragtning, at det med sandhedens ord intet gavner et menneske, om han vinder den hele verden, men tager skade på sin sjæl[5]). Du skal stræbe efter at gøre samme konge, som, såvidt det står til ham, efter hvad vi tror, har et oprigtigt og hengivent sind, forsonlig og understøtte ham til det gode, således at du i rigeligt mål kan fortjene Guds og det apostoliske sædes nåde som følge heraf, og vær forvisset om, at vi, såfremt vi erfarer, at du står ham bi med gavnlige og frelsebringende råd, virkningsfuldt vil arbejde på at hædre og befordre dig, da det ikke sømmer sig for dig som en klosterlivets mand til stadighed at befatte dig med verdslige anliggender.

Givet i Lateranet den 9. juni i vort pavedømmes femtende år.

1) jf. den latinske bibel, Vulgatas Liber Sapientiæ 1,6. — 2) Dan. 13,42 i Vulgata. — 3) nr. 15. — 4) Psal. 40,5. — 5) Matt. 16,26.

1212. [August—september]. Weissensee. 17

Kejser Otto IV af Tyskland og markgrev Albrekt II af Brandenburg afslutter forbund, hvorefter kejseren skal mægle mellem markgreven og Venderne på den ene side og kong Valdemar II Sejr på den anden. Hvis kejseren ikke kan gennemføre en mægling, der gør fyldest for markgreven, skal han sige sig løs fra den danske konge og hans tilhængere og hjælpe Brandenburgeren imod dem mod til gengæld at få støtte i Saksen og Thyringen.

Original i Wolfenbüttel.

Dette er ordlyden af den aftale, hvorved hr. Otto, Romernes kejser, og markgrev Albrekt af Brandenburg har sluttet forbund og pagt med hinanden.

Kejseren lovede markgreven med håndslag, hånd i hånd, således som det anstår sig den kejserlige majestæt at afgive forsikring, at han vilde være en ivrig og virksom mægler mellem kongen af Danmark og samme markgreve og Venderne. Men hvis han ikke finder en middelvej, der gør fyldest for markgreven, har han lovet at sige sig løs fra kongen af Danmark og hans tilhængere og virkningsfuldt bringe markgreven sikker og ved-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

varende hjælp mod disse og mod hvem som helst. Til gengæld har markgreven lovet hr. kejseren, såvidt hans styrke og midler tillader det, at tjene ham tro mod hvem som helst i de ham tilgrænsende lande, særlig i Saksen og Thyringen, for at bevare kejserriget for ham. På dette samme har også 20 af markgrevens husfolk, hvis navne er antegnet nedenfor, aflagt ed på den her antegnede måde: Hvis markgreven bryder, hvad han har lovet, skal kejseren stævne ham for krænkelse af løftet. Efter at have modtaget stævningen skal markgreven i kejserens nærværelse godtgøre sin uskyld med fremlæggelse af akterne fra begge sider. Hvis han ikke formår at godtgøre den, skal hans 20 folk, der har aflagt ed, inden seks uger fra da af gå i indlager i Brunsvig og ikke forlade dette undtagen med hr. kejserens samtykke. De skal dog forblive dær uden at være lænkede og bevogtede som fanger. Navnene på edsaflæggerne er: Grev Henrik af Schwerin, Jakze, Friedrich af Hasel, brødrene Dietrich og Heinrich af Osterburg, Burchard af Kockstädt, Albrecht af Niendorf, Gerhard af Belitz, Io af Giesenschlage, Albrecht af Buntfeld, Rüdiger af Peulingen, Friedrich af Buch, Arnold Sack, Konrad og Heinrich af Salzwedel[1]).

Men for at ordlyden af dette skal holdes gyldigt og uanfægtet, har det behaget begge parter, nemlig kejseren og markgreven, at lade dette brev affatte herom og bestyrke ved vedhængning af segl, for at det kan forblive et sikkert vidnesbyrd om pagten.

Dette er forhandlet år 1212[2]) for Herrens menneskevorden i den femtende indiktion i feltlejren ved Weissensee i nærværelse af disse vidner: Adolf og Ludolf, grever af Dassel, Bernhard af Dorstadt, Hermann og Heinrich, grever af Harzburg.

1) her er en hel linie ladt åben i originalen, sikkert for senere at kunne indføje de fem navne, der mangler i det foreskrevne antal på tyve garanter. Forbundsbrevet får herved noget ufærdigt over sig. Særlig må imidlertid beseglingen påkalde opmærksomhed. Kun markgrev Albrekt har hæftet sit segl ved, ikke kejser Otto. Den mulighed må da tages i betragtning, at kejseren har undladt at forsegle aftalen og dermed undladt at sætte den i kraft. — 2) forbundsbrevet meddeler året for sin udstedelse, men ikke datoen herfor. Imidlertid er årsangivelsen ledsaget af indiktionstallet 15. Det skiftede til 16 i september, enten 1. eller 24. dag i måneden, såfremt det da ikke er den romerske beregningsmåde, der er lagt til grund, og som lader indiktionen udløbe 24. eller 31. december. Sandsynligvis har vi her den Bedanske beregning for os, hvorefter indiktionen ændres den 24. september. Har vi hermed en temmelig sikker terminus ante quem, synes det også muligt at nå frem til en terminus post quem. Forbundet er indgået 'i feltlejren ved Weissensee'. Hvad enten dette forstås som 'foran Weissensee' eller 'i Weissensee', er det klart, at aftalen først er indgået, efter at belejringen af byen havde taget sin begyndelse. Det skete i juli 1212. Weissensee overgav sig i august. Borgen holdt imidlertid stadig stand. Og endnu

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i samme august måned, eller muligvis i de første dage af september, måtte kejser Otto hæve belejringen af kastellet og drage til Sydtyskland for at imødegå Frederik II. Den 5. september opholdt han sig i Würzburg. Såfremt oplysningerne om udstedelsesstedet tolkes som 'foran Weissensee', fremgår det af det foranstående, at forbundsbrevet må tilhøre tiden juli—august. Opfattes det som ensbetydende med, at kejseren nu stod i byen og altså havde bragt den til fald, må forbundet tilsvarende være sluttet august—september. Ved valget mellem disse muligheder lønner det sig at tage vidnelisten i betragtning. Kun få navne opregnes, og det er kun Saksere, der nævnes. Dette kunde tyde på, at dokumentet er blevet til, efter at Bajrerne og Svaberne havde forladt kejser Otto. 11. august afgik Ottos gemalinde, Beatrix, ved døden. Hun var datter af kong Filip af Svaben, og hendes død blev signalet til frafald blandt Sydtyskerne. Dette taler for at vælge dateringen august—september, idet det må understreges, at kun de allerførste dage af september i givet fald kan komme i betragtning for udstedelsen.

[1212]. 6. august. Silverstone. 18

Kong Johan af England befaler ærkedegnen i Huntingdon at sørge for det fornødne til grev Absalon af Sjællands seksten mænd, der opholder sig i London.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Kong Johan sender sin hilsen til Willelmus, ærkedegn i Huntingdon.

Vi befaler jer, at I skaffer fornødenheder til de seksten Danske, grev Absalon af Sjællands mænd, som er i London, indtil vi giver andet påbud herom, og vi vil sørge for af vore penge fra regnskabsbordet[1]) at dække den udgift for jer, som I anvender derpå. Vi har ladet dette brev besegle med vort private segl.

Med kongen som vidne i Silverstone den 6. august[2]).

1) textens *scaccarium*, der også bruges om skatkammeret som sådan, idet dette har navn efter det i felter inddelte regnskabsbord. — 2) mandatets udstedelsesår fremgår af dets plads i rullen fra kong Johans fjortende regeringsår, der begynder 1212 27. maj og slutter 1213 26. maj.

[1212]. 15. august. Nottingham. 19

Kong Johan af England betaler udgifter for grev Absalon fra Danmark.

Regnskabsnotits i London.

Om onsdagen, på Maria Himmelfartsdag[1]), i Nottingham, til at dække småudgifter til natteleje, smedning, middage og andre sådanne ting for grev Absalon fra Danmark, lagt ud ved Walterus af Preston: 8 skilling, 3 denarer.

Tilladelse fra kongen for samme Walterus.

1) denne og to følgende regnskabsnotitser (nr. 22—23) er optaget i en rulle, der er

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dateret med kong Johan af Englands fjortende regeringsår. Dette omfatter tidsrummet 1212 27. maj—1213 26. maj, og de tre notitser, der stammer fra august måned, må herefter henvises til 1212.

20 1212. 16. august. Nottingham.

Kong Johan af England befaler sine havnefogeder at give sendemændene fra grev Absalon af Sjælland en god modtagelse.

Afskrift i de engelske Patent Rolls.

Kong Johan sender hilsen til alle sine fogder i Englands søhavne.

Vi befaler jer, at I, når sendemændene fra vor elskede ven, grev Absalon af Sjælland, lander i jeres fogedier med fugle eller andre ting til vort behov, modtager dem velvilligt og hæderfuldt og ikke påfører eller tillader, at der påføres dem nogen skade eller tynge.

Med mig selv[1]) som vidne i Nottingham den 16. august i vort kongedømmes fjortende år.

1) kong Johan.

21 1212. 16. august. Nottingham.

*Kong Johan af England befaler Alan fra *Skanes at give sendemændene fra grev Absalon af Sjælland en god modtagelse.*

Afskrift i de engelske Patent Rolls.

Alan fra *Skanes[1]) får et åbent brev fra hr. kongen af ganske samme ordlyd[2]).

Givet med mig selv[3]) som vidne i Nottingham den 16. august i vort kongedømmes fjortende år.

1) kan ikke identificeres. — 2) det vil sige som foregående nr. — 3) kong Johan.

22 [1212]. 16. august. Nottingham.

Kong Johan af England skænker grev Absalon fra Danmark 200 mark.

Regnskabsnotits i London.

På torsdagen nærmest efter Maria Himmelfart[1]), i Nottingham, til grev Absalon fra Danmark, som kom for at besøge hr. kongen, og som drager til sit fædreland: 200 mark som gave.

Tilladelse fra kongen for Walterus af Preston.

1) om dateringen se nr. 19, note 1.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

[1212. 17. august]. Nottingham. 23

Kong Johan af England betaler rejseudgifter til London for grev Absalon fra Danmark.

Regnskabsnotits i London.

I Nottingham[1]), til de udgifter, grev Absalon fra Danmark på vej til sit fædreland har indtil London, tre mark ved Walterus af Prestons hånd. Tilladelse fra kongen for samme Walterus.

1) notitsen har i regnskabet plads under opgørelsen fra fredagen nærmest efter Maria Himmelfart, 17. august. Om dateringen til året 1212 se nr. 19, note 1.

[1212. Omkring 2. oktober]. 24

Kong Johan af England beder kong Valdemar II Sejr om at tage de folk under sin beskyttelse, som skal indkøbe fugle og giver fri adgang til handel for de skibe, der bringer fuglene til England.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Kong Johan sender sin elskede ven Valdemar, af samme nåde[1]) de Danskes og Venders berømmelige konge og hertug af Jylland og herre over Nordalbingien, sin hilsen og inderlige hengivenhed og kærlighed[2]).

Vi sender vor tro mand Brian Hostiarius til jert land for at købe fugle til brug for os, og vi beder jer indtrængende, elskede ven, om at værne ham og dem, som følger med ham i samme anledning, og at yde dem jeres lejde og beskyttelse, således at vi forpligtes til at takke jer som følge heraf. Men de skibe, som skal føre vore fugle, kan trygt komme til England i handelsøjemed i overensstemmelse med ordlyden af vort åbne brev, som vi har sørget for at udstede herom[3]).

1) 'af samme nåde' henviser til den engelske konges titel, der rummer en devotionsformel 'af Guds nåde', men her i de officielle registre altid er udeladt. — 2) skrivelsen må i henhold til sin plads mellem mandaterne fra kong Johans 14. regeringsår være udstedt mellem 1212 27. maj og 1213 26. maj. En nærmere tidsfæstelse muliggøres ved den nære samhørighed med den efterfølgende skrivelse af næsten samme ordlyd. Denne er udfærdiget 1212 2. oktober, og brevet til den danske konge må være fra omtrent samme tidspunkt. — 3) tabt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

25 [1212]. 2. oktober. Lambeth.

Kong Johan af England retter samme opfordring til grev Absalon af Sjælland som til kong Valdemar II Sejr og beder ham om i givet fald at forstrække hans udsending med penge.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Et ligelydende brev skrives til grev Absalon af Sjælland *med denne tilføjelse,* at han, hvis samme Brienus har behov for penge, sørger for at skaffe ham dem, og hr. kongen vil gennem sin sendemand overbringe ham de penge, når det passer ham.

Med hr. Petrus af Winchester[1]) som vidne i Lambeth den 2. oktober[2]).

1) biskoppen af Winchester. — 2) om dateringen se foregående nr., note 2.

26 1212.

Den holstenske ridder Reiner af Pinnow skænker gods og tiender til Vor Frue kirke i Hamborg med samtykke af sin lensherre, grev Albert af Holsten og Orlamynde, der samtidig fritager jordegodset for al den tynge, som kaldes befæstningsarbejde, og leding og for ethvert krav og søgsmål . . . Dette er forhandlet år 1212 for Herrens menneskevorden, da den højhellige pave Innocens III sad på det apostoliske sæde og Valdemar, de Danskes allermest kristne konge, regerede.

Original i Hamborg.

27 [1212—1220].

Abbed Gervasius af Prémontré meddeler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund, at det forbud, der måtte være udstedt mod, at abbeden i Tommerup celebrerer ved højaltret, er ham ukendt, hvorfor han udtrykkeligt bevilger ham denne ret under hensyn til, at abbeden forlængst er blevet dispenseret af en pavelig legat for at have modtaget en grad som frafalden og senere er ordineret til præst af ærkebiskoppen og valgt til abbed på kanonisk vis.

Efter Hugo.

Til kardinalbiskop[1]) Anders af Lund fra Gervasius[2]).

Nærværende brevfører, vor ærværdige broder i Kristus H.[3]) abbed af Tommerup, er kommet til os og har fremført, at han, da han fordum havde modtaget diakongraden som frafalden[4]) og senere i barmhjertighed

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

havde fået dispensation for modtagelsen af graden af en legat[3]) fra det apostoliske sæde, i tidens løb blev ordineret til præst af Eder på anmodning og ligeså efter forbøn af vort generalkapitel. Men da han nylig er blevet forfremmet til abbed på kanonisk vis, siger I, at I gerne vilde vide, af hvilken grund det forbydes ham at celebrere gudstjenester for højaltret, da duelighed og agtværdighed godtgør, at han er uundværlig for sin kirke. Eftersom vi nu er aldeles uvidende om, at dette muligvis er ham forbudt, godkender vi i ydmyghed og med megen glæde alt, hvad der er foretaget af Eder, fader, angående denne, da der på fyldestgørende måde er givet ham dispensation, og I oven i købet, om det var nødvendigt, kunde give ham dispensation i følge Eders myndighed som legat, og fordi I i det brev[5]), som vi har modtaget fra Eder, har prist ham så vel med hensyn til duelighed som med hensyn til pålidelig styrelse, er det vor vilje, at han må nyde og bestyre sit embede fuldt ud og uforstyrret og celebrere gudstjenester med den højtid, det sømmer sig for en prælat, så vel for højaltret som hvorsomhelst det måtte være nødvendigt, uanset nogen bestemmelse, bekendtgjort på vort generalkapitel, imod dem, der er ordinerede som frafaldne, eller noget brev, der er opnået fra os eller fra vort generalkapitel ved en tilsnigelse.

Lev vel.

1) Anders Sunesen var ikke kardinal, og betegnelsen 'kardinalbiskop' skal derfor sikkert opfattes som en omskrivning af 'ærkebiskop', brugt som en hædrende titel, såfremt der ikke slet og ret foreligger en fejl i texten, der kun er overleveret i et gammelt, mindre nøjagtigt tryk. — 2) Gervasius var abbed i Prémontré 1209 5. februar—1220 20. november, og nærværende brev, der findes i hans officielle korrespondance som abbed i dette præmonstratenserordenens moderkloster, må tilhøre samme tidsrum. Da Anders Sunesen omtales i brevet som pavelig legat, er det endvidere udelukket, at brevet kan være skrevet forud for hans udnævnelse hertil 1212 4. april, se nr. 13. Dateringen må herefter ansættes til [1212 4. april—1220 20. november]. — 3) kan ikke identificeres. — 4) den kanoniske ret betegnede det som et 'frafald', når en klostergiven forlod sit kloster. — 5) tabt.

1213. 21. marts. Lateranet. 28

Pave Innocens III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund på livstid at holde en bedrager fængslet, der udgav sig for pavelig legat og optrådte som biskop.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund, det apostoliske sædes legat.

Du har ved dit brev givet os underretning om, at du holder en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

falskner fængslet, som foregav, at han var det apostoliske sædes legat, tiltog sig en biskops navn og embede og i mange ting fordristede sig til at udøve det biskoppelige embede, og det er dit ønske, at vi skal skrive til dig, hvad vi vil, der skal ske med ham. Idet vi altså priser din omhu for Herren, befaler vi dig, broder, ved denne vor apostoliske skrivelse, at du erklærer, at alt, hvad der på denne vis er udført af samme, helt og holdent bør anses for usket og sørger for, at han, så sandt som du har Guds og vor nåde kær, holdes i fængsel for bestandig og næres med smertens brød og trængselens vand[1]). Men angående de andre, som du forsikrer anses for mistænkte for falsk, skal du iværksætte en omhyggelig undersøgelse, og hvis du finder, at de er skyldige, skal du uden at give adgang til appel straffe dem ifølge den bestemmelse, der er kundgjort af os for at komme nederdrægtige falsknere til livs[2]). Endelig skal du, broder ærkebiskop, ved at udrydde laster og udplante dyder sørge for at være årvågen over for dig selv og den dig betroede hjord på en sådan måde, at du på den yderste strenge dommens dag kan aflægge et regnskab, der er dig værdigt, for den frygtindgydende dommer, som skal gengælde hver enkelt, hvad han har øvet.

Givet i Lateranet den 21. marts i vort pavedømmes sekstende år.

1) 1. Kongebog 22,27. — 2) c. 7 X De crimine falsi V 20.

29 [1213. April—maj].

Pave Innocens III opfordrer de troende i Lunde kirkeprovins til at tage del i et korstog til Det hellige Land eller yde bidrag hertil. Paven lover syndsforladelse til gengæld, træffer foranstaltninger til at beskytte korsfarere og påbyder, at der skal holdes processioner i kirkerne med bøn og korstogsprædiken, og at en bøsse skal opstilles til indsamling af almisser.

Afskrift i de pavelige registre.

Til alle troende i kirkeprovinsen Mainz[1]).

Da der nu er et større og mere påtrængende behov, end der nogensinde før har været, for undsætning til Det hellige Land i dets trængsler, og da der er håb om, at undsætningen vil gøre større nytte, end det nogensinde tidligere har været tilfældet, se, da råber vi med fornyet råb til jer, og vi råber for Ham, som lige til korsdøden var lydig mod Gudfader og i dødsstunden på korset råbte med høj røst, at han vilde rive os ud af den evige døds pinsel. Han råber også selv og siger: Om nogen vil følge efter mig, skal han fornægte sig selv og tage sit kors op og følge mig[2]), som om

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han mere håndgribeligt sagde: Den, som vil følge mig til kronen, han skal også følge mig til den kamp, som nu lægges frem for alle og enhver for at prøve dem. Thi den almægtige Gud kunde, hvis han ønskede det, slet og ret afværge, at dette land blev overgivet i fjendens hånd, og han kunde, om han ønskede, med lethed udfri det af fjendens vold, da intet kan modstå hans vilje. Men da nu de onde har vundet overhånd, fordi mange er kølnet i deres kærlighed, har han budt sine troende denne kamp for at vække dem fra dødens søvn til at søge livet og prøve deres tro herigennem som guld i diglen, idet han har givet dem adgang til frelsen, eller rettere sagt et middel til at blive frelst ved, således at de, som i troskab kæmper for ham, bliver kronet lyksaligt af ham, mens de, som ikke, da der var så hårdt brug for hjælp, vilde yde ham den tjeneste, de som tjenere var ham skyldige, med rette bliver fordømt ved den strenge dom på den yderste dag. O, hvor meget godt har denne sag ikke allerede kaldt frem, hvor mange har ikke omvendt sig til bod og givet sig i den Korsfæstedes tjeneste for at befri Det hellige Land og har så at sige gennem martyrkampen nået hæderens krone, mennesker, som måske var gået til grunde i deres ondskab, hildede i legemlig vellyst og i denne verdens fristelser. Dette Jesu Kristi kunstgreb er gammelt, dette, som han i disse dage har værdiget sig at forny til frelse for sine troende. For hvis en jordisk konge blev fordrevet fra sit rige af sine fjender, og hans vasaller undlod at sætte deres ejendom så vel som sig selv på spil for hans skyld, mon han da ikke, når han genvandt sit tabte rige, vilde domfælde dem som troløse og udtænke hidtil utænkte pinsler imod dem for med det onde at tilintetgøre de onde? Således vil kongernes konge[3]), den herre Jesus Kristus, som har skænket jer legeme og sjæl og alt andet godt, fælde dom over jer på grund af lastefuld utaknemmelighed og forbryderisk utroskab, hvis I forsømmer at komme til undsætning for ham, der så at sige er fordrevet fra det rige, som han har erhvervet ved at betale med sit blod. Enhver der i denne stund, hvor der er brug for hjælp, nægter Genløseren sin tjeneste, skal da vide, at hans ubøjelighed er skyld, han selv ubøjeligt skyldig. Thi hvorledes kan nogen i følge Guds bud elske sin næste som sig selv[4]), når han ved, at hans brødre, kristne af navn og af tro, holdes indespærret i hårdt fængsel hos de vantro Saracenere og tynges til jorden af det allerhårdeste slaveri, og så undlader virkningsfuldt at bistå med at befri dem — en krænkelse af denne den naturlige lovs befaling, som Herren har forkyndt i sit evangelium: Alt, hvad I vil, at menneskene skal gøre mod jer, det skal I også gøre mod dem[5]). Eller ved I måske ikke,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at mange tusinde kristne holdes i slaveri og fængsel hos dem og martres af utallige pinsler? Og dog besad de kristne folkeslag næsten alle Saracenernes provinser lige til Skt. Gregors tid med, men da fremstod en fortabelsens søn, en vis Muhammed, som falsk profet, og han førte mange bort fra sandheden gennem jordiske fristelser og legemlig vellyst, og skønt hans vantro har taget til i styrke lige til denne dag, har vi ikke des mindre tiltro til Herren, som allerede har givet os et godt tegn på, at dette udyrs endeligt nærmer sig, eftersom dets tal i følge Johannes' åbenbaring falder inden for 666[6]), hvoraf allerede næsten 600 år er forløbet. De vantro Saracenere har ganske vist foruden den gamle, store og tunge uret, der på grund af vore synder er begået af samme vantro Saracenere imod vor Genløser, for nylig til bestyrtelse for Kristenheden rejst en befæstet borg på bjerget Tabor, hvor Han viste sine disciple billedet af sin fremtidige herlighed, og herved mener de let at kunne erobre byen Akkon, der ligger meget nær ved den, og dernæst uden nogen som helst hindring eller indsigelse bemægtige sig det resterende af dette land, da det er næsten fuldstændigt blottet for forråd og stridskræfter. Velan da, vore meget kære sønner, ombyt uenigheden og fjendskabet mod jeres brødre med et fredens og kærlighedens forbund, væbn jer til tjeneste for den Korsfæstede, tag ikke i betænkning at sætte, hvad jeres er, og jer selv på spil for ham, som gav sin sjæl og udgød sit blod for jer, og vær fuldt sikre på og forvissede om, at I, hvis I i sandhed er bodfærdige, gennem denne timelige opofrelse så at sige ad en slags genvej vil nå frem til den evige fred. Thi i tillid til den almægtige Guds barmhjertighed og apostlene Skt. Peders og Skt. Paulus' myndighed bevilger vi med den magt til at binde og løse[7]), som Gud har overdraget os, omend uværdige, alle, som i egen person og på egen bekostning underkaster sig dette besvær, fuldstændig tilgivelse for de synder, som de i sandhed angrer med sønderknust hjerte og bekender med munden, og derudover lover vi dem evig frelse ved den retfærdige gengældelse. Men vi tilstår dem, som ikke i egen person drager derhen, men dog på egen bekostning i overensstemmelse med, hvad de evner, og hvem de er, udpeger hertil skikkede mænd, og på samme måde dem, som drager af sted, omend på andres bekostning, men dog i egen person, fuldstændig tilgivelse for deres synder. Vi ønsker og tilstår også, at alle, der på passende måde vil bidrage af deres gods til understøttelse for dette land, skal være delagtige i denne forladelse efter omfanget af deres kærlige og hengivne hjælp. Eftersom de har taget korset, tager vi ligeledes dem selv og deres gods under Skt. Peders og vor beskyt-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

telse, ligesom de også skal stå under ærkebiskoppernes og biskoppernes og alle Guds kirkes prælaters værn, idet vi bestemmer, at deres gods skal forblive urørt og bestå uanfægtet, indtil man får fuldstændig sikkerhed for, at de er døde eller vendt hjem. Men hvis nogen som helst forgriber sig herpå, skal han med tilsidesættelse af appel tøjles af kirkernes prælater ved kirkens straf. Men hvis nogen af dem, der drager derhen, er edeligt bundet og forpligtet til at betale renter, påbyder vi, at deres kreditorer gennem kirkernes prælater med samme strenghed skal tvinges til at løse dem fra den ed, de har aflagt, og afstå fra at kræve renter. Men hvis nogen som helst kreditor tvinger dem til at betale renter, befaler vi, at han med samme straf skal tvinges til at give dem tilbage. Men vi påbyder, at jøder af den verdslige magt skal tvinges til at give afkald på renter fra dem, og at alle troende kristne, indtil disse har givet afkald herpå, under bandlysningsdom skal undlade på nogen som helst måde at have omgang med dem så vel ved forretninger som i andre henseender. Men for at hjælpen til Det hellige Land lettere kan ydes, når den er fordelt på flest mulige, beder vi indstændigt alle og enhver ved Faderen og Sønnen og den Helligånd, den ene sande og eneste, den ene evige Gud, og udbeder vi os i Kristi sted, for Kristi skyld et passende antal krigere med nødvendige forsyninger til tre år i overensstemmelse med hver enkelts evne af ærkebiskopper og biskopper, abbeder og priorer og af kapitler ved så vel domkirker som andre kirker med fællesliv og af alle gejstlige samt byer, købinger og flækker. Og hvis en enkelt eller et enkelt samfund ikke formår dette alene, skal flere forene sig, da det er vort faste håb, at det ikke vil skorte på deltagere, hvis midlerne er til stede, og vi udbeder os dette samme af konger og fyrster, grever og baroner og andre stormænd, som måske ikke tager af sted i egen person i den Korsfæstedes tjeneste, men af byerne ved kysterne udbeder vi os hjælp til søs. Og for at vi ikke skal synes at pålægge andre tunge og utålelige byrder uden at røre en finger selv, erklærer vi i sandhed for Gud, at hvad vi kræver, at andre skal gøre, vil vi selv gøre med redebont sind. Men de gejstlige, der er nødvendige til dette foretagende, sørger vi for ved at bevilge, at de på grund heraf, uanset indsigelse af nogen art, kan sætte indtægterne af deres beneficier i pant i indtil tre år. Men da hjælpen til Det hellige Land kunde blive forhindret eller forsinket meget, hvis det var påbudt, at hver eneste, før han tog korset, skulde undersøges, om han var skikket og duelig til personligt at opfylde dette løfte, tilstår vi, at hvem der end ønsker det, med undtagelse af regelbundne personer, kan antage

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

korsets tegn, således at dette løfte, når tvingende nød eller åbenbar nytte forlanger det, kan forandres, indløses eller udskydes på apostolisk befaling. Og på grund af samme sag tilbagekalder vi de bevillinger af syndsforladelse, som vi indtil nu har tilstået dem, der drager til Spanien mod Maurerne eller mod kætterne i Provence, især da de er blevet tilstået de første på begrænset tid, der nu er helt udløbet, og disse sidstnævnte med en begrundelse, som nu for størstedelen er faldet bort, da begge foretagender ved Guds nåde er kronet med held, så at de ikke fordrer øjeblikkelig og kraftig optræden, og vi, hvis de måske skulde kræve det, vil sørge for at tage hensyn til den trang, der da gør sig gældende. Dog tilstår vi, at disse bevillinger af syndsforladelse skal forblive gyldige blandt Provencalere og Spaniere. Men fordi korsarer og sørøvere i meget høj grad er til hindring for hjælpen til Det hellige Land ved at fange eller ved at plyndre dem, der drager derhen, og dem, der vender tilbage derfra, rammer og binder vi dem og deres vigtigste medhjælpere og tilhængere med bandlysning og forbyder under trusel om anathema[8]), at nogen med viden og vilje har forbindelse med dem i noget salgs- eller købsforhold, og vi pålægger dem, der styrer byerne og disses land, at de holder og tvinger dem bort fra en sådan ugudelig adfærd. I modsat fald vil vi, fordi det ikke at ville hjemsøge de onde intet andet er end at befordre dem, og fordi den, som undlader at imødegå en håndgribelig misgerning, ikke er fri for mistanke om hemmelig delagtighed, sørge for at gå frem med kirkelig strenghed mod disse[9]) og deres lande, da sådanne ikke mindre end Saracenerne er modstandere af Kristenheden. Vi fornyer desuden den bandlysning, der blev forkyndt på Laterankonciliet[10]), over dem, som forsyner Saracenerne med våben, jern og tømmer til galejer, og dem, som er styrmænd på Saracenernes sørøverskibe, og vi bestemmer, at de skal straffes med at blive berøvet deres ejendom, og hvis de bliver fanget, være slaver hos dem, der tager dem til fange, idet vi påbyder, at denne dom på søn- og helligdage skal fornyes offentligt i alle byer ved kysten. Men da vi bør have langt mere tillid til guddommelig nåde end til menneskelig magt, sømmer det sig, at vi i denne strid kæmper ikke så meget med legemlige som med åndelige våben, og derfor bestemmer og befaler vi, at der en gang om måneden skal finde en almindelig procession sted, af mænd for sig og af kvinder for sig dær, hvor det kan lade sig gøre, og de skal i sjælelig og legemlig ydmyghed hengivent og indtrængende bede og anråbe den barmhjertige Gud om at tage den lammende skændsel fra os ved at fri det land, hvor han fuldkommen-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gjorde alle vor genløsnings sakramenter, fra hedningenes hænder og give det tilbage til hans kristne befolkning til ære og pris for sit hellige navn, idet der klogt skal sørges for, at det frelsebringende korsord altid ved selve processionen omsorgsfuldt fremføres for folket med formaninger, og at faste og almisse knyttes til bønnen, for at bønnen selv lettere og hurtigere kan flyve op så at sige ved vinger til Guds, den frommestes øre, og han i sin nåde låne os øre, når tiden er inde. På hver af dagene skal ligeledes alle mænd så vel som kvinder under højmessen i ydmyghed kaste sig til jorden efter fredskysset i det øjeblik, hvor den frelsebringende hostie bydes og modtages for verdens synder, og salmen: Gud, folkeslagene har fået din arv[11]), skal synges med høj røst af de gejstlige. Når den fromt er blevet afsluttet med dette vers: Gud skal rejse sig, og hans fjender splittes, og de, som hader ham, flygte for hans åsyn[12]), skal den præst, som celebrerer, messe denne bøn for alteret: Gud, du som i vidunderlig fremsynethed styrer alt, dig bønfalder og beder vi om at rive dette land, som din søn den enbårne helligede med sit eget blod, ud af hænderne på korsets fjender og give det tilbage til den kristne tro ved barmhjertigt at lede de troende, der trænges, som lovet, for at befri det, ad den evige frelses vej gennem samme vor Herre, og så videre. Men i de kirker, i hvilke der foranstaltes almindelig procession, skal der opstilles en indsamlingsbøsse, sikret med tre nøgler — en skal i troskab forvares hos en agtværdig præst, en anden hos en from lægmand og en tredie hos en eller anden klostergiven — og heri skal gejstlige og lægmænd og kvinder lægge deres almisser, som skal anvendes til hjælp for Det hellige Land i overensstemmelse med, hvad de bestemmer, som får omsorgen herfor betroet. Fremdeles bør man ikke træffe nogen bestemmelse om samling og afrejse — der skal foregå på en sømmelig og ordentlig måde og på et sted og en tid, der er belejlig — førend hæren bliver signet med Herrens korstegn. Men til den tid vil vi, når vi har overvejet alle omstændigheder, efter kloge mænds råd fastsætte alt, hvad vi anser for heldigt. Til at udføre dette udpeger vi altså vore elskede sønner abbed Ebirhardus af Salem og Petrus, fordum abbed af Neuburg, og Conradus, dekan i Speier og provst Walterus i Augsburg, mænd, der, som vi ved, er overordentlig agtværdige og trofaste, og de skal efter at have knyttet fremsynede og agtværdige mænd til sig på vor myndighed fastsætte og bestemme alt, hvad de måtte finde gavnligt til at fremme denne sag, idet de sørger for, at det, som de har fastsat, besørges trofast og omhyggeligt i de enkelte stifter af mænd, der er skikkede og særligt udpeget hertil. Derfor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

beder, påminder og besværger vi jer alle i Herren, og ved denne apostoliske skrivelse påbyder og i den Helligånds kraft pålægger vi jer, at I sørger for at optræde over for disse, der udøver deres delegerede myndighed på Kristi vegne, på en sådan måde og understøtter dem i deres behov, således at de ved jer og hos jer kan få det forønskede udbytte.

. . . . .

Et ligelydende brev til Lunde kirkeprovins.

1) korstogsbullen er udateret. Den har imidlertid sin plads i det pavelige register imellem buller fra slutningen af april 1213. Enkelte exemplarer er endvidere bevaret hos modtagere rundt om i Europa. Udstedelsesdagen vexler dær mellem 22. april og 5. maj. Dateringen kan herefter ansættes til [1213 april—maj]. — 2) Matt. 16,24. — 3) 1. Tim. 6,15 m.fl. steder. — 4) jf. Luk. 10,27. — 5) Matt. 7,12. — 6) jf. Apok. 13,18. — 7) jf. Matt. 16,19. — 8) se DRB. I:4 nr. 41, note 4. — 9) der menes øvrighederne i nævnte byer. — 10) tredie Laterankoncilium i 1179, canon 24. — 11) Psal. 79,1. — 12) Psal. 67,2.

30 [1213. April—maj].

Pave Innocens III pålægger ærkebiskop Valerius af Uppsala i samråd med ærkebiskop Anders Sunesen af Lund efter nærmere angivne forskrifter at virke i Sverrig for hjælpen til Det hellige Land.

Afskrift i de pavelige registre.

Til eksekutorerne abbed Ebirhardus af Salem og Petrus, fordum abbed af Neuburg, og til Conradus, dekan i Speier, og Walterus, provst i Augsburg[1]).

Den fromme og hellige plan om hjælp til Det hellige Land, som vi efter Guds tilskyndelse har fattet for den fælles frelses skyld og ivrigt virker for at føre ud i livet, kan I klart begribe på grundlag af vort almindelige brev[2]). Da vi altså nærer fuldkommen tillid til jeres omhu og oprigtighed og anser jer, vore fromme sønner, for skikkede til at udøve jeres delegerede myndighed i denne sag i Kristi sted, påminder, beder og besværger vi jer i Herren, og befaler og påbyder vi jer strengt ved denne vor apostoliske skrivelse, og pålægger vi jer til syndernes forladelse, at I, opflammet af nidkærhed for den kristne tro og med ydmyghed i hjerte så vel som i holdning, udbreder korsordet over kirkeprovinsen Mainz med omsorgsfuld omhu og med indtrængende omsorg tilskynder Kristi troende til at hævne krænkelsen af den Korsfæstede, således som det står i det almindelige brev[2]), og omhyggeligt og virkningsfuldt udfører alt det, I vil finde antegnet om hjælpen til Det hellige Land i samme brev, som det er vor vilje, at I nøje

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skal mærke jer. Men for at I ved ydre gerninger kan godtgøre, at I bærer Jesu Kristi vunder inde i hjertet, påbyder vi jer strengt, at I holder hænderne fri for alle gaver og udover føden og andre fornødenheder ikke modtager noget af nogen som helst, ja endog oppebærer dette samme i mådehold og beskedenhed. I skal, hver og en, begrænse jer til et antal af fire heste og seks personer og således holde skik og måde i dette og i andre forhold, så at der ikke kan findes noget at bebrejde jer, eller det glædesbudskab, som er jer betroet, herved kan vække blot det mindste anstød, og I skal fremme Kristi sag med en sådan iver og årvågenhed, at I kan blive delagtige i de mange store goder, som det er vor tro vil fremkomme heraf. Men hvis der tilbydes jer noget til understøttelse for Det hellige Land, skal I sørge for, at det omhyggeligt deponeres i en klosterstiftelse, og ved årets slutning meddele os fremskridtet i og resultatet af jeres omsorg, for at vi kan erfare, hos hvem I har gjort fremskridt med hensyn til personer, der har tilsluttet sig, og midler, der er henlagt til dette frelsebringende foretagende, og vi skal da svare og belære jer om, hvorledes vi ønsker, at I derefter bør gå frem.

. . . . .

Et ligelydende brev til ærkebiskop Valerius af Uppsala.

Den fromme og hellige plan *indtil* vi skal da svare. Vi befaler altså som vor vilje, at du udfører dette hverv over hele Sverrig i overensstemmelse med den foreskrevne fremgangsmåde i samråd med vor ærværdige broder, ærkebiskop Anders af Lund, det apostoliske sædes legat. Thi ved vort brev[3]) giver vi samme ærkebiskop pålæg om på passende måde at stå dig bi med råd i denne sag.

1) nærværende skrivelse er et følgebrev til nr. 29. Det kan antages at være udgået på samme tid som dette, se nævnte nr., note 1. — 2) nr. 29. — 3) nr. 31.

[1213. April—maj]. 31

Pave Innocens III pålægger ærkebiskop Anders Sunesen af Lund at virke i Danmark for hjælpen til Det hellige Land efter nærmere angivne forskrifter og at bistå den svenske ærkebiskop i samme sag.

Afskrift i de pavelige registre.

Et ligelydende brev til ærkebiskop Anders af Lund, det apostoliske sædes legat[1]).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den fromme *og så videre indtil* opflammet af nidkærhed for den kristne tro knytter hertil skikkede mænd til dig og sammen med dem udbreder korsordet over hele de Danskes rige *og så videre indtil* omhyggeligt tilskynder Kristi troende *og så videre indtil* Du skal, når du virker for denne sag, begrænse dig til et antal af tyve heste, *og så videre indtil* Kristi sag, for at du kan blive delagtig i de mange store *og så videre indtil* vi skal da svare. Vi skriver[2]) altså til vor ærværdige broder, ærkebiskop Valerius af Uppsala, at han over hele Sverrig i samråd med dig skal udføre dette hverv i overensstemmelse med den foreskrevne fremgangsmåde. Vi befaler derfor som vor vilje, at du på passende måde skal stå ham bi med råd i denne sag.

1) bullen slutter sig umiddelbart til nr. 30 og er som denne en følgeskrivelse til nr. 29, hvorfor den må antages at være udstedt på samme tid, se nr. 29, note 1. — 2) nr. 30.

32 1213. 19. april. Lateranet.

Pave Innocens III indkalder gejstligheden i Lunde kirkeprovins til et almindeligt koncilium, der skal åbnes 1. november 1215 og rådslå om en generobring af Det hellige Land og en reform af kirken. Paven opfordrer de gejstlige til at give talrigt møde, forberede konciliet omhyggeligt og i mellemtiden bistå hans udsendinge i korstogssagen.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Humbertus og biskopperne, abbederne og priorerne i kirkeprovinsen Vienne.

Udyr af mange slags pønser på at ødelægge den Herre Zebaoths vingård[1]), og deres stormløb imod den er i den grad taget til i styrke, at tjørne i ikke ringe mængde er skudt op i stedet for vinstokke, og stokkene selv, hvad vi fremfører med sorg i sind, er angrebne og fordærvede på mange måder og nu bærer vilde druer i stedet for vinens. Han, som er det tro vidne i himmelen[2]), ham påkalder vi, han vil vidne om, at vi blandt alt, hvad vi ønsker af hjertet, først og fremmest stræber efter to ting i denne verden, nemlig at virke og arbejde for en genvindelse af Det hellige Land og en reform af den almindelige kirke, og begge dele kræver så stor vedvarende omhu, at de ikke længere kan lades upåagtede eller opsættes uden stor og alvorlig fare. Derfor har vi hyppigt bedt og grædt for Gud og i ydmyghed bønfaldet ham om, at han i disse ting vilde åbenbare os sin vilje, indgive os kærlighed, opvække vor trang og bestyrke vort forsæt ved at give os evne til og mulighed for at udføre dem på en frelsebringende måde. Vi har da

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

efter hyppigt, indgående og omsorgsfuldt at have holdt rådslagning herom med vore brødre[3]) og andre kloge mænd, således som så stort et forehavende fordrede det, omsider på sammes råd til udførelse af de førnævnte ting fremsynet bestemt dette, at vi, eftersom disse ting tager sigte på det, som er fælles for alle troende, i overensstemmelse med de hellige fædres ældgamle sædvane vil sammenkalde et almindeligt koncilium på et passende tidspunkt. Det skal afholdes alene for at vinde sjæle, og her skal der i fremsynethed fattes beslutninger om at udrydde laster og udplante dyder, rette fejl og forbedre sæder, udslette kætteri og styrke troen, bilægge tvistigheder og betrygge freden, undertrykke overgreb og begunstige friheden og beslutninger om at tilskynde fyrster og de kristne folkeslag til at undsætte og hjælpe Det hellige Land, en hjælp, der skal pålægges så vel gejstlige som læge, tillige med de andre ting, som det vilde være for langt at opregne i enkeltheder. Og alt dette, som efter samme konciliums godkendelse og skøn vil befordre Hans navn til hæder og pris og være til bod og frelse for vore sjæle og til kristenfolkets tarv og nytte skal ubrødeligt overholdes med hensyn til prælater og undergivne, regelbundne og verdensgejstlige. Men da et almindeligt koncilium ikke kan samles belejligt før om to år, har vi i mellemtiden bestemt dels nøjere at udforske gennem kloge mænd, hvad der i de enkelte kirkeprovinser trænger til retledning gennem apostolisk forsorg, dels i forvejen at udsende hertil skikkede mænd til at tage sig af Det hellige Lands sag, for at vi i egen person, hvis det hellige koncilium godkender nødvendigheden heraf, kan påtage os virkningsfuldt at fremme denne sag. Idet det altså er vor tro, at denne frelsebringende plan hidrører fra Ham, som giver alt det bedste, og hvis gaver alle er fuldkomne[4]), påbyder og befaler vi jer alle ved denne vor apostoliske skrivelse, at I forbereder jer på en sådan måde, at I til 1. november om to og et halvt år, fra indeværende år 1213 efter Herrens menneskevorden at regne, fremstiller jer for os personlig, til tiden og med anstand, og efter at have sikret jer, at en eller to af lydbiskopperne kan blive tilbage i jeres kirkeprovins for at udøve de kirkelige funktioner, mens disse så vel som andre, som muligvis bliver holdt tilbage af en kanonisk forhindring og ikke kan komme i egen person, skal sende hertil skikkede befuldmægtigede i deres sted. I skal begrænse jer til det antal personer og heste, som Laterankonciliet[5]) har fastlagt, således at ingen på nogen måde må føre flere med sig, men, hvem der vil, gerne færre, og ingen som helst må heller udstyre sig overflødigt og prægtigt, men kun med det beskedne og fornødne og herved i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

handling og dragt vise sig som en sand Kristi troende, da der ikke i denne sag bør spørges om ydre bifald, men om fremgang i det indre. Men I, vore brødre ærkebiskopper og biskopper, skal på vore vegne pålægge alle kirkernes kapitler, ikke blot domkirkernes, men også andre kirkers, at de skal sende provster eller dekaner eller andre hertil skikkede mænd som deres stedfortrædere til konciliet, da der skal behandles adskillige ting på det, som særligt vedrører kirkernes kapitler. Men i mellemtiden skal I både personligt og igennem andre kloge mænd grundigt undersøge alt, som synes at behøve indgående rettelse eller forbedring, skrive det ned i troskab og fremlægge det til undersøgelse på det hellige koncilium og virkningsfuldt yde hjælp og bistand med hensyn til den uomgængelige hjælp til Det hellige Land — i hvis midte Gud, vor konge, for århundreder siden værdigedes at skabe frelsen — og trofast og klogt understøtte dem, som vi særligt har udpeget til at varetage denne sag. Men ingen må med bedrageriske undskyldninger unddrage sig udførelsen af så helligt et forehavende, såfremt han ønsker at undfly den kanoniske hævn. Ingen må anføre som påskud, at rejsebesværligheder eller stridigheder hindrer ham, da disse allerede som et Herrens tegn til det gode for en stor del er ved at blive bilagt. Thi jo større farer der truer, desto kraftigere lægemidler bør man tage i brug. Den, som altid venter på, at havet skal lægge sig, vil nemlig aldrig komme til at sejle i smult vande.

Givet i Lateranet den 19. april i vort pavedømmes sekstende år.

. . . . .

Et ligelydende brev til ærkebiskoppen og biskopperne i den lundensiske kirkeprovins.

1) jf. Jerem. 11,20 og 12,10. — 2) jf. Apok. 1,5 og Psal. 89,38. — 3) kardinalerne. — 4) jf. Jak. 1,17. — 5) canon 4 i statutterne fra Laterankonciliet i 1179.

33 1213. 29. april. Lateranet.

Pave Innocens III svarer biskop Niels af Slesvig på en række spørgsmål, at en præst, som residerer ved en kirke i eet stift, men har fædrenegods og hjemsted i et andet og forser sig dær, kan dømmes af bispen i sidstnævnte stift, men kun berøves sin kirke af bispen i det førstnævnte, at biskop Niels må påkalde kongens hjælp mod tiendenægtere, selv om det kan føre til blodsudgydelse, at kirkegårde, hvori bandlyste bliver begravet med magt, skal renses med vievand som ved dedikation af en kirke, samt at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

biskop Niels må kræve gæsteri, når han personligt foretager visitatser, men ellers kun, dersom det er afgjort nødvendigt.

Afskrifter i Rigsarkivet og i de pavelige registre.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder biskop Niels af Slesvig hilsen og apostolisk velsignelse.

Du har anmodet om at blive belært af det apostoliske sæde, om en præst, der har en kirke i eet stift og residerer i dette samme, men i medfør af sit fædrenegods har hjemsted i et andet og forser sig dær, for den dersteds begåede forseelse bør dømmes af den biskop, i hvis stift han har sit fædrenegods, særlig i sager, som fordrer, at han berøves embede eller beneficium. Dertil svarer vi i korthed, at en dom vil kunne fældes imod samme af den biskop, i hvis stift han har forset sig, men fuldbyrdelsen af en sådan dom vil, hvad angår denne kirke, være at foretage af den biskop, i hvis stift han besidder den[1]).

Du har endvidere spurgt, om det må være dig tilladt at påkalde kongens magt mod nogle personer, der lader hånt om en bandlysningsdom og unddrager kirkerne de tiender, der tilkommer dem, da de næppe kan tvinges til at betale dem uden blodsudgydelse. Hertil har vi ment at burde svare dig, at hvis kongen, når du forelægger ham denne klage i oprigtighed — han hvem sværdet er betroet til pris for de gode og til straf for de onde[2]) — udøver den magt, der er overgivet ham, imod disse genstridige, vil det være at tilskrive deres hårdhed[3]).

Men de kirkegårde, på hvilke bandlystes legemer bliver begravet under magtanvendelse fra deres slægtninges side, skal renses og bestænkes med højtideligt indviet vand, således som man plejer ved dedikation af kirker[4]).

Hvad angår det gæsteri, som skyldes i medfør af visitats, skal du ikke kræve det uden åbenbar og nødvendig grund, undtagen når du personligt udfører visitatspligten[5]).

Endelig skal du, broder biskop, ved at udrydde laster og udplante dyder sørge for at være årvågen over for dig selv og den dig betroede hjord på en sådan måde, at du på den yderste strenge dommens dag kan aflægge et regnskab, der er dig værdigt, for den frygtindgydende dommer, som skal gengælde hver enkelt, hvad han har øvet.

Givet i Lateranet den 29. april i vort pavedømmes sekstende år.

1) visse af Innocens III.s afgørelser af de tvivlsspørgsmål, som biskop Niels af Slesvig forelagde ham, blev normgivende for den kanoniske ret. Efter at første og tredie afsnit i forvejen var indført i 'Den fjerde dekretalsamling', gik tre af besvarelserne over i Gregor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

IX.s dekretaler af 1234. Det første afsnit om værnetinget fik plads som c. 14 X De foro competenti II 2. — 2) 1. Pet. 2,14. — 3) dette stykke om tiendenægterne optoges som c. 21 X De homicidio V 12. — 4) afsnittet om begravelse af bandlyste indsattes i dekretalerne som c. 7 X De consecratione ecclesiæ vel altaris III 40. — 5) dette sidste stykke om visitatsgæsteriet har en formulering, som slutter sig meget nær til de tilsvarende bestemmelser fra Laterankonciliet i november 1215, se c. 23 X De censibus III 39.

34 1213. 13. maj.*Anxiotorp.

Kong Valdemar II Sejr stadfæster de gaver, som domkirken i Lund har modtaget i ærkebiskopperne Eskils og Absalons tid, nemlig en fjerdedel af byen Lund, en fjerdedel af mønten samt Ljunitsherred med al kongelig ret.

Afskrift på Det kongelige bibliotek.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, hertug af Jylland, herre over Nordalbingien[1]), til alle troende kristne, nulevende og tilkommende, hilsen med ophavet til alles frelse.

Tiderne forandrer sig, menneskene forgår, men brevet lever, og igennem det får handlingerne forlænget liv. Som følge heraf har den prisværdige sædvane vundet udbredelse fra de kyndige, at de ved brevet stadfæstede og værnede de ting, som de bestemte skulde fastsættes uomtvisteligt. Da altså en stadfæstelse og bestyrkelse, der øger kirkens frihed, hører til vor embedspligt og er til gavn for kronen, stadfæster vi vore forgængeres fromme almisser og gaver, som Skt. Laurentius' kirke på saligt ihukommet hr. ærkebiskop Eskils og hr. ærkebiskop Absalons tid har erhvervet og uanfægtet har besiddet, nemlig fjerdedelen af byen Lund og fjerdedelen af mønten og Ljunitsherred med al kongelig ret ubeskåret, for hr. ærkebiskop Anders, der nu sidder inde med dem og forestår samme kirke, og tillige for hans efterfølgere at besidde med rette til evig tid. Men den, der forvovent måtte rejse trætte mod noget som helst af det, der er sket, og som er stadfæstet med vort segl, og forsøger på at ophæve det som ugyldigt, skal få vreden og harmen hos den almægtige Gud, mod hvem han forser sig, at føle på den strenge dommens dag.

Givet i *Anxiotorp[2]) den 13. maj år 1213 for Herrens menneskevorden.

1) den latinske text har kun 'V. o.s.v. konge o.s.v.'; men kongens titel har på denne tid den ovenfor anførte ordlyd, jf. DRB. I:4 nr. 53, note 1. — 2) snarest i Avnsø s., Skippinge h., og muligvis identisk med det *Angxethorp*, der nævnes i Kong Valdemars Jordebog (Aakjær, Text 19,3, Kommentar, 144, jf. 203).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1213. [13.—16. september]. [Citeaux]. 35

Cistercienserordenens generalkapitel befaler abbeden af Ås at meddele abbeden af Alvastra, at han har fået et norsk kloster underlagt sig.

Afskrift i cistercienserordenens statutter.

Eftersom abbeden af Fountains i England ikke kan visitere abbediet Lyse i Norge på passende måde og efter ordenens forskrift, overdrages samme hus i Lyse til huset i Alvastra som datter. Abbeden af Ås skal meddele dette til abbeden af Alvastra.

1213. [13.—16. september]. [Citeaux]. 36

Cistercienserordenens generalkapitel befaler abbeden af Ås at meddele abbeden af Nydala den straf, der er dekreteret over ham.

Afskrift i cistercienserordenens statutter.

Abbederne af Verola og Nydala og Chiaravalle di Milano, som ikke har visiteret deres datterklostre i år, nemlig Herrera, Gudvalla og Follina, skal være tre dage i let skyld, en af dem på vand og brød. Abbeden af Fitero skal meddele dette til abbeden af Verola, abbeden af Ås til abbeden af Nydala og abbeden af Cerredo til abbeden af Chiaravalle di Milano.

1213. 3. oktober. Segni. 37

Pave Innocens III svarer ærkebiskop Anders Sunesen af Lund på en række spørgsmål, at præster, der har haft flere friller, er skyldige i utugt, ikke i bigami og kan få dispensation, at præstesønner ikke kan stige i graderne, medmindre de lever regelbundet, at Sverrigs præster, før der tages stilling til deres ægteskaber, skal fremvise det pavelige privilegium, de hævder giver dem ret til at gifte sig, at lægmænd, der bruger vold, når de griber tyvagtige gejstlige på fersk gerning, ikke ifalder bandlysning, der heller ikke rammer dem, der bringer opsætsige gejstlige, som er under mistanke for falsk, for retten, forudsat at begge dele sker på prælaternes myndighed, at et privilegium fra ærkebiskop Eskil, der bevilger et kloster bispetienderne fra dets gods, under visse forudsætninger også har gyldighed for senere erhvervelser, at ærkebiskoppen selv i givet fald kan foranledige sag rejst om ægteskab i forbudte grader på grundlag af underhåndsmeddelelser fra pålidelige personer samt lade et ugyldigt ægteskab opretholde, skønt en pavelig dispensation var opnået under urigtige forudsætninger.

Afskrift i de pavelige registre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Til ærkebiskop Anders af Lund, det apostoliske sædes legat.

Eftersom menneskets indsigt jævnlig kommer til kort i de mindste og i de største ting, er det klogt at spørge, når betænkeligheder og tvivl melder sig.

Du har da anmodet om at blive retledet af det apostoliske sæde, om præster, der har to friller efter hinanden, skal anses for bigamister, så at du ikke kan give dem dispensation, hvad angår udøvelsen af deres embede, da de er ifaldet irregularitet[1]), og om præstesønner bør forfremmes til de hellige grader uden videre, og om du bør tåle, at Sverrigs præster åbenlyst er gifte, da de forsikrer, at de har bekræftelse herpå ved et privilegium[2]) fra en pave. Hertil har vi ment at burde svare følgende: eftersom førnævnte præster, når de har flere friller enten samtidigt eller efter hinanden, ikke ifalder den irregularitet, der skyldes bigami, vil du, hvad angår udøvelsen af præsteembedet, kunne give dem dispensation såsom brændemærket af simpel utugt, såfremt de sørger for at leve i afholdenhed. Men angående præstesønnerne kan man så vel af pave Urban II.s bestemmelse[3]) som af konciliet i Poitiers[4]) drage den slutning, at de ikke bør forfremmes til de hellige grader, med mindre de lever et liv i fromhed enten i klostre eller i et regelbundet kanonikat. Men angående Sverrigs præster kan vi ikke give noget bestemt svar uden at se det privilegium[2]), som de påberåber sig.

Du har endvidere forespurgt, om lægmænd, som voldeligt har lagt hånd på præster eller andre gejstlige, der er grebet på fersk gerning i tyveri, ifalder den kanoniske bestemmelse om forkyndt dom[5]), hvis nævnte gejstlige ikke kan gribes uden at anvende vold, og om en gejstlig, som du har stærkt begrundet formodning om er en falskner, og som, skønt stævnet på lovmæssig måde for dig personligt, havde nægtet at møde, kan bringes for domstolen med anvendelse af vold, uden at der bliver tale om bandlysningsdom. Hertil svarer vi følgende: at man ikke i noget af de førnævnte tilfælde pådrager sig bandlysningsdom, når der blot foreligger en befaling fra de prælater, hvis jurisdiktion sådanne gejstlige er underkastet, da handlingen ikke synes at falde tilbage på disse lægfolk, men derimod på dem, på hvis myndighed de gør det — når da lægfolkenes anvendelse af vold ikke får et større omfang, end de gejstliges forsvar eller opsætsighed nødvendiggør.

Du har derefter også spurgt, om munkene i Allehelgens kloster kan udstrække et privilegium[2]) af din forgænger Eskil, saligt ihukommet, der bevilger dem at måtte beholde bispetienderne, til de besiddelser, der senere er

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

erhvervet og i fremtiden bliver erhvervet. Herpå giver vi dig, broder, dette svar, at din forgænger, hvis afkaldet på nævnte tiender er gjort i overensstemmelse med de kanoniske regler, ved uden nærmere bestemmelse at give afkald på de biskoppelige tiender til fordel for klostret synes at have ment ikke alene tienderne fra besiddelserne på samme tidspunkt, men også de fremtidige, eftersom han ikke har undtaget noget og kunde have gjort det, og den videstgående fortolkning bør anvendes, når det gælder gaver til kirken, og een og samme ting ikke bør bedømmes efter forskellig ret[6]).

Eftersom der nu undertiden sker det, at der ikke fremstår nogen anklager offentligt, som rejser klage mod et allerede indgået ægteskab, men at du underhånden modtager anmeldelser om slægtskabs- eller svogerskabshindring[7]), har du spurgt, om du bør forbigå sådant i tavshed eller for at bruge dine ord, tage skridt til at udmelde mededsmænd[8]). Hertil svarer vi i korthed følgende: at du, hvis værdige personer, til hvem man med rette bør fæste lid, angiver for dig, broder, at nogle, som er gift med hinanden, er indbyrdes beslægtede, kan tage skridt i henhold til dit embede, selv om der ikke fremstår nogen åbenlys anklager, så at du efter omhyggeligt at have efterforsket sandheden kan træffe afgørelse, som retsordenen forlanger, ganske særligt hvis der er vakt anstød af en sådan forbindelse.

Fremdeles vil du med hensyn til den velbyrdige mand N.[9]), angående hvem der for at opnå dispensation[2]) fra det apostoliske sæde — en bevilling til at forblive i ægteskabet med den kvinde, han er beslægtet med i femte slægtskabsgrad[7]) — over for os var påberåbt en begrundelse, der var urigtig, nemlig at der var afkom[10]), eftersom den eneste datter, han havde, som din forespørgsel meddelte, jo var gået al kødets gang, før han opnåede dispensationen, kunne lade ham blive i den således indgåede forbindelse, da du, som du forsikrer, finder, at en skilsmisse i høj grad vil vække anstød[11]).

Endelig skal du broder ærkebiskop, ved at udrydde laster og udplante dyder sørge for at være årvågen over for dig selv og den dig betroede hjord på en sådan måde, at du på den yderste strenge dommens dag kan aflægge et regnskab, der er dig værdigt, for den frygtindgydende dommer, som skal gengælde hver enkelt, hvad han har øvet.

Givet i Segni den 3. oktober i vort pavedømmes sekstende år.

1) en del af de afgørelser, som Innocens III traf i nærværende bulle, indgik i Gregor IX.s dekretaler fra 1234 og var dermed endeligt optaget i den kanoniske ret. Spørgsmålet i dette første hovedafsnit omhandlende bigami samt svaret herpå indsattes i 'Fjerde dekretalsamling' og flyttedes over i dekretalerne af 1234 som c. 6 X De bigamis non

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ordinandis I 21. — 2) tabt. — 3) se c. 1 D I 56. — 4) afholdtes i 1087. Konciliebeslutningen fik plads i Gregor IX.s dekretaler som c. 1 X De filiis presbyterorum ordinandis vel non I 17. — 5) *sententie promulgate*, den bandlysning som indtræder ved selve handlingens foretagelse (modsat den som fastsættes ved dom, *ferende sententie*). Den skyldige skal således strax betragte sig som bandlyst. — Dette stykke om pågribelse af gejstlige indgik iøvrigt i 'Fjerde dekretalsamling', men gled ud ved redigeringen af 1234-dekretalerne. — 6) dette afsnit om privilegiefortolkning optoges i 'Fjerde dekretalsamling' og indføjedes senere i dekretalerne af 1234 som c. 22 X De privilegiis et excessibus privilegiatorum V 33. — 7) se DRB. II:1 nr. 91, note 2. — 8) ældre tryk har ordlyden *ad denominationem iumentalium*. På grundlag heraf er det blevet hævdet, at Innocens III ironiserer over Anders Sunesens latin, idet han udtrykkeligt citerer denne vending ('for at bruge dine ord'). Heri skulde ligge en fint formuleret reprimande for at betegne 'ægtefolk' som 'trækdyr' — således måtte *iumentales* nemlig forstås. De ældre tryk har imidlertid kun benyttet en enkelt textkilde, der netop på dette sted er tvivlsom. De to andre textkilder har *iuramentales*, 'mededsmænd', hvilket giver en anden og langt bedre mening. Jævnfør iøvrigt DRB. I:4 nr. 126, note 1. — 9) kan ikke identificeres. N. kan også være det almindelige latinske erstatningsbogstav svarende til NN i moderne dansk. — 10) ægteskabsdispensationer bevilgedes jævnlig af hensyn til børnenes retlige stilling. — 11) dette stykke om gyldigheden af en ægteskabsdispensation findes ikke i 'Fjerde dekretalsamling', men indsattes i 1234 som c. 6 X De consanguinitate et affinitate IV 14.

38 1213. 11. oktober. Segni.

Pave Innocens III tillader ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og prælaterne i hans kapitel om fornødent at oprette et bispedømme af Sakkala og Hugenhusen.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders, dekanen Tord og provsten[1]) i Lund.

Da Sakkala og Hugenhusen har modtaget Guds ord fra nyt af takket være Ham, som kom for at frelse, hvad der var gået til grunde[2]) og stedse får sin kirke til at skyde nye skud, og da Guds evangelium som sædekornet, der falder i den gode jord, er blevet udbredt vidt omkring i nævnte egne ved Hans miskundhed, som iført vort ringe klædebon værdigedes at vandre om i fremmed land for sine undergivnes skyld, for at gøre dem til borgere i det himmelske fædreland og til medarvinger af den evige salighed, er vort apostoliske sæde, for at ikke denne nye udplantning skal undvære en grundig og omsorgsfuld dyrker, blevet bønfaldet om ufortøvet at sørge for, at der blev draget omsorg dels for disse steder derved, at de udmærkedes med bispeværdighed, dels for befolkningen igennem en prælats omhu og omsigt. For at altså ikke Herrens hjord skal undvære en hyrdes omsorg, og da den grådige ulv[3]) stadig strejfer om og søger, hvem den kan opsluge[4]), så meget mere opsat på rov[5]), som den for ganske nylig har mistet, hvad den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

længe har haft i sin magt, befaler vi jer, kyndige mænd, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I efter at have efterspurgt og erfaret sandheden på vor myndighed opretter et bispedømme dær, hvis forholdene i disse egne gør det nødvendigt, og midlerne er til stede, og I finder, at det er til gavn, og efter at have tilkaldt dem, som bør tilkaldes, skal I sørge for ved kanonisk valg at skaffe egnene og befolkningen en hertil skikket person til hyrde og overgive de rettigheder, som bør tilhøre biskop og kirke, fuldt ud og upåtalt til disse. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald du, broder ærkebiskop, udføre det sammen med en af de andre. Endelig skal du, broder ærkebiskop, ved at udrydde laster og udplante dyder sørge for at være årvågen over for dig selv og den dig betroede hjord på en sådan måde, at du på den yderste strenge dommens dag kan aflægge et regnskab, der er dig værdigt, for den frygtindgydende dommer, som skal gengælde hver enkelt, hvad han har øvet.

Givet i Segni den 11. oktober i vort pavedømmes sekstende år.

1) hans navn kendes ikke. — 2) jf. Matt. 1,21. — 3) jf. 1. Mos. 49,27. — 4) jf. 1. Pet. 5,8. — 5) jf. Psal. 17,12.

1213 11. oktober, pave Innocens III.s mandat til abbeden af Gotland m. fl. 'i Lunde stift', Reg. Danica nr. *143, Bull. Danicum nr. 90, vedrører ikke danske forhold, da modtagerne er Gotlændinge, og rubriceringen af dem under Lunde stift må skyldes en fejl fra det pavelige kancelli.

1213 11. oktober, pave Innocens III.s privilegium, hvorved sværdridderordenens besiddelser i og ved Estland bliver stadfæstet, Bull. Danicum nr. 91, omtaler ikke direkte danske forhold eller personer, hvorfor det udelades af DRB.

1213. Lybæk. 39

Jens, søn af Esbern Snare, overdrager på sit dødsleje i Lybæk Stenmagle gård, Nyrup og Assentorp til abbed Gaufred af Sorø til indløsning af sin andel af den halve hovedlod, som hans fader havde testamenteret klostret.

Referater i Sorø gavebog.

Da den meget navnkundige mand Jens, søn af Esbern Snare, broder til hr. Absalon, salig ihukommelse, ærkebiskop af Lund, lå på sit yderste i staden Lybæk, tænkte han atter, bekymret af denne grund for den yderste dag, i sin sjæls vånde på sin faders gerninger og på sin forsømmelighed i at efterkomme faderens gave, nemlig på en halv hovedlod, som han i sit testamente havde skænket Vor Frue i Sorø, om hvilken gave denne Jens jo da stadig ikke havde truffet nogen bestemmelse med hensyn til den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

andel, som efter loven angik ham, når han skulde efterkomme faderens testamente. Han lod derfor, ramt af Guds svøbe og hjemsøgt af brøst i hjerte og krop, hr. abbed Gaufred kalde til sig og modtog efter ydmygt at have bekendt sine synder den hellige nadver af hans hånd. Dernæst skødede han for at fuldkommengøre den fornævnte fædrene lod og desuden for at øge den gode gave så vel på egne som på faderens vegne Stenmagle med sine tilliggender i samme hr. abbed Gaufreds hånd, det vil sige denne samme bondegård eller gård, intet undtaget, denne landsby Nyrup og Assentorp og alle tilliggender til samme landsby med dens indtægter, at besidde til evig tid, på den betingelse, at brødrene til evige tider årligt skal underholdes og bespises af indtægterne af disse besiddelser på Maria fødselsdag[1]) og på Skt. Hansdag[2]) og ved hans årtid.

Forhandlet[3]) i Lybæk i det Herrens år 1213 i kong Valdemar den II.s dage.

Derefter beretter Sorø gavebog om klostrets strid med arvingerne og refererer en dom fra 1233 19. januar:

Derfor tildømte omtalte dommere, der på denne måde var antaget som voldgiftsdommere, efter at have set og hørt alle retsgrunde og omhyggeligt undersøgt bevisligheder fra begge parter, klostret fornævnte gods, nemlig denne bondegård Stenmagle med alle dens tilliggender og det øvrige, således som det findes i Jens', søn af Esberns autentiske[4]) brev.

I anden sammenhæng fortæller gavebogen om de omstridte ejendommes videre skæbne, herunder om en dom af kong Erik VI Menved af 1293 5. februar (DRB. II:4 nr. 93), hvorefter den fortsætter:

Og således tog klostret fra da af i ukæret besiddelse alt det før omtalte gods i Øksneskov og Øksneskovs fang og besidder det til den dag i dag. Om alle disse ting findes der et stort antal breve, som du betænksomt må vare dig for at løbe sur i. Læg da først grunden ganske simpelt med brevet fra hr. Jens, søn af Esbern Snare, den første der overdrog det.

1) 8. september. — 2) 24. juni. — 3) se DRB. I:4 nr. 24, note 5. — 4) se DRB. I:4 nr. 67, note 5.

40 [1213—1233].

Seglomskrift for fyrstinde Helene, datter af kong Valdemar I, benyttet efter hendes mands, fyrst Wilhelm af Lyneborgs død i 1213 og frem til 1233: HELENE AF LYNEBORG, SØSTER TIL KONG VALDEMAR AF DANMARK[1]).

1) jf. hendes søns, Otto I af Lyneborgs seglomskrift [1215—1218], nr. 62.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1214. 21. februar. Rom. 41

Pave Innocens III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund, der har undskyldt sig for at deltage i Laterankonciliet, at indfinde sig til det fastsatte tidspunkt sammen med de andre prælater fra hans kirkeprovins samt medvirke til, at ærkebiskoppen af Uppsala og hans lydbiskopper også indfinder sig.

Efter Bosquet.

Til ærkebiskop Anders af Lund, det apostoliske sædes legat.

Iblandt de fromme tjenester, som biskopper og særlig ærkebiskopper er forpligtede til i troskab at yde det apostoliske sæde som deres moder, bør denne ene være noget særligt, at de, når de bliver tilkaldt, møder til koncilium, hvilket ærkebiskopperne har bundet sig til ved den ed, de har aflagt. Derfor undrer det os højligt, at du overhovedet har villet undslå dig herfor, da du, også uden at være tilkaldt, på alle måder burde stræbe efter at deltage i dette højhellige koncilium, hvortil fyrster og prælater og i almindelighed hele gejstlighedens blomst og pryd med største længsel kommer ilende fra alle lande for til opbyggelse for sig selv at kunne se og høre så mange og så fremstående forsamlede fædre og gøre sig fortjent til at blive delagtige i deres bønner og alle de goder, som den hellige synode mener at burde fastsætte. Lad altså ikke den tanke vinde indpas i dit eller nogen som helst biskops eller prælats sind[1]) at sætte en så vanærende plet på sin ære, at han under noget som helst påskud unddrager sig så højtidelig en begivenhed og så nødvendigt og fromt et værk, eftersom han foruden at gøre sig skyldig i ulydighed og blive strafværdig herfor vilde pådrage sig Guds og vor vrede og evindelig skam og skændsel. Og derfor befaler og påbyder vi strengt ved denne vor apostoliske skrivelse, at så vel du, fremfor nogen, som de øvrige prælater ved kirkerne i din kirkeprovins i følge ordlyden af vor første befaling[2]) efter førstkommende 1. november et år frem i tiden af al evne stræber efter at komme til det apostoliske sæde enten over hav eller over land, på hvilken måde I nu kan. Thi vi håber i Herren, at Han, som magtfuldt byder over hav og vinde[3]), i mellemtiden vil berolige det brusende havs bølger, så at de søfarende kan få det blide vejr, de ønsker, og at Han vil gøre fjendskab til fred, så at vejen kan blive sikker for dem, der rejser til lands. Derhos befaler vi dig, broder, ved denne vor apostoliske skrivelse, at du, eftersom vi har sendt vor ærværdige broder ærkebiskop Valerius af Uppsala et lignende brev[4]), strengt påbyder ham og hans lydbiskopper, at de af al evne, på hvilken måde de nu kan, stræber efter at komme til det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

apostoliske sæde til førnævnte tidspunkt. Eftersom altså det antal heste, der er angivet i vort brev[5]), efter hvad du forsikrer, ikke er tilstrækkeligt for dig til at fremme korsets sag, og du anmoder om, at der må gives dig tilladelse til et antal af tredive, har vi ment at burde overlade dette til din samvittighed, så at du tager de skridt, som du finder er til gavn. Endelig skal du, broder ærkebiskop, ved at udrydde laster og udplante dyder sørge for at være årvågen over for dig selv og den dig betroede hjord på en sådan måde, at du på den yderste strenge dommens dag kan aflægge et regnskab, der er dig værdigt, for den frygtindgydende dommer, som skal gengælde hver enkelt, hvad han har øvet.

Givet ved S. Pietro i Rom den 21. februar i vort pavedømmes sekstende år.

1) jf. Jerem. 32,35. — 2) nr. 32. — 3) jf. Luk. 8,25. — 4) 1213 19. april, svarende til nr. 32. — 5) nr. 31.

42 [1214 februar—1215 november].

Pave Innocens III opfordrer kong Valdemar II Sejr til at gribe ind i Bremen mod den tidligere biskop Valdemar af Slesvig, konfiskere hans tilhængeres gods og, hvis han kan fange ham, da at holde ham i strengt fængsel indtil videre.

Afskrift i Paris.

Valdemars nederdrægtighed er dig tilstrækkelig bekendt gennem erfaring[1]) — hvor mange svigefulde rænker han lægger, og hvor mange spyd han i sin uretfærdighed kaster[2]), hvor han kan nå ind, har du set, da han hjemsøgte dit rige — men dog er du ikke vågnet endnu, endnu lader du hans nederdrægtighed vokse ved din ødelæggende ligegyldighed! Endvidere er det dig ikke ubekendt, hvad han foretager sig i den bremensiske kirkeprovins, og hvilket spind, han alle vegne søger at knytte, ved du besked med for øjeblikket, og kan du ane for fremtiden, fordi du har lært ham at kende tidligere. Imellem Jerusalem og sig selv har han anbragt en offerkedel til afguderi[3]), imod Gud har han rejst sit hovmods tårn, og idet han dynger foragt på foragt, viser han uden at frygte Guds straffende dom ringeagt for den strenge kirkelige straf. Hvad venter du dog af ham, og hvorfor har du sænket armen for de spyd, der kommer flyvende? Det er for din skyld, husker du nok, at det apostoliske sæde strækker sin hånd ud mod ham! Du kan derfor se, at vi vil kunne lade hånt om det, såfremt han, hvad Gud forbyde, kan skade dig, høje konge, og hvis du er ligeglad med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det tyranni, som førnævnte udskud øver, kan vi ikke uden grund lægge dig det til last, hvis du ved at holde dig passiv i øjeblikket stiltiende yder ham din støtte og herved ubetænksomt giver ham styrke til senere at modstå dig. Men da det er sikrere at forebygge end at søge helbredelse, efter at der er slået sår, og klogere at sikre sig i forvejen frem for at vente på bodfærdighed, så råder og tilskynder vi dig til at gå energisk og kraftigt frem mod denne ugudelige oprører og frafaldne bastard og mod dem, der støtter ham, og ikke at standse forfølgelsen af dem, førend kirken i Bremen har fred for deres fortrædigelser. Det gods, der tilhører dem, der støtter ham, skal du konfiskere, og skulde Gud måske overgive ham i dine hænder, skal du holde ham i strengt fængsel, lænket ved fødderne, indtil du erfarer, hvad det er vor vilje, at der skal ske med ham.

1) texten findes sammen med en række andre buller fra Innocens III.s tid som bilag til en afhandling om kunsten at dictere. Adresse og datering er udeladt, da samleren ingen interesse havde heri. Bullerne skulde tjene som mønstre, og her var kun stilen af betydning. Selvom adressen er sløjfet, kan der dog ikke råde tvivl om, hvem skrivelsen er rettet til. Allerede i den indledende sætning henviser paven til de ubehageligheder, som den tidligere biskop Valdemar af Slesvig har forvoldt den unævnte adressat. Han hentyder til den støtte, kurien har ydet ham imod den ryggesløse bisp, og maner til at skride ind imod ham aldeles skånselsløst, idet det åbenbart er en selvfølge, at modtageren råder over magtmidler i Bremen kirkeprovins. Der kan ikke være tale om, at disse forhold kan passe på nogen anden end kong Valdemar Sejr. Ved dateringen af bullen bør det først understreges, at den ikke kendes andetstedsfra, hverken gennem registrene eller indholdsfortegnelserne til de tabte registerbind. Imidlertid har den engang været indtaget i pavens embedskorrespondance, eftersom den bevarede text må gå tilbage herpå, måske gennem et mellemled. I betragtning af dette vil det være nærliggende at henlægge den til den store lakune i registeroverleveringen mellem 1214 21. februar og november 1215. Denne tidsfæstelse støttes af, at en datumsformel, som tilfældigvis er i behold i en anden af mønsterbullerne, udtrykkeligt angiver sin udstedelsestid til 1214 29. november. At november 1215 er den senest mulige tidsgrænse styrkes ydermere derved, at der ikke i bullen tales om den skærpelse af pavens holdning over for biskop Valdemar, som indtrådte på Laterankonciliet, afholdt 11.—30. november 1215. Paven udtalte da en højtidelig fordømmelse af ham. Dette nye moment, der fremhæves af Innocens III i en skrivelse fra tiden derefter (nr. 69), mangler altså her. Spørgsmålet er nu videre, om det er muligt at tidsfæste dokumentet inden for grænserne 1214 februar—1215 november. Med sikkerhed kan det ikke gøres. Kun så meget kan siges, at der er visse tegn på, at bullen snarere tilhører 1214 end 1215. I dette sidste år kom det til åben kamp mellem kong Valdemar og kejser Otto IV, der også havde biskop Valdemar i sit følge. I denne situation var en opfordring af den foreliggende art temmelig overflødig. Men allerede i 1214 havde Valdemar II forsvaret sine erobringer mod greverne af Schwerin og markgreven af Brandenburg. I 1214 indtraf også det ydre politiske brud mellem den welfiske kejser og den danske konge. Valdemar II nærmede sig den staufiske tronprætendent, Frederik II, og opnåede til gengæld, at denne lovformeligt afstod fra de lande i Nordtyskland, som kongen og hans forgænger havde lagt under dansk herredømme (nr. 48). Dette omsving i Valdemar II.s

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

politik skyldtes formentlig Otto IV.s nederlag ved Bouvines 1214 23. juli. Anderledes lå det i 1213, da den danske ledingshær ikke blev udbudt. Det er tænkeligt, at den pavelige opfordring til Valdemar II kan have sin baggrund i den militære stilstand i 1213 og således tilhøre foråret 1214. Opgøret mellem den danske konge og Welferen lod endnu da vente på sig, og dennes drabant, biskop Valdemar, kunde uhindret udnytte ærkestolen i Bremen. På den anden side kan det ikke udelukkes, at bullen er af senere dato og endog er udgået i 1215, inden meddelelsen om de væbnede sammenstød, hvori biskop Valdemar tog del, var kommet kurien for øre. — 2) oversættelsen er usikker her og enkelte steder i det følgende på grund af svære fejl og mangler i den latinske text. — 3) jf. Ezek. 4,3.

43 1214. 28. marts.

Biskop Peder Sunesen af Roskilde overdrager Sorø kloster en gård i Vester Broby til indløsning af sin andel af den halve hovedlod, som hans fader havde lovet klostret, og skøder den over højaltret i Sorø.

Referater i Sorø gavebog.

Hr. Peder, kaldet den Gamle, biskop af Roskilde, ligeledes søn af Sune ....., en mand, der i alt var elsket af Gud, gav.... som vederlag for sit fædrenegods Vor Frue kloster og brødrene i Sorø sin bondegård i landsbyen Broby med enge og skove og en mølle og alle dens tilliggender, tre bol og to øre skyldjord til evig almisse og skødede det over højaltret og oplod det strax i brødrenes hænder, og det i det Herrens år 1214 den 28. marts[1]), nemlig i Valdemar den II.s 12. år[2]). Herom foreligger der et privilegium af ham, hvor også hans broder hr. ærkebiskop Anders' segl er vedhængt, i hr. abbed Gaufreds tid.

Men for ganske nylig gav han klostret som vederlag for sit fædrenegods, nemlig en halv hovedlod, som hans fader som ovenfor omtalt havde afgivet løfte om, sin gård og bondegård i landsbyen Broby på tre bol og to øre skyldjord med enge, skove og en vandmølle og alle øvrige tilliggender til evig almisse. Og efter skødning over højaltret gav han strax brødrene alt i hænde på højtidelig vis i nærværelse af hans broder hr. ærkebiskop Anders og i mange andres nærværelse. I det Herrens år 1214 den 27. september[1]).

1) Sorø gavebog anfører to datoer i 1214 som tidspunktet for modtagelsen af Peder Sunesens gave. Den første af disse, 28. marts, er antagelig udstedelsesdagen for det biskoppelige diplom, der nævnes strax efter i samme referat. Den anden dato, 27. september, er formentlig dagen for den egentlige handling, skødningen over højaltret i klosterkirken i Sorø. — 2) se DRB. I:4 nr. 45, note 6.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1214. 29. april. Rom. 44

Pave Innocens III befaler alle prælater i Bremen kirkeprovins at forkynde, at den tidligere biskop Valdemar af Slesvig, der skønt bandlyst og afsat forretter tjeneste som biskop, er degraderet og lyst i band tillige med sine tilhængere.

Efter Reg. u. Urk. SHL.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner abbeder, priorer, provster, dekaner, ærkedegne og andre prælater ved kirkerne i Bremen kirkeprovins hilsen og apostolisk velsignelse.

Da fortabelsens søn, Valdemar, som kætter og skismatiker ringeagter den kanoniske straf, regner kirkens nøgler for intet og fordrister sig til som bandlyst og afsat at forrette tjeneste som biskop, befaler og påbyder vi jer strengt, kyndige sønner, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I offentligt forkynder i alle jeres kirker, at samme Valdemar er degraderet, og at han så vel som hans tilhængere er bandlyst. Endelig skal I, vore sønner abbeder, ved at udrydde laster og udplante dyder sørge for at være årvågne over for jer selv og den jer betroede hjord på en sådan måde, at I på den yderste strenge dommens dag kan aflægge et regnskab, der er jer værdigt, for den frygtindgydende dommer, som skal gengælde hver enkelt, hvad han har øvet.

Givet ved S. Pietro i Rom den 29. april i vort pavedømmes syttende år.

1214. [Efter 29. april]. 45

Biskop Tue af Ribe skænker sin domkirke Tønder og Ballum kirker til beklædning og underhold for tre nye kanniker samt tilskøder kapitlet jorder og enge.

Afskrift i Ribe Oldemoder.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Tue, biskop af Ribe, til alle troende i Kristus så vel nulevende som tilkommende, hilsen til evig tid.

Tiden handler i sit løb stedmoderligt med menneskenes gerninger, og for at ikke glemslens fil skal udslette dem af hukommelsen, bevares det, som menneskene i deres skrøbelighed bestemmer og fastsætter, sikrere for efterverdenen ved at indesluttes i breve. Da vi ønsker at udvide gudstjenesten med personer ved moderkirken, har vi indsat tre nye kanniker dær og til indtægt for dem overgivet Vor Frue konventualkirke to kirker, nemlig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tønder og Ballum, dog således, at enhver af disse tre skal modtage fire mark[1]) af Ballum kirke til beklædning. Men det resterende fra samme kirke tillige med Tønder kirke skal kun yde underhold for to ved fællesbordet, mens den tredie skal have beneficium i et gammelt præbende, for så vidt angår bordet. Vi ønsker desuden også, at det skal være vitterligt, at vi på en synode, for alles øjne og i nærværelse af mange så vel gejstlige som verdslige, ved den ret, som kaldes skødning, har hjemlet førnævnte konvent den jord ved Tønder, som hedder Lundevrå, de enge, som hedder Vesterenge, og den jord, vi har i (Uder-)Bjerrum — med undtagelse af de enge, som ligger ved landsbyen — og vi bestyrker og stadfæster ved dette brevs bevidnelse og ved at hænge vort segl under, at det skal besidde disse jorder uanfægtet til evig tid sammen med omtalte kirker, og vi forbyder under trusel om anathema[2]), at der rejses en nok så ubetydelig strid herom. Hvis altså nogen gejstlig eller verdslig person forsøger at fortrædige førnævnte klosters kanniker angående dette, skal han være udelukket fra fællesskabet i vor Herre Jesu Kristi legeme og blod og ved den yderste dom ligge under for den guddommelige hævn. Men Kristus, den sande fred og det evige lys, skal skinne til et evigt liv for dem, der bevarer endrægtig fred for dem.

Forhandlet[3]) for alles øjne på en synode i det Herrens år 1214[4]), i vort bispedømmes første år.

1) fire mark sølv i henhold til nr. 60. — 2) se DRB. I:4 nr. 41, note 4. — 3) se DRB. I:4 nr. 24, note 5. — 4) forgængeren på bispestolen i Ribe, Oluf, afgik ved døden 1214 29. april, såvidt det kan skønnes på grundlag af de bevarede kildesteder. Biskop Tues diplom må altså være udstedt efter dette tidspunkt.

46 1214. 23. maj.

Kong Valdemar II Sejr stadfæster grev Albert af Holsten og Orlamyndes overdragelse af en del besiddelser og indtægter til Skt. Hans kloster i Lybæk samt af en landsby i Vagrien, men bemærker ved denne, at leding og landeværn er undtaget i gaven.

Original i Rigsarkivet.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, hertug af Jylland, herre over Nordalbingien, til alle nulevende og tilkommende troende kristne, der ser dette brev, hilsen med den sande frelser.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tiderne forandrer sig, menneskene forgår, erindringen forsvinder, men brevet lever, og igennem det får handlingerne forlænget liv. Denne prisværdige sædvane har derfor vundet udbredelse fra de kyndige, at de ting, som sker, og som bør bevares evindeligt, bestyrkes og værnes ved brevet. Det er derfor vor vilje, at det skal være bekendt for nutid og eftertid, at hr. grev Albert[1]) i håb om guddommelig gengældelse og til forladelse for sine synder har overdraget Skt. Marias og evangelisten Skt. Johannes' kirke i Lybæk den landsby i Vagrien, som hedder Kükelühn med al ret undtagen leding og landeværn tillige med alle dens tilliggender og ydelser med undtagelse af tre bol, der er overgivet til Neukirchen[2]), at besidde med rette til evig tid. Desuden at han med samme ret urokkeligt har overdraget i Lütjenburg distrikt den landsby, som hedder *Dartistorp[3]), og den landsby, som hedder Matzwitz, og møllen i den landsby, som hedder Johannisdorf, og fire pund rug i den øvre mølle og een læst sild og en skæppe smør i tolden i Lybæk. Efter at enhver mistanke og tvivl altså er ryddet af vejen, efterlader vi, for at disse ting kan forblive urokkelige, dette brev bestyrket ved vort påtrykte segl. Hvem der end fordrister sig til at tilbagekalde dette gavebrev eller det, der her er anført, som ugyldigt eller at rejse trætte om det, skal få førnævnte stiftelses skytsherrer, mod hvem de forser sig, at føle som hævnere.

I det Herrens år 1214 den 23. maj.

1) som forlæg er benyttet grev Alberts gavebrev af 1210 4. december for samme lybske kloster. Den hånd, som har skrevet nærværende diplom, genfindes ikke i de 14 andre originaldiplomer, der er bevaret med Valdemar II som udsteder. Det får derfor stå hen, om hånden tilhører en kancellist eller en dansk eller tysk lejlighedsskriver. — 2) texten har *Noua ecclesia*, ifølge Dohm, Holsteinische Ortsnamen, 147, det nuværende Hansühn. — 3) det nu forsvundne Dastorp i Lütjenburg sogn, Waterneverstorf Gau, Holsten (Dohm 34).

1214 [13.—16. september], cistercienserordenens generalkapitels dekret fra Citeaux, der fastsætter straf over abbeden *Loci Dei*, fordi han optog en novice, der endnu ikke var fyldt 18 år, kan henføre sig til Løgumkloster, men kan også gælde franske klostre af samme navn, Lieu-Dieu, Amiens stift, eller Loc-Dieu-en-Rouergue, Rodez stift.

1214. 47

Greverne Gunzelin og Henrik af Schwerin lover at være kong Valdemar II Sejr tro og tjene ham med 60 heste og riddere syd for Østersøen.

Referat hos Huitfeldt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

År 1214 forpligtede grev Gunzelin og hans broder grev Henrik sig over for kong Valdemar til, at de og deres efterkommere skulde være ham hulde, tro og lydige og følge ham med 60 heste og riddere, hvor der var behov for det på den anden side af vandet[1]).

1) indholdet stemmer overens med en efterretning i Valdemarårbogen under samme år, hvorefter greverne tog deres land i forlening af kong Valdemar og svor ham troskabsed. Muligheden for, at Huitfeldt har konstrueret sin notits over årbogsefterretningen, kan ikke helt afvises, omend det måske er nok så sandsynligt, at den går tilbage på et nu tabt diplom. Herpå tyder navnlig det forhold, at tjenestepligtens størrelse er angivet. Dette er nemlig karakteristisk for forpligtelsesbreve af den art, som her må tænkes at foreligge.

48 1214. [Nytår]. Metz.

Kong Frederik II af Tyskland slutter forbund med kong Valdemar II Sejr og afstår med samtykke af kejserrigets fyrster alle de områder til Danmark, som Valdemar Sejr og hans broder, kong Knud, har erobret af kejserriget nord for floderne Elde og Elben, og alt, hvad kongerne Valdemar I og Knud har erhvervet i Venden.

Vidisse i Rigsarkivet.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Frederik, ved Guds nådige befordring Romernes konge, til alle tider rigets forøger og konge af Sicilien.

Eftersom majestæten i al sin ophøjethed og glans har pligt til på alle måder at virke for større tryghed for hele kirken, har det derfor på vor vej mod vort fædrene romerske kejserrige ved Guds rige nåde været vor første og vigtigste plan at slutte fred med vore nabokonger, for at kirken — Kristi brud — til hvis forsvar vi drager sværdet, ved deres bistand uafbrudt kan fryde sig ved ro og fred i vor tid. Af denne grund har vi sluttet evigt og ubrødeligt venskab med vor kære hr. Valdemar, de Danskes meget kristne konge og, for at han kan værne om freden for sit rige og tugte vort kejserriges fjender, med råd og samtykke fra det romerske kejserriges fyrster tillagt ham og hans rige alle områder, der hører til det romerske kejserrige hinsides Elde og Elben, som kong Knud, udfordret af megen uret, sammen med sin allerede nævnte broder Valdemar har erhvervet med våbenmagt og haft i sin besiddelse tillige med alt, hvad kong Knud ved sin faders[1]) og sin egen møje har erhvervet og haft i Venden, og dette har vi stadfæstet ved dette vort privilegiums myndighed og de påtrykte fyrstelige segl. Ingen af vore efterfølgere eller det romerske kejserriges fyrster må altså forurolige vor førnævnte meget kære herre kong Valdemar med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

våben eller besværinger angående førnævnte områder, fordi de engang har været undergivet kejserriget, da vi ikke alene i dette, men også i enhver anden sag, hvor der er behov for det, har besluttet altid at stå ham bi mod enhver anden, dog med forbehold af ærbødigheden for det apostoliske sæde, så sandt som vi ikke tvivler på, at han vil stå os bi i vore sager. Vidner herom er: Sifridus, ærkebiskop af Mainz og det apostoliske sædes legat, Theodericus, ærkebiskop af Trier, Amedeus, ærkebiskop af Besançon, Conradus, biskop af Metz og Speier og kansler ved det kejserlige hof, Otto, biskop af Würzburg, Ottokar, konge af Bøhmen, Ludwig, hertug af Bajern, Leopold, hertug af Østrig, Dietrich, markgreve af Meissen og Østmarken, Theobald, hertug af Lothringen, Otto, hertug af Meran, Albrecht, greve af Eberstein.

Hr. Frederik den Anden, Romernes vidtberømte konge og Siciliens konges mærke. (*Monogrammets plads*).

Givet i Metz år 1214 for Herrens menneskevorden[2]) i den anden indiktion ved hr. Conradus' hånd, biskop af Metz og Speier, kansler ved det kejserlige hof.

1) Valdemar I. — 2) Frederik II.s diplom er ifølge datumsformlen givet i Metz i inkarnationsåret 1214, altså i tiden 1214 25. marts — 1215 24. marts. Indiktionstallet 2 begrænser dette tidsrum til 25. marts — 24. september 1214. Tallet skifter nemlig på sidstnævnte dag fra 2 til 3 efter den praxis, som i det hele råder i det tyske rigskancelli i disse år. Hvad der herved oplyses, stemmer overens med visse andre forhold. Hertugen af Bajern, der opføres blandt vidnerne, har endnu ikke fået tillagt titlen Rhinpfalzgreve, der formentlig tilkom ham senest fra oktober 1214. Endvidere nævnes et antal af de rigsfyrster, der optræder som vidner, i dokumenter fra rigsmøder, som antages afholdt i sommeren 1214. Indtil dette punkt taler de kendsgerninger, der kan skaffes til veje andetstedsfra, ganske tydeligt for at henlægge det kongelige afståelsesbrev til midten af året 1214. Men det er på ingen måde muligt så enkelt og let at indsætte dokumentet i en modsigelsesfri sammenhæng. Afgørende er herved, at kong Frederik II først når til Metz sent på året og ikke kan påvises dær før sidst i december måned. Og hans rejserute kan ikke godt indbefatte endnu et møde i Metz, henlagt for exempel til sommeren dette år. Der er gjort forskellige forsøg på at udjævne og forklare disse markante uoverensstemmelser mellem udstedelsesstedet på den ene side, vidneliste og den formentlige udstedelsestid på den anden. Det er foreslået, at datumsformlen fejlagtigt angiver året for 'Herrens menneskevorden' i stedet for hans fødsel (med 24. december som den sidste dag i året). Endvidere antages indiktionen at være beregnet efter pavelig sædvane. Den skiftede da 25. december (eller eventuelt 31.) og vilde således tillade en datering til december, der harmonerer med vor viden om kongens itinerar. Herimod er det blevet indvendt, at den pavelige indiktionsberegning næppe er lagt til grund, eftersom den var fremmed for det tyske så vel som for det sicilianske kancelli. 24. september er i stedet fastholdt som indiktionens grænse, og uoverensstemmelsen bliver da forklaret på følgende måde: både de politiske forhandlinger, der er gået forud, og selve affattelsen af texten har fundet sted tidligere på året.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Man kan pege på et hof, der antagelig afholdtes i Eger i juni 1214, og hvor en del af de i dokumentet nævnte rigsfyrster var til stede ligesom også den tidligere hersker i Holsten, grev Adolf af Schauenburg, for hvem sagen havde ganske særlig betydning. Afståelsen af de nordlige provinser til Danmark er, efter denne anskuelse, aftalt ved denne lejlighed. Senere er dokumentet sat op som koncept, hvilket, stadig ifølge denne teori, er sket i august måned. Vidneliste, inkarnationsår og indiktion er føjet ind allerede da, mens der lodes plads åben for udstedelsesstedet. Derfor viser vidnerækken, den bajerske hertugs titulatur og indiktionstallet tilbage til september eller tiden før, og disse ting er ikke blevet forandret, da diplomet omsider blev skrevet rent og udfærdiget ved hoffet i Metz i december, idet dog et og andet navn forinden var sat til i opregningen af vidnerne. Ved den endelige datering må man fastholde udstedelsesstedet og rejseruten som det afgørende. Frederik II er i Hagenau 5.—6. december 1214. Måske er han nået til Metz til 20. december. Først 29. er det dog helt sikkert, at han har været til stede i byen. Men allerede 3. januar 1215 er han i Trier, og senere i januar opholder han sig endnu længere borte fra Metz. Diplomet må altså være endeligt udfærdiget i den sidste del af december 1214 eller allersenest 1.—2. januar 1215. Meget taler således for at henlægge udstedelsen til nytårstid 1214. Begge de ovenfor refererede opfattelser munder da også ud omtrent i denne konklusion, forsåvidt som de standser ved december måned som udstedelsestiden. Og det er i denne forbindelse det vigtigste, hvad enten man så vil omtolke inkarnationsår og indiktion og altså betragter 24. december som terminus ante quem. Eller opretholder den gængse tolkning af begge dele og så drager konsekvenserne og slutter, at dokumentet er blevet til i to tempi, således at man kan skalle det sidste lag af og nå tilbage til en oprindeligere udformning. En helt tredie mulighed er imidlertid den, at indiktionstallet — som først og fremmest rejser vanskeligheder — er skrevet galt i originalen eller er forvansket i de afskrifter, der nu udgør vort eneste textgrundlag. Tallet 2 kan ganske simpelt være fejl for 3, svarende til lignende unøjagtigheder og fejltagelser i andre diplomer. Tager man denne mulighed i betragtning, bortfalder en væsentlig støtte for koncept-teorien.

49 [1214—1227].

Biskop Tue af Ribe tager Løgumkloster under sin beskyttelse og stadfæster dets besiddelser, særlig dem hans slægtning biskop Omer har givet, deriblandt kirken i (Nørre-)Løgum og afløsningen af tienderne i Lø, Gram og Rangstrup herreder.

Afskrift i Løgumbogen.

Tue, af Guds nåde biskop af Ribe, til alle børn af kirken, vor hellige moder, så vel nulevende som tilkommende, hilsen til evig tid[1]).

Skønt den guddommelige miskundhed har anbragt os på en sådan plads, at vi som følge af vort embede ivrigt bør drage omsorg for kirkerne og de kirkelige personer og klostrene i vor kirkeprovins[2]) og sørge for fred og ro for dem, er vi dog på en måde over for dem, der er udmærket ved klosterlivets dragt og løfte, i særlig grad skyldige at sørge for, at et ondsindet angreb ikke formår at forstyrre deres fred eller ro. Derfor tager vi vore

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

elskede sønner i Kristus, brødrene i Løgum, under vor beskyttelse og værn som følge af en ganske særlig forkærlighed, og vi bevilger dem med velvilligt samtykke de besiddelser og beneficier, der er overdraget dem af vor frænde Omer, biskop af Ribe, ærværdigt ihukommet, nemlig afløsningen af tienderne i Lø herred og det, som tilkommer vort bispedømme i Rangstrup herred og Gram herred, og ligeledes kirken i (Nørre-)Løgum sogn og *Ginnegarth[3]), men vi bestyrker også i almindelighed for dem alle de besiddelser i landsbyer, jorder, enge, skove, møller og fiskevande, der tilhører førnævnte brødre, hvilke de end for øjeblikket besidder eller herefter retmæssigt kommer i besiddelse af, at besidde uanfægtet til evig tid, og vi stadfæster det for evigt ved at hænge vort segl under.

1) Tue blev biskop af Ribe i 1214, efter 29. april, såvidt vides, se nr. 45, note 4. Han døde i 1230. Diplomet må være udstedt mellem disse tidsgrænser. Men desuden kan det antages, at det er udgået før 1227. I dette år skænkede Tue kirken i Daler til Løgumkloster. Denne gave vilde sikkert være medtaget, såfremt nærværende diplom var udstedt efter overdragelsen. — 2) den latinske text har *prouincia*, 'kirkeprovins', hvor man venter *diocesis*, 'stift'. Fejlen er indkommet fra forlægget, et privilegium fra ærkebiskop Absalon af Lund for Løgumkloster fra [1191—1201]. — 3) se DRB. I:4 nr. 46, note 5.

Ribe bispekrønikes efterretning om, at biskop Tue af Ribe [1214—1230] tvang præsterne til at skille sig fra deres hustruer 'efter pavens befaling' (Kirkehistoriske Samlinger VI:1 (1933—35) 32, hvilke tre ord fattes i et af håndskrifterne til krøniken) behøver ikke at vise tilbage til en nu tabt pavebulle, hvorfor den ikke er medtaget som selvstændigt nummer. Jf. iøvrigt nr. 133 af 1218 6. maj.

[1214—1230]. 50

Biskop Tue af Ribe mageskifter gods med Løgumkloster.

Referater hos Hamsfort.

I det Herrens år 1213 ..... Fremdeles dør biskopperne Peder den Gamle af Roskilde .... og den 29. april Oluf af Ribe. Denne bliver begravet i Løgumkloster. På denne tid var Tyge abbed i Løgumkloster, og Niels fulgte efter ham. Med disse foretog biskoppen en handel om noget gods, som var givet til klostret, og som skulde lægges til Høm.

I det Herrens år 1215 ..... Da biskop Oluf af Ribe døde den 29. april, blev ærkedegnen Tue hans efterfølger. Denne foretog en handel med cistercienserbrødrene i Løgumkloster og abbed Niels om noget gods, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han erhvervede med konventets[2]) samtykke og lagde til Høm efter mageskiftet.

1) Hamsfort har antagelig haft et udateret diplom for sig og refereret det under biskop Tues første år. Da han har bragt meddelelsen om dennes embedstiltræden både under 1213 og 1215, er også notitsen om mageskiftet blevet fordoblet. Det kan næppe dateres nærmere end til Tues bispetid. Hans første år var 1214 (se nr. 45, note 4), hans sidste 1230. — 2) den latinske text har *collegium*, formentlig en hamsfortiansk omskrivning for *conuentus*.

51 [1214—1241].

Kong Valdemar II Sejr kundgør, at mundskænken Oluf Ebbesen har skødet Sorø kloster landsbyen Seerdrup til indløsning af sin andel af den halve hovedlod, som hans fader havde lovet klostret.

Referat i Sorø gavebog.

Den strenge mand, mundskænken hr. Oluf, søn af Ebbe, skænkede med råd og hjælp af hr. kong Valdemar Vor Frue kloster i Sorø landsbyen Seerdrup med alle dens tilliggender til gengæld for sin fornævnte faders hovedlod og skødede den på lovlig vis i nærværelse af samme hr. kong Valdemar i Vordingborg til hr. abbed Jens og klostret, at besidde til evig tid. Herom haves samme hr. kong Valdemars brev[1]).

1) i referatet af kong Valdemars kundgørelse hedder det, at skødningen fandt sted til abbed Jens af Sorø. Nu er der bevaret en liste fra klostret, som helt tilbage fra stiftelsesåret meddeler navne så vel som funktionstid for abbederne i Sorø. For så vidt skulde man let kunne fastsætte Jens' abbedtid. Men en nærmere granskning af listen viser, at man ikke kan stole på den. Grundlæggelsesåret er sat til 1162 i stedet for 1161. Dernæst skal den tredie abbed, Gaufred, ifølge listen være trådt tilbage i 1212. Men det vides, at han endnu ledede Sorø 1214 28. marts (nr. 43), mens han døde senere på året. Endvidere opregnes mellem Gaufreds død og den store brand i klostret 1247 ialt syv abbeder. Men i dette tidsrum på 33 år (eller 35, om man lader perioden løbe fra 1212 fremfor det korrekte 1214) angives disse syv at have fungeret i 40 år. Der er med andre ord et antal fejl i tidsangivelserne i abbedkataloget fra Sorø. Uanset dette var det trods alt tænkeligt, at abbederne stod opført i den rigtige rækkefølge, således at man kunde stole på nummereringen af dem og gå ud fra, at de virkelig efterfulgte hinanden i den orden, i hvilken de er opregnet. Men ikke engang dette er helt sikkert. Atte indføres som nr. 4, som efterfølger efter Gaufred. Hans funktionstid er i kataloget sat til 1212—1219. Selv om man nu retter til 1214—1221, kommer det ikke til at stemme med vor viden om, at han var abbed i et af årene [1224—1227]. Mellem Atte som nr. 4 og Peder af Vitskøl som nr. 7 anfører listen dernæst Jens og Godfred med tilsammen 5 års funktionstid. Peder af Vitskøl er rimeligvis identisk med den abbed Peder, der nævnes i et diplom fra 1227 [oktober—december], og som meget vel kan være tiltrådt forinden. Ikke blot er det klart, at nr. 5 og 6, Jens og Godfred, har fået tillagt alt for lang abbedtid, om de skal kunne få plads mellem Atte fra 1224 eller senere og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Peder af Vitskøl, der senest blev abbed 1227. Det er vel også tvivlsomt, om der faktisk har været dette antal abbeder i disse år. I denne forbindelse kan man pege på, at de to Jens'er, der optræder henholdsvis som nr. 5 og 9, og om hvilke der berettes visse fælles træk, kan tænkes at være en og samme person. Står det sådan til med abbedlisten fra Sorø, og må den efter dette betragtes som upålidelig, er det en selvfølge, at en datering af diplomreferaterne i gavebogen ikke kan baseres på denne kilde. For det foreliggende referats vedkommende, der har kong Valdemar som udsteder og nævner en Jens som Sorøs abbed, kan man af kongens regeringstid 1202—1241 kun udelukke årene 1202—1214. I disse år har nemlig abbed Gaufred styret klostret i henhold til efterretninger i sikre kilder, se DRB. I:4 nr. 32 og nr. 43 her. Hvornår imellem 1214 og 1241 referatets abbed Jens har fungeret, lader sig ikke fastsætte, lige så lidt som man kan fastslå, om der er tale om den Jens, der nævnes før 1227 som nr. 5 eller den, der har plads mellem 1227 og 1241 som nr. 9 — hvis to af dette navn virkelig har beklædt abbedstolen i Sorø i disse år. Kong Valdemars diplom må herefter henvises til tidsrummet [1214—1241].

[1214—omkr. 1250]. 52

Mageskifte mellem Sorø kloster og ridderen Karl vedrørende jordegods i Vester Broby, hvorved møllen sammesteds befries for Karls krav.

Referater i Sorø gavebog.

Og eftersom Broby og møllen er kommet på tale, bør det anføres, hvorledes fornævnte mølle senere blev befriet for forulempelse fra hr. Karl af samme landsby. Karl skødede til Vor Frue kloster alt, hvad han havde fra en kilde, som havde tilnavnet den Gode, og indtil grænserne for samme landsbys marker, i nærværelse af sine sønner og præsten i samme landsby og mange andre. Men brødrene i fornævnte kloster skødede til denne samme 16 penning[1]) skyldjord, som de havde i *Gurthæbol[2]) sammesteds, til gengæld for nævnte jord, og det skete i abbed Jens' dage.

Efter denne ærværdige faders død[3]) forulempede en ridder Karl af Broby samme mølle på alvorlig måde. Dog ophørte han omsider med sin forulempelse ved dette mageskiftes mellemkomst. Denne Karl skødede i nærværelse af sine sønner og præsten i landsbyen og mange andre klostret alt, hvad han havde sammesteds, nemlig fra kilden, der på folkesproget kaldes *Godhæcheldæ og indtil grænserne for landsbyens marker, idet han af brødrene som vederlag for samme jord modtog 16 penning skyldjord i bolet *Gvrdhæbol[4]).

1) den latinske text har *terram xvi nummorum in censu.* — 2) identisk med *Giordebool*, nævnt 1335 (Dipl. Danicum II:11 nr. 243). — 3) det her dokumenterede mageskifte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dateres i Sorø gavebog til tiden efter biskop Peder Sunesens død, der indtraf 1214 29. oktober. Det tilføjes, at retshandlen fandt sted i abbed Jens' dage. Men det angives ikke, hvilken af abbederne af dette navn, der herved tænkes på. Om man tør følge listen fra Sorø i denne henseende (jf. nr. 51, note 1), er der i 13. århundrede ingen senere abbed med dette navn end den Jens, der fungerede omkring 1250. Dateringen bliver herefter [1214—omkr. 1250]. — 4) samme lokalitet som i note 2, blot har den latinske text et gennemstreget *v*.

53 [1214—1287].

Arløg Gangulfs skøder og sælger jordstykker ved møllen i Vester Broby til Sorø kloster.

Referater i Sorø gavebog.

De før omtalte munke[1]) erhvervede desuden det sted, hvor møllens huse er anbragt, og den forsnævring[2]), som åløbet passerer, af en kvinde, kaldet Arløg Gangulfs, der skødede det på landstinget, i alles nærværelse. Desuden skødede hun også da en mark, ligeledes på den anden side af åen, på hvilken der er en offentlig vej til møllen, og for den fik hun tre mark sølv og en hest af disse samme brødre. Ligeledes ligger huset og ovennævnte forsnævring på den anden side af samme å, det vil sige i Næsby mark eller jord[3]), og alt dette er tillige med en lille skov sammesteds oven for åen undtaget i mageskiftet af vort gods sammesteds for Ny Suserup, og det tilhører klostret med evindelig ret.

En from kvinde, Arløg Gangulfs, skødede desuden det sted, hvor møllens huse er anbragt, og den forsnævring[2]), som åløbet passerer, og desforuden en mark på den anden side af åen, på hvilken der er en offentlig vej til møllen, til klostret på landstinget, i alles nærværelse, idet hun modtog tre mark sølv og en hest derfor af brødrene. Huset og ovennævnte forsnævring ligger altså på den anden side af åen, det vil sige i Næsby mark, disse ting er sammen med en lille skov sammesteds oven for åen undtaget i mageskiftet om Ny Suserup og tilhører klostret med evindelig ret. Men denne mølle var særdeles god indtil opførelsen af møllen ved gården Bavelse.

1) klostrets her omhandlede erhvervelser må i tid ligge efter 1214, da munkene modtog møllen i Vester Broby, se nr. 43 og 52. I texten er der videre omtalt et mageskifte, der kunde have omfattet de nævnte besiddelser. Men disse blev netop undtaget herfra. Dette magelæg kan dateres til 1287 1.—7. december (DRB. II:3 nr. 265). Klostret må altså inden samme tidspunkt have fået jorderne til ejendom. Datering: [1214—1287]. — 2) den latinske text har *stipale*, der muligvis bedst forstås som »sluse«. — 3) texten har *predium*.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1215. 3. januar. Jørgensborg. 54

Kong Valdemar II Sejr kundgør, at han til nonneklostret ved Skt. Nikolaj i Ribe har solgt sine besiddelser i Tange, herunder en mølle med fri formaling, vogne, jorder og enge.

Afskrift i Rigsarkivet.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle troende kristne, nulevende og tilkommende, hilsen med den sande frelser.

Eftersom menneskets hukommelse er kort, og den nuværende tidsalder i den grad har tilbøjelighed for det onde, at den kuldkaster endog den levende stemmes vidnesbyrd og ofte søger at ugyldiggøre selve handlingen[1]), fandt de gamle i deres klogskab på et lægemiddel mod dette onde, og hvad de havde udtænkt overlod de skriftligt til efterkommerne som et mønster, så at de fremsynet fastsatte ved skriftligt vidnesbyrd at bestyrke deres handlinger og alt det, der bestemtes evindeligt og som var værd at huske, for at ikke begivenhederne i tidens løb skulde gå til grunde i glemsel, eller der skulde gives de ondsindede påskud til at handle stedmoderligt dermed. Idet vi følger skik og brug i så henseende, har vi ment til erindring om, hvad der er sket, at måtte gøre vitterligt for alle med dette vort brev, der er forsynet med autentisk[2]) (segl), at vi retmæssigt og omhyggeligt og for den fulde pris har overladt nonnerne ved Skt. Nikolaj i Ribe vore besiddelser i Tange, en mølle med fri formaling af al slags mel, vogne, jorder, enge, marken med dens jorder — som vi har besiddet indtil tidspunktet for afhændelsen — at besidde med rette til evig tid. Enhver, der i eftertiden på dumdristig vis anfægter denne vor handling, skal på den strenge dommens dag få den vrede og den straf over sig fra den almægtige Gud, som han selv kalder frem.

År 1215 for Herrens menneskevorden. Givet i Jørgensborg[3]) den 3. januar.

Jeg Niels, biskop af Slesvig, kansler, *og så videre*[4]).

1) den latinske text er ikke ganske sikker på dette sted. — 2) se DRB. II:1 nr. 54, note 4 samt Poul Bredo Grandjean, Dansk Sigillografi, 31. — 3) i den bedste latinske textkilde er udstedelsesstedet oprindelig skrevet *Jurisborgh*, men dette er rettet til *in risborgh*. — 4) den linie, der her er tilføjet efter datumsformlen, og som er brudt af til slut, har ganske tydeligt hørt med til kongediplomet og er måske en underskriverformel sat til allersidst. Som sådan kan den muligvis også have indvarslet beseglingen fra kanslerens side, idet originalen skal have båret dennes segl ifølge oplysninger i en vidisse af 1424 6. maj.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

55 [1215]. 6. marts. Sutton.

Kong Johan af England befaler biskop Petrus af Winchester at frigive en mand, der siges at have taget gods fra danske købmænd til søs.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Kong Johan sender sin hilsen til hr. biskop Petrus af Winchester.

Vi befaler jer at frigive Steven Blunt fra Rye, der er fængslet, fordi han skal have taget Danmarks købmænds gods og varer på havet, til vor elskede og tro mand Willelmus fra Wrotham, ærkedegn i Taunton, som har forpligtet sig til at stå os til ansvar med hensyn til denne Stevens person eller de varer, som kræves af ham, hvis nogen ønsker at rejse påtale mod ham desangående.

Med sig selv[1]) som vidne i Sutton den 6. marts[2]).

1) kong Johan. — 2) i henhold til sin datering med 6. marts og sin plads i de engelske ruller mellem skrivelser fra 16. regeringsår stammer mandatet fra 1215.

56 [1215]. 7. april. Oxford.

Kong Johan af England befaler Willelmus fra Wrotham at sørge for, at købmænd fra Danmark og fra kejser Otto IV.s land får deres gods tilbage.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Kongen sender sin hilsen til Willelmus fra Wrotham, ærkedegn i Taunton.

Vi befaler jer at meddele Steven Crabbe, som er i jeres varetægt i jeres fogedi, at han skal give købmændene fra hr. kejserens, vor søstersøns[1]) land og fra Danmark deres gods tilbage, som han har taget fra dem. Og hvis han ikke vil give det tilbage, skal I da uden tøven sørge for, at han atter anbringes i vort fængsel ligesom før.

Med mig selv[2]) som vidne i Oxford den 7. april[3]).

Ved hr. Peder af Winchester[4]).

1) Otto IV. — 2) kong Johan. — 3) mandatet har plads i rullen fra 16. regeringsår og må herefter være givet i 1215. — 4) biskop Peder af Winchester. Formlen angiver, at det er denne, som har givet kancelliet ordre om at udstede mandatet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1215. 29. juli. Lybæk. 57

Kong Valdemar II Sejr tager den lybske kirke under sin beskyttelse, stadfæster dens besiddelser og immuniteter vedrørende jurisdiktion, ledingsfærd, befæstningsarbejde og afgifter, samt fastsætter fordelingen af biskoppens gods efter hans død.

Original i Slesvig.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle troende kristne, nulevende så vel som tilkommende, hilsen til evig tid.

På grund af den menneskelige tilværelses omskiftelighed og slægtleddenes uafbrudte gang går de ting, som er urokkeligt forankret i fornuften, ofte til grunde i tidens løb som følge af misundelse, frækhed og forvovenhed, og derfor anser vi det for rigtigt og gavnligt ved hjælp af bogstavernes bestandighed at forevige og overgive de ting til eftertidens mennesker, som stemmer overens med fornuft og overlevering. Da den gavmilde og barmhjertige Gud jo værdiges med hensyn til kongelig rundhåndethed at overgå os i vor utilstrækkelighed, er det ret og rigtigt at erkende ham som ophav og giver af sin miskundheds dyb ved at forøge gudsdyrkelsen med den største hengivenhed. Af denne grund vil også vi skænke vor gave til Lybæks kirke ved ivrigt at stræbe efter at bevare den uforstyrret og forøge den, da den ved Guds forsyn og styrelse er overladt til os som patron og beskytter, på samme måde som vi finder, at den er blevet priviligeret ved de højhjertede grundlæggeres storslåede velgerninger[1]), således at den kan fryde sig ved de ting, som den i dette nærværende øjeblik ses at sidde inde med i ro og uden modsigelse eller vil komme i besiddelse af i fremtiden ved en hvilken som helst retmæssig erhvervelse. For at vi altså til desto fuldere sikkerhed kan drage omsorg for nysnævnte kirke, har vi, for at der ikke ved nedrige menneskers anslag skal opkomme nogen mulighed for at gøre ondt, anset det for rigtigt med navns nævnelse at opregne de ting, som kendetegnes ved de nedenfor anførte grænser, således som vi er blevet bekendt med dem i følge indholdet af privilegierne[1]) om dem. Det er altså vor vilje, at de 300 hufen, som samme kirke ses at have fået som gave med fuldstændig sikkerhed, og den landsby i Bargerbrücke med tilhørende nyopførte gård, som kaldes Altlübeck, med alle deres tilliggender, enge, skove, møller, fiskevande, vande og vandløb, dyrket og udyrket jord, og ligeledes de fiskevande i Schwartau, der er overdraget samme kirke af os tillige med hele dette vands løb neden for møllen, og dyrkerne heraf, der gør tjeneste

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for samme kirke, skal være fritaget for alle tynger, afgifter i rede penge og hertugens skat, som kaldes wogiwotinha[2]), og undtaget for ethvert tyngende krav. Men med hensyn til de kapitale retssager mod biskoppens landboer skal de to trediedele af bøderne tilkomme biskoppen, men den tredie fogeden. Men andre sager skal kun forebringes biskoppen eller hans befuldmægtigede. Men det er vor vilje, at førnævnte landboer i overensstemmelse med landets sædvane skal overholde vore ting, som kaldes marketing, og følge ledingsfærd og udføre befæstningsarbejde, fra hvilken ret vi dog fritager ti vorwerki[3]) for samme bys biskop. Men Vendernes skat af hver hageplov er tre mål, som kaldes kuriz[4]), og een ørtug. Vi har også stadfæstet, at ingen foged eller anden person, når nogen biskop ved nysnævnte kirke afgår ved døden, må fordriste sig til at gøre indgreb i biskoppens gods eller anvende det til eget brug, men den første trediedel skal i følge de kanoniske regler udgives til brug for de fattige til bod for den afdødes sjæl, den anden til brug for kirken, den tredie forbeholdes understøttelse af den efterfølgende biskop, for at ikke de, der krænker denne bestemmelse, skal blive indsnøret i kirkeranets slynger. Men for at denne vor stadfæstende bestemmelse kan forblive gyldig og uanfægtet, har vi ladet dette brev nedskrive og bestyrke ved at vedhænge vort segl.

År 1215 for Herrens menneskevorden. Givet i Lybæk den 29. juli. Vidner er Nicholaus, biskop af *Windelscra, Bertoldus, biskop af Lybæk, Rodolfus, domprovst i samme kirke, Cono, dekan, kannikerne i Lybæk, Conradus, sognepræst ved Skt. Peder, Iohannes Ethelinus, Heinricus skriver, Alexander, sognepræst ved Skt. Maria, Heinricus Thyringer, Conradus Scakko. Af kongens husstand Torsten[5]) notar, magister Ivan, Mikkel, af verdslige Niels Skåning, Tage Lange, Torbjørn og adskillige andre gejstlige og verdslige, Tyske og Danske.

1) en henvisning til hertug Henrik Løves fundationsbrev for bispedømmerne i Nordalbingien af 117[0—1171] 7. november, der har dannet forlæg for kong Valdemars privilegium. — 2) en afgift til landsherren. Ordet er af slavisk oprindelse og er her som også i tyske diplomer gengivet i forskrevet form. — 3) ladegårde, som det ses, med en priviligeret stilling. De svarer til cistercienserordenens grangier, der i denne tid havde en særstilling i skattemæssig henseende. Ordet er det middelnedertyske *vorwerk* med latinsk endelse. — 4) navnet på den vendiske skæppe ifølge historieskriveren Helmold fra 12. århundrede. — 5) notarens navn er i den latinske text stavet *Dorstannus*, svarende til, at det følgende navn Torbjørn bogstaveres *Dhurbernus*. I begge tilfælde er det påfaldende, at der anvendes *d* eller *dh* i forlyd frem for *t* eller *th*. Da dette er karakteristisk for tysk stavemåde, må det antages, at skriveren har været Tysker. Endvidere kendes den hånd, som har ført det originale diplom i pennen, ikke fra nogen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

anden original, udstedt af Valdemar II. Der kan således være tale om udfærdigelse uden for kongens kancelli. Ganske vist kan man ikke se bort fra den mulighed, at den pågældende tyske skriver har været i kongens tjeneste, men i det mindste eet træk i diplomets dictat peger i retning af modtagerudfærdigelse: de danske vidner indføres med ordene 'Af kongens husstand'. Her er det ikke længere udstederen, som taler, men en udenforstående.

1215. [13.—16. september]. [Citeaux]. 58

Cistercienserordenens generalkapitel befaler abbeden af Saba at meddele abbederne af Øm og Tvis, at de under alle omstændigheder skal møde op på næste kapitel, idet de i år har undskyldt sig for deltagelse med henvisning til krigstilstanden.

Afskrift i cistercienserordenens statutter.

Abbederne af Øm[1]) og Tvis i Danmark, som ikke kom til kapitlet på grund af krigsfaren, skønt de var forpligtet hertil, skal fremstille sig for det følgende kapitel med tilsidesættelse af ethvert påskud og bede om tilgivelse herfor. Abbeden af Saba skal meddele dem dette.

1) Torkil ifølge Øm klosters krønike.

121[5. Senest oktober]. Olstorp. 59

Ærkebiskop Anders Sunesen af Lund stadfæster, at biskop Asgot af Viborg efter anmodning fra sognefolket har overdraget kirken i Sejlflod med hele dens medgift til kannikerne i Viborg.

Efter Suhm.

Til alle børn af kirken, vor hellige moder, der ser dette brev, sender Anders, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, det apostoliske sædes legat og Sverrigs primas, hilsen med den sande frelser.

Eftersom verden ligger i det onde[1]), og eftersom de ting, der er sket på lovformelig vis, mangen en gang udsættes for klagemål, er det nødvendigt og betryggende, at de ting, som udføres i overensstemmelse med rettens forskrifter, foreviges og fyldestgørende sikres igennem erindringen. Da vi altså har erfaret og så vel ved breve[2]) som ved vor ærværdige broder Asgots levende ord er blevet forsikret om, at Sejlflod kirke tillige med hele dens medgift, efter at sogneboerne har ikke blot samtykket, men anmodet herom, med rette til evig tid er blevet overdraget til vore elskede sønner i Kristus kannikerne i Viborg af denne deres biskop, stadfæster vi denne overdragelse, der er foretaget af ham på lovlig vis, med vort brevs og segls

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

myndighed og forbyder under anathema[3]), at nogen gejstlig eller verdslig person i eftertiden uretmæssigt omstøder denne.

Givet i Olstorp[4]) år 1215[5]) for Herrens menneskevorden i vort bispedømmes fjortende år[6]).

1) 1. Johs. 5,19. — 2) tabt. — 3) se DRB. I:4 nr. 41, note 4. — 4) texten har *Olofstorp*, utvivlsomt en af de nuværende lokaliteter Olstorp i Skåne, omend det ikke kan præciseres, hvilken af dem, der sigtes til. — 5) den latinske text har 1213, men dette stemmer ikke med oplysningen om, at udstedelsen fandt sted i Anders Sunesens 14. ærkebispeår. Erfaringsmæssigt sker der lettere ændringer i selve årsangivelsen, som er genstand for historikernes og afskrivernes særlige opmærksomhed, end i andre, mindre påagtede dateringselementer. Det vil derfor være det principielt rigtige at rette årstallet efter ærkebispeåret, ikke omvendt. Anders Sunesen beregnede sin embedstid fra en dato i 1202, se DRB. I:4 nr. 46, note 1. Hans 14. embedsår falder herefter inden for årene 1215—1216. Skrivelsen må tilhøre samme tid, men måske er det muligt at præcisere dateringen yderligere. Det vides, at ærkebiskoppen har været i Rom engang i tiden mellem 1214 29. oktober og 1216 16. juli, se nr. 102. Han havde en speciel anledning til at møde frem i Rom på denne tid, idet han havde fået en udtrykkelig befaling om at tage del i den store Lateransynode, se nr. 41. Denne var indkaldt til 1. november 1215, og det anliggende, Anders Sunesen varetog på samme tid, blev først afgjort i maj—juni 1216, se nr. 75—76. Dette spørgsmål, der drejede sig om besættelsen af Roskilde bispestol, og som ordnedes i høj grad i ærkebiskoppens favør, har formentlig været af en sådan vigtighed, at det har holdt ham tilbage i Rom, indtil det var gået i orden. Hvis dette er rigtigt, kan det antages, at Anders Sunesen har været udenlands i hvert fald de første 5—6 måneder af 1216. Men dermed svinder også muligheden for, at han kan have nået at komme hjem og udstede det foreliggende brev i 1216, endnu inden hans 14. ærkebispeår udløb. Selvom det vel ikke er fuldt sikkert, synes en datering til 1215 så temmelig sandsynlig. Udstedelsen har i så fald fundet sted engang i de første tre fjerdingår: senest i oktober 1215 måtte ærkebiskoppen bryde op for at nå frem til åbningen af Lateransynoden. — 6) jf. DRB. I:4 nr. 45, note 6.

60 1215. [Senest oktober]. Ribe.

Ærkebiskop Anders Sunesen af Lund stadfæster biskop Tues gave af Tønder og Ballum kirker til domkirken i Ribe til beklædning og underhold for tre nye kanniker samt hans skødning af jorder og enge til kapitlet.

Afskrift i Ribe Oldemoder.

Anders, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, Sverrigs primas, det apostoliske sædes legat, til alle, hvem dette brev når, hilsen i Jesus Kristus.

For at ikke det, som menneskene i deres skrøbelighed fastsætter, skal anses for ugyldigt, fordi tiden går, og nedrige mennesker med hjælp heri forsøger at rejse trætte, har fortiden kyndigt og omhyggeligt draget omsorg for, at det, der fastsættes som prisværdigt, prisværdigt bestyrkes ved det skrevnes stadfæstelse. Vi meddeler jer hr. Ribebiskop Tues prisværdige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

handling, at han nemlig i Vor Frue kirke har indsat tre nye kanniker og til indtægt for dem overgivet samme kirkes kapitel to kirker, nemlig Tønder og Ballum, dog således, at enhver af disse tre skal modtage fire mark sølv af Ballum kirke til beklædning. Men det resterende fra samme kirke tillige med Tønder kirke skal kun yde underhold for to ved fællesbordet, mens den tredie skal have beneficium i et gammelt præbende, for så vidt angår bordet. Desuden erklærer han, at han har overdraget samme konvent den jord ved Tønder, som hedder Lundevrå, og de enge, som hedder Vesterenge, og den jord, som han havde i (Uder-)Bjerrum, med undtagelse af de enge, som ligger ved landsbyen. For at altså et så kærkomment foretagende ikke skal tilintetgøres ved nedrige menneskers dristighed, stadfæster vi samme ved vort privilegiums vidnesbyrd. Hvis altså nogen gejstlig eller verdslig person forsøger at forgribe sig på eller krænke denne vor stadfæstelsesdom og ikke efter anden og tredie gang at være påmindet kommer til besindelse og yder en passende bod, skal han ligge under for evigt anathema[1]) og fordømmelse ved den almægtige Guds myndighed og den hellige Gudsmoder Marias og apostlene Skt. Peders og Skt. Paulus' og alle helgeners og det romerske sædes, hvis legat vi er, og ved vor myndighed, og han skal være udelukket fra at modtage vor Herre Jesu Kristi legeme og blod.

Givet i Ribe i det Herrens år 1215[2]).

1) se DRB. I:4 nr. 41, note 4. — 2) Anders Sunesens stadfæstelse kan ikke være udstedt senere end oktober måned 1215, såfremt man antager, at han tog del i det fjerde Laterankoncilium, der var indkaldt til 1. november dette år, se nr. 59, note 5. Som forlæg har tjent biskop Tues diplom af 1214 [efter 29. april], nr. 45.

1215. 29. december. Lateranet. 61

Pave Innocens III pålægger alle troende kristne i Danmark, som er forhindret i at tage korsets tegn til undsætning for Det hellige Land, at drage mod dem, der forfølger de nyomvendte i Livland, og bevilger syndsforladelse til alle, der yder bidrag hertil eller møder personligt.

Afskrift i Greifswald.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til alle troende kristne i Danmarks rige hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er efter Guds styrelses høje plan, at de, der er omvendt til Gud, må udholde forfølgelsernes tryk, og at Israel på dets vej ud af Ægypten bliver heftigt forfulgt af Farao, det Israel, i hvis påsyn den store og frygtelige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gud, når det forjættede land betrædes, har ryddet folkeslagene af vejen lidt efter lidt og et for et, for at de vilde dyr, nemlig de indre fjender med deres heftige forfølgelse, ikke skal vrimle frem imod det, dersom folkeslagene blev tilintetgjort på een gang[1]). Jebusitterne boede jo også i Jerusalem sammen med Benjamins sønner[2]), for at disse ikke skulde blive kvindagtige og sløve af uforstyrretheden, men have nogle, som de kunde øve sig på til slag, og ved at kæmpe, som loven byder, modtage ærens krone efter triumfen. Thi trængsel befordrer dyderne og prøver de udvalgte som smelteovnen guldet[3]) og værner om og forøger det, der er erhvervet, eftersom hjemsøgelsen kalder lydhørheden frem[4]), og den, som ikke får Kains ondskab at føle, nægter at være Abel, da lediggang opmuntrer til laster. Derfor tillader Herren altså, han som ikke vilde tillade, at der skete ondt, med mindre han kunde lokke noget godt ud deraf, at de, der er hans, lider trængsel udadtil, for at de indadtil kan komme helt til besindelse, erkende deres svaghed, ydmyge sig selv for Guds åsyn, oppebie hjælpen fra ham og sige: Din er magten, Herre, dit er riget[5]), og søge freden ikke i verdenen, men derimod i hjertet, for selv om de undertiden har fred, så er det en babylonisk fred, og oftest en fred fyldt af den bitreste bitterhed for dem[6]). Thi David, som krige ikke havde besejret, blev slået til jorden af freden, og han faldt hårdere, end om han var blevet overvundet af synlige fjender. Herren viser også et andet tegn på sin godhed for os derved, at han til sine troende gemmer de fjender, som han kunde knuse med eet ord, han, hvem vinde og hav adlyder[7]), for at nemlig de, som har fejlet i mange ting[8]), kan have mangfoldige muligheder for at gøre det godt og ved personligt og med deres ejendele at komme de hårdt trængte troende til hjælp i det mindste derved yde nogen godtgørelse for den frelsebringende kalk[9]) til Herren, som har givet sig selv hen for deres skyld som et lifligt duftende brændoffer[10]) til Gud. Se da, hvor det omkringboende vilde folkeslag i foragt for Genløseren forfølger det livlandske folk, som nylig er kommet til erkendelse af sandheden[11]), og ivrigt søger ved forfølgelser at kalde det, der er draget frem af mørket, tilbage dertil. Men vi håber i Herren, at han ikke vil tillade, at det fristes over evne, men sørge for fremgang sammen med fristelsen, så at det kan holde ud, han, som søger de troendes hengivenhed til hjælp og frelse for dem, og selv om han ikke har vort gods behov, fordrer han det dog af os, for at hans godhed og nåde på denne måde kan give os kraft til at blive Guds børn, og for at de, som ikke kan tjene ham ved at undsætte Det hellige Land, i det mindste kan yde ham hengiven

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tjeneste ved at understøtte Livlands folk. Da der altså er flere, som dels fordi de er legemligt svage, dels fordi det skorter dem på ejendom, ikke vover at fæste korsets tegn til deres skuldre for at drage til undsætning for Det hellige Land, pålægger vi dem til forladelse for deres synder at drage ud til hjælp for de nysnævnte imod de vilde folkeslag for at kæmpe for den nye udplantning af den kristne tro med så vel åndelige som verdslige våben, så at de ved disse og andre gode gerninger kan fortjene at opnå nåde i dette liv og herlighed i det tilkommende fra alle goders gavmilde giver. Men desuden påminder og opfordrer vi indtrængende kirkernes prælater, og befaler vi dem ved dette brevs myndighed, at de skal sørge for at forkynde disse ting for den menighed, der er dem betroet, og i troskab opfordre den til at komme dem til hjælp, idet der tilstås syndsforladelse til dem, som kommer til hjælp personligt eller med deres ejendele.

Givet i Lateranet den 29. december i vort pavedømmes attende år.

1) jf. 5. Mos. 7,21. — 2) Dom. 1,21. — 3) jf. Liber Sapientiæ 3,6. — 4) Esajas 28,19. — 5) 1. Krøn. 29,11. — 6) Esajas 38,17. — 7) Matt. 8,27 og Mark. 4,40. — 8) jf. Jak. 3,2. 9) jf. Mark. 14,23 og Luk. 22,17. — 10) Efes. 5,2. — 11) jf. 1. Tim. 2,4.

[1215—1218]. 62

Seglomskrift for Otto I, herre, senere hertug af Lyneborg, benyttet på dennes første segl fra 1215, da han blev myndig, indtil hans onkels, kejser Otto IV.s død 1218: OTTO AF LYNEBORGS SEGL, SØN AF KEJSERENS BRODER OG DE DANSKES KONGES SØSTER[1]).

1) jf. hans moder Helenes seglomskrift [1213—1233], nr. 40.

[1215—1224]. 63

Biskop Ebbe af Århus opretter to nye præbender ved sin domkirke, henholdsvis til en diakon og en subdiakon, og anviser til deres beklædning og underhold ved fællesbordet en del besiddelser og indtægter, deriblandt biskopsgave og bispetiende, en gård på Sinding kirkes toft med kirkens tilliggender samt oppebørslerne af Folby og Tiilst kirker, som han bestemmer over med samtykke fra sognefolket. Biskoppen stadfæster desuden kannikernes immunitet over deres bryder og landboer.

Afskrift i Århusbogen.

Til alle børn af kirken, vor hellige moder, der ser dette brev, sender Ebbe, med Guds billigelse biskop af Århus, hilsen med den sande frelser[1]).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da Herren havde kaldt os til at styre kirken i Århus, oprettede vi, idet vi betænkte, hvor få af dem, som tjente i den, der havde præbender, to nye præbender dær, således at en diakon skulde gøre tjeneste for det ene. Til hans beklædning hører alt, så vel rørligt som urørligt, der findes i Surkær med undtagelse af møllen, som vi med henblik på hans underhold har henlagt til kannikernes fællesbord tillige med biskopsgaven[2]) i Vejlby og gården (i)[3]) *Aneldthorp[4]) og den jord, som vi har erhvervet dersteds fra biskop Skjalm, der jo var vor forgænger. Vi har også overgivet samme kannik til beklædning alle oppebørsler af Folby kirke ud over udgifterne til vikaren og trediedelen af tienderne fra biskoppens gård i Kongstrup. Men for det andet præbende skal en subdiakon gøre tjeneste til evig tid, til hvis beklædning hører en gård, beliggende på Sinding kirkes toft med alle tilliggender til samme kirke og en trediedel af tienderne af den biskoppelige gård, som hedder *Worthoc Riis[5]). Men for at kannikernes bord kan slå til til flere, har vi anset det for rigtigt at overdrage dem en gård i Kasted med hestestod og alt, hvad der kan flyde af indtægt fra Tiilst kirke ud over underholdet til vikaren, særlig da vi retmæssigt har adgang til at bestemme over begge kirker efter samtykke fra den største og forstandigste del af sognefolket ved begge kirker. Vi stadfæster også ved dette brevs vidnesbyrd den immunitet for samme kanniker, som de har opnået over deres bryder og landboer af vore forgængere. Hvem der altså end forsøger at antaste eller på en hvilken som helst måde gribe ind mod denne vor gave, skal vide, at han rammes og bindes af anathema[6]) og på den strenge dommens dag skal få samme lod som de uretfærdige.

1) diplomet må henvises til tiden [1215—1224], da Ebbe var biskop af Århus. — 2) se DRB. I:4 nr. 98, note 3. — 3) 'i' mangler i den latinske text, men findes i nr. 64, der er kopieret herefter. Jf. også nr. 66. — 4) forsvunden bebyggelse, antagelig i Hasle h. (eller nu under Århus købstad). — 5) forsvunden bebyggelse, formentlig i Sinding s. (Hids h., Viborg a.). — 6) se DRB. I:4 nr. 41, note 4.

64 [1215—1224].

Biskop Ebbe af Århus opretter to nye præbender ved sin domkirke, henholdsvis til en diakon og en subdiakon, overdrager det ene af dem til en magister og anviser til beklædning og underhold ved fællesbordet for de to nye kanniker en del besiddelser og indtægter, deriblandt biskopsgave og bispetiende, to mark sølv fra biskoppens fadebur, så længe han besidder Sinding kirkes jord, samt oppebørslerne af Folby og Tiilst kirker,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som han bestemmer over med samtykke fra sognefolket. Biskoppen stadfæster desuden kannikernes immunitet over deres bryder og landboer.

Afskrift i Århusbogen.

Til alle børn af kirken, vor hellige moder, der ser dette brev, sender Ebbe, med Guds billigelse biskop af Århus, hilsen med den sande frelser[1]).

Da Herren havde kaldt os til at styre kirken i Århus, oprettede vi, idet vi betænkte, hvor få af dem, som tjente i den, der havde præbender, to nye præbender dær, således at en diakon skulde gøre tjeneste for det ene. Til hans beklædning hører alt så vel rørligt som urørligt, der findes i Surkær med undtagelse af møllen, som vi med henblik på hans underhold har henlagt til kannikernes fællesbord tillige med biskopsgaven[2]) i Vejlby og gården i *Aneldthorp[3]) og den jord, som vi har erhvervet dersteds af biskop Skjalm, der jo var vor forgænger. Vi har også overgivet samme kannik til beklædning alle oppebørsler af Folby kirke ud over udgifterne til vikaren og trediedelen af tienderne fra biskoppens gård i Kongstrup. Men for det andet præbende, som vi har overdraget magister P.[4]), præst i Egå, skal en subdiakon gøre tjeneste, til hvis beklædning hører de indtægter, der flyder af Sinding kirke, nemlig to mark sølv, som biskoppen skal betale af sit kammer[5]), så længe han ønsker at dyrke og besidde nævnte kirkes jord. Men for at kannikernes bord kan slå til til flere, har vi anset det for rigtigt at overdrage dem en gård i Kasted med hestestod og alt, hvad der kan flyde af indtægter fra Tiilst kirke ud over underholdet til vikaren, særlig da vi retmæssigt har adgang til at bestemme over begge kirker efter samtykke fra den største og forstandigste del af sognefolket ved begge kirker. Vi stadfæster også ved dette brevs vidnesbyrd den immunitet for samme kanniker, som de har opnået over deres bryder og landboer af vore forgængere. Hvem der altså end forsøger at antaste eller på en hvilken som helst måde gribe ind mod denne vor gave, skal vide, at han rammes og bindes af anathema[6]) og på den strenge dommens dag skal få samme lod som de uretfærdige.

1) om dateringen se nr. 63, note 1. Nr. 63 har iøvrigt dannet forlæg for nærværende text. — 2) se DRB. I:4 nr. 98, note 3. — 3) se nr. 63, note 4. — 4) kan ikke identificeres. — 5) biskoppens fadebur. — 6) se DRB. I:4 nr. 41, note 4.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

65 [1215—1224].

Biskop Ebbe af Århus giver under hensyn til domkirkebygningens nødstilstand afkald på sin del af offergaverne til Skt. Niels, således at disse for fremtiden fordeles med 2/3 til domkirkebygningen og 1/3 til kannikerne, når det drejer sig om klæder, dyr, penge eller sølv, medens vox ubeskåret tilfalder kirken og fødevarer ligeså kannikebordet.

Afskrift i Århusbogen.

Til alle børn af kirken, vor hellige moder, der ser dette brev, sender Ebbe, af Guds miskundhed biskop af Århus, hilsen med den sande frelser[1]).

Selv om vore forgængere sædvanligvis har oppebåret en del af de offergaver, som med henblik på Skt. Niels skænkes til domkirken, har vi dog, idet vi har betænkt, at domkirkebygningen, som fra meget lang tid tilbage indtil vore to forgængeres tid har været så at sige forsømt, er stedt i den yderste nødstilstand, givet afkald på vor ret i dette forhold, såfremt vi da har haft nogen, og truffet den aftale med kannikerne, at intet for fremtiden af førnævnte offergaver skal komme biskoppen i hænde, men to trediedele fuldt ud og upåtalt tilfalde bygningen, mens kannikerne skal oppebære den sidste trediedel, hvad enten det er i form af klæder eller dyr eller penge eller sølv, med undtagelse af det vox, der skænkes dær, og som i sin helhed er henlagt til kirken, og med undtagelse af de fødevarer, der bringes derhen, hvilke alle er henlagt til kannikernes bord. For at denne vor aftale altså kan forblive gyldig og urokkelig, har vi ladet den nedskrive og stadfæste og bekræfte med vort segl. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at omstøde eller i dumdristig forvovenhed handle imod denne skriftlige aftale. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og apostlene Skt. Peders og Skt. Paulus' og martyren Skt. Clemens' og alle helgeners vrede.

1) om dateringen se nr. 63, note 1.

66 [1215—1224].

Biskop Ebbe af Århus gør rede for, hvad bispestolen har afstået af besiddelser og indtægter til et nyoprettet præbende og meddeler, at han til erstatning herfor har over-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ladt bispebordet langt mere, helt bortset fra de forbedringer i møller, huse, kvæg og korn, der er sket på det bordet tilhørende gods.

Afskrift i Århusbogen.

Ebbe, af Guds nåde biskop af Århus, til alle, der får dette brev at se, hilsen med den sande frelser[1]).

Vi ønsker ved dette brev at underrette alle om, hvad der, mens vi har haft styret, er blevet afhændet af bispestolens besiddelser og indtægter, hvis ellers det, som er overdraget domkirken, kan siges at være afhændet. Men vi har til et præbende, der skulde oprettes som nyt, overdraget tolv mark guld i Surkær tillige med møllen og alt rørligt gods, som fandtes i samme gård, og vor biskopsgave[2]) i Vejlby, dog således at alt gods, der fandtes dersteds, med undtagelse af møllen skulde gå til beklædning af den diakon, der skulde gøre tjeneste for det. Men møllen og førnævnte biskopsgave tillige med en gård i *Aneldthorp[3]) og en jord til en værdi af syv mark sølv, som vi købte af hr. biskop Skjalm, har vi henlagt til kannikernes bord. Men til erstatning for førnævnte gods har vi overgivet bispebordet ti mark guld i Nor[4]) tillige med det rørlige gods, som findes i samme gård, i Sønder-Onsild femten mark guld tillige med tre gårde i Feldballe og i Tåstrup seks mark guld tillige med en gård i Tåstrup. Men den forbedring, der er sket så vel med møller som med huse og i tilvæxten i kvægbestanden og i korn og andet løsøre, hvis værdi i følge manges udsagn overstiger halvdelen af det gods, som tidligere fandtes på de biskoppelige gårde, vil vi ikke tale højt om. For at altså denne vor handling i tidens løb ikke skal blive tilbagekaldt som ugyldig, har vi anset det for rigtigt at efterlade dette brev som et sandhedens vidnesbyrd, til yderligere stadfæstelse bestyrket med vort segl.

1) 1215—1224 er det tidsrum, Ebbe var biskop af Århus. Diplomet må henvises hertil. Måske tilhører det snarere den sidste end den første del af denne periode, eftersom det giver en oversigt over, hvad der er afhændet fra bispestolen i Ebbes funktionstid. Som forlæg er iøvrigt benyttet nr. 63 eller 64. — 2) se DRB. I:4 nr. 98, note 3. — 3) se nr. 63, note 4. — 4) nu Lillenor og Storenor (Malling s., Ning h., Århus a.). Også i 15.—16. århundrede hed bebyggelsen med en fællesbetegnelse Nor.

[1215—1231]. 67

Kong Valdemar III den Unge stadfæster de friheder, som Næstved Skt. Peders kloster har opnået for sine besiddelser, hvad angår leding, stud, kværsæde og midsommergæld.

Referat i Næstved klosters gavebog.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det er Valdemar III's[1]) vilje, at den frihed, som hans forgængere til forladelse for deres synder havde bevilget munkene, ubrødeligt skal holdes i hævd for dem, nemlig således at alle deres besiddelser skal forblive frie og immune for leding og stud og kværsæde og for enhver byrde[2]) og tjeneste, der skyldes kongen. Men dette er navnene på det gods og de besiddelser, der tilhører klostret: Hele Næstved på begge sider af åen, Grimstrup, Ladby, Ladbytorp, Faksinge, desuden midsommergælden[3]).

Jeg Valdemar, de Danskes konge, har skrevet under.

1) privilegiets underskriverformel, der må være overført fra grundtexten uden omskrivning, udelukker på forhånd, at privilegiet kan være fra 14. århundrede og have en af de senere Valdemarer som udsteder. Valget står herefter mellem de ældre Valdemarer. Et holdepunkt ved afgørelsen af, hvilken konge, privilegiet skal henføres til, er at finde i udformningen af immunitetsbestemmelserne. I Valdemar I's privilegium for klostret synes der efter referatet at dømme i al almindelighed at have været tale om fritagelse for leding og al kongens ret. I Valdemar II's diplomer derimod opregnes de enkelte byrder: midsommergæld, stud, kværsæde, leding m.m., se referatet nr. 49 og den fulde text nr. 160 i DRB. I:4. Også i det foreliggende referat er der tale om en opregning, der omfatter leding, stud, kværsæde og midsommergæld. Ved valget mellem de ældre Valdemarer synes den her påviste lighed med Valdemar II's diplomer at berettige en datering til denne konges tid. Denne datering er ikke så langt fra den tidsfæstelse, som registratoren i Næstved gavebog har fastlagt. Ordenstallet i texten ovenfor er nemlig sat til med hans hånd, idet han dermed vilde tilkendegive, at udstederen er Valdemar III, den Unge. Dette er blevet fastholdt i tillid til registratoren, notaren Peder Jakobsen Skjolds skøn. Denne tillid er baseret på, at samme notar på en enkelt undtagelse nær har henvist de forskellige daterede og udaterede originaler og kopier til netop den Erik eller den Valdemar, der må have udstedt dem, ligesom han har haft et godt og rigtigt begreb om rækkefølgen af de enkelte regenter i den danske kongerække og en vis idé om, hvornår de regerede. I 1215 aflagde rigets bedste mænd troskabsed og mandsed til den unge Valdemar, og han blev derpå valgt til konge på Viborg landsting. I en pavebulle fra det følgende år betegnes han også udtrykkeligt som konge, se nr. 74. Valdemar III's regeringstid må da ansættes fra 1215, ikke fra kroningsåret 1218, som det almindeligvis sker. Han afgik ved døden 1231 28. november. Datering altså [1215—1231]. Herindenfor er som udstedelsestid udelukket 1223 6/7. maj—1226 19. april, da Valdemar III var fange. — 2) den latinske text har *angaria*. — 3) også herfor blev klostret fritaget, jf. DRB. I:4 nr. 49, note 4.

68 [1215—1241].

*Kong Valdemar II Sejr stadfæster et grænseskel mellem Tjørnelunde, Kulby og *Gethathueth, svoret af et nævn på tolv mand.*

Afskrift i Ringstedbogen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, hilsen til alle nulevende så vel som tilkommende, der ser dette brev[1]).

Eftersom misundelsen og ukyndigheden gerne fordunkler sandheden, gør vi vitterligt for alle troende, at vi har stadfæstet og bestyrket ved dette vort privilegium, at den grænse mellem Tjørnelunde og Kulby og *Gethathueth[2]), som tolv udmeldte mænd har svoret, nemlig Tune, søn af Peder, og hans broder Niels, Mogens, søn af Arnketil, og Peder af Herslev, Torsten Arkelsen og Peder Galmansen, Peder Lussesen og hans broder Tolf, Jon Kal fra Høng og Frende fra Gierslev, Torsten Bjørnsen og Kolman, evindeligt og urokkeligt skal forblive gyldig.

1) titlen 'de Venders konge' henviser privilegiet til en af de Valdemarer, som efterfulgte Knud VI Valdemarsen. Den gammeldags stil, der spores i de indledende arenga- og publicatioformler, synes nærmest at pege på Valdemar II Sejr som udstederen. Om dette er rigtigt, må stadfæstelsen under hensyn til kongens titulatur dateres til [1215—1241], jf. DRB. I:4 nr. 53, note 1. Inden for disse grænser kan tiden for Valdemar II's fangenskab, 1223 6/7. maj—1225 25. december, ikke komme i betragtning for udstedelsen. — 2) forsvunden bebyggelse, antagelig i Finderup s., Løve h., Holbæk a.

1216. 14. marts. Lateranet. 69

Pave Innocens III befaler de Frisere i Bremen kirkeprovins, der ikke har taget korsets tegn, at befri Bremens kirke for den bandlyste, afsatte og degraderede Valdemar, tidligere biskop af Slesvig, der er fordømt af paven på Laterankonciliet (i 1215), og uddrive ham af deres land.

Efter Reg. u. Urk. SHL.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner, de Frisere, der ikke har taget korsets tegn i Bremen kirkeprovins, hilsen og apostolisk velsignelse.

Nidkærhed for retfærdigheden kræver, og broderkærligheden fordrer, at de troende kristne afvexlende bærer hinandens byrder og ved fuldt ud at opfylde Kristi lov, når tiden er inde, gensidigt yder hverandre hjælp, idet de afkaster trældommens åg fra de uskyldiges nakke, modstår dem, der gør uret, og ivrigt befrier de undertrykte fra de uretfærdiges hænder, for at ikke de, som kan ødelægge de onde, hvis de ikke vil, skal synes at begunstige dem i deres nedrighed og troløshed. Da altså den bremensiske kirke, som længe har været holdt fangen og på en måde været gjort til slavinde under det mest fuldkomne trældomsåg af fortabelsens søn, skismatikeren Valdemar, der er bandlyst, afsat og degraderet og fordømt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af os på det almindelige koncilium, i længere tid har trængt kraftigt på hos os og råbt for at blive udfriet, men endnu ikke har kunnet ånde op fra sine trængsler, skønt vi har anvendt megen omhu og møje derpå, beder og påminder vi jer alle indtrængende, og påminder vi jer som vor befaling ved denne vor apostoliske skrivelse til forladelse for jeres synder at gå mandigt og mægtigt frem for at løse nævnte kirke af fangenskabets åg og uddrive førnævnte skismatiker fra jeres land og tøjle hans tilhængere, således at I kan opnå belønning af Gud, af os og andre megen ros og tak.

Givet i Lateranet den 14. marts i vort pavedømmes nittende år.

70 1216. 7. april. Reading.

Kong Johan af England har bevilget den danske grev Absalons mand frit lejde til sit hjemland.

Afskrift i de engelske Patent Rolls.

Hr. kongen har taget Ehingerunn[1]), den danske grev Absalons mand, under sit frie lejde, så han kan drage ud til havet og tage over det til sit land.

I Reading den 7. april i vort kongedømmes syttende år.

1) navneformen er ikke helt sikker.

71 1216. 7. april. Grobe.

Biskop Siguinus af Pommern giver klostret Grobe et privilegium og bekræfter, at hertugerne Bugislav II og Kasimir II har betænkt klostret på samme dag. Dette er forhandlet i Grobe kirke på skærtorsdag i nærværelse af mange velbyrdige fra Venden, som samme dag mødte med deres fyrster ved kongen af Danmarks hof, idet følgende særligt blev tilkaldt til vidnesbyrd: hr. Bugislav og Kasimir, fyrster, hr. Dodo, abbed i Belbuck, Sifridus, abbed i Stolp, Nicolaus, hans broder, provst i Kolberg, Thetmarus, værge og kannik ved kirken i Kammin, Rozwar, borgherre i Stettin, Heinrich, borgherre i Usedom, Bartholomeus, borgherre i Gützkow . . . .

Original i Stettin.

72 1216. 28. april. *Keldaburch.

Kong Valdemar II Sejr tager cistercienserklostret Eldena under sin beskyttelse og stadfæster de privilegier, som rygiske og pommerske fyrster har givet det.

Original i Stettin.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

✝ Jeg Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle børn af kirken, vor hellige moder, så vel tilkommende som nulevende, hilsen til evig tid[1]).

Belært af berømmelige mænd og af deres velbegrundede sædvaner og prisværdige forbilleder, overgiver[2]) vi det, som er mindeværdigt, til brev og skrift, for at det ikke nogensinde ved nedrig og djævelsk forslagenhed, ved uretfærdige menneskers velberegnede nederdrægtighed eller ved tidens ælde på nogen måde skal blive omstødt, fordi det er glemt. Derfor har vi til ære for Gud den almægtige og Jesus Kristus og hans hellige moder Maria og til bod for vor sjæl anset det for rigtigt (at)[3]) alle, der får dette brev at se, (skal vide), at vi har rakt cistercienserbrødrene på det sted i Venden, som hedder Eldena, vor beskyttende hånd og taget dem under vor kongelige majestæts værn, og med den almægtige Guds og Skt. Marias og dertil alle helgeners myndighed skænker vi samme førnævnte brødre i Eldena som en gave med evigt ret, stadfæstet af vor kongeværdighed og vort vedhængte segl, og bekræfter vi for dem med vor kongelige majestæt alle deres besiddelser og de friheder, som hr. Jarmer[4]) og Bugislav[5]) og Kasimir[6]) gav dem og stadfæstede ved deres privilegiers vidnesbyrd.

Givet den 28. april i *Keldaburch[7]) år 1216 for Ordet, der blev kød, i vort femtende regeringsår[8]).

1) diplomet indledes ikke med en gudspåkaldelse, men har i stedet et kors, der udtrykker det samme. Dette indledende tegn, der i originalen er tegnet med kraftige bjælker og dertil forsiret, er fremmed for dansk brevvæsen. Dets forekomst kunde tyde på, at en tysk lejlighedsskriver har ført originaldiplomet i pennen. En støtte for denne tanke er at finde deri, at skriften står fjernt fra de kendte kancellihænder, ligesom det bør understreges, at hånden ikke genfindes i nogen anden original med Valdemar Sejr som udsteder. — 2) texten har en infinitiv, der passer ind i konstruktionen i diplomforlægget (se note 6), men ikke i den opbygning, det foreliggende privilegium har fået. — 3) også her er konstruktionen fra forlægget ændret på mindre heldig måde. Et par ord er gledet ud og er i oversættelsen forsøgt erstattet med de parentetiske indskud, jf. note 2. — 4) diplom udstedt af den rygiske fyrste Jarmer I 1207 18. februar. — 5) Bugislavs privilegium er gået tabt. — 6) diplom udstedt af hertug Kasimir II af Pommern [1208—1215] 18. juni, se DRB. I:4 nr. 153. Det har udgjort forlægget for kong Valdemars diplom. — 7) muligvis identisk med *Kyælteburgh* i Kong Valdemars Jordebog (Aakjær, Text 12,15, Kommentar, 101), om hvis beliggenhed der dog intet tør udtales. — 8) se DRB. I:4 nr. 45, note 6.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

73 1216. 1. maj. Jørgensborg.

Kong Valdemar II Sejr skænker Lybæks borgere i fællesskab nogle besiddelser nær Holstenerbryggen som belønning for deres beredvillige tjeneste.

Original i Lybæk.

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen til evig tid.

Det menneskelige snilde fandt sig i den herlige skrift et velegnet middel til at bøde på den hårde glemsel, så at det, støttet til det skrevne, kunde fastholde i erindringen, hvad det ved sin egen afmagt ikke formåede at fastholde. Nulevende skal altså vide og efterverdenen ikke være uvidende om, at vi med henblik på Lybækkernes redebonne og beredvillige tjeneste[1]) for os tilstår ovennævnte borgere i fællesskab efter byen Lybæks ret og efter den ret, som kaldes samme bys byfred[2]), nogle besiddelser at besidde med rette til evig tid, som vi har haft nær Holstenerbryggen, og som Rawlin havde i forlening fra os. For at altså denne gave ikke skal afkræftes i fremtiden, bekræfter vi den ved dette brev og ved vort segls stadfæstelse.

I det Herrens år 1216. Givet i Jørgensborg den 1. maj ved protonotaren provst Ivars hånd[3]) i nærværelse af hr. Bertuldus, biskop af Lybæk, og hr. abbed Gerardus den Anden, junker Niels, Ingmar, Luthbrecht Lenzing, Gottfried af Barth og Erwin.

1) der sigtes rimeligvis til krigstjeneste. — 2) texten har det tyske ord *wigbyld*, der også forekommer som låneord i dansk om det område, for hvilket byfreden gjaldt. — 3) originalen er skrevet af en ellers ukendt skriverhånd, omend den opviser lighed med en hånd i et andet originaldiplom fra kongen til en modtager i Danmark, nr. 160. Navnet på Holstenerbryggen, der i den latinske text er stavet med y og 3 æ'er, peger iøvrigt afgjort mod en skriver af dansk herkomst. Endvidere viser formlen 'Givet .... ved protonotaren provst Ivars hånd', at vi i dette tilfælde har at gøre med et diplom, hvor kongens kancelli har stået for udstedelsen eller i hvert fald har taget del i denne. Betydningen af den citerede vending er ikke ganske klar. I udlandet, hvor den indgår som et fast og stadig tilbagevendende led i diplomerne fra denne tid, kan den dels betegne udleveringen af det færdige skriftstykke til modtageren, dels også det sidste gennemsyn af dokumentet, før dette udgik fra kancelliet. Formlen findes kun i danske diplomer fra tidsrummet 1150—1250, og den er utvivlsomt indført efter forbillede fra udlandet, måske snarest over Tyskland. Også titlen 'protonotar' kan tænkes at være en efterligning af den tilsvarende titel i det tyske rigskancelli, hvor den har betydning af vicekansler. Denne betegnelse er iøvrigt så sjælden, at den på dansk grund kun findes i dette ene exempel i 11.—13. århundrede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

[1216. Maj—juni]. 74

Pave Innocens III tager kong Valdemar III den Unge under det apostoliske sædes beskyttelse.

Summarisk indholdsfortegnelse i Rom.

Valdemar, søn af Valdemar, de Danskes konge, der af sin fader er gjort til konge af Danmark, tages under Skt. Peders og det apostoliske sædes beskyttelse[1]).

1) rubrikken er i indholdsfortegnelsen over de tabte paveregistre (se DRB. I:4 nr. 1, note 1) optaget blandt bullerne fra det nittende paveår. Dette tager sin begyndelse 1216 22. februar. Stadfæstelsen må herefter være udstedt mellem 22. februar og Innocens III's død 16. juli samme år. I henhold til sin plads kan rubrikken dateres nærmere. Den er i fortegnelsen anbragt mellem bullerne fra juni eller sidst blandt skrivelserne fra maj. Da der vel næppe kan være tale om en for tidlig registrering, men derimod nok om den almindeligt kendte forsinkelse af indførslerne i registret (jf. DRB. I:4 nr. 1, note 1), vil det være det rimeligste at henføre rubrikken til [1216 maj—juni]. Den samme datering har gyldighed for den serie af pavebuller til Danmark, der i indholdsfortegnelsen er rubriceret sammen med den foreliggende, her omfattende nr. 75—79.

[1216. Maj—juni]. 75

Pave Innocens III befaler kapitlet i Roskilde under vakancen at adlyde ærkebiskop Anders Sunesen af Lund som forstander for kirken.

Summarisk indholdsfortegnelse i Rom.

Det befales kapitlet i Roskilde at adlyde og se hen til ærkebiskoppen af Lund som forstander for deres vakante kirke[1]).

1) om dateringen se nr. 74, note 1.

[1216. Maj—juni]. 76

Pave Innocens III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund at overtage forstanderskabet for den roskildensiske kirke.

Summarisk indholdsfortegnelse i Rom.

Om det samme[1]) til ærkebiskoppen af Lund, at han skal overtage forstanderskabet for førnævnte roskildensiske kirke[2]).

1) en henvisning til nr. 75, der i indholdsfortegnelsen er refereret lige foran. — 2) om dateringen se nr. 74, note 1.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

77 [1216. Maj—juni].

Pave Innocens III befaler alle troende i Slesvig stift at betale den til Skt. Peder skyldige skat.

Summarisk indholdsfortegnelse i Rom.

Det[1]) befales alle troende kristne i Slesvig kirkeprovins[2]), at de retmæssigt skal erlægge og betale den skat, som de skylder Skt. Peder.

1) om dateringen se nr. 74, note 1. — 2) fejl for 'stift'.

78 [1216. Maj—juni].

Pave Innocens III befaler prælaterne i Lunde kirkeprovins at adlyde ærkebiskop Anders Sunesen i de ting, han har pålagt ham.

Summarisk indholdsfortegnelse i Rom.

Det befales biskopper og andre prælater i Lunde kirkeprovins, at de skal adlyde og se hen til ærkebiskoppen af Lund i de ting, som er blevet pålagt ham af hr. paven[1]).

1) vedrørende dateringen se nr. 74, note 1.

79 [1216. Maj—juni].

Pave Innocens III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund at sørge for, at munkene i Ryd underholder dem, der betjener deres kirke ved Slesvig.

Summarisk indholdsfortegnelse i Rom.

Det[1]) befales ærkebiskoppen af Lund at påminde og tilskynde munkene i Ryd til, at de ud af det gods, der tilhører kirken ved Slesvig by, hvilket gods disse munke besidder, sørger for de personer, der skal betjene denne kirke, således som de er forpligtet til.

1) angående dateringen se nr. 74, note 1.

80 1216. 11. [maj]. Todi.

Pave Innocens III stadfæster Viborg kapitels friheder, immuniteter og sædvaner.

Afskrift på Universitetsbiblioteket.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner provsten[1]) og kannikerne ved Viborgkirken hilsen og apostolisk velsignelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed for jer og gennem jer for samme jeres kirke og bestyrker ved dette brevs værn de friheder og immuniteter og desuden de anerkendte og fornuftige sædvaner, der er tilstået jer og jeres kirke af Danmarks konger og andre troende kristne, således som I besidder dem retmæssigt og uanfægtet. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Todi den 11. maj[2]) i vort pavedømmes nittende år.

1) kan ikke identificeres her og i de flg. nrr. fra 1216. — 2) datoen er i den bevarede afskrift angivet som 11. marts, men må under hensyn til pavens rejserute ændres til 11. maj.

1216. 13. maj. Todi. 81

Pave Innocens III befaler biskop Ebbe af Århus, abbeden af Øm og provsten i Vestervig at skride ind mod borgerne i Viborg, som har flyttet skel og fældet ugyldige domme over Viborgkannikernes jordegods.

Afskrift på Universitetsbiblioteket.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin elskede broder biskop Ebbe af Århus og til sine elskede sønner abbed Gunner af Øm og provsten[1]) i Vestervig, i Århus og Børglum stifter, hilsen og apostolisk velsignelse.

På vore elskede sønner, provsten og kannikerne i Viborgs vegne er der blevet forebragt os en klage over, at borgerne i Viborg på forskellig måde alvorligt fortrædiger og foruretter dem imod de friheder og privilegier, der er tilstået dem af landets konger, og ikke viger tilbage for at underkaste deres kirkes jorder og marker ugyldige domme og til ikke ringe skade og tynge for dem og for nævnte kirke af egen forvovenhed flytter de gamle skel for deres jorder. Derfor befaler vi jer, kyndige mænd, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I efter forudskikket påmindelse og med tilsidesættelse af appel under kirkens straf tvinger førnævnte borgere til at afstå fra denne utilbørlige fortrædigelse af dem og deres kirke angående disse ting og gøre bod for de tab og forurettelser, de har udsat dem for,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som det er deres skyldighed. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald du, broder biskop, udføre det sammen med en af de andre.

Givet i Todi den 13. maj i vort pavedømmes nittende år.

1) kan ikke identificeres.

82 [1216. Omkring 14. maj].

Pave Innocens III stadfæster kong Valdemar II Sejrs morgengave til dronning Bengærd.

Summarisk indholdsfortegnelse i Rom.

En gave[1]), der er givet de Danskes dronning af nævnte konge med anledning af brylluppet, stadfæstes for hende.

1) den her meddelte rubrik er i indholdsfortegnelsen over de tabte paveregistre (se DRB. I:4 nr. 1, note 1) optaget blandt bullerne fra det nittende paveår, der begynder 1216 22. februar. Stadfæstelsen må være udstedt i dette år mellem 22. februar og Innocens III.s dødsdag 16. juli. I henhold til sin plads kan rubrikken imidlertid dateres også inden for månederne februar—juli. Den er i fortegnelsen anbragt imellem bullerne fra april—maj. Som særligt for denne rubrik gælder det imidlertid, at den i fortegnelsen slutter sig umiddelbart til en anden, der vedrører Danmark, og som kan identificeres med Innocens III.s stadfæstelse af Valdemar Sejrs herredømme over Nordtyskland fra 1216 14. maj (nr. 83). Da Honorius III 1217 31. januar fornyede sidstnævnte stadfæstelse (nr. 106), bekræftede han få dage efter den i indeværende rubrik omhandlede morgengave (nr. 113). Ligesom de to pavelige stadfæstelser på denne måde følges ad i Honorius III.s tid, danner de et sammenhørende brevpar i indholdsfortegnelsen. Under hensyn hertil synes det forsvarligt at holde dem sammen også i tid, hvorefter den foreliggende rubrik inden for månederne april—maj må anses for at være udstedt omkring det tidspunkt, 14. maj, hvor den anden bulle udgik.

83 1216. 14. maj. Todi.

Pave Innocens III stadfæster, at den udvalgte kejser Frederik II af Tyskland til kong Valdemar II Sejr har afstået alt, hvad denne selv og hans broder, kong Knud, har erobret af kejserriget nord for floderne Elde og Elben, og alt, hvad kongerne Valdemar I og Knud har erhvervet i Venden.

Original i Schwerin.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin meget kære søn i Kristus Valdemar, de Danskes berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Da nu vor meget kære søn i Kristus, Frederik, konge af Sicilien, udvalgt til Romernes kejser, med fyrsternes billigelse — for ubrødeligt at opretholde freden og endrægtigheden mellem kejserriget og Danmarks rige og for at ave kejserrigets fjender — har lagt alle landområder på den anden side Elde og Elben, der støder op til kejserriget, og som din broder kong Knud, berømmeligt ihukommet, udfordret af uret, og du iligemåde sammen med ham har erhvervet, og alt, hvad samme din broder ved sin faders[1]) og sin egen møje har forskaffet sig og haft i Venden, til dit rige, således som det klart fremgår af det autentiske brev[2]), der er affattet derom, bøjer vi os for dine bønner, erklærer det, som fremsynet er foretaget af samme konge angående disse ting med råd og billigelse af fyrsterne for fredens godes skyld, for gyldigt, stadfæster det med apostolisk myndighed og bestyrker det med dette brevs værn. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Todi den 14. maj i vort pavedømmes nittende år.

1) Valdemar I. — 2) nr. 48.

1216. 16. maj. Jørgensborg. 84

Kong Valdemar II Sejr fritager johanniterne i Antvorskov for det kongelige kravs tynge på deres landboer og bryder i Halland.

Afskrift på Universitetsbiblioteket.

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle, hvem dette brev når, hilsen til evig tid.

De gamle har i klogskab og fremsynethed besluttet ved brevets vidnesbyrd at forevige de ting, som sker i tiden, for at de ikke skal gå til grunde sammen med tiden. Vi ønsker, at det skal være vitterligt for de nulevende, og at de tilkommende ikke skal være uvidende om, at vi med henblik på den guddommelige gengældelse og vor sjæls frelse har bevilget Jerusalemhospitalets brødre i Antvorskov denne immunitet, nemlig at så vel deres landboer som deres bryder i Halland skal være immune for det kongelige kravs tynge. For i eftertiden at udelukke enhver tvivl om det, der er sket,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

overlader vi derfor brødrene fra den nævnte stiftelse vort brev om den frihed, der er dem tilstået, forsynet med vort påtrykte segl.

I det Herrens år 1216. Givet i Jørgensborg den 16. maj.

85 1216. 30. maj. Perugia.

Pave Innocens III tager Æbelholt kloster under sin beskyttelse og stadfæster dets besiddelser og rettigheder, herunder klostrets tiender.

Afskrift i Æbelholtbogen.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner, abbed[1]) og menige konvent i Skt. Thomas af Helligånden, hilsen og apostolisk velsignelse.

Den hellige og ukrænkelige romerske kirke har altid anset det for en from pligt inderligt at elske sine hengivne og ydmyge sønner og som en from moder begunstige, værne og beskytte dem, for at de ikke skulde fortrædiges af nedrige mennesker. Derfor, elskede sønner i Herren, tager vi, tilskyndet af jeres rimelige bønner, jeres personer og det kloster, hvor I tjener Gud, med alt det gods, som det for øjeblikket besidder med gyldig adkomst eller med Guds hjælp for fremtiden vil kunne erhverve på retmæssig vis, under Skt. Peders og vor beskyttelse. Men i særdeleshed stadfæster vi med apostolisk myndighed og bestyrker til yderligere stadfæstelse med dette brevs værn for jer og gennem jer for dette jert kloster de friheder og begunstigelser og ligeså tiender, besiddelser og andet gods, der er tilstået samme kloster af konger, biskopper eller andre troende i Kristus efter from og forudseende overvejelse, således som I besidder det altsammen retmæssigt og uanfægtet. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste eller i dumdristig forvovenhed handle imod dette vort beskyttelses- og stadfæstelsesbrev. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Perugia den 30. maj i vort pavedømmes 19. år.

1) kan ikke identificeres. 1218 hed han Rikard, se nr. 138.

86 1216. 31. maj. Perugia.

Pave Innocens III stadfæster Viborg kapitels besiddelse af kirkerne i Lime, på Fur, i Helstrup, Fredbjerg, Nørholm, Storvorde og Sejlflod.

Afskrift på Universitetsbiblioteket.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner provst og menige konvent i Viborg hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brevs værn kirkerne i Lime, på Fur, i Helstrup, Fredbjerg, Nørholm, Storvorde og Sejlflod, der er tilstået jer på biskoppelig myndighed og med sogneboernes samtykke, således som I besidder dem retmæssigt og uanfægtet. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Perugia den 31. maj i vort pavedømmes nittende år.

1216. 3. juni. Perugia. 87

Pave Innocens III giver biskop Niels af Slesvig stadfæstelse på bispetienden af stiftet, der er indført af biskop Valdemar Knudsen, og på de friheder og immuniteter, som er tilstået samme biskop af kong Knud Valdemarsen.

Afskrift i Rigsarkivet.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder biskop Niels af Slesvig, hilsen og apostolisk velsignelse.

Når man beder os om, hvad der er ret og rigtigt, fordrer og kræver både billighed og fornuft, at vi i kraft af vort embede drager omsorg for, at det virkeliggøres på behørig måde. Derfor, ærværdige broder i Kristus, giver vi gerne vort samtykke til dine rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker ved dette brevs kraft for dig og gennem dig for samme kirke de tiender, som din menighed blev tilskyndet til at betale på din forgænger Valdemar, fordum biskop af Slesvigs tid, at udrede til ham og hans efterfølgere, således som det indeholdes fuldstændigt i vor forgænger pave Clemens' brev[1]), saligt ihukommet, og de frie[2]) immuniteter og afgørelsen af retssager over bryder og landboer, der blev tilstået dem i from og fremsynet gavmildhed af vor elskede søn Knud, Danmarks konge, således som du sidder inde med det uanfægtet og med fuld ret, og som det indeholdes i førnævnte brev[3]). Det skal altså overhovedet ikke være

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Perugia den 3. juni i vort pavedømmes nittende år.

1) Clemens III's bulle af 1188 9. maj. — 2) den latinske text er usikker på dette sted. Der skal muligvis stå: 'og de friheder, immuniteter'. — 3) dette sidste punkt finder omtale i en bulle udstedt af samme pave som ovenfor nævnt og under samme dato. De to pavelige skrivelser er her, mindre korrekt, slået sammen til een.

88 1216. 3. juni. Perugia.

Pave Innocens III stadfæster biskop Tue af Ribes gave af indtægten fra Tønder og Ballum kirker til oprettelse af to nye præbender samt overdragelsen af nogle jorder til kapitlets fællesbord.

Original i Rigsarkivet.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder biskop Tue af Ribe, hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Da du altså er ivrig for at udvide antallet af præbender ved din kirke for at udvide dyrkelsen af Guds navn og har besluttet at overgive indkomsterne af de to kirker Tønder og Ballum, der særlig hører til dit bispedømme, og andre passende indtægter til to præbender, der for nylig er oprettet af dig i samme kirke, og gavmildt at tilstå dit kapitels fællesbord nogle jorder, Lundevrå og Vesterenge, der lige så vel tilhører dig[1]), bøjer vi os for dine berettigede bønner, stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker ved dette brevs værn, hvad du efter from og fremsynet overvejelse har foretaget dig angående disse ting. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Perugia den 3. juni i vort pavedømmes nittende år.

1) se nr. 45.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1216. 3. juni. Perugia. 89

Pave Innocens III befaler biskoppen af Børglum, provsten i Vestervig og prioren i Grinderslev at afgøre striden mellem kapitlet i Viborg og munkene i Vitskøl om noget jord og anden ejendom.

Afskrift på Universitetsbiblioteket.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder, biskop Omer[1]) af Børglum, og sine elskede sønner provsten[2]) i Vestervig og prioren[2]) i Grinderslev i Børglum og Viborg stifter hilsen og apostolisk velsignelse.

Provst og menige konvent i Viborg har klaget til os over, at munkene i Vitskøl af cistercienserordenen i Viborg stift foruretter dem angående noget jord[3]) og anden ejendom. Og derfor befaler vi jer, kyndige mænd, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I efter at have stævnet parterne skal påhøre sagen og med tilsidesættelse af appel fastsætte, hvad der er ret, og sørge for, at det, I fastsætter, urokkeligt overholdes under kirkens straf. Men hvis de vidner, der bliver udmeldt, undslår sig af venskab, had eller frygt, skal I under samme straf med udelukkelse af appel tvinge dem til at aflægge sandt vidnesbyrd. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald du, broder biskop, udføre det sammen med en af de andre.

Givet i Perugia den 3. juni i vort pavedømmes nittende år.

1) identifikationen er ikke sikker. — 2) kan ikke identificeres. — 3) den latinske text har *super quadam terra*, der også kan oversættes 'angående et vist land' og eventuelt kunde sigte til den senere verserende strid om de to stiftelsers rettigheder på Læsø, jf. nr. 160—61 og 197—98.

1216. 7. juni. Perugia. 90

Pave Innocens III befaler abbeden af Vitskøl, provsten i Vestervig og ærkedegnen i Århus at beskytte provsten og menige konvent i Viborg mod overgreb fra gejstlige og lægfolk fra Viborg, Ribe og Børglum stifter.

Afskrift på Universitetsbiblioteket.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner abbed Brandanus af Vitskøl og provsten[1]) i Vestervig i Viborg og Børglum stifter og ærkedegn Palle i Århus hilsen og apostolisk velsignelse.

Vore elskede sønner provst og menige konvent i Viborg har klaget al-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vorligt til os over, at nogle gejstlige og lægfolk i Viborg, Ribe og Børglum stifter frækt antaster de privilegier og begunstigelser, friheder og immuniteter, der er bevilget dem og deres kloster af det apostoliske sæde og på mange måder besværer og forulemper dem i så henseende. Derfor befaler vi jer, kyndige sønner, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I ikke tillader, at førnævnte provst og menige konvent forulempes utilbørligt imod det apostoliske sædes privilegier og begunstigelser, og med tilsidesættelse af appel tøjler dem, der forulemper dem, ved kirkens straf, således som det er ret. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald to af jer udføre det.

Givet i Perugia den 7. juni i vort pavedømmes nittende år.

1) kan ikke identificeres.

91 1216. 25. juli. Perugia.

Pave Honorius III underretter ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og hans lydbiskopper om, at pave Innocens III er død og han selv valgt til pave og opfordrer dem til at bistå sig, særlig i korstogssagen.

Afskrift i de pavelige registre.

Til lydbiskopperne under kirken i Pisa.

Herren er stor og højlovet[1]), strålende i sin helligdom[2]), vidunderlig i sin majestæt, han, den undergørende[3]), der forandrer tiderne[4]) efter sin bestemmelses høje plan, han, der ikke har nogen som rådgiver[5]), og kalder det frem, som intet er, så vel som det, der er noget, for at intet kød skal rose sig for hans åsyn[6]), men den, som roser sig, rose sig af Herren, som der står skrevet[7]). Thi han gør dem, der forsker hemmelighederne ud, til intet og regner jordens dommere for ingenting[8]), søer tørrer han ud og gør floder til udtørret land[9]), han samler sit afkom fra øst og fra vest og siger til norden: giv hid og til syden: hold dig ikke tilbage[10]), for at de, for hvem lykken tørrer ud, ikke skal hindre nordens sønner i at komme til sønnernes nådegave, hvorved han løfter de bøjede højt og oprejser de sørgende til frelse[11]). Og da hans domme er ufattelige og hans veje uransagelige[12]), ved vi derfor for vist, at han gør alt efter en retfærdig, dog for os uudsigelig og hemmelig dom. Efter at nu vor forgænger pave Innocens, saligt ihukommet, den 16. juli var afgået ved døden og, som vi tror, hidkaldt til de hellige ånders land, og efter at jordfæstelsen havde fundet sted den følgende dag og hans legeme lagt i graven under tilbørlig æresbevisning,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

samledes vi med vore brødre[13]) for at vælge en efterfølger, og efter at have påkaldt den Helligånds nåde forhandlede vi på trediedagen omhyggeligt herom, og efter en langvarig forhandling behagede det samtlige brødre at lægge denne byrde på vore alt for svage skuldre. Og skønt vi i begyndelsen mente at burde modsætte os det, har vi dog, for at vi ikke skulde synes at sætte os imod Guds kaldelse, lagt vore skuldre til for at bære, i vort håb til ham, som gør de umælende børns tunger kloge og veltalende[14]), at han, som gik foran ved at blæse sin ånd over brødrenes afstemning, også vil følge efter med sin hjælp. Thi vi har ved Kristus en sådan tillid til Gud, ikke at vi evner at tænke noget selv, som om det kom fra os selv; men gør vi fyldest, kommer det fra Gud, han, som har hidkaldt os til sin tjeneste. Da vi altså har påtaget os omsorgsfuldt at tage vare på kirken og har fattet et ikke ringe håb til jer, hvem Skaberen i sin miskundhed har givet os til hjælpere, som vi dagligt har påtrængende behov for, for at vi lettere kan udholde vægten af så stor en byrde, anmoder og påminder og opfordrer vi jer alle indtrængende i Herren til, at I kommer os til hjælp i vor utilstrækkelighed med bønner til ham, som giver alle til overmål og uden bebrejdelser[15]), og ivrigt stræber efter ydmygt at udfylde vore mangler, idet I omhyggeligt, gavnligt og omsorgsfuldt våger over den os betroede Herrens hjord og med årvågen iver sammen med os bærer den tunge byrde, der er pålagt os som hyrde. Thi det er vor agt at ære jer som kirkens hovedlemmer og, så vidt Gud tillader det, stå jer bi i jeres trang. Desuden befaler vi som vor vilje, at I indtrængende opfordrer dem, der har taget korsets tegn i jeres stifter til ikke at lade sig forvirre i hjertet og ikke nære frygt på grund af vor førnævnte forgængers død, som om understøttelsen af Det hellige Land skulde hindres derved, eftersom vi dog, skønt vi synes at gøre ringere fyldest end han, ikke mindre end han ønsker og sigter imod at befri nævnte land, og gid Herren selv, som på ingen måde lader dem i stikken, der sætter deres håb til ham, vil give dette fremgang og virkeliggøre det, således at han skænker os det ved sin nåde, som vi selv ikke har evne og mulighed for.

Givet i Perugia den 25. juli i vort pavedømmes første år.

. . . . .

Et ligelydende brev til ærkebiskop Anders af Lund og hans lydbiskopper.

1) Psal. 48,2. — 2) jf. Psal. 68,36. — 3) Ap. Gern. 7,36. — 4) den latinske bibels Ecclesiasticus 33,9. — 5) jf. Esajas 40,13. — 6) jf. 1. Kor. 1,28—29. — 7) sammesteds 1,31. 8) Esajas 40,23. — 9) smstds. 42,15. — 10) jf. smstds. 43,5—6. — 11) Job 5,11. — 12) Rom.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

11,33. — 13) kardinalerne. — 14) den latinske bibels Liber Sapientiæ 10,21. — 15) Jak. 1,5.

92 [1216. September—december].

Abbed Gervasius af Prémontré besvarer en forespørgsel fra provsten og konventet i Børglum om, hvor deres broder Eskil, som de havde sendt til Rom i klostrets ærinde, er blevet af, med en redegørelse for dennes færden fra Laterankonciliet (i november 1215) indtil generalkapitlet i Prémontré det følgende år. Det sidste, Gervasius ved om Eskil, er, at han på dennes råd er draget til Rom igen for at få det privilegium fornyet, som han havde erhvervet for sit kloster med ret til at flytte dette, eftersom det var blevet ugyldigt efter udstederen, pave Innocens III.s død.

Afskrift i Oxford.

Gervasius[1]), ved Guds billigelse kaldet abbed af Prémontré, til sine elskede brødre i Kristus provst G.[2]) og menige konvent i Børglum hilsen og inderlig kærlighed i Herren.

Vi har modtaget det brev, I har sendt os, og i hvilket I har bedt os om, at vi i en svarskrivelse vilde underrette jer om, hvad vi måtte vide besked med angående broder Eskil, som for længe siden er draget til det apostoliske sæde for jeres hus' anliggenders skyld og som I anfører endnu ikke er vendt tilbage til jer. Om dette ønsker vi, at I skal vide, at samme Eskil kom til os på det nylig afsluttede Laterankoncilium[3]), nøgen og forkommen i en sådan grad, at han så at sige syntes at være undsluppet, ikke menneskers hænder, men dæmoners. Thi skønt det var en så grusom vinter, at den syntes streng selv for dem, der var klædt godt på, kom samme Eskil kun iført kjortel og kappe, eller kåben var forandret til en slags kappe og hætten borte, hvorfor vi ynkedes over ham i hans trængsel og ulykke og strax gav ham en kåbe og vor skulderkappe, men for vor skyld gav en af vore venner ham tilmed 20 Province-skilling til at anskaffe sig en kjortel for. De udgifter, han havde sat sig i både til kost og til logis, hvilket jo var dyrt, da konciliet afholdtes, betalte vi, hver en hvid, men desuden befalede vi, at der skulde gives 100 skilling til den notar, som havde hans ansøgning, og som vi overhovedet intet havde at gøre med, og vi bad en anden notar, der er os yderst venligsindet, om at han, såfremt nævnte notar skulde være ligegyldig med at fremme hans sag, vilde fremme den desto mere af hensyn til os. Og efter at vi senere var draget bort fra kurien, mens han stadig opholdt sig dær, oversendte vi 20 skilling til ham fra Viterbo by. Da vi endvidere i året, som nu næsten er gået til ende, begav os af sted for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

6. juli at føre samtaler med Sakserne i Koblenz ved Rhinen, traf vi ham 1. juli i Heylissem, vor ordens kirke i Hesbaye, hvor vi af denne samme, der var mager som et skelet, bragte i erfaring, at han havde opholdt sig i lang tid så vel dær som i Steinfeld, hvor han havde fået en kjortel, fordi han var kommet derhen i ynkværdig og forkommen stand, da han nemlig, efter hvad han fortalte, var faldet i røverhænder på tilbagevejen. Men han viste os et brev[4]), han havde opnået ved kurien, om at flytte jeres hus til et velegnet sted, hvilket brev var temmelig godt bortset fra, at jeres kirke ikke omtaltes som katedralkirke i det. Men senere kom han til Prémontré, omkring 1. september, og gjorde ophold hos os indtil generalkapitlet. Da så den kjortel, som var det eneste, han havde på, da han kom, syntes ham hård og grov og i sandhed også var det, fik han hos os både en kjortel og andet, som klædekammermesteren fandt, at han manglede. Men eftersom den ærværdige fader, fordums pave Innocens, nu var afgået ved døden, rådede vi ham til — omendskønt han var en stivnakke og ikke vilde tage imod gode råd — at tage besværet ved at drage til det apostoliske sæde for at få sit brev fornyet, som i modsat fald ikke vilde være gyldigt. Da han så forlod os, bragte han med sig en udskrift af ordenens privilegium og et andet om ikke at optage søstre, og dem begge[4]) lod vi befæste med generalkapitlets segl. Hvad vi her har anført, er hvad vi ved om ham. Hvor han senere har begivet sig hen, er os ubekendt.

1) Gervasius var abbed i Prémontré i årene 1209 5. februar—1220 20. november. Det foreliggende brev, der må tilhøre nævnte tidsrum, kan imidlertid dateres nærmere inden for dette. Det er udstedt efter pave Innocens III.s død, der er omtalt i brevet, det vil sige efter 1216 16. juli, se nr. 91. Endvidere berettes det, at broder Eskil kom til Prémontré omkring 1. september og blev dær til generalkapitlet, hvilket rykker tidsgrænsen frem til september 1216. Endelig fortæller Gervasius om sine rejser 'i året, som nu næsten er gået til ende'. Af sammenhængen ses, at der her stadig er tale om 1216, og den citerede vending viser da, at brevet er skrevet sidst på året. Under hensyn hertil er dateringen sat til [1216 september—december]. — 2) kan ikke identificeres. — 3) afholdtes i november 1215. — 4) tabt.

1216. [13.—16. september]. [Citeaux]. 93

Cistercienserordenens generalkapitel befaler abbeden i Holme kloster at meddele abbeden af Øm den straf, som kapitlet har dekreteret over ham, fordi han ikke mødte frem.

Afskrift i cistercienserordenens statutter.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Abbeden af Øm[1]) i Danmark, som ikke kom til kapitlet, skønt han var forpligtet hertil, skal underkaste sig samme dom[2]). Abbeden i Holme kloster skal meddele ham dette.

1) Gunner. — 2) henviser til den forudgående statut, der for den samme forseelse bestemmer, at en abbed 'skal vige abbedstolen og hver fredag være på vand og brød, indtil han fremstiller sig i Citeaux, og på det følgende generalkapitel skal han bede om tilgivelse herfor'.

94 1216. 21. november. Rom.

Pave Honorius III meddeler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og hans lydbiskopper samt flere andre gejstlige, at han efter generalkonciliets beslutning til hjælp for Det hellige Land udskriver en tyvendedel af indtægterne for alle gejstlige med undtagelse af præmonstratensere og cisterciensere og dem, der personligt tager af sted, og giver nærmere forskrifter for indsamlingen.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Berardus af Palermo og hans lydbiskopper.

Blandt de ting, som blev fastsat på det almindelige koncilium[1]) om undsætningen for kirkeprovinsen Jerusalem, blev det med fælles samtykke fra alle prælaterne, der var til stede dær, på frelsebringende måde bestemt, at alle gejstlige overhovedet, så vel underlydende som prælater, i et tidsrum af tre år fuldt ud skal overdrage en tyvendedel af de kirkelige indtægter til hjælp for Det hellige Land i deres hånd, som ved apostolisk fremsynethed er blevet beskikket hertil, idet dog visse klostergivne undtoges og med rette bør fritages for denne ydelse, og på samme måde dem, som har taget eller vil tage korsets tegn for i egen person at drage af sted. Det blev bestemt, at alle var bundet til under bandlysningsdom at overholde dette i troskab, således at de, som med viden og vilje øver svig heri, pådrager sig bandlysningsdom. For at altså denne frelsebringende bestemmelse kan få den forønskede virkning, har vi ment at burde overlade omsorgen herfor til vore elskede sønner, magistrene for tempelriddernes og jerusalemhospitalets[2]) huse i provinsen Palermo og kantoren og skatmesteren i Palermo, idet vi giver dem fuldmagt til at udvælge og beskikke to eller flere hertil skikkede klerke og ligeså to brødre, en tempelridder og en hospitalit, som de på vor myndighed skal udsende i jeres provins for med deres brev som vidnesbyrd at indsamle samme tyvendedel. Derfor befaler og påbyder vi jer, brødre, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I, efter at jeres og jeres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

undergivnes indtægter omhyggeligt er talt op fra det tidspunkt, der er fastlagt på konciliet, senest Allehelgens dag[3]) er rede til at opgive det faste beløb på en tyvendedel af jeres visse indtægter til sendemændene for de fornævnte, hvem vi har overladt dette, og senest den påfølgende 1. maj[4]) uden nogen som helst vanskelighed eller udsættelse er rede til at præstere hele tyvendedelen af så vel de nævnte visse indtægter som også af de uvisse og på vor myndighed omhyggeligt påminder og virkningsfuldt tilskynder abbeder, kapitler og dekaner og ved hver enkelt af jeres synoder ligeledes præsterne og alle andre gejstlige i jeres stifter til, at de i de enkelte stiftsbyer er rede til fuldt og helt at betale førnævnte beløb på en tyvendedel i tre år til førnævnte sendemænd på dage, der fastsættes af jer hertil og i overensstemmelse med de fastlagte terminer. Men optræd med klogskab og troskab i denne sag, således at I ikke med rette kan dadles, men snarere kan forvente evig belønning af Gud i himlene og ros af os og andre, og således at alle andre opmuntres kraftigt ved jeres exempel til på deres tro ubrødeligt at udføre førnævnte. Men vi har sørget for, at præmonstratenser- og cistercienserordenens abbeder ikke bliver krævet af disse indsamlere.

Givet ved S. Pietro i Rom den 21. november i vort pavedømmes første år.

. . . .

Et ligelydende brev til ærkebiskop Anders af Lund og hans lydbiskopper og magistrene i samme provins og dekanen Tord[5]) og ærkedegnen Anders i Lund.

1) i 1215. — 2) johanniterordenen. — 3) 1. november 1217. — 4) 1218. — 5) identifikationen er ikke helt sikker.

1216. 23. november. Samsø. 95

Kong Valdemar II Sejr tilskøder Århus kirkes bygningsfond Tunø med samme immunitet som for kirkens øvrige gods og modtager til gengæld nogle besiddelser, som biskop Skjalm havde tilskødet bygningsfondet som erstatning for en indtægt af offergaverne, han, skønt henlagt til fondet, havde anvendt til eget brug. Kongen tilstår desuden Århus kirke retten til strandvrag på Tunø, som han ellers forbeholder sig i hele sit rige.

Afskrift i Århusbogen.

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle børn af kirken, vor hellige moder, der ser dette brev, hilsen til evig tid.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Eftersom tiden i sin ælde handler stedmoderligt med mindet om, hvad der er sket, er der draget omsorg for, at det, som sker i tiden, foreviges ved det skrevnes vidnesbyrd. Derfor ønsker vi, at så vel nulevende som tilkommende skal vide, at vi har tilskødet kirken i Århus den ø, som hedder Tunø, med samme immunitet, som den har for sit andet gods, således at den hverken skal tilfalde biskoppen eller kannikerne, men forvaltes til gavn for bygningsfondet til evig tid, til erstatning for møllen i (Store) Valby og besiddelserne i Næsby (ved Stranden) og Hejninge, som er blevet tilskødet os, og som Skjalm, saligt ihukommet, fordum biskop i førnævnte kirke, havde og selv til brug for førnævnte bygningsfond skødede hr. Anders, ærkebiskoppen af Lund, i skødet, mens mange var til stede, til gengæld for en vis afgift, som han, skønt den fremkom af de troendes offergaver og var henlagt til førnævnte bygningsfond[1]), havde anvendt til eget brug. Det er også vor vilje af vor nåde at tilstå samme kirke retten til vrag, som vi særligt forbeholder os i hele vort rige, såfremt noget driver i land dær. Dronning Bengærd, Ebbe, biskop af Århus, Niels, greve af Halland, Palle, ærkedegn ved Århus kirke, Ivar, provst, Tage, mundskænk, Ape Hjelm, Vogn, søn af Gunne, Asser, søn af Oluf, Keld, søn af Hunkil[2]) og adskillige andre både gejstlige og læge, som da var på vor gård, var til stede ved dette mageskifte. For at der ikke i fremtiden skal opstå nogen trætte om det ovenstående, har vi anset det for rigtigt til vidnesbyrd om sandheden at bekræfte dette brev, der fortæller herom, med vort segl til yderligere stadfæstelse.

Offentligt forhandlet[3]) på vor gård på Samsø år 1216 for Herrens menneskevorden på Skt. Clemens' dag[4]) i vort femtende regeringsår[5]).

1) der er muligvis tale om offergaverne til Sankt Niels, se nr. 65. — 2) den latinske text har *Hunkis*. — 3) se DRB. I:4 nr. 24, note 5. — 4) den århusianske domkirkes navnehelgen. Det er påfaldende, at dagen på denne måde er angivet efter helgenkalenderen. I den ældre tid bruges ellers altid den romerske kalender med dens *kalendae*, *nonae* og *idus*, når en dato skal anføres. I det danske materiale optræder den anden datering, den liturgiske, første gang i et privatdiplom af 1183 og da sammen med den romerske. Et privatdiplom af 1185 har alene liturgisk dagsangivelse, og det foreliggende kongediplom af 1216 er det næste exempel i rækken. Det følger herved en udvikling, som ellers er særlig typisk for gejstlige skrivelser. Også andre forhold kunde tyde på, at kirken i Århus har stået for udfærdigelsen eller taget del i denne, se note 5. — 5) Om beregningen af regeringsåret se DRB. I:4 nr. 45, note 6. Hvad hele ordlyden angår, er der iøvrigt tegn på, at texten kan hidrøre fra modtagerne. De indledende ord i datumsformlen svarer nøje til formuleringen i et bispediplom fra Århus af 1203 14. november (DRB. I:4 nr. 82). Navnlig er det dog bemærkelsesværdigt, at dictatoren et sted benytter perfektum infinitiv fremfor præsens infinitiv, ligesom det er tilfældet i det århusianske bispediplom

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

DRB. I:4 nr. 98 af [1204—1207], hvor den, som har affattet texten, ligefrem excellerer i denne ejendommelige sprogbrug, jf. DRB. I:4 nr. 131 af [1207—1215], også et biskoppeligt diplom fra Århus.

[1216 eller kort efter]. 96

Kong Valdemar II Sejrs jernbyrdsforordning for Skåne, hvorved jernbyrden afskaffes som bevismiddel efter råd af de bedste mænd og under henvisning til pavens bestemmelser herom. I stedet skal beviset føres ved nævn, og den herhenhørende fremgangsmåde udvikles for tyveri, sår, manddrab, hærværk og trætter om afgørelser på tinge.

Afskrift i Uppsala universitetsbibliotek.

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til dem, der bor i Skåne, hilsen i nåde.

Eftersom den apostoliske herre[1]) har forbudt alle kristne mennesker prøven med glødende jern[2]), har vi hverken kunnet eller villet unddrage os dette almindelige bud. Derfor har vi med råd fra de bedste mænd længe og indgående overvejet, hvilket bevismiddel vi kunde sætte i stedet for dommen med glødende jern, og som i almindelighed var mere tåleligt. Omsider har vi efter megen overvejelse taget den beslutning og bestemmelse, at om nogen bliver sagsøgt for tyveri, skal han værge sig med nævn fra herredet på følgende måde:

⟨1⟩. Først skal den anklagede sagsøges på herredstinget. På næste (herredsting) skal anklageren udmelde femten mænd fra herredet, af hvilke den anklagede kun må udskyde tre, og med de tolv, der er tilbage, skal han rense sig femten dage efter det andet ting på den måde, at de fornævnte tolv under deres ed erklærer, at de ikke ved sandere om den sagsøgtes sag, end det de sværger. Disse tolv skal med deres ed enten fælde eller rense den anklagede, og det gælder for en halv mark og opefter. Men hvis anklageren under ed sigter den anklagede for at have taget mere, end han har, skal de samme tolv sværge, at han ikke har stjålet så meget, og så skal anklageren for sin begærligheds skyld miste de ting, han blev bestjålet for og berøvet. Men den, der på lovlig vis bliver fældet for tyveri, skal give det stjålne tilbage, og dertil det dobbelte og vor ret[3]). Men hvis de tolv sværger imod hinanden, vil vi, at det skal stå fast, hvad flertallet har svoret. Men hvis de seks sværger et og de seks andre noget andet, skal der udmeldes seks andre, og det, som de fleste sværger, det skal da stå fast. Men hvis disse seks sværger imod hinanden, skal der udmeldes tre, og hvad de fleste der-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

efter sværger, det skal stå fast. Endvidere kan den, der ved ed på lovlig vis fældes tre gange for tyveri, dømmes til hængning. Man kan sagsøge tyve på enhver tid på året undtagen fra palmesøndag til ottendedagen efter påske, undtagen i pinseugen og undtagen fra Herrens fødselsdag til helligtrekonger.

⟨2⟩. Om sår skal man føre sag på herredstinget ligesom for tyveri med undtagelse af, at der på det første (herredsting) skal fremføres to mænds vidnesbyrd, og de, der skal sværge, skal udmeldes af sognet.

⟨3⟩. Men om manddrab har vi bestemt dette, at den anklagede skal sagsøges på landstinget, og på næste ting skal anklageren udmelde femten fra den anklagedes herred, af hvilke vi har bevilget denne at måtte udskyde tre, og de tolv, der er tilbage, skal femten dage efter det andet ting sværge, enten at han har fortjent at blive berøvet sin fred, fordi han dræbte en sagesløs, eller at han skal bøde, eftersom han dræbte ham i retmæssig hævn, eller de skal med deres ed frifinde ham helt og holdent. Men hvis den, der først sagsøgtes, bliver frifundet, og anklageren sagsøger en anden, skal denne rense sig ved ed af tolv af sine slægtninge. På samme måde skal også en tredie rense sig, hvis han bliver sagsøgt. Men mere end tre skal ikke sagsøges for et og samme manddrab. Men når tre er renset, skal der fældes bandlysningsdom over ophavsmanden til manddrabet.

⟨4⟩. Om hærværk, som begås ved vold mod kvinder, har vi fastsat dette, at den anklagede skal værge sig ved ed af tolv af sine slægtninge. Men for anden slags hærværk, som begås mod folks ejendele, skal den anklagede rense sig ved ed af tolv, som er udmeldt af sognet.

⟨5⟩. Men hvis der opstår strid og trætte om sager, som er afgjort på tinge, skal vor ombudsmand udmelde tolv, som var til stede på samme ting, og de skal afgøre tvivlsspørgsmålet ved deres ed. Men er det ombudsmandens sag, om hvilken der opstår trætte, da skal en af de bedste bønder udmelde tolv af tinget til at afgøre denne trætte[4]).

1) paven. — 2) der må hermed sigtes til bestemmelserne på det fjerde Lateran-koncilium, der forbød gejstlighedens medvirken ved brugen af jernbyrd (canon 18: De iudicio sanguinis et duello clericis interdicto = c. 9 X Ne clerici III 50). Konciliet afholdt sin sidste mødedag 1215 30. november. Når henses til varigheden af hjemrejsen fra Rom, kan de danske repræsentanter tidligst være nået tilbage i begyndelsen af det nye år, men antagelig er den danske ærkebiskop, Anders Sunesen, først kommet hjem fra Italien et stykke ind i 1216, se nr. 59, note 5. Dekretet, der først udgik 'efter megen overvejelse', hvad der fremhæves to steder i narratio, kan da ikke være udstedt i 1215, som endnu antaget i den nyeste tid, men må tilhøre 1216 eller

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tiden kort herefter. Denne datering stemmer med, at kongens titler har den enkle form, som bruges i tidsrummet 1215—1241, se DRB. I:4 nr. 53, note 1. — 3) bøden til kongen. — 4) for den saglige kommentars vedkommende henvises til Danmarks gamle love i oversættelse, kommentarhæftet s. 51. Derudover kan bemærkes, at den ovenstående oversættelse er meddelt efter den latinske text. Denne kan nemlig ikke — som det hidtil er sket — betragtes som afhængig af en af de mange bevarede texter i dansk sprogdragt, men er fuldt på højde med de bedste af disse og har selvstændig textværdi. De problemer, der er knyttet hertil, og som belyser forskellene mellem overleveringerne på de to forskellige sprog, er af betydning for tolkningen af en række detaljer i forordningens ordlyd, og herom henvises til indledningen til nr. 96 i Dipl. Danicum I:5.

[1216—1217]. 97

Biskop Tue af Ribe stadfæster opdelingen af Ribekannikernes fællesgods og giver regler for dem, som ikke residerer ved domkirken.

Referat i Ribe bispekrønike.

Biskop Tue gjorde Lave til ærkedegn, og han var den første, der lod foretage en deling af kannikernes gårde, mens biskoppen holdt sig udenfor, og kannikerne begyndte at bygge kamre rundt om kirken og leve efter Pariserkirkens sædvane. Denne deling stadfæstede biskoppen i det tredie år[1]), og han fastsatte, at en kannik, der var fraværende, skulde stille en præst som vikar og ikke skulde oppebære noget af de residerendes fællesgods.

1) krønikens forfatter udtaler, at biskop Tue stadfæstede opdelingen af fællesgodset 'i det tredie år'. Det er nærliggende at tænke sig, at han har hentet denne tidsangivelse fra det diplom, der forelå for ham, og at den skal forstås som biskoppens tredie år. Da han tiltrådte i 1214 og samme år betegner sig 'biskop' (se nr. 45), må hans første bispeår løbe herfra, hvorefter det tredie embedsår falder i tiden [1216—1217]. Hvis derimod meningen har været, at Tue først bekræftede den nye ordning tre år efter, at den var kommet i stand, kan dateringen ikke afgrænses nærmere end til hans bispetid 1214—30, jf. nr. 49, note 1.

[1216—1218]. 98

Ærkebiskop Anders Sunesen af Lund bevilger abbeden i Næstved Skt. Peders kloster ret til at udstøde ulydige blandt sine undergivne af kirken.

Referat i Næstved klosters gavebog.

Ærkebiskop Anders[1]) af Lund bevilgede, at abbeden efter forudskikket tredobbelt påmindelse har magt til at udstøde sine genstridige undergivne af kirken.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1) den eneste lundensiske ærkebiskop af dette navn er Anders Sunesen, der fungerede 1202—1223, se DRB. I:4 nr. 46, note 1. Hans bevilling for Skovkloster kan imidlertid dateres nærmere inden for hans ærkebispetid. Det hænger sammen med, at det i og for sig er påfaldende at finde en ærkebiskop som udsteder af en bevilling af denne art. I andre privilegier, der indeholder samme begunstigelse for klostrenes abbeder rundt om i landet, er det stiftets biskop, der står som udsteder, se således biskop Peder af Viborgs diplom af 1322 14. maj for Vitskøl (DRB. II:8 nr. 411), biskop Simon af Viborgs diplom for samme kloster af 1340 14. februar (DRB. III:1 nr. 12) og Hans Skondelev for Løgumklosters gods i hans stift 1407 21. september. Dette har sin naturlige forklaring i, at retten til at skride ind med kirkelige straffe, særlig bandlysning, kun tilkom stiftets ordinære kirkelige dommer, altså biskoppen. Men denne myndighed kunde han delegere, ligesom han delegerede sine jurisdiktionelle beføjelser iøvrigt, og han kunde bevilge den til abbeder, f. ex. sammen med den gejstlige jurisdiktion over klostrets undergivne (jf. de nysnævnte diplomer). Inden for sit stift var biskoppen indehaver af domsmyndigheden i gejstlige sager, og ærkebiskoppen kunde ikke befatte sig med sager fra lydbiskoppernes stifter, medmindre de var appellerede til ham. Anders Sunesen har da i sin egenskab af ærkebisp ikke kunnet meddele de her omhandlede rettigheder undtagen for gods, der lå i ærkestiftet. Men nu havde Skovkloster ingen ejendomme i Lunde stift på denne tid. Anders Sunesens bevilling må da gælde klostrets undergivne på dets sjællandske gods, og han har herefter tillagt Næstvedabbeden en myndighed, der hørte Roskildebiskoppens jurisdiktion til. På dette særegne forhold er der en ganske bestemt forklaring: Roskildekirken var en tid lang undergivet Anders Sunesens administration. Det er som forvalter af Roskildebispens myndighed, han har udfærdiget bevillingsbrevet. Anders Sunesen blev beskikket som forstander for den vakante kirke gennem en bulle af Innocens III fra [1216 maj—juni], se nr. 76, jf. nr. 75. Af en senere pavebulle fra 1217 25. januar fremgår det, at ærkebiskoppen tillige fik Innocens III.s fuldmagt til at indsætte sin brodersøn, magister Peder Jakobsen, som biskop i Roskilde (nr. 102). Hvornår dette skete, og hvornår den ærkebiskoppelige administration af stiftet dermed hørte op, vides ikke nøjagtigt. Men det er antagelig sket inden 1218 28. maj (nr. 141). Anders Sunesens bevilling for Næstved Skt. Peders kloster må tilhøre samme tidsafsnit og altså dateres [1216—1218].

[1216—1223], ærkebiskop Anders Sunesen af Lunds kundgørelse af gæsterioverenskomsten for Gotland, udstedt i fællesskab med den afdøde biskop Karl af Linköping og dennes efterfølger på samme bispesæde, Bengt (Reg. Danica nr. 632*, dær dateret som anført) er en forfalskning og vil blive trykt sammen med den herhenhørende vidisse af 1226 sidst i bind 7 af første række.

99 [Efter 1216].

Optegnelse om grænserne for Sorø klosters ejendom i Halland, Tvååker, med omtale af en jernmølle og et jernværk samt besiddelser tilhørende greven.

Referat i Sorø gavebog.

Fremdeles afgrænses alle grænser på hele besiddelsen Tvååker på følgende måde, til fuldstændigt og klart vidnesbyrd om disse samme

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

grænser, og først mod vest: skoven sønden Utterå, som brødrene fordum fik af bønderne ved et retmæssigt mageskifte, den grænser mod nord til denne samme Utterå, mod syd til den å, som kaldes Törle, mod vest til selve havet. Men mod øst har den *Gamble Hægth til grænse, som er lagt mellem fornævnte skov og nogle enge, som kaldes *Aa ænge. Denne indhegning strækker sig fra Utterå til *Diurebek, men forbi *Diwrebæk indtil Törle. Så vel skoven som engene er helt og udelt klostrets med undtagelse af nogle enge, som bønderne besidder, og som er tilstrækkeligt tydeligt afgrænset ved skel mellem klostret og disse bønder. Men skoven og engene, som ligger sønden for Törle, har disse grænser: Mod nord selve åen Törle, mod syd *Merkebech, som skiller mellem besiddelserne Morup og Tvååker indtil havet, mod øst vejen, som passerer Törle, og som fører til grænserne for Morup, men mod vest selve havet. I skoven mod øst er grænserne Jernmøllen[1]), langs vejen, som fører til Søndre Jernværk[2]), i *Gythewath, og således går de videre langs bækken *Vrangebek, som løber mellem grevens besiddelser[3]) og klostrets skov og falder ud i åen Törle indtil grænsen, som kaldes Tyllered.

1) se DRB. I:4 nr. 67, note 3. — 2) se anf. nr., note 4. — 3) den foreliggende optegnelse har i Sorø gavebog plads lige efter det længste referat i DRB. I:4 nr. 67, hvori ærkebiskop Anders Sunesen kundgør grænserne for Tvååker. De to referater er dog ganske tydeligt holdt ude fra hinanden, se slutningslinien i anførte nr. Ved dateringen af denne anden grænsenotits må det påpeges, at texten omtaler 'greven', hvilket — i den ubestemte form det har — næppe kan referere sig til andre end greven af Halland. Dette landskab ophøjedes til grevskab i 1216 (jf. vidnelisten i nr. 95 af 1216 23. november). Notitsen må da henvises til tiden herefter.

[1217. Omkring 25. januar]. 100

Pave Honorius III befaler biskop Niels af Slesvig og abbeden i Guldholm at meddele grev Albert af Holsten og Orlamynde den i følgende bulle omtalte tilladelse.

Afskrift i de pavelige registre.

Om dette[1]) *er der skrevet til* biskop Niels af Slesvig og abbeden af Guldholm kloster i Slesvig stift.

1) den i nr. 101 omtalte sag. Nærværende mandat kan antages at være udstedt omkring samme tidspunkt som den nævnte hovedbulle.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

101 1217. 25. januar. Lateranet.

Pave Honorius III tillader grev Albert af Holsten og Orlamynde at medtage ti af sine undergivne mænd ved korstog til Livland, selv om disse på et tidspunkt, da greven var på ledingstogt med kong Valdemar II Sejr, har aflagt løfte om at tage korset til Det hellige Land.

Afskrift i de pavelige registre.

Til den højbårne grev Albert af Holsten.

Den fra nord åbenbarede ondskab[1]), som slog ned og næsten helt fortærede fårene og karlene[2]), tændte ild under kedlen, og mens den flammer af de forfølgelser og trængsler, der er vakt til live, er der fare for det kristne folk, at det, afskåret af branden fra nord, udæsket mod øst og syd af krænkelser fra korsets fjender, rystet og skræmt fra vest af frygt for krige, skal møde modgang og trængsler, lide, besværes og trænges, hvis da ikke Han, som er opstanden, og som byder over vindene og havet[3]), står midt i smelteovnen som den over havet blæsende vind[4]), for at branden skal høre op. Ondskabens søn, den bekendte, har jo nylig stillet sin trone mod nord og er begærlig efter at sigte det kristne folk som hvede[5]), mens han har lagt sine snarer ud rundt om det og omringet det fra alle sider med sine forfølgere, og for at tie om andre dele af verden har der rejst sig et dyr i Livlands egne, som med åbent gab opsluger[6]) så mange det kan i tillid til, at Jordan vil strømme ind i gabet[7]), og imod dette må det kristne folk væbne sig af nød, således at det ikke, mens det afværger krænkelserne på een side, pludselig kommer i fare på en anden. Men blandt dem, som er rede til at undsætte det således betrængte land, har du for at komme det til undsætning væbnet dig så mandigt og kraftigt, at vi har håb om, at samme land vil få særlig stor gavn af din hjælp. Men eftersom du, medens du sammen med kongen[8]) drog på ledingstogt i det fjerne, således som du har underrettet os om i dit brev[9]), sendte brev[9]) til vor forgænger Innocens, saligt ihukommet, om[10]), at det måtte blive dig tilladt at modtage korsets mærke, da du ønskede at drage ud mod hedningene i Livland, har mange af dine undergivne i uvidenhed om dit forsæt i mellemtiden modtaget korsets tegn for at komme Det hellige Land til undsætning. Du har derfor, da du ikke kan undvære dine undergivne og ikke uden dem opfylde pilgrimsløftet på passende måde, i ydmyghed anmodet os om, at vi vilde værdiges at give i det mindste ti særligt betroede af dine undergivne, som er så at sige en del af dit legeme, tilladelse til at drage med dig til Livland, idet løftet om pil-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

grimsfærd til Det hellige Land bliver ændret til det andet. Men skønt et mindre gode ikke bør sættes i stedet for et større, er det ikke desto mindre vor vilje at bønhøre dig i dine bønner — du som, hører vi, er en gudfrygtig mand, der er det apostoliske sæde hengiven — eftersom vi dog, ligesom vi bør komme Det hellige Land til hjælp, på ingen måde lader det livlandske folks hjord som den lille af dem[11]) i stikken, den, hvem det behagede Herren at give riget, og vi giver ved vort brev[12]) vor ærværdige broder biskop Niels af Slesvig og vor elskede søn abbeden af Guldholm[13]) i Slesvig stift, hvis kyndighed vi nærer fuld tillid til, befaling om, at de efter at have afvejet og taget alle sagens omstændigheder i betragtning — såfremt de finder, at det vil være til gavn for Livland og nyttigt for dig, at ti af dine mænd, hvis udvælgelse vi har ment at burde overlade til dem og dig, kloge søn, drager ud sammen med dig for at tjene Jesus Kristus — på vor myndighed, efter at pilgrimsløftet er blevet ændret, meddeler dem tilladelse til at drage af sted med dig, idet de klogt sørger for, at der ikke gøres noget forsøg på at unddrage sig det tidligere afgivne løfte.

Givet i Lateranet den 25. januar i vort pavedømmes første år.

1) jf. Jerem. 1,13-14. — 2) Job 1,16. — 3) Luk. 8,25. — 4) Dan. 3,50. — 5) jf. Luk. 22,31. — 6) jf. 5. Mos. 11,6. — 7) Job 40,18. — 8) må være Valdemar Sejr. — 9) tabt. — 10) konstruktionen er ulogisk, der foreligger anakoluti. Den latinske text har to konjunktioner, *quia* og *cum*; men hertil svarer kun een eftersætning. — 11) Luk. 12,32. — 12) nr. 100. — 13) kan ikke identificeres.

1217. 25. januar. Lateranet. 102

Pave Honorius III forlænger Innocens III.s fuldmagt for ærkebiskop Anders Sunesen af Lund til at træffe bestemmelse om den roskildensiske kirke og til at indsætte sin brodersøn Peder Jakobsen som biskop.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund.

De kærlige og elskelige følelser og den inderlige og fromme kærlighed, som vi ved, at du har næret til os personlig, mens vi beklædte et lavere embede, opfordrer os til at omfatte dig med en særlig forkærlighed og nåde og til velvilligt at give vort bifald til de ting, som du i overensstemmelse med Gud mener at måtte anmode os om. Da du nu tidligere opholdt dig ved det apostoliske sæde, bevilgede[1]) vor forgænger pave Innocens, saligt ihukommet, ved vor mellemkomst dig, broder, at du angående den ros-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kildensiske kirke — til hvilken vor elskede søn magister Peder, din brodersøn, der, siges det, anbefales af sit levned og sin viden, er kaldet ved himmelens forsyn, især da han, når man betænker og afvejer de timelige og åndelige ting, vil være samme kirke til gavn — måtte bestemme, hvad du fandt vilde befordre kirkens hæder og nævnte magisters frelse, idet du omhyggeligt tog omstændigheder, tid og lejlighed i betragtning. Du har derfor i frygt for, at påbuddet var udløbet ved den bydendes — vor nævnte forgængers i mellemtiden indtrufne — død[2]), i ydmyghed anmodet os om, da oliedunken ikke er tømt[3]), at den een gang bevilgede nåde måtte få forlænget gyldighed ved det apostoliske sædes sædvanlige imødekommenhed. Idet vi altså ønsker at hædre dig personligt, så vidt vi kan med Gud, eftersom vi elsker dig med en overstrømmende kærlighed, bevilger vi dig, kyndige broder, ved dette brevs myndighed, at det angående den roskildensiske kirke og oftnævnte magister må være dig tilladt at bestemme, hvad du i fremsynethed finder bør bestemmes.

Givet i Lateranet den 25. januar i vort pavedømmes første år.

1) se Innocens III.s buller herom: nr. 75—76. — 2) 1216 16. juli. — 3) 1. Kong. 17,16.

103 1217. 25. januar. Lateranet.

Pave Honorius III tillader ærkebiskop Anders Sunesen af Lund at optage en klostergiven fra hvilket af stiftets klostre, han ønsker, i sin husstand eller bruge ham som sin sendemand.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund.

Så sandt som et sædeligt liv bliver formet ved daglig omgang med klostergivne, har du besluttet at optage fremsynede klostergivne mænd i din husstand, for at du i dem kan følge et exempel på agtværdig vandel, og for at dit liv i inderlig fromhed gennem dem kan være sikret mod menneskenes bagtalelse. Du har derfor, broder, i ydmyghed anmodet os om, at det må være dig tilladt at hente en munk, en kannik eller en lægbroder fra en eller anden orden af klostergivne og beholde ham som medlem af din husstand eller ved lejlighed udsende ham for at varetage din kirkes tarv. Idet vi altså omfatter dine ønsker, som fremgår af fromhed, med vor sædvanlige velvilje, bevilger vi dig ved dette brevs myndighed, at det, hvis du finder, at det er til gavn for dig og din kirke, må være dig til-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ladt at hente een og kun een klostergiven fra et hvilket som helst kloster i dit stift, som du finder udmærker sig ved belæsthed og agtværdige sæder, dog med det forsigtige forbehold, der vil være at afveje, at hans egen kirkes tarv ikke lider skade i særlig grad ved den pågældendes fravær.

Givet i Lateranet den 25. januar i vort pavedømmes første år.

1217. 30. januar. Lateranet. 104

Pave Honorius III stadfæster den overenskomst om tiendefordelingen på Gotland, der er indgået mellem øens menighed og gejstlighed og biskop Karl af Linköping, og som er billiget af ærkebiskop Anders Sunesen af Lund.

Afskrift i de pavelige registre.

Til gejstligheden og menigheden på Gotland.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brev den overenskomst angående fordelingen af tienderne af hele jeres land, der med vor ærværdige broder ærkebiskop Anders af Lunds billigelse og på hans myndighed er sluttet i venskabelighed imellem jer og vor ærværdige broder, biskop Karl af Linköping, således som den er indgået i fremsynethed og billighed, er godtaget frivilligt af begge parter og har været anerkendt i lange tider, og således som den siges at indeholdes i førnævnte ærkebiskops og biskops breve[1]). Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 30. januar i vort pavedømmes første år.

1) er gået til grunde.

1217. 30. januar. Lateranet. 105

Pave Honorius III stadfæster Øm klosters besiddelse af kirken i Veng.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Afskrift i de pavelige registre.

Til abbed Gunner og menige konvent i Øm, af cistercienserordenen.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brev for jer og jeres førnævnte kloster kirken i Veng, hvorfra jeres kloster er blevet flyttet, og som I forsikrer, at samme kloster har siddet inde med, længe før det antog cistercienserordenens bestemmelser[1]), således om I besidder den retmæssigt og uanfægtet. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 30. januar i vort pavedømmes første år.

1) med hensyn til tolkningen af denne oplysning se DRB. I:4 nr. 114, note 2, der refererer de principielle betænkeligheder. I nærværende bulle til Øm kloster er formlen let varieret, idet ordet 'længe' er føjet til, og der ligger vistnok i dette tilfælde en realitet bag oplysningen om cistercienserklostrets overtagelse af kirken efter benediktinerne.

106 1217. 31. januar. Lateranet.

Pave Honorius III stadfæster, at den udvalgte kejser Frederik II af Tyskland til kong Valdemar II Sejr har afstået alt, hvad denne selv og hans broder, kong Knud, har erobret af kejserriget nord for floderne Elde og Elben, og alt, hvad kongerne Valdemar I og Knud har erhvervet i Venden.

Original i Schwerin.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin meget kære søn i Kristus Valdemar, de Danskes berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Da nu vor meget kære søn i Kristus, Frederik, konge af Sicilien, udvalgt til Romernes kejser, med fyrsternes billigelse — for ubrødeligt at opretholde freden og endrægtigheden mellem kejserriget og Danmarks rige og for at ave kejserrigets fjender — har lagt alle landområder på den anden side Elde og Elben, der støder op til kejser-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

riget, og som din broder kong Knud, berømmeligt ihukommet, udfordret af uret, og du iligemåde sammen med ham har erhvervet, og alt, hvad samme din broder ved sin faders[1]) og sin egen møje har forskaffet sig og haft i Venden, til dit rige, således som det klart fremgår af det autentiske brev[2]), der er affattet derom, bøjer vi os for dine bønner, erklærer det, som fremsynet er foretaget af samme konge angående disse ting med råd og billigelse af fyrsterne for fredens godes skyld, for gyldigt, stadfæster det med apostolisk myndighed og bestyrker det med dette brevs værn. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 31. januar i vort pavedømmes første år.

1) Valdemar I. — 2) nr. 48.

1217. 31. januar. Lateranet. 107

Pave Honorius III stadfæster Århuskapitlets ret til det gods, biskopperne Peder og Skjalm Vognsen overdrog kirken til oprettelse af nye præbender, samt til trediedelen af tienderne fra nogle biskoppelige besiddelser, biskopsgaven og al bispens ret over kannikernes bryder og landboer.

Afskrift i Århusbogen.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner, kapitlet i Århus, hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brev for jer og gennem jer for jeres kirke de besiddelser, som jeres biskopper, Peder og Skjalm, saligt ihukommet, til bod for deres sjæle har overdraget jeres kirke af deres arvegods til præbender, der skulde oprettes på grundlag af dem, samt trediedelen af tienderne af nogle biskoppelige besiddelser til forøgelse af jeres præbender, idet også biskopsgaven[1]) sammen med al ret, som de havde over jeres bryder og landboer, fromt og gavmildt er tilstået jer af samme biskopper,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

således som I besidder det altsammen retmæssigt og uanfægtet, og som det siges at stå fyldigere i deres autentiske breve[2]). Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 31. januar i vort pavedømmes første år.

1) se DRB. I:4 nr. 98, note 3. — 2) biskop Peder Vognsens diplom er tabt. Jf. dog DRB. I:4 nr. 82. Biskop Skjalm Vognsens diplom er i behold, se sammesteds nr. 98.

108 1217. 31. januar. Lateranet.

Pave Honorius III stadfæster Århuskapitlets ret til en trediedel af offergaverne til Skt. Niels foruden retten til samtlige fødevarer.

Afskrift i Århusbogen.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner, kapitlet i Århus, hilsen og apostolisk velsignelse.

Når man beder os om, hvad der er ret og rigtigt, fordrer både billighed og fornuft, at vi i kraft af vort embede drager omsorg for, at det virkeliggøres på behørig måde. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brev for jer og gennem jer for jeres kirke trediedelen af de offergaver, som med henblik på Skt. Niels skænkes til domkirken foruden[1]) de fødevarer, der bringes derhen, hvilke alle er henlagt til kannikernes brug, således som I besidder det retmæssigt og uanfægtet. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 31. januar i vort pavedømmes første år.

1) den latinske text har *preter*, der normalt betyder 'med undtagelse af' som for exempel i biskop Ebbes diplom af [1215—1224], der ligesom den foreliggende bulle omhandler delingen af offergaverne i Århus kirke (nr. 65). Ebbes diplom viser imidlertid med al tydelighed, at kannikerne fik ret til samtlige fødevarer, der bragtes som offer, hvorfor *preter* må være brugt i den her gengivne betydning.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1217. 31. januar. Lateranet. 109

Pave Honorius III stadfæster Sorø klosters besiddelse af Gimlinge, Gimlingetorp og Ormager, som blev overdraget det af biskop Skjalm Vognsen af Århus med hans kapitels samtykke.

Afskrift på Det kongelige Bibliotek.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner abbed[1]) og menige konvent i Sorø af cistercienserordenen hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres rimelige forlangender og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brevs værn for jer og gennem jer for samme kloster besiddelserne Gimlingetorp og Gimlinge med den dertil hørende skov, og Ormager, der i fromhed er overdraget jeres kloster af biskop Skjalm af Århus, saligt ihukommet, med hans kapitels samtykke, således som I besidder dette retmæssigt og uanfægtet, og som det siges at indeholdes fuldstændigere i samme biskops autentiske brev[2]). Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 31. januar i vort pavedømmes første år.

1) kan ikke identificeres med sikkerhed, jf. nr. 51, note 1. — 2) DRB. I:4 nr. 130.

1217. 31. januar. Lateranet. 110

Pave Honorius III stadfæster flytningen af Øm kloster fra Veng og det samtidigt stedfundne mageskifte og tager alle klostrets besiddelser i sin beskyttelse.

Afskrift i de pavelige registre.

Til abbed Gunner og menige konvent i Øm af cistercienserordenen.

Når man beder os om, hvad der er ret og rigtigt, fordrer både billighed og fornuft, at vi i kraft af vort embede drager omsorg for, at det virkeliggøres på behørig måde. Jeres ansøgning, som blev os forelagt, indeholdt altså, at I, da I som følge af indlysende gavn og tvingende nødvendighed efter råd af stiftsbiskoppen og vor ærværdige broder ærkebiskop Eskil af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lund mente at burde flytte jeres kloster fra det dårligt beliggende sted Veng, hvor det tidligere fandtes, til det godt beliggende Øm, hvor det nu findes, mageskiftede en del af besiddelserne på det første sted med jorder, hvor klostret nu befinder sig. Derfor er der på jeres vegne i ydmyghed rettet en bøn til os om, at vi vilde omfatte det, der på råd af og med samtykke af de førnævnte fremsynet er foretaget af jer desangående, med vor apostoliske gunst og værdiges i miskundhed at stadfæste førnævnte besiddelser og alt jeres andet gods for jer. Idet vi altså bøjer os for jeres rimelige bønner, erklærer vi førnævnte flytning, der er foretaget i fremsynethed og til gavn, for gyldig, og stadfæster vi med apostolisk myndighed, og bestyrker vi med dette brev for jer og gennem jer for jeres fornævnte kloster ovennævnte besiddelser og alt jeres andet gods, således som I besidder det altsammen retmæssigt og uanfægtet. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 31. januar i vort pavedømmes første år.

111 [1217. Omkring 1. februar].

Pave Honorius III giver ærkebiskop Anders Sunesen af Lund myndighed til at afgøre appellerede sager, når appellen ikke bliver forfulgt, kræve gæsteri, omend af moderat omfang, ved sine visitatser, besætte de beneficier, hvis besættelse er tilfaldet paven, meddele afløsning for forkyndt bandlysningsdom, særlig grove tilfælde dog undtaget, samt til at ændre pilgrimsløfter om hjælp til Det hellige Land, altsammen så vel i Lunde som i Uppsala kirkeprovinser.

Afskrift i de pavelige registre.

E*t ligelydende brev*[1]) *er skrevet til* ærkebiskop Anders af Lund, *idet ordlyden er ændret på passende måde.*

1) som nr. 112. Bullen er formentlig udstedt omkring samme tid som nævnte hovedtext.

112 1217. 1. februar. Lateranet.

Pave Honorius III meddeler ærkebiskop Valerius af Uppsala samt de svenske og danske lydbiskopper, at han har givet ærkebiskop Anders Sunesen af Lund myndighed til at afgøre appellerede sager, når appellen ikke bliver forfulgt, kræve gæsteri, omend

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af moderat omfang, ved sine visitatser, besætte de beneficier, hvis besættelse er tilfaldet paven, meddele afløsning for forkyndt bandlysningsdom, særlig grove tilfælde dog undtaget, samt til at ændre pilgrimsløfter om hjælp til Det hellige Land, altsammen så vel i Lunde som i Uppsala kirkeprovinser.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Valerius af Uppsala og hans lydbiskopper og biskopperne i Lunde kirkeprovins.

Han, som gør vindene til sine sendebud[1]), sætter igennem dem, der hver er udpeget til sit hverv, sin skjulte plan i værk, og Han, der ene forbliver urokkelig og uforanderlig, fordeler og forvalter alle ting for hver enkelt, som det er hans vilje[2]), i overensstemmelse med sin hemmelige plan. Ikke anderledes, men næsten svarende hertil har kirken på jorden, som færdes i fremmede lande efter den kirkes forbillede, som triumferer i evindelig fryd, flere grader, af hvilke han, som beklæder det højeste sæde i samme, giver sin befaling til hvem det skal være, og denne udfører hans vilje og bud. Og skønt alle andre er kaldet til at tage del i omsorgen, er der dog een, som står over dem i kraft af sin magtfuldkommenhed, og da han ikke personligt kan være til stede overalt, handler han for det meste gennem andre som stedfortrædere, således at de enkelte lemmer giver udtryk for hovedets magt. Dette var da grunden til, at vi efter grundigt og nøje at have overvejet ikke så meget vor ærværdige broder ærkebiskop Anders af Lunds personlige fortjenester som den sjælehøst, der vil kunne opnås, har ment at burde overdrage samme ærkebiskop at være vor stedfortræder så vel i Lunde som i Uppsala kirkeprovinser, for at han fra dem kan bringe en høst, som ikke går til grunde, og for at hans navnkundighed som en vellugt kan ånde duften af en frodig mark, som Herren har velsignet[3]). Derfor skal han med hensyn til de sager, der forelægges ham som dommer fra førnævnte kirkeprovinser, efter omhyggeligt at have undersøgt eller erfaret sagens indhold bruge sin magt mod de onde og slette, og den kanoniske strenghed skal, alt efter brødens art, straffe den skyldiges brøde, således at han holder hver enkelts rettigheder ubrødeligt i hævd, og hvis nogen appellerer fra samme ærkebiskop, skal han i tilbørlig agtelse for det apostoliske sædes hæder fastsætte en frist for den, der appellerer, og, såfremt denne ikke forfølger sin appel inden dette tidspunkt, fra da af gå frem i samme sag med fornuften som vejleder. Men når omtalte ærkebiskop drager på visitats i nævnte kirkeprovins, skal han kræve gæsteri med måde, og hvis der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

er beneficier, som har stået ledige i så lang tid, at bortgivelsen af dem er tilfaldet os i følge Laterankonciliets bestemmelser[4]), skal det være samme ærkebiskop tilladt at overdrage disse til hertil egnede personer. I ønsket om at forebygge at sjæle kommer i fare, mere end for at være samme ærkebiskop nådig, bevilger vi endvidere ved dette brevs myndighed, at det skal være ham tilladt at meddele dem, som er ifaldet den kanoniske bestemmelse om forkyndt dom[5]), afløsningens nådegave, med mindre forseelsen er så svær, at de pågældende på grund af forbrydelsens gruelighed bør sendes til det apostoliske sæde, for at andre kan afskrækkes ved exemplet. Derhos skal det, når han finder, at det er til gavn, være ham tilladt at give dispensation til dem i de førnævnte kirkeprovinser, der har taget korsets tegn, og som af hensyn til deres kår eller deres personer bliver ude af stand til at komme Det hellige Land til undsætning, således at pilgrimsløfte af een art ændres til et andet. Men vi håber, at oftnævnte ærkebiskop med Herrens hjælp vil gå således frem i dette og i andet, som stiller krav til den biskoppelige værdighed, at han til Guds og den romerske kirkes ære vil fremme det ham pålagte embede som en omsorgsfuld hyrde og virke for sjælenes frelse.

Givet i Lateranet den 1. februar i vort pavedømmes første år.

1) Psal. 104,4. — 2) jf. 1. Kor. 12,11. — 3) 1. Mos. 27,27. — 4) se DRB. I:4 nr. 110, note 8. — 5) *late sententie* lig med *promulgate s.*, se nr. 37, note 5.

113 1217. 7. februar. Lateranet.

Pave Honorius III stadfæster dronning Bengærds morgengave, der er bevilget hende af kong Valdemar II Sejr med billigelse af rigets stormænd.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Bengærd, de Danskes berømmelige dronning.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede datter i Herren, bøjer vi os for dine rimelige bønner og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brevs værn den morgengave, der er bevilget dig af samme konge efter råd af og med billigelse af hans riges stormænd, således som den er givet i fremsynethed og indeholdes fyldigere i nævnte konges autentiske brev[1]). Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvoven-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 7. februar i vort pavedømmes første år.

1) tabt.

1217. 11. februar. Lateranet. 114

Pave Honorius III tillader ærkebiskop Anders Sunesen af Lund at meddele uægtefødte dispensation til at blive gejstlige, dog kun så længe der er mangel på gejstlige i hans kirkeprovins.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund.

Når en vild oliegren podes på oliven[1]), får den gerne dette, det fremmede træs sødme og aflægger sin rå natur, og de, som er dannet af dårlig dejg[2]), bliver gerne ved det frie valgs nådegave dannet til nåden og som ærens kar bestemt til at tjene Herren. Undertiden har også personlige fortjenester og fortrin ved hjælp af kirkens barmhjertige forsyn og dispensation genoprettet, hvad der på grund af forældrenes forseelser er forskertset ved mangler ved fødslen, så at der ikke findes nogen adskillelse for Ham, som for at gøre de to dele til et har villet samle begge vægge i sig selv som hjørnestenen[3]). Men skønt mennesker, hvorledes de end kommer til verden, er frelste, hvad angår Gud, såfremt de ikke efterfølger forældrene i syndighed, er der dog ved fremsynet omsigt draget omsorg for, at de, som er brændemærket i følge fødslen, holdes borte fra de hellige grader, for at der således ikke skal gå noget tabt for dem, hvad angår den evige frelses løn, og for at det at blive besudlet ved ulovlig sanselig forbindelse kan tjene til afskrækkelse for andre. Men eftersom eneretten til offentlige embeder[4]) i nogen grad tilsidesættes i følge de lovmæssige regler, når der er mangel på sådanne, som kan beklæde disse, mon så ikke[4]) den kirkelige strenghed, nødvendighed og gavn taget i betragtning, på lignende måde bør mildnes på de steder, hvor der er mangel på gejstlige, særlig når senerne i den kanoniske ret ikke brydes, men bøjes ved en sådan lempelse? Idet vi derfor, elskede broder i Herren, holder os den årvågenhed for øje, hvormed du i henhold til dit hyrdeembede siges at våge over Herrens hjord, bevilger vi dig ved dette brevs myndighed, at du, hvis du nogen sinde på grund af de gejstliges fåtallighed i din kirkeprovins finder, at det er til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gavn, at de, som ikke er født i et lovmæssigt ægteskab — blot de ikke er avlet ved ugudeligt og afskyeligt boleri — når agtværdige sæder og belæsthed lægger det til hos dem, som manglen på lovmæssighed ved fødslen har trukket fra, optages i Herrens hellige hær, såfremt det er nyttigt og påkrævet og ikke vækker anstød, må have fri adgang til at give dem dispensation, dog under iagttagelse af dette forbehold, at det, som vides at være bevilget med denne begrundelse, skal bortfalde, når begrundelsen er bortfaldet, da det er vor vilje, at de hellige regler skal holdes uforkrænket i hævd, hvor der ikke er noget påtrængende behov som følge af forholdene og omstændighederne.

Givet i Lateranet den 11. februar i vort pavedømmes første år.

1) jf. Rom. 11,17. — 2) jf. 1. Kor. 5,6 og Galat. 5,9. — 3) jf. Job 38,6. — 4) oversættelsen er ikke helt sikker her.

115 1217. 15. februar. Neumünster.

Ærkebiskop Gerhard I af Bremen optager et lån i Neumünster kloster. Blandt vidnerne, efter en række kanniker og ministerialer under Hamborgs kirke: Troels, de Danskes konges drost.

Original i Slesvig.

116 1217. 28. februar. Lateranet.

Pave Honorius III giver ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og hans lydbiskopper instruxer for, hvorledes den tyvendedel af gejstlighedens indtægter i tre år, som er bevilget af Laterankonciliet til hjælp for Det hellige Land, skal samles ind og fordeles.

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskopperne i Campanien.

Med samtykke af det almindelige koncilium er det blevet fastsat, at alle gejstlige overhovedet, så vel underlydende som prælater, til hjælp for Det hellige Land i et tidsrum af tre år fuldt ud skal overdrage en tyvendedel af de kirkelige indtægter i deres hånd, som ved apostolisk fremsynethed bliver beskikket hertil, idet dog visse klostergivne undtoges[1]) og med rette bør fritages for denne ydelse ligesom også de, som har taget eller vil tage korsets tegn for i egen person at drage derhen. Vi har nu hørt forskellige fremsætte planer angående måden at forvalte denne tyvendedel på, og blandt disse, der indbyrdes afviger meget fra hinanden, har vi efter råd af vore

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

brødre[2]) sørget for at vælge den plan, i følge hvilken vi har fundet, at denne tyvendedel kan fordeles til størst gavn og bedst afskære enhver form for mistanke og misfornøjelse så vel hos dem, der skal afgive den, som hos dem, mellem hvem den skal fordeles, nemlig således at tyvendedelen fra hvert stift efter på pålidelig måde at være omsat til penge og til vidnesbyrd indført under en regnskabspost i breve fra mænd med autentiske segl[3]) og særlig fra dem, som har indsamlet den — hvilke breve skal forelægges os — bringes over havet af fire eller fem eller flere mænd fra samme by eller stift, kloge gejstlige og lægmænd, der har taget korset, og som har ry for og er kendt for pålidelighed og kyndighed, af hvilke den ene skal være stedets biskop, hvis han da har taget korset, mens de øvrige skal udvælges af stiftets biskop og indsamlerne af denne tyvendedel, og ved deres hånd — dog på den kardinals ansvar, som er udsendt dær som legat — på pålidelig og kyndig måde fordeles mellem dem, der trænger iblandt dem, der har taget korset, og som er nyttige for Det hellige Lands sag, og særlig hvis de kommer fra det stift, hvor nævnte tyvendedel er blevet indsamlet, og de samme fordelere skal på den mest omhyggelige måde aflægge skriftligt regnskab for denne legat og magistrene fra jerusalemhospitalet[4]) og tempelridderne, så at det klart kan fremgå, at de penge, som de som før nævnt har bragt med sig under vidnesbyrd i form af breve, på pålidelig og gavnlig måde er fordelt blandt dem, der har taget korset, og så vel de breve, der bevidner den pengemængde, der er betroet disse fordelere, som det skrevne regnskab, som de har aflagt over for førnævnte legat og førnævnte magistre, skal opbevares på den mest omhyggelige måde, for at pålideligheden og omhuen hos dem, der har foretaget fordelingen, på den ene side kan være åbenbar ved disse vidnesbyrd og mistænksomme mennesker på den anden side falde til ro og deres læber tie. Derfor befaler vi jer, brødre, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I forkynder disse ting på højtidelig vis i jeres stifter og på ingen måde lægger, eller tillader at der lægges, nogen vanskelighed i vejen eller foranlediges nogen udsættelse, men at både indsamlingen af tyvendedelen foretages gennem dem, som er blevet beskikket hertil af vor forgænger pave Innocens, saligt ihukommet, eller bliver det af os, og foregår uden svig og uden overskridelse af udgifterne, såvidt det står til disse samme, og at de andre ting, således som det er beskrevet ovenfor, udføres på virkningsfuld måde. Vi befaler da som vor vilje, at de penge, der er indsamlet eller bliver indsamlet i indsamlingsbøsserne, skal fordeles gennem de førnævnte fordelere blandt vederhæftige og kloge mænd, der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

har taget korset og er fra den menighed, hvor disse penge er blevet indsamlet, og hvis midler ikke i sig selv er tilstrækkelige til at opfylde deres løfte, og de penge, der er modtaget, skal under pålidelige mænds vidnesbyrd fordeles blandt dem, der har taget korset, på det tidspunkt, hvor rejsen påbegyndes, eller i havnen, således som det synes gavnligt, og fordelerne skal på pålidelig måde aflægge skriftligt regnskab for dette som for andet.

Givet i Lateranet den 28. februar i vort pavedømmes første år.

. . . . .

Et ligelydende brev til ærkebiskop Anders af Lund og hans lydbiskopper.

1) se nr. 94. — 2) kardinalerne. — 3) se nr. 54, note 2. — 4) johanniterordenen.

117 1217. [13.—16. september]. [Citeaux].

Cistercienserordenens generalkapitel befaler abbeden i Clairvaux at ordne sagen med den Clairvaux-munk, der optrådte i Danmark, som var han visitator, og som siges at have bagvasket abbeden af Herrisvad.

Afskrift i cistercienserordenens statutter.

Sagen om munken fra Clairvaux, som blev sendt til Danmark og optrådte som visitator, skønt han ikke var det, og om hvem det siges, at han bagvaskede abbeden af Herrisvad, overdrages til abbeden af Clairvaux, som omhyggeligt skal udforske, hvad der er rigtigt, og bestræbe sig for at bøde herpå, således som han finder, det vil være til gavn.

118 1217. [13.—16. september]. [Citeaux].

Cistercienserordenens generalkapitel befaler abbeden i Clairvaux at ordne sagen med de svenske munke, der havde sammensvoret sig, og for hvem ærkebiskop Anders Sunesen af Lund er gået i forbøn sammen med den svenske konge.

Afskrift i cistercienserordenens statutter.

Det overdrages abbeden af Clairvaux at træffe afgørelse om de munke og lægbrødre i Alvastra, som er sendt til Clairvaux' port på grund af en sammensværgelse mod deres abbed, og for hvilke kongen af Sverrig[1]) og ærkebiskoppen af Danmark går i forbøn.

1) Johan Sverkersson.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1217. [13.—16. september]. [Citeaux]. 119

Cistercienserordenens generalkapitel befaler abbeden af Herrisvad at pålægge abbederne i Ås og Hovedø at undersøge sager vedrørende norske klostre.

Afskrift i cistercienserordenens statutter.

Sagen om abbeden af Lyse, som siges at have befordret sin søn[1]), abbeden af Tuterø, imod forskrifterne, og sagen om denne samme abbed i Tuterø, som siges at have foretaget noget mod faderabbeden, overdrages til abbederne af Ås og Hovedø, og de skal omhyggeligt undersøge deres brøde og sørge for at fremføre denne for det følgende kapitel. Abbeden af Herrisvad skal meddele dem dette.

1) den latinske text har *filium suum abbatem de Tuta Insula*, hvilket også kan betyde, at abbeden af Lyse har befordret 'sin søn til abbed i Tuterø'. I begge tilfælde bruges 'søn' om den munk eller abbed, der var undergivet Lyseklosters abbed.

[1217]. 25. oktober. Westminster. 120

Kong Henrik III af England befaler sin kammermester i London at udlevere klædninger til den danske grev Absalons sendemænd.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Kong Henrik sender hilsen til Herbert Bonus Amicus[1]), kammermester i London.

Vi befaler og påbyder jer indstændigt til vor første ankomst til London efter vor kroning at sørge for at skaffe os 6 tønder vin af det indkøbte og 6 tønder vin af vor toldafgift og saffran og krydderier til vort køkken og et hjorteskind til vor rustning og en *seida*[2]) til en hest og 300 pund vox til brug for os. I skal fremdeles sørge for at udlevere 5 mark sølv til Radulphus af S. Saphane til at købe udrustning til kapellet og vort klædekammer. I skal også sørge for at udlevere to dragter af grønt eller farvet uldklæde med borter af kaninskind til to sendemænd fra grev Absalon fra Danmark[3]), og der vil blive afregnet med jer ved regnskabsbordet.

Med samme greve[4]) som vidne i Westminster den 25. oktober[5]).

1) hans tilnavn på latin, svarende til Bon Ami eller Good Friend. — 2) betydningen af dette ord kan ikke oplyses. — 3) den latinske text har her en lakune, der er suppleret efter nr. 122, jf. note 5. — 4) den i nr. 121—22 nævnte grev William Marshall. — 5) mandatets udstedelsesår fremgår af dets plads i rullen fra kong Henrik III.s første regeringsår, der begynder 1216 28. oktober, slutter 1217 27. oktober. Skriftstykket modsvarer et andet mandat fra [1217] 10. november om samme sag, som imidlertid blev annulleret, se nr. 122, note 1.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

121 1217. 10. november. Caversham.

Kong Henrik III af England giver den danske grev Absalons mænd et værnebrev til hjemfærden.

Afskrift i de engelske Patent Rolls.

Kong Henrik sender hilsen til alle sine fogder og tro mænd i havnene og på Englands havkyst.

I skal vide, at vi har taget Sivert og Alvin[1]), der er vor elskede Absalons, den danske greves mænd, tillige med deres skib og alle deres ejendele under vor beskyttelse på hjemfærden til deres land. Og derfor befaler vi jer, at de, hvor de end kommer i jeres fogedier, hvad enten det er under havn eller på havkyst, slået ud af kurs af storm eller anden nød, skal være frie og uforstyrrede tillige med deres skib og alle deres ejendele, således at I hverken selv tilføjer dem eller tillader, at der tilføjes dem overlast, uret eller skade. Og til vidnesbyrd herom har vi ladet dette vort åbne, forseglede brev besegle med grev William Marshalls, vor og vort riges forstanders segl.

Med greven selv som vidne i Caversham den 10. november i vort kongedømmes andet år.

1) texten har *Halminus*, hvor *m* antagelig er fejlskrevet for *u* eller *uu*.

122 [1217]. 10. november. Caversham.

Kong Henrik III af England befaler biskop Petrus af Winchester at udlevere klædninger fra kammeret i London til sendemænd fra den danske grev Absalon. (Annulleret).

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Det er befalet hr. biskop Petrus af Winchester[1]) at sørge for at udlevere to grønne eller lyse klædninger med borter af kaninskind fra kammeret i London til to sendemænd fra grev Absalon fra Danmark. Men da vi endnu ikke har fået segl, har vi sørget for, at dette brev besegles med segl tilhørende vor elskede og tro greve William Marshall, vor retter.

Med samme greve som vidne i Caversham den 10. november[2]).

1) mandatet er i rullen betegnet som ugyldiggjort. Der er i marginen vedføjet følgende begrundelse: »Da grev Marshall har befalet, at samme skulde ske ved hans brev, rettet til Herbert Bonus Amicus«. Svarende hertil var et andet mandat allerede [1217] 25. oktober udgået om samme sag, se nr. 120. — 2) dokumentet har i de engelske ruller

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

plads imellem brevene fra kong Henrik III.s andet regeringsår. Dette tager sin begyndelse i årsdagen for kroningen, der fandt sted 1216 28. oktober. Andet år strækker sig fra 1217 28. oktober til 1218 27. oktober. Datoen i mandatet, 10. november, henfører det således til 1217.

1217. 16. november. Lateranet. 123

Pave Honorius III stadfæster for Anders Sunesen den lundensiske ærkestols primat over Sverrig og foreskriver, på hvilken måde ærkebiskoppen af Uppsala skal modtage konsekration og pallium hos sin primas.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Anders, ærkebiskop af Lund og dem af hans efterfølgere, der på kanonisk vis træder i hans sted, hilsen til evig tid.

Da vi efter Herrens bestemmelse har vor plads på det apostoliske sædes top og tinde, følger og handler vi på en frelsebringende måde ud fra den os pålagte pligt, såfremt vi med vort samtykke bestyrker det, som vides at være fastsat af vore forgængere til frelse for de troende, og anvender flid og omhu på, at det ikke bliver bragt af lave ved et eller andet forvovent angreb. Thi da Herren har givet sin kirke et løfte ved at sige: Der er født dig sønner i dine fædres sted, du skal gøre dem til fyrster over hele jorden[1]), synes de at have efterfulgt fædrene på den rette måde og at beklæde det dem pålagte fyrsteembede på gavnlig vis, som ikke glæder sig over magten, men over nytten derved, og med frygt og bæven[2]) udøver den dem betroede magt og myndighed til frelse for deres undersåtter, idet de bestandig stræber efter at danne sig efter deres forgængere med hensyn til gode gerninger og så vel hvad dem selv angår, holder det i hævd, som disse har udført af prisværdige ting, og ligeså viser andre, at de bør holdes i hævd. Vi har da, inderligt tilskyndet af denne betragtning, og idet vi træder i vor forgænger, saligt ihukommet, pave Hadrians fodspor, bestemt, også vi, at hvad han med sine brødres råd og vilje har besluttet om stadfæstelsen af Sverrigs rige, skal forblive urokket og urørt til evige tider. Han besluttede nemlig, at den til enhver tid fungerende ærkebiskop af Lund bestandig skal sidde inde med primatet over dette rige og bør stå i spidsen for det på efterfølgende måde — da han jo desto oftere og til så meget større nytte for nævnte land kan forvalte, hvad der hører til de troendes frelse, som han ved sit naboskab desto klarere kan se, hvad de behøver og mangler. Thi han tildelte din forgænger Eskil palliet, for at han skulde ordinere en ærkebiskop i Sverrigs rige, så snart en lejlighed frembød sig, og overdrage ham

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

palliet og det med apostolisk myndighed, idet jo denne følgende fremgangsmåde blev fulgt, at nemlig den, som er blevet indsat som metropolit dær af ærkebiskoppen af Lund efter at have modtaget konsekrationens nåde af den lundensiske ærkebiskops hånd, edeligt lover ham og den lundensiske kirke troskab og lydighed, dog med forbehold af troskab over for den romerske kirke. Han skal da opnå palliet på denne måde: En sendemand fra kirken i Lund skal sammen med en sendemand fra nævnte kirke drage til den romerske kirke for at bede om og opnå palliet, og når de har bedt om og opnået det af den romerske pave, skal de bringe det tilbage til kirken i Lund. Men når ærkebiskoppen af Lund modtager det, skal han tildele ærkebiskoppen af Sverrig det, og denne skal edeligt love den romerske kirke troskab og lydighed. Men efter at metropolitten er blevet indsat dær til ære for Gud, til pryd for hans hus og til frelse for de troende, skal ærkebiskoppen af Lund i kraft af sin primatværdighed til evig tid føre forsædet for ham, og denne skal sørge for ydmygt at vise ham lydighed og ærbødighed som sin primas. Dette vides jo at være iagttaget med hensyn til Stefan, saligt ihukommet, fordum ærkebiskop af Uppsala, der — som følge af den førnævnte indsættelse — i Sens modtog konsekrationens nåde af din forgænger, ærkebiskop Eskil, fromt ihukommet, på saligt ihukommet pave Alexanders tid og i hans nærværelse, og under vore forgængere Lucius, Clemens, Cølestin og Innocens, saligt ihukommet, og os i henhold til førnævnte fremgangsmåde med hensyn til de uppsalensiske ærkebiskopper Jöns og Peter, saligt ihukommet, og vor ærværdige broder Olof, hvem din forgænger Absalon, fromt ihukommet, konsekrerede og overdrog palliet i samme vore forgængeres sted. Eftersom dette altså har fundet sted under dine forgængere Eskil og Absalon på samme måde, som det er fastsat af vor førnævnte forgænger Hadrian, omfatter vi det — idet vi i så prisværdig en sag træder i vore forgængere, de romerske paver, nævnte Hadrians[3]) og Alexanders[4]), Lucius'[3]), Urbans[3]), Clemens'[3]), Cølestins[3]) og Innocens'[5]) fodspor, saligt ihukommet — med vor og vore brødres gunst og bestemmer, at det til evige tider skal forblive fast og urokkeligt, dog visselig med forbehold af det apostoliske sædes myndighed. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på med viden og vilje at handle imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, med mindre han efter anden og tredie gang at være påmindet ved en passende bod har

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gjort sin forseelse god igen, være berøvet sin magt og ære og vide, at han for Guds domstol skal stå til ansvar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor Guds og forløsers den herre Jesu Kristi allerhelligste legeme og blod og ved den yderste dom hjemfalden til Guds strenge hævn. Vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer denne stiftelses rettigheder, så at de både her kan nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige freds løn. Amen.

Givet[6]) i Lateranet ved Ranerius', den hellige romerske kirkes vicekanslers hånd den 17. november, i den syvende[7]) indiktion, år 1217 for Herrens menneskevorden og i hr. pave Honorius III.s andet paveår.

1) se DRB. I:4 nr. 38 af 1201 23. november, note 2. Anførte bulle har iøvrigt dannet forlæg for nærværende text. — 2) se sammesteds note 3. — 3) bullen herom er gået tabt. — 4) jf. DRB. I:2 nr. 153 af [1164 omkring 5. august]. — 5) 1198 23. november og DRB. I:4 nr. 38, jf. dette nr. note 6. — 6) bullen hører til den kategori af pavelige skrivelser, der betegnes som 'store privilegier', se anf. nr. note 7. I registret er ikke medtaget *rota* og *Beneualete* samt underskrifterne fra paven og kardinalkollegiet, der i originalen har plads mellem text og datumsformel. — 7) fejl for femte. Samme fejltælling findes i andre buller fra pavens andet år, jf. nr. 138, note 9.

1217. Schwerin. 124

Greverne Gunzelin og Henrik af Schwerin og grev Niels af Halland overdrager sammen med deres hustruer landsbyen Sülstorf med alle friheder til johanniterordenen. Som vidner nævnes de to droster hos den hallandske greve og den danske kong Valdemar II Sejr.

Original i Berlin.

I den hellige og udelelige treenigheds navn.

Jeg Gunzelin, jeg Henrik, brødre og grever af Schwerin, jeg Niels, greve af Halland, tillige med vore hustruer holder os for øje, hvor meget Herren har gjort for os i dette liv og ønsker fremdeles, at han skal gøre end mere i det evige, og har besluttet som det allernyttigste til gengæld at yde ham som al godheds gavmilde giver, omend ikke fuldtværdige taksigelser, så dog så store som muligt, idet vi til vidnesbyrd om vor hengivenhed og til fuldførelse af vort frelsebringende forsæt giver en del af vor ejendom som det sikre bevis, i forvisningen om, at kærligheden bevises igennem den gjorte gerning. Vi har da overdraget hospitalet på den anden side havet, som vi ved er indviet til ære for Kristi hellige døber som tilflugtssted for samme Kristi hellige fattige, den landsby, der hedder Sülstorf med dens tillig-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gender, nemlig marker, enge og lunde, og vi bestyrker denne velgerning[1]) med en sådan frihed, at ingen herefter må vove at afpresse (landsbyen) tiende, skat, krav eller sådanne ting. Thi vi har helt og fuldt og med oprindelig nytte overdraget førnævnte hus enhver ret, både fogdens og en hvilken som helst anden dommers, og alt, hvad der sædvanligvis har at gøre med det, som menigmand plejer at kalde ret og uret. Men vi har til adkomst og gavn for ovennævnte hospital overgivet Heinricus, bestyrer for gården i Werben, som hører til samme hospital, og Iacobus, medbroder og præst i samme gård og de øvrige medbrødre dær og deres efterfølgere at varetage og oppebære disse ting til evig tid med samme frihed og med de samme grænser, som vi forud havde fastlagt for de Tyskere, som skal indsættes som dyrkere dær af os. Men ikke alene vore segl, men også de tro mænd, nemlig magister Apollonius fra Schwerin, Hermannus, der dengang var notar, Danmarks konges drost, greven af Hallands drost, Gebhard ridder fra Lyneborg, Johannes bannerfører[2]), Konstantin drost og flere andre aflægger vidnesbyrd om sandheden af disse bestemmelser.

Givet i Schwerin år 1217 for Herrens menneskevorden.

1) den latinske text har *beneficium*, der også kan betyde 'len' og desuden kan bruges om de samlede indtægter, der ligger til et kirkeligt embede. — 2) det er usikkert, om der her er tale om en Tysker eller Dansker, hvilket sidste formodes i Meklenburgisches UB.

125 [1217—1221].

Hertug Albrekt af Saksen overdrager på anmodning af den tidligere biskop Valdemar af Bremen og menige konvent i Loccum samme kloster en ø og en mølle.

Efter Calenberger UB.

Albrekt, af Guds nåde hertug af Saksen, til sine elskede, grev Bernhard af Wölpe og ridder Ar.[1]) af Schwarmisse, hilsen med fuld og inderlig kærlighed[2]).

Vi gør vitterligt for jer, at vi efter anmodning fra vor ærværdige hr. Valdemar fordum biskop[3]) af Bremen og menige konvent i Loccum, har overdraget samme kloster en ø beliggende nær ved Leese og møllen *Dusleburg[4]), som er vor ejendom, til minde om vor fader og til forladelse for vore synder.

1) kan ikke identificeres. — 2) skrivelsen kan tidligst være udgået i 1212, da Albrekt tiltrådte som hertug af Saksen. Den må endvidere være udstedt inden 1221 28. januar, den dag grev Bernhard af Wölpe, som diplomet er rettet til, afgik ved døden. Det kan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

yderligere bemærkes, at skrivelsen må være blevet til, efter at Valdemar Knudsen havde udspillet sin rolle i den tyske politik. Udstederen, hertug Albrekt, var nemlig en urokkelig tilhænger af kejser Otto IV, der også havde Valdemar blandt sine følgesvende. Endnu i 1217, da næsten alle andre havde vendt kejseren ryggen til fordel for den staufiske tronprætendent, kong Frederik II, endnu dette år støttede hertugen den welfiske kejser. Under hensyn hertil må det anses for givet, at han vilde opretholde tituleringen af Valdemar som bremensisk biskop, så længe denne havde fodfæste i sin stiftsby eller blot havde nogen betydning, politisk set. Men i 1217 blev det uigenkaldeligt slut med Valdemars indflydelse, idet borgerne i Bremen fordrev ham og tilsluttede sig Gerhard, den retmæssige ærkebiskop. Hertugens skrivelse kan da ikke være udgået før 1217, men tidligst dette år og, som nævnt ovenfor, senest 1221. — 3) en rigtigere betegnelse havde på en måde været 'ærkebiskop', omend det må bemærkes, at Valdemar aldrig opnåede anerkendelse af denne værdighed og siden 1208 var berøvet sin titel af slesvigsk biskop, se DRB. I:4 nr. 145. — 4) forsvunden lokalitet, lå ved Meerbach, nordvest for Rehburg, over mod Leese (Calenberger UB. III).

1218. 12. april. Lateranet. 126

Pave Honorius III fornyer pave Innocens III.s bandlysning af den tidligere Slesvigbiskop Valdemars verdslige tilhængere og hans interdikt over de steder, hvor denne opholder sig.

Afskrift i de pavelige registre.

Til alle troende kristne i Bremen stift.

Da vor forgænger pave Innocens, saligt ihukommet, for at undertrykke udskuddet Valdemars troløshed har forkyndt bandlysningsdom over hans verdslige tilhængere og underlagt de steder, som modtog ham, med interdiktdom, når han befandt sig dær, forkynder vi, idet vi træder i denne vor forgængers fodspor, at førnævnte Valdemars tilhængere er bandlyst, og at de steder, som tager imod ham, er belagt med kirkeligt interdikt, så længe han opholder sig dær.

Givet i Lateranet den 12. april i vort pavedømmes andet år.

1218. 12. april. Lateranet. 127

Pave Honorius III forbyder under hensyn til den skade, som den tidligere biskop Valdemar af Slesvig har forvoldt kirken i Bremen, at nogen bremensisk ærkebiskop bortforlener kirkens tiender, grevskaber og fogedier.

Efter nu tabt original i Hannover.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, sender sine elskede sønner, provsten Burchardus, dekanen Bernardus og kapitlet i Bremen hilsen og apostolisk velsignelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da jeres kirke i mange henseender har lidt et knæk på grund af Valdemar, dette udskud, forbyder vi, der med faderlig omhu ønsker at sørge for samme kirke, ved dette brevs myndighed, tilskyndet af jeres bønner, at den, der til enhver tid er jeres ærkebiskop, til skade for samme kirke som len må overgive nogen de til nævnte kirke hørende tiender, grevskaber og fogedier, når de bliver ledige, idet vi fremdeles bevilger jer, at I uhindret kan frigøre de tiender, der hører til samme kirke og er i hænderne på lægfolk, fra disse.

Givet i Lateranet den 12. april i vort pavedømmes andet år[1]).

1) bullen udgik også i en senere udfærdigelse, dateret 1218 2. maj ved S. Pietro i Rom.

128 1218. 12. april. Lateranet.

Pave Honorius III bemyndiger biskoppen af Osnabrück til sammen med andre at inddrage alt det af Bremerkirkens gods, som den tidligere biskop Valdemar af Slesvig har bortforlenet, pantsat og afhændet.

Efter nu tabt original i Hannover.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, sender sin ærværdige broder biskop Adolphus og sine elskede sønner provst Volchardus af Gertrudenberg og prioren[1]) af Malgarten i Osnabrück hilsen og apostolisk velsignelse.

Da de afhændelser af og bestemmelser over kirkelig ejendom, som fra tid til anden tages af dem, der trænger sig ind i kirken, ifølge de kanoniske retsregler[2]) er uden nogen som helst betydning, og Valdemar, dette udskud, siges at have afhændet meget af Bremerkirkens gods, befaler vi jer ved dette brevs myndighed, at I med tilsidesættelse af enhver hindrende indsigelse og appel på lovlig vis generhverver til retmæssigt eje for førnævnte kirke alt, hvad der er blevet afhændet, bortforlenet eller pantsat af samme Valdemar, mens han havde trængt sig ind, og tøjler dem, der handler herimod, med kirkens straf. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald du, broder biskop, udføre det sammen med en af de andre.

Givet i Lateranet den 12. april i vort pavedømmes andet år.

1) kan ikke identificeres. — 2) jf. c. 39 C XVII qu 4, c. 12 X De rebus ecclesiæ alienandis vel non III 13.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1218. 12. april. Lateranet. 129

Pave Honorius III tilstår provsten i Bremen under hensyn til den skade, som den tidligere Slesvigbiskop Valdemar og hans tilhængere har forvoldt provstiet, som hidtil at beholde to kirker.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Burchardus, provst i Bremen.

Da provstiet i Bremen, således som vi har bragt i erfaring, har lidt et alvorligt knæk både ved ildebrand og ved plyndringer på grund af Valdemar, dette udskud, og hans medskyldige og daglig er udsat for hærgninger, således at du hverken kan skaffe dig eller dine brødre det nødvendigste, har vore elskede sønner, kapitlet i Bremen, i ydmyghed bedt om, at det tilstås dig af det apostoliske sæde, at du for en tid med vor tilladelse får adgang til at beholde kirkerne i Dülmen og Steinfurt, som du hidtil har haft, og hvoraf du årligt oppebærer knap otte mark, eftersom dine forgængere endog i fredstid på grund af samme provstis fattigdom er blevet hjulpet med andre beneficier, så at de desto lettere kunde bære samme provstis byrder. Idet vi altså bøjer os for samme kapitels bønner og velvilligt ønsker at stå til tjeneste for dig, tilstår vi, at du, med mindre andre kanoniske hindringer foreligger for dig, frit kan beholde nævnte kirker.

Givet i Lateranet den 12. april i vort andet år.

1218. 12. april. Lateranet. 130

Pave Honorius III tillader kapitlet i Bremen under hensyn til den skade, som den tidligere biskop Valdemar af Slesvig har forvoldt kirken, i to år at anvende indtægterne af to præbender til istandsættelser m. m.

Efter nu tabt original i Hannover.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, sender sine elskede sønner, kapitlet i Bremen, hilsen og apostolisk velsignelse.

Da jeres kirke i mange henseender har lidt et alvorligt knæk på grund af Valdemar, dette udskud, har I i ydmyghed bedt om, at det blev bevilget jer, at I med vor tilladelse fik adgang til at anvende indtægterne af to præbender ved fornævnte kirke, da der er 24 præbender i den, til at istandsætte samme kirkes tag og generhverve, hvad nævnte Valdemar har pantsat af sammes gods, og for at afhjælpe kirkens trang på anden måde, særlig da I foresætter jer ved den største omsorg og omhu at erstatte de kanniker,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der mangler. Vi giver altså vort samtykke til jeres bønner og har ment at burde tilstå jer det, dog kun for to år.

Givet i Lateranet den 12. april i vort pavedømmes andet år.

131 1218. 12. april. Lateranet.

Pave Honorius III tillader dekanen i Bremen fortsat at sidde inde med to præbender under hensyn til de langvarige fjendtligheder, som har udspillet sig omkring kirken i Bremen og som stadig truer denne.

Afskrift i de pavelige registre.

132 1218. 2. maj. Rom.

Pave Honorius III svarer kapitlet i Bremen på en forespørgsel, at præsteklædninger og altre, som er benyttet og betjent af afsatte præster i skismatikeren, den tidligere Slesvigbiskop Valdemars tid, ikke behøver at blive velsignet eller indviet påny. Ej heller skal de legemer, som skismatikerne har begravet, atter graves op.

Afskrift i de pavelige registre.

Til kapitlet i Bremen[1]).

I[2]) har i ydmyghed spurgt os om, hvad der bør ske med de afsjælede legemer, som er blevet begravet af skismatikere i den forvorpne skismatiker Valdemars tid, og hvad der bør ske med de præsteklædninger, som de degraderede præster har celebreret i, og desuden med de altre, de har celebreret ved. Men vi besvarer i korthed jeres[3]) forespørgsel med, at vi ikke mener, at disse begravede alene på grund heraf bør graves op, ej heller at sådanne klædninger atter bør velsignes eller nævnte altre genindvies[4]).

Givet ved S. Pietro i Rom den 2. maj i vort andet år.

1) visse kanoniske retssamlinger indeholder en anden redaktion end den her foreliggende, der iøvrigt er overleveret både gennem registertext og lovhåndskrifter. En hel række manuskripter med Gregor IX.s dekretaler har ikke det bremensiske kapitel, men den danske ærkebiskop og hans lydbisper som adressater for skrivelsen. Selv om adresserne ofte forandres og forvanskes i håndskrifterne til den kanoniske ret, er det dog vanskeligt at forklare, hvordan 'Til kapitlet i Bremen' kan blive 'Til ærkebiskoppen af Lund og hans lydbiskopper'. Det kan da tænkes, at bullen er udgået så vel til Lund som til Bremen. I så fald er kun det bremensiske exemplar indført i registrene, mens dette ikke er sket med bullen til de danske modtagere. Texten hertil kan da enten som original eller kopi være blevet tilgængelig for de kanonister, der skaffede sig samlinger af normgivende pavelige responsa. Sådant materiale benyttedes for exempel af Alanus, da han i begyndelsen af 13. århundrede udarbejdede sin samling af dekretaler. Bullen til Danmark kan også være optaget i en kollektion i skikkelse af koncept. Dette vilde svare til, at kladder

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og koncepter var hovedgrundlaget for en formularsamling, der bragtes sammen i det pavelige kancelli i den sidste del af 13. århundrede, blandt andet for at vejlede kancellipersonalet i kirkeretlig henseende. — 2) 'I' findes også i den redaktion, der formentlig er udgået til Danmark og svarer herved til det flertal af personer, der er nævnt i den herhenhørende adresse, jf. note 1. — 3) redaktionen, som kan antages bestemt for Danmark, har i stedet 'din'. — 4) pavens svarskrivelse fandt vej til den kanoniske ret, idet den igennem den såkaldte 'Femte dekretalsamling', Honorius III.s kollektion af 1226, blev optaget i Gregor IX.s dekretaler af 1234 som c. 2 X De sacramentis non iterandis I 16.

1218 2. maj, Pave Honorius III.s bulle til kapitlet i Bremen vedrørende den tidligere biskop Valdemar af Slesvig, er en dubletudfærdigelse til nr. 127 af 1218 12. april, se dette nummer, note 1.

1218. 6. maj. Rom. 133

Pave Honorius III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og hans lydbiskopper at forbyde, at børn, der er avlet af præster og gejstlige efter Laterankonciliet, tager arv efter deres fædre.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund og hans lydbiskopper.

Omendskønt de hellige fædre med talrige overbevisende grunde har virket for, at de, som bærer Herrens kar, skal være rene, er det vor vilje og pligt — eftersom denne verdens fyrste[1]) i den grad indvikler nogle gejstlige og præster i verdens tillokkelser, at de ikke desto mindre viser det rene bort fra sig og ikke viger tilbage for at sætte urent afkom i verden igennem urent og ulovligt samliv — at straffe dem, for at de i det mindste kan skamme sig des mere derved, at deres således avlede børn ikke kan arve den fædrene arv. Derfor befaler vi jer, brødre, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I sørger for strengt at forbyde i jeres stifter, at børn af præster eller gejstlige, som disse samme efter det nylig stedfundne Laterankonciliums bestemmelser[2]) under beklædelse af de hellige grader har avlet i skændsel, arver den fædrene arv efter dem, og med tilsidesættelse af dem lader deres nærmeste slægt få adgang til deres arv[3]) og med udelukkelse af appel tvinger dem, der handler derimod, med kirkens straf.

Givet ved S. Pietro i Rom den 6. maj i vort andet år.

1) Johs. 14,30 og 16,11. — 2) se c. 14 i bestemmelserne fra Laterankonciliet i 1215, c. 13 X De vita et honestate clericorum III 1. — 3) bullen blev optaget i den officielle pavelige retsamling af 1226, der benævnes *Quinta compilatio decretalium*, men kom dog ikke med i Gregor IX.s dekretalsamling af 1234.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

134 1218. 6. maj. Rom.

Pave Honorius III meddeler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund på dennes forespørgsel, at han kan holde bortløbne munke i strengt fængsel, indtil de forbedrer sig.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund[1]).

Du har, broder, bedt os om belæring med hensyn til, hvad der bør foretages med frafaldne[2]), når de holdes i fængsel, da de på ingen måde ved trusler eller gode ord kan bevæges til igen at anlægge den munkedragt, de har bortkastet. Dertil svarer vi dig i korthed, at du, hvis du ønsker det, kan holde dem indesluttet i strengt fængsel, således at kun et ynkeligt liv står tilbage for dem, indtil de besinder sig på deres nederdrægtighed og frækhed.

Givet ved S. Pietro i Rom den 6. maj i vort andet år.

1) Honorius III.s svarskrivelse til Anders Sunesen blev indtaget i den 'Femte dekretalsamling' af 1226 og gik derfra videre til Gregor IX.s dekretaler af 1234 som en norm for behandlingen af lignende tilfælde efter kanonisk ret. Den fik plads som c. 5 X De apostatis et schismaticis V 9 — 2) således betegnedes munke, der havde brudt klosterløftet og forladt deres hus.

135 1218. 6. maj. Lateranet.

Pave Honorius III befaler ærkebiskopperne og biskopperne i en række kirkeprovinser, heriblandt Lunds, at sørge for, at menigheden mindst een gang om året giver almisser til biskop Christianus af Preussens missionsarbejde.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskopperne og biskopperne i Mainz, Køln, Magdeburg, Salzburg, Gnesen og Lunde kirkeprovinser.

I har, som vi tror, læst og lagt jer på sinde, at apostlen befalede, at der skulde foretages indsamlinger i den ældste kirke, for at de hellige, som befandt sig i Jerusalem, kunde blive understøttet i deres trang, idet han ved sit exempel lærte dem, der skulde følge ham efter, at de i lignende tilfælde skulde gå frem på samme måde[1]). Da vor ærværdige broder biskop Christianus af Preussen og andre, som, opflammet af nidkærhed for den kristne tro, udbreder evangeliet i Preussens lande og ivrigt søger at forsvare den herre Jesus Kristus og dem, som allerede har antaget Ham ved dåben, imod stormløbene fra hedningene, der på mangfoldig vis ligesom andre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Amalekitter angriber Israel for enten at tilintetgøre det i ørkenen[2]) eller drive det tilbage til Ægypten, da disse nu ikke evner at bære udgifternes byrde, med mindre de får undsætning ved de troendes fromme gavmildhed, beder vi jer, brødre, i Herren, og opfordrer og befaler vi jer ved denne vor apostoliske skrivelse, at I hver for sig påbyder alle kirkernes prælater i jeres stifter, at de alle mindst een gang om året klogt skal påminde og tilskynde den menighed, der er dem betroet, til at skænke førnævnte biskop fromme almisser for så rosværdigt et foretagende og derved forpligte Ham over for sig, der belønner alle gode gerninger.

Givet ved S. Pietro i Rom den 6. maj i vort andet år.

1) jf. 1. Kor. 16,1. — 2) jf. 5. Mos. 25,17.

1218. 7. maj. Rom. 136

Pave Honorius III stadfæster Tommerup klosters friheder og immuniteter, tilstået det af de danske konger, og de tiender og kirker og andet gods, som er overdraget det af ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og hans forgængere.

Vidisse i Rigsarkivet.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner abbed[1]) og menige konvent i Tommerup af præmonstratenserordenen hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede sønner i Herren, bøjer vi os for jeres rimelige bønner og stadfæster med apostolisk myndighed og bestyrker ved dette brevs værn for jer og gennem jer for samme kloster de friheder, immuniteter og de andre ting, der i fromhed og gavmildhed er tilstået jer af de Danskes konger og tillige de tiender og kirker sammen med andet gods, som vor ærværdige broder Anders og hans forgængere, ærkebiskopperne af Lund, med fromheden for øje har overdraget jeres kloster, således som I besidder det altsammen retmæssigt og uanfægtet. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet ved S. Pietro i Rom den 7. maj i vort pavedømmes andet år.

1) kan ikke identificeres.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

137 1218. 15. maj. Rom.

Pave Honorius III tillader ærkebiskop Anders Sunesen af Lund at sørge for, at de kirker, der er for fattige til at underholde en evig vikar, betjenes som før det almindelige koncilium (i 1215).

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund.

Når man tager omstændigheder, tid og sted i betragtning, er det hyppigt nødvendigt, at de kanoniske bestemmelser og regler lempes, for at ikke senen i den kirkelige strenghed, som ikke kan bøjes uden alvorlig skade, ved mangel på mådehold fuldstændig skal gå i stykker og blive brudt. Derfor, elskede broder i Kristus, bøjer vi os for din anmodning og bevilger ved dette brevs myndighed, at du sørger for, at der drages omsorg for de kirker i din kirkeprovins, hvor der på grund af kirkernes fattigdom ikke kan skaffes plads til evige vikarer, igennem dem, hvem det påhviler at indsætte sådanne, i overensstemmelse med hvad der var sædvane før det almindelige koncilium[1]).

Givet ved S. Pietro i Rom den 15. maj i vort andet år.

1) se 29. canon fra det fjerde Laterankoncilium i 1215, optaget i Gregor IX.s dekretalsamling af 1234 som c. 28 X De præbendis et dignitatibus III 5, jf. DRB. II:1 nr. 48, note 1.

138 1218. 16. maj. Rom.

Pave Honorius III tager augustinerklostret Skt. Thomas (i Æbelholt) i sin beskyttelse og stadfæster dets rettigheder og besiddelser, heriblandt Æbelholt, Eskilsø, en række kirker og kirketiender samt Roskildebispens andel i offergaverne til klostret. Paven giver brødrene i Skt. Thomas' kloster tiendefrihed af nybrud, som de dyrker selv, samt af afkommet af deres dyr. Han forbyder dem at forlade klostret, med mindre de ønsker at gå over til en strengere orden, giver dem ret til at udvælge gejstlige til de sognekirker, de sidder inde med, med pligt til at præsentere dem for stiftets biskop, tilstår dem ret til at foretage begravelser, andre kirkers ret uforkrænket, og bevilger dem frit abbedvalg. Paven indskærper, at klostret ligger under (Roskilde)bispens jurisdiktion.

Afskrift i de pavelige registre og i Æbelholtbogen.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner Rikard, abbed i Skt. Thomas af Helligåndens kirke, og hans brødre, nule-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vende så vel som tilkommende, der har aflagt løfte om et regelbundet liv, hilsen til evig tid.

Omsorgen for hele kirken er blevet betroet os af Gud, alt godts forsyn, for at vi skal omfatte de klostergivne med kærlighed og på enhver måde bestræbe os på at udbrede det Gud velbehagelige klosterliv. Ingen tjeneste er nemlig på nogen måde kærkommen for Gud, med mindre den er udsprunget af næstekærligheden og bevares i klosterlig renhed. Det er da en pligt for alle, som elsker den kristne tro, at omfatte klosterlivet med kærlighed og inderligt befordre de ærværdige stiftelser og de personer, som dær tjener Gud, for at de ikke på mindste måde skal blive forstyrret og fortrædiget af slette mennesker eller tynget og besværet på utilbørlig vis. Derfor, elskede sønner i Herren, bifalder vi nådigt jeres rimelige forlangender, tager i efterligning af vor forgænger pave Alexander[1]), saligt ihukommet, førnævnte kirke, hvor I tjener Gud, under Skt. Peders og vor beskyttelse og bestyrker den med dette brevs privilegium. Vi fastsætter nu for det første, at den kannikeorden, der er indrettet i jeres kirke med Guds vilje og efter den hellige Augustins regel og de parisiske viktorinerbrødres bestemmelser til evige tider ubrødeligt skal overholdes dær.

Endvidere skal alle besiddelser og alt gods, som samme kirke for øjeblikket besidder på retmæssig og kanonisk vis eller med Herrens bistand i fremtiden vil kunne erhverve gennem pavelig bevilling, kongelig eller fyrstelig gave, de troendes skænk eller på andre retmæssige måder, forblive urokket og urørt i jeres og jeres efterfølgeres eje. Heriblandt har vi ment særlig at burde nævne det sted, hvor førnævnte kirke er bygget med alle dets tilliggender, kirken i Tjæreby med tiender, trediedelen af tienderne i Alsønderup kirke, trediedelen af tienderne i Annisse kirke, trediedelen af tienderne i Helsinge[2]), trediedelen af tienderne i Kregme kirke, Eskilsø, en gård i Sønderby med skov, agre og enge, en gård i Jyllinge med kirken i samme landsby og enge og agre og møllen beliggende ved Værebro, en gård i Svenstrup med agre og enge, en gård i Meløse med skove, enge og agre, hele landsbyen Nejede med skove, enge og agre og fiskerier, landsbyen Tjæreby med kirken, skove, enge og agre, Freerslev kirke med tiender, skove, enge og agre, tienderne i Vejby og Blistrup og Tibirke og alt det af offergaverne til jeres kirke, som tidligere tilhørte biskoppen af Roskilde, og som Peder, biskop af Roskilde, saligt ihukommet, fromt og gavmildt skænkede til jer[3]).

Ingen må fordriste sig til at afkræve eller aftvinge jer tiender af jeres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nybrud, som I dyrker med egne hænder eller på egen bekostning[4]), eller af afkommet af jeres dyr[5]).

Det skal også være jer tilladt at optage frie og ubundne mænd, gejstlige eller læge, der flygter fra denne verden, til helliggørelse[6]) og beholde dem i jeres kirke uden hensyn til indsigelser af nogen art. Fremdeles forbyder vi, at nogen af jeres brødre efter at have aflagt løfte i jeres stiftelse må have ret til at forlade samme stiftelse uden tilladelse fra sin abbed, med mindre formålet er at gå ind til et strengere klosterliv. Den, der forlader denne stiftelse, må ingen vove at huse uden at have fået tilladelse dertil ved et af jeres samfund udstedt brev. Men til de sognekirker, som er jeres, skal det være jer tilladt at udvælge gejstlige og præsentere dem for stiftets biskop, og dem skal biskoppen, såfremt de er skikkede hertil, overdrage sjælesorgen, således at de skal svare ham i åndelige, jer i timelige anliggender[7]). Ligeledes tilstår vi, at samme stiftelse uden at hindres af nogen frit må foretage begravelser — dog med forbehold af den ret, der tilkommer kirkerne, som afgiver de afsjælede legemer — nemlig af dem, der af hengivenhed ønsker som deres sidste vilje at blive begravet dær, undtagen hvis det drejer sig om personer, der er bandlyste eller ramt af interdikt. Men under almindeligt interdikt over landet skal det være jer tilladt at holde gudstjeneste for lukkede døre, uden klokkeringning, med sagte stemme og med udelukkelse af personer, der er bandlyste og ramt af interdikt. Når nu du, som er abbed i samme stiftelse, eller nogen af dine efterfølgere afgår ved døden, skal ingen gøres til foresat dær ved nogen som helst form for tilsnigelse, kneb eller magtanvendelse, men ene og alene den, som brødrene efter alles samtykke eller den forstandigste del af brødrene omsigtsfuldt vælger i gudfrygtighed og efter den hellige Augustins regel. Vi bestemmer altså, at ingen som helst må driste sig til frækt at forstyrre nævnte kirke eller mindske eller røve dens ejendomme eller beholde det røvede eller plage den med nogen som helst fortrædigelser, men alt skal bevares ubeskåret og uforkrænket til nytte i enhver henseende for dem, til hvis styrelse og underhold det er givet, dog med forbehold af det apostoliske sædes myndighed og den kanoniske ret, der tilkommer stiftets biskop[8]). Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på med viden og vilje at handle imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, med mindre han, efter anden og tredie gang at være påmindet, ved en passende bod har gjort sin forbrydelse god igen, være berøvet sin magt og ære og vide, at han for Guds domstol skal stå til ansvar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Guds og forløsers den herre Jesu Kristi allerhelligste legeme og blod og ved den yderste dom hjemfalden til Guds strenge hævn. Vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer denne stiftelses rettigheder, så at de både her kan nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige freds løn. Amen.

Givet ved S. Pietro i Rom ved Ranerius', den hellige romerske kirkes vicekanslers hånd, den 16. maj, i den ottende indiktion[9]), år 1218 for Herrens menneskevorden, i hr. pave Honorius III.s andet paveår.

1) Honorius III.s bulle for Æbelholt kloster hører til de store privilegier, se herom DRB. I:4 nr. 38, note 7. Som noget særligt bør det fremhæves, at nærværende bulle er kendt både gennem register- og modtageroverlevering. En jævnførelse viser nu, at registret på en række punkter repræsenterer den regelrette og korrekte formulering, mens kopisten i Æbelholtbogen har foretaget en del småændringer af formel og stilistisk art, hvorved rene fejl har indsneget sig i hans afskrift. Men navnlig har skriveren af brevbogen rettet stednavnene i pertinensformlen og ændret dem efter sin samtids skrivemåde. Der er også en større uoverensstemmelse. I registret mangler 'en gård i Svenstrup med agre og enge', en besiddelse der opføres i Æbelholtbogens text. Denne sidste må være kopieret efter originalen. Har denne også dannet forlæg ved registreringen i Rom, kan ordene blot være sprunget over. Men hvis paveregistret gengiver konceptens ordlyd, kan der være tale om en senere tilføjelse, gjort inden udfærdigelsen af originalen. Textforskellen afdækker i så fald et trin af bullens tilblivelseshistorie. Helt utænkeligt er det dog ikke, at det er modtagerne i Æbelholt, der på uregelmenteret måde har skudt den omtalte ejendom ind i listen over deres gods efter at have fået originalbullen i hænde. Klosterbrødrene er nemlig ikke veget tilbage for at foretage ændringer i de paveprivilegier, som de modtog. For exempel er der sat en uvedkommende formel til i diplomforlægget, Alexander III.s bulle af [1171—1177], jf. DRB. I:4 nr. 150, note 3. Mest iøjnefaldende er det imidlertid, at der er foretaget en korrektion i Cølestin III.s bulle af [1191—1198], der har udvidet og forbedret munkenes tienderettigheder på utilbørlig måde. Augustinerne i Æbelholt, der sloges bravt med cistercienserne i Esrom netop om tiendeydelserne, har herved villet skaffe sig lige så gode privilegier som deres modstandere. Men det er sket ved et indgreb i bullens text, der kun kan betegnes som falskneri. I sammenhæng hermed kan der også peges på et skriftstykke i Æbelholtbogen, der bærer Absalons navn, og som ligeledes tillægger munkene større tienderettigheder, end der tilkom dem. Dette Absalondiplom er dog brudt af til slut og kan tænkes blot at være et ufuldført udkast fra klostrets side, et led i kampen om tienden ligesom også det forbedrede Cølestinske privilegium. I og for sig kunde man vente, at dette sidste vilde være brugt som forlæg for nærværende bulle, da det ligger nærmest i tid. Men det omtales ikke af Honorius III — det er forbigået og en ældre pavebulle valgt som diplomforlæg i stedet for, sikkert på grund af den forfalskede passus. For at rettelsen i Cølestinbullen kunde få praktisk betydning, måtte den nemlig foretages i originalen, og denne kunde da ikke godt vises frem ved kurien. — 2) diplomforlægget (jf. note 1) er fulgt nøje i det meste af texten, og dele af godsopregningen er også fælles. På dette sted har forlægget 'i Helsinge kirke', muligvis en rigtigere læsemåde, der også genfindes i Gregor IX.s bulle af 1241 15. juni, som er kopieret efter den foreliggende Honorius-bulle. — 3) jævnfør DRB. I:4 nr. 150—52. — 4) dette er den delvise tiendefritagelse, der kun har gyldighed for nyopdyrket jord, som ikke tidligere har

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

været tiendepligtig. — 5) se DRB. I:4 nr. 114, note 5. — 6) se anf. nr., note 6. — 7) medens det var cistercienserne forbudt at erhverve kirker, jf. DRB. I:4 nr. 114, note 2, var dette tilladt augustinerne, der da også i vid udstrækning gjorde brug af denne rettighed, som blandt andet skaffede dem andele i tiendeydelserne til de pågældende kirker. Augustinerne var i forvejen undergivet stiftsbiskoppens jurisdiktion, og det spillede derfor ingen rolle for deres stilling, at de ved at sidde inde med sognekirker var underlagt den biskoppelige myndighed, hvad disse angik, jf. anf. nr., note 10. — 8) her er underordningsforholdet under biskoppen tydeligt udtalt, jf. note 7. — 9) som andetsteds i store privilegier fra Honorius III.s andet paveår er indiktionen fejlagtigt sat til otte i stedet for seks, jf. nr. 123, note 7.

139 1218. 16. maj. Rom.

Pave Honorius III befaler alle de korsfarere fra en række lande, heriblandt Danmark, der ønsker at komme biskop Christianus af Preussen til hjælp, at de skal virke til gunst for denne og ikke må søge at skaffe sig selv fordele i Preussen.

Afskrift i de pavelige registre.

Til alle, der har taget korsets tegn i Tyskland, Bøhmen, Mähren, Danmark, Polen og Pommern, og som drager til undsætning for Preusserne.

Da ingen i følge apostlen må befatte sig med verdslige anliggender, når han gør krigstjeneste for Gud[1]), for at han ikke skal synes at tragte efter det, som findes på jorden i stedet for det, som er overjordisk[2]), bør i tage jer i agt for, at I ikke, når I indskriver jer i Jesu Kristi tjeneste for at forsvare vor ærværdige broder biskop Christianus af Preussen og de nydøbte og omvendte mod hedningenes stormløb, gør dette for en eller anden timelig vindings skyld, eftersom ingen i følge den evangeliske sandhed kan tjene to herrer, Gud og mammon[3]), og ve det menneske, der betræder landet ad to veje![4]) Thi Herren, som er een, bør søges i enfold, han som hjælper alle, der i sandhed påkalder hans navn. Derfor har vi ment at burde påminde jer alle, og derfor opfordrer og befaler vi jer ved denne vor apostoliske skrivelse, at I søger, ikke jeres eget, men hvad der hører Kristus til[5]), og stræber efter og arbejder på at omvende hedningene til Gud, ikke på at tvinge dem ind i trældom under jer, for at de ikke, hvad Gud forbyde, i frygt for at blive underkastet trældom skal forhærdes end mere i deres indgroede vildfarelse, og I arbejde forgæves iblandt dem, såfremt Herren, som ransager hjerter og nyrer[6]), ikke fremmer jeres tåbelige ønsker, men at I, for at det kan bevises, at I kæmper, som loven byder, afholder jer fra alt utilladeligt og på alle måder arbejder i dette for vor ærværdige broder

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

biskop Christianus af Preussen, hvem Herren hidtil på vidunderlig måde har skænket held i disse ting. Thi vi har ved vort brev[7]) givet samme biskop befaling til, at han, hvis nogen mod hans vilje fordrister sig til at trænge ind i noget sted i Preussens land, hvor der er døbte eller folk, der skal døbes, eller til at træffe nogen bestemmelse på samme steder, hvorved omvendelsen af hedningene kunde hindres, eller de omvendtes kår forringes, efter forudskikket påmindelse skal bringe en sådan frækhed til ophør ved kirkelig straf og med tilsidesættelse af appel.

Givet ved S. Pietro i Rom den 16. maj i vort andet år.

1) 2. Tim. 2,4. — 2) jf. Koloss. 3,2. — 3) Matt. 6,24 og Luk. 16,13. — 4) jf. den latinske bibels Ecclesiasticus 2,14. — 5) jf. Filip. 2,21. — 6) Psal. 7,10. — 7) tabt, jf. nr. 149 af 1219 12. maj, note 8.

1218. 28. maj. Rom. 140

Pave Honorius III indskærper ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og hans lydbiskopper, at de ikke må tillade gejstlige at føre negativt bevis for kirkens domstol, såfremt beskyldningerne imod dem kan godtgøres på positiv måde, samt kun at lade uberygtede mænd deltage i renselsesed.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund og hans lydbiskopper.

I skal vide, at det er kommet os for øre[1]), at præster og gejstlige i modstrid med de kanoniske retsbestemmelser frækt støtter sig på loven i Danmarks rige, der anerkender negativt bevis[2]), og anses for frigjort for de beskyldninger, der på lovlig vis kan rejses mod dem og godtgøres ved troværdige vidner, såfremt de på den ene eller anden måde formår at rense sig herfor. Som følge heraf er det forekommet, at de undertiden skaffer sig folk til at rense sig med, som er ligeså forbryderiske som de selv, således at de til sin tid kan svare for dem i lignende forhold, og de begår mange forbrydelser i deres frækhed. Da det altså er vor vilje, at denne pest, der strider mod al ret, skal udryddes fuldstændigt hos gejstligheden, befaler og byder vi jer, brødre, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I ikke imod de kanoniske bestemmelser må tillade nogen at føre negativt bevis for kirkens domstol, såfremt positivt bevis kan føres, og på kanonisk vis giver adgang alene for uberygtede mænd, når renselser skal finde sted, idet I skal vide, at den, der er

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

plettet og brændemærket ved at være berygtet for en lignende brøde, er uegnet til at rense for en beskyldning, af hvad art den end er.

Givet ved S. Pietro i Rom den 28. maj i vort andet år.

1) igennem Honorius III.s dekretalsamling af 1226, der almindeligt betegnes 'Den Femte', gik bullen over i Gregor IX.s dekretaler af 1234 som c. 12 X De probationibus II 19. — 2) nægtelsesed.

141 1218. 28. maj. Rom.

Pave Honorius III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og biskop Peder Jakobsen af Roskilde sammen med abbeden af Herrisvad at indsamle vidnesbyrd om abbed Vilhelms levned og mirakler, for at paven bedre kan overveje ærkebiskoppens anmodning om, at Vilhelm bliver kanoniseret.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Anders, ærkebiskop af Lund, og Peder, biskop af Roskilde, og abbeden fra Herrisvad[1]) af cistercienserordenen.

Omendskønt en af Satans engle undertiden omskaber sig til en lysets engel[2]) og de fleste, der skjuler deres ugudelighed under fromhedens kåbe, ligesom hvidtede vægge[3]) ved falsk at foregive og give sig udseende af at være fromme skammeligt tiltager sig hellighed og bedrager menneskene og sig selv, bedrager de ikke Gud, som ikke vil forhånes[4]), men overlades til hans retfærdige dom, og skønt Han, som alene kender de skjulte ting i mørket[5]), har lært os, at denne de nederdrægtiges ondskab kendes på dens frugter[6]), så at vi dog bedre kan skelne spedalskhed fra spedalskhed[7]) og forstår at sondre mellem det, der er rent, og det, der er urent, idet vi skiller det kostbare fra det værdiløse[8]), plejer Herren for det meste ved mirakler at besegle, at deres levned var helligt, som har sået under tårer, hvad de til overmål høster i velsignelse[9]), og ved påfølgende tegn at vise, at han for deres fortjenester har givet dem evig herlighed. Da du altså, broder ærkebiskop, ofte har oplyst os om, hvor fromt, renfærdigt og retfærdigt abbed Vilhelm af Helligånden[10]), saligt ihukommet, har levet i denne verden, og hvor store mirakler Gud, der er helgenernes vidunderlige herlighed — for at ikke nogle måske på grund af dem, som giver sig ud for at drage til Jerusalem[11]), men, som vi ovenfor har sagt, forvilder sig i et vrængbillede heraf, skulde lide anstød ved ham — hvor store mirakler Han virker igennem samme abbed ved at fordrive sygdomme hos de mange syge, der fromt anråber ham om hjælp, og da du meget fromt har bønfaldet os om

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at ville kanonisere samme og tillige lade ham indføre i helgenfortegnelsen, har vi under de forud anførte overvejelser ment at burde gå frem desangående efter en så meget mere moden plan, som den menneskelige overvejelses dømmekraft, tynget af kødets byrde, snarere i dette end i andet kan blive genstand for bedrag. Derfor befaler vi jer, hvem vi nærer fuldkommen tillid til, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I i jeres klogskab omhyggeligt opsporer sandheden så vel om samme abbeds levned som om ovenfornævnte mirakler, og at I sender os, hvad I finder herom, forseglet med jeres segl, for at vi derpå, når Guds nåde går foran og følger efter, kan fastsætte, hvad der bør fastsættes.

Givet ved S. Pietro i Rom den 28. maj i vort andet år.

1) kan ikke identificeres. — 2) jf. 2. Kor. 11,14. — 3) jf. Apostl. Gern. 23,3. — 4) Galat. 6,7. — 5) jf. Sal. 44,22, 1. Kor. 4,5. — 6) jf. Matt. 7,16, Luk. 6,44. — 7) jf. 5. Mos. 17,8. 8) jf. Jerem. 15,19. — 9) jf. Sal. 126,5. — 10) Æbelholt kloster. — 11) jf. Luk. 9,53.

1218. 15. juni. Rom. 142

Pave Honorius III opfordrer ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og hans lydbiskopper til at støtte biskop Christianus af Preussens missionsarbejde, særlig hans bestræbelser for at få løskøbt og opdraget de pigebørn, der ellers vilde være blevet dræbt af de hedenske Preussere, og for at få oprettet skoler for drengene.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Sigfridus af Mainz og hans lydbiskopper.

I Preussens land er menigheden i færd med helt at falde fra troen og er hjemfalden til en vildskab, der er værre end dyrenes, og blandt mange andre ting, som berettes om deres umenneskelighed, slår de — for at gøre de ting, som ikke passer sig — alle ihjel, som kommer til verden af hunkøn, undtagen een, som om de med hensyn til menneskeslægtens forplantning ønsker at sætte sig op mod Herren, og overalt giver mange af dem uden skamfølelse deres døtre og hustruer til pris og ofrer fanger til deres guder, idet de dypper sværd og lanser i fangernes blod, for at skæbnen kan blive dem gunstig, ja, de hjemsøger til spot for vor tro den flok, som den barmhjertige Herre, der ikke ønsker, at nogen skal forgå, ud af deres midte ledte til erkendelse af sandheden[1]), med nye og utålelige krav og søger på mangfoldig vis ved forfølgelser at drive dem, der er ført frem i lyset, tilbage til mørket. Nu har vor ærværdige broder biskop Christianus af Preussen og andre, som ved Guds nåde har bygget nogle kirker dær, i afsky for denne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ugudelighed og i medfølelse med trængslerne for dem, som nyligt er kommet til Kristus, og for at troens sag kan nyde fremme dær, besluttet, hvis de da kan få midler dertil, at samle de piger, der skulde dræbes, for at opdrage dem og derved vinde land for Kristus og sammesteds oprette skoler for de preussiske drenge, som, for at nævnte folk kan omvendes til troen, kan lære at prædike mere virkningsfuldt end de fremmede og udbrede den herre Jesu Kristi evangelium. Da nu biskoppen og de andre førnævnte ønsker undsætning for de betrængte troende, anråber de særligt indtrængende om hjælp til at modstå det vilde folkeslag fra dem, som endnu ikke har modtaget korsets tegn og ikke bereder sig til at fæste det til deres skuldre for at drage til undsætning for førnævnte land, og fra dem, som efter at have modtaget korsets tegn ikke kan opfylde deres løfter, da de ikke evner det, og deres midler ikke er tilstrækkelige. Da der altså her trænger sig en from sag på, som ingen, der har Herrens ånd, kan undslå sig for, påminder og besværger vi jer alle i Herren, at I pålægger gode mænd, der frygter Gud, og som er underlagt jeres retshåndhævelse, at de til forladelse for deres synder for Guds skyld påtager sig den hellige pligt at prædike og virkningsfuldt påminder og tilskynder de fattige og uformuende i jeres stifter, der har taget korsets tegn, og hvem vi har ment at burde give dispensation, og desuden de førnævnte til, efter at deres pilgrimsløfte er ændret til hjælp for de troende i Preussen, i det mindste, da de jo har modtaget frelsens kalk[2]), at yde noget til gengæld til Ham, som har givet sig selv for deres skyld[3]), og drage til Preussens land i følge nævnte biskops plan for at kæmpe så vel med åndelige som timelige våben for den nye udplantning af den kristne tro, idet der af os i overensstemmelse med størrelsen af hjælpen og hengivenheden i kærligheden er bevilget så vel disse som dem, der på egen bekostning vil sende nogle derhen eller af egne midler yde hjælp til understøttelse af disse, tilgivelse for deres synder i følge bevillingerne for dem, der drager til Jerusalem, og at de fremdeles klogt opfordrer alle til, at de lægger sig almissen på sinde, som i følge den vises udsagn vil kæmpe mod fjenden over den mægtiges skjold og over hans lanse[4]) og udslukke synden ligesom vandet ilden, og både fromt og gavmildt rækker dem en hjælpende hånd ved de midler, der blev givet dem af Herren, til at løskøbe og opdrage samme piger og desuden til at oplære førnævnte drenge, således at disse, for hvis skyld vi til syndernes forladelse pålægger jer dette, kan opnå hundredfold undervejs og i fædrelandet et evigt liv.

Givet ved S. Pietro i Rom den 15. juni i vort andet år.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Et ligelydende brev er skrevet til ærkebiskop Anders af Lund og hans lydbiskopper.

1) jf. 1. Tim. 2,3-4. — 2) Sal. 116,13. — 3) jf. Efes. 5,2. — 4) se den latinske bibels Ecclesiasticus 29,16-18.

1218 18. juni, hertug Kasimir II af Pommern for Eldena kloster, Reg. Danica nr. *161, se DRB. I:4 nr. 153 af [1208—1215] 18. juni.

1218. September. S.-Germain-en-Laie. 143

Kong Filip August af Frankrig forpligter sig over for sin hustru, dronning Ingeborg, til at give 10.000 parisiske pund til bod for hendes sjæl, når hun er afgået ved døden, samt en årlig renteindtægt på 100 pund til 5 kapellaner, der skal holde messe for hendes sjæl. Til gengæld giver Ingeborg afkald på alle krav på kongen, også med hensyn til den medgift, hun indbragte.

Original i Paris.

1218. September. Pontoise. 144

Dronning Ingeborg af Frankrigs testamente, hvorved hun bestemmer over de 10.000 pund, som hendes mand, kong Filip August, har skænket hende for hendes sjæls frelse, og over de indtægter, der skal gå til 5 kapellaners celebrering for hendes sjæl. For 5.000 pund skal der oprettes et nyt abbedi af viktorinerordenen, og det skal også have de nævnte indtægter. 600 pund skal gå til undsætning for Det hellige Land, at dele mellem tempelherrer og johanniter, samt 400 pund til hjælp mod Albigenserne. 1.000 pund skal fordeles i Ingeborgs husstand efter trang og i henhold til de tjenester, hver enkelt har ydet dronningen. For 3.000 pund skal der sikres en årtid for Ingeborg i S.-Denis, i Nôtre Dame i Chartres og i Nôtre Dame i Paris. Restbeløbet skal gå til dækning af gæld og til yderligere uddelinger.

Original i Paris.

1218. 9. oktober. Lateranet. 145

Pave Honorius III giver kong Valdemar II Sejr tilladelse til at lægge alt det land, han erobrer fra hedningene, under sit rige og dets kirker.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Valdemar, de Danskes berømmelige konge.

Vi har modtaget dit brev med vor sædvanlige velvilje, stormægtige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

konge, og vi har omhyggeligt mærket os, hvad der stod i det. Du har da, høje konge, i ydmyghed anmodet os om, at vi udaf det apostoliske sædes mildhed vilde værdiges at lægge det land, som du ved dine egne og dine folks anstrengelser og udgifter kan fravriste hedningehånd, til dit rige og dets kirker. Thi således har Herren ved Skt. Peders fortjenester udøst sine gaver over den romerske kirke, således har han udvidet dens privilegium, at den, hvor gavmild den end er mod andre, dog hverken skal frygte afbræk i sin hæder eller tab af magt, da den jo ikke unddrager sig selv noget, når den ødsler over andre selv med de største ting og ikke tager bort, hvad den overdrager og ikke går tabt af det, den giver som gave. Idet vi altså ønsker, at du skal blive delagtig i denne gavmildhed og bestemmer at bønhøre dine anmodninger, så vidt vi kan med Gud, har vi i så henseende ment at burde imødekomme dine bønner, konge, og tilstår vi dig ved dette brevs myndighed, hvad du har forlangt, for at nævnte folkeslag, hvis sind mørkets engel har forblindet, ved din iver, omsorgsfulde konge, med bistand fra Guds nåde kan nå til erkendelsen af det sande lys[1]) og nytte og gavn blive følgen af din møje.

Givet i Lateranet den 9. oktober i vort pavedømmes tredie år.

1) Johs. 2,8.

146 **1218.**

Ærkebiskop Gerhard I af Bremen slutter en gensidig bistandspagt med kong Valdemar II Sejr, hvorefter ærkebispen og hans ministerialer på egen bekostning skal yde hjælp i alle anliggender, som angår den danske konges tarv og ære, og imod alle fjender, som fortrædiger kongen med urette.

Original i Schwerin.

Gerhardus, af Guds nåde ærkebiskop af Bremen, til alle, der får dette brev at se, hilsen i Herren.

Vi gør vitterligt for nulevende og tilkommende, at vi har sluttet en overenskomst mellem hr. kong Valdemar af Danmark og hans arvinger og os og vore efterfølgere og den bremensiske kirkes ministerialer, som, bekræftet med håndslag fra begge sider, ubrødeligt skal overholdes til evig tid af os og vore efterfølgere og den bremensiske kirkes ministerialer, nemlig denne, at vi og vore efterfølgere tillige med førnævnte ministerialer i de ting, som angår nævnte konges og hans arvingers tarv og ære, på tro og love vil hjælpe dem på egen bekostning mod en hvilken som helst fjende, der med urette

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ønsker at fortrædige dem. Hvis fremdeles nogen af vore mænd går over og hjælper ovennævnte konges eller hans arvingers fjender og efter at være påmindet af os eller af vore efterfølgere, ikke går ind på at afstå herfra, skal vi på alle måder afbryde forbindelsen med ham og tillige med hr. kongen eller hans efterkommere rejse os imod ham som en, man har den stærkeste formodning om er fjende. Men hvis nogen fra en af siderne i et eller andet tilfælde ønsker at slå sig løs fra denne aftale og muligvis, når han kaldes til forsvar af en sag, erklærer, at han ikke er forpligtet til at forsvare den, da den er uretfærdig, har vi bestemt, at der skal udvælges to voldgiftsmænd fra hver side, hvis frie afgørelse i sagen begge parter skal samtykke i. Omvendt har hr. kongen til gensidighed på egne og sine arvingers vegne lovet ubrødeligt til evig tid på tro og love at overholde samme overenskomst med os og vore efterfølgere.

Forhandlet år 1218 for Herrens menneskevorden i nærværelse af følgende: grev Burchard af Oldenburg, Dietrich drost, Friedrich af Haseldorf og hans søn, Dietrich, Erich og Wilhelm af Bederkesa, Gerfried Wrideke, Detward fra Bremen, Swider Bock, Hildeward af Hörspe, Alber af Beringen, Heidenreich af Hollenhof, Wilhelm af Inten, Reinhold af Bardenfleth, Heinrich af Scharnebek, Friedrich af Burgdorf og Johann af Apeldern.

1218. 147

Kong Valdemar II Sejr overgiver Hamborg by til grev Albert af Holsten og Orlamynde mod, at greven giver 50 lødige mark til riget og følger kongen på krigstogt.

Referat hos Huitfeldt.

År 1218 overgav kong Valdemar grev Albert af Orlamynde Hamborg by med alle kongelige rettigheder; dog skulde han årligt give 50 lødige mark deraf til riget og følge kongen på krigstogt og tjene, hvor han tilsagde ham[1]).

1) Huitfeldts meddelelse kan gå tilbage på et nu tabt diplom. Men den kan også slet og ret være en overarbejdning af den lybske historieskriver Hermann Korners efterretninger i en af redaktionerne af hans *Chronica Novella*: 'De Danskes konge Valdemar ... indtog byen og gav den til evindeligt arveligt herredømme for Albert, Holstenernes greve, og oppebar af ham 500 mark sølv'. Det må bemærkes, at Huitfeldt, såfremt hans oplysninger stammer fra Korner, både har gengivet dem mindre rigtigt og tillige blandet dem op med gætterier.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

148 **1218. Pöl.**

Fyrst Henrik Burwin I af Mecklenburg stadfæster cistercienserklostret Doberans besiddelser . . . Givet i Pöl år 1218 for Herrens menneskevorden, i den sjette indiktion, i pave Honorius' tid, medens Valdemar regerede.

Afskrift i Schwerin.

149 **1219. 12. maj. Rom.**

Pave Honorius III meddeler biskop Christianus af Preussen, at han har befalet de korsfarere fra en række lande, heriblandt Danmark, der ønsker at komme ham til hjælp, at virke til gunst for ham og ikke søge at skaffe sig selv fordele i Preussen.

Efter Acta Borussica.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder biskop Christianus af Preussen hilsen og apostolisk velsignelse.

Da ingen i følge apostlen må befatte sig med verdslige anliggender, når han gør krigstjeneste for Gud[1]), for at han ikke skal synes at tragte efter det, som findes på jorden i stedet for det, som er overjordisk[2]), bør alle vore elskede sønner i Tyskland, Bøhmen, Mähren, Danmark, Polen og Pommern, der efter at have taget korsets tegn drager mod Preussen, tage sig i agt for, at de ikke, når de indskriver sig i Jesu Kristi tjeneste for at forsvare dig og de nydøbte og omvendte mod hedningenes stormløb, gør dette for en eller anden timelig vindings skyld, eftersom ingen i følge den evangeliske sandhed kan tjene to herrer, Gud og mammon[3]), og ve det menneske, der betræder landet ad to veje[4])! Thi Herren, som er een, bør søges i enfold, han, som hjælper alle, der i sandhed påkalder hans navn. Derfor har vi ment at burde påminde og opfordre og ved vort brev[5]) give dem befaling til, at de skal søge, ikke deres eget, men hvad der hører Jesus Kristus til[6]), og sigte mod at omvende hedningene til Gud, ikke efter at tvinge dem ind i trældom under sig, for at de ikke, hvad Gud forbyde, i frygt for at blive underkastet trældom skal forhærdes end mere i deres indgroede vildfarelse og de selv arbejde forgæves iblandt dem, såfremt Herren, som ransager hjerter og nyrer[7]), ikke fremmer deres tåbelige ønsker, men at de, for at det kan bevises, at de kæmper, som Herren byder, afholder sig fra alt utilladeligt og på alle måder arbejder for dig, hvem Herren hidtil på vidunderlig måde har skænket held i disse ting. Derfor befaler vi dig, broder, ved denne vor apostoliske skrivelse, at du, hvis nogen mod din

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vilje fordrister sig til at trænge ind i noget sted i Preussens land, hvor der er døbte eller folk, der skal døbes, eller til at træffe nogen bestemmelse på samme steder, hvorved omvendelsen af hedningene kunde hindres, eller de omvendtes kår forringes, efter forudskikket påmindelse skal bringe en sådan frækhed til ophør ved kirkelig straf og med tilsidesættelse af appel, uanset om der desangående — hvad vi dog ikke kan tro — er opnået og fremlægges breve om det modsatte.

Givet ved S. Pietro i Rom den 12. maj i vort pavedømmes tredie år[8]).

1) 2. Tim. 2,4. — 2) jf. Koloss. 3,2. — 3) Matt. 6,24 og Luk. 16,13. — 4) jf. den latinske bibels Ecclesiasticus 2,14. — 5) kan henvise til nr. 139 eller en nu tabt bulle af samme indhold. — 6) jf. Filip. 2,21. — 7) Psal. 7,10. — 8) ved dateringen af Honorius III.s bulle har der hidtil rådet en del usikkerhed, og der er foreslået 1217, 1218 og 1219 som udstedelsesår. Kun 1218 eller 1219 kan dog komme i betragtning, og når valget skal træffes herimellem, må det bemærkes, at en bulle fra 1218 16. maj (nr. 139) udtrykkeligt henviser til en skrivelse som den foreliggende, hvorfor det i høj grad er tænkeligt, at denne tilhører samme år og samme måned. Herimod kan imidlertid indvendes det meget afgørende, at de to kilder, der existerer for texten, begge har dateringen 'i vort pavedømmes tredie år' og altså begge henfører bullen til 1219. Det kan hertil føjes, at biskop Christianus af Preussen ikke blot i 1218, men også i 1219 havde en sendefærd i Rom (jf. nr. 150). Det er således ikke nødvendigt at sætte nærværende bulle i sammenhæng med de andre skrivelser om Preussen fra forsommeren 1218 (se her nr. 135, 139 og 142), som det undertiden sker. Den bulle, der henvises til i nr. 139 fra sidstnævnte år, må i stedet anses for tabt.

1219. 26. maj. Rom. 150

Pave Honorius III bemyndiger biskop Christianus af Preussen til at give dispensation til hr. Otto af Lyneborgs ægteskab med markgrev Albrekt II af Brandenburgs datter, som er kommet i stand for at bilægge stridighederne mellem kong Valdemar II Sejr og hans søstersøn hr. Otto på den ene side og markgrev Albrekt på den anden.

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskop Christianus af Preussen.

Mens andre er kaldede til at få andel i omsorgen, er den høje pave blevet valgt til magten i dens helhed, og som den, der håndhæver de kanoniske regler, gør han ikke uret mod retten, hvis han giver dispensation, når truende nød og indlysende gavn kræver det, særlig ikke, når dispensationen løsner rettens bånd på eet punkt, således at det ikke opløses på andre, og dersom han velvilligt udviser en særlig nåde på en sådan måde, at den ikke tilintetgør styrken af den almengyldige bestemmelse. En meddelelse, der er forebragt os fra dig og adskillige andre fyrster og stormænd har nu åbenbaret, at der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

er opstået ødelæggende og dødbringende krige og fjendtligheder — da menneskefjenden har sået sit ugræs[1]) — mellem vor meget kære søn i Kristus Valdemar, de Danskes berømmelige konge, og Otto af Lyneborg, hans søstersøn, på den ene side, og den højbårne mand markgrev Albrekt af Brandenburg på den anden i den grad, at den ene tørster efter den andens blod og i døden hungrer efter kød, foruden den ofte anrettede ynkelige nedsabling af mennesker fra begge sider, afbrænding af landsbyer og andre umenneskeligheder, som det vilde være for langt at fortælle i enkeltheder. Heraf følger, at den hjælp, der først og fremmest kunde skaffes de omvendte i Preussen ved kong Valdemar, hans søstersøn Otto og førnævnte markgreve, eftersom de er naboer til samme land og har rigeligt så vel af folkemængde som af andre goder, i høj grad forhindres, og et stort antal sjæle ynkeligt omkommer. Derfor har I i ydmyghed bønfaldet os om, at vi, da førnævnte markgreve kunde ønske at give nævnte Otto sin datter til ægte, af det apostoliske sædes velvilje vilde værdiges for fredens godes skyld og for at bringe ovennævnte krige og fjendtligheder til ophør at give dispensation til, at de kan indgå ægteskab i fjerde grad[2]), ganske særlig, da disse samme, hvis kimen til uenigheden mellem dem bringes ud af verden ved dette ægteskab, lover til gengæld, at de vil yde dig og de døbte i Preussen en passende hjælp. Idet vi altså i Herren nærer fuld tillid til dig, kloge broder, bøjer vi os for dine og nævnte højbårnes bønner og befaler ved denne vor apostoliske skrivelse, at du i disse ting på vor myndighed fastsætter, hvad du i overensstemmelse med Gud finder bør fastsættes.

Givet ved S. Pietro i Rom den 26. maj i vort pavedømmes tredie år.

1) Matt. 13,25. — 2) se DRB. II:1 nr. 91, note 2.

151 1219. 21. juli. Rieti.

Pave Honorius III svarer biskop Niels af Slesvig på hans forespørgsel, at kirker, hvor der udgydes blod, kun skal genindvies, når såret har døden til følge, samt pålægger biskoppen at sørge for, at bandlyste for voldelig håndspålæggelse drager til paven eller til ærkebiskop Anders Sunesen for at blive løst af bandet.

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskop Niels af Slesvig.

Det er ikke nødvendigt atter at dedicere kirker, i hvilke der udgydes blod under slagsmål, når ikke der bliver slået dødbringende sår, men det er tilstrækkeligt at rense dem ved bestænkning med vievand. Fremdeles bør

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de, som er bandlyste på grund af voldelig håndspålæggelse[1]), omhyggeligt og virkningsfuldt påmindes og tilskyndes af dig til — for at bede om befordrende afløsning — enten at drage til det apostoliske sæde eller i det mindste til vor ærværdige broder ærkebiskop Anders af Lund, deres metropolit, hvem vi sammen med legatembedet har overdraget myndighed til at meddele afløsning til sådanne[2]).

Givet i Rieti den 21. juli i vort påvedømmes tredie år.

1) på gejstlige. — 2) se nr. 111.

1219. 23. juli. Rieti. 152

Pave Honorius III svarer biskop Niels af Slesvig på dennes forespørgsel, at man i almindelighed ikke skal lade en bruds protester mod at blive viet få juridiske følger, med mindre hun er flygtet umiddelbart efter vielsen og erklærer kun at have samtykket i ægteskabet af stor frygt.

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskop Niels af Slesvig.

Vi svarer i korthed på din forespørgsel, at det ikke sømmer sig at give de brude adgang til domstolen, som efter sæd og skik kommer til kirkens dør for at blive velsignet med deres brudgomme og dær protesterer og forsikrer, at de aldrig har givet deres samtykke til ægteskab med dem, når brudgommen på lovmæssig vis beviser det modsatte, eftersom en simpel forsikring ikke bør sættes højere end lovmæssige og hertil skikkede vidner. Dog, de brude, som efter at have modtaget velsignelsen kort efter flygter fra deres brudgomme, førend der er påfulgt legemlig forening, og forsikrer, at de i sandhed aldrig har givet deres samtykke til dem, men slagne af en frygt, der er blevet påført dem, har udtalt de samtykkende ord, skønt de inderst inde var af en anden mening, bør man ikke strax nægte adgang til domstolen, men der bør anstilles en omhyggelig undersøgelse af den frygt, der er påført dem, og hvis en frygt, som kan påkomme en modig mand[1]), findes at være påført dem, bør de med rette have adgang til domstolen[2]).

Givet i Rieti den 23. juli i vort pavedømmes tredie år.

1) formel fra den kanoniske ret (c. 4 X De his quae vi metusve causa fiunt I 40). — 2) bullen blev optaget i 'Femte dekretalsamling' fra år 1226 og indgik senere i Gregor IX.s dekretaler af 1234 som c. 28 De sponsalibus et matrimonio IV 1.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

153 **1219. 1. august. Rostock.**

Fyrsterne Henrik Burwin II af Rostock og Niels af Mecklenburg stadfæster cistercienserklostret Doberans besiddelser og rettigheder ... Givet i Rostock den 1. august år 1219 for Herrens menneskevorden, i den syvende indiktion, medens Valdemar, de Danskes konge, regerede.

Original i Schwerin.

154 **1219. 7. august. Rieti.**

Pave Honorius III befaler på kong Valdemar II Sejrs foranledning tre nordtyske biskopper under dansk herredømme at stævne ærkebiskoppen af Uppsala og hans lydbiskopper til Rom, fordi de til skade for kong Valdemars søstersøn har salvet Johan Sverkersson til konge af Sverrig, skønt den danske konge forinden appellerede sagen til paven.

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskopperne Bertoldus af Lybæk, Brunwardus af Schwerin og Heinricus af Ratzeburg[1]).

Vor meget kære søn i Kristus Valdemar, de Danskes berømmelige konge, har sørget for at meddele os, at den højbårne mand Johan[2]), efter at Sverrigs konge Erik[3]), berømmeligt ihukommet, var blevet rykket bort fra denne verden, støttet og begunstiget af visse stormænd i samme rige, med vold har tiltaget sig kongedømmet i Sverrig, som med arvelig ret burde tilfalde afdødes søn[4]), søstersøn af de Danskes nævnte konge. Fremdeles har samme konge, da han blev klar over, at vore ærværdige brødre ærkebiskop Valerius af Uppsala og hans lydbiskopper planlagde at salve ovennævnte højbårne mand til konge, forbudt at gøre det ved at appellere, idet han stillede sin førnævnte søstersøn og alle hans rettigheder under apostolisk beskyttelse og fastsatte et tidspunkt, hvortil de selv eller ved deres sendemænd skulde møde op for os for at svare dem, der vilde komme for at værge hans nævnte søstersøns ret; men de har under foragt for hans lovmæssige appel salvet førnævnte højbårne mand til konge til meget alvorlig skade for hans føromtalte faderløse søstersøn, som tilmed var født efter faderens død, og i tydelig foragt for os og det apostoliske sæde. Da vi altså ikke ønsker at lade som intet og forbigå dette forvovne overgreb, eftersom eftergivelse af en skyldig straf forårsager frækhed og forbryderiskhed, befaler vi jer ved denne vor apostoliske skrivelse, at I efter at have udforsket sandheden til fuldkom-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

menhed, hvis det bliver klart for jer, at nævnte ærkebiskop og biskopper har foretaget denne salvning efter den lovmæssige appel, urokkeligt på vor myndighed pålægger denne ærkebiskop og en af de biskopper, som har bistået samme, at de inden et passende tidspunkt, der forud skal fastsættes for dem af jer, personligt skal indfinde sig for vort apostoliske åsyn tillige med befuldmægtigede for de andre for at yde bod for denne foragt, idet I, hvis det bliver nødvendigt, med tilsidesættelse af appel ved kirkelig straf tvinger dem dertil. Men alt, hvad I foretager jer desangående, skal I på sandfærdig vis oplyse os om ved jeres breve. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald to af jer udføre det.

Givet i Rieti den 7. august i vort pavedømmes fjerde år.

1) om karakteren af bullen se nr. 155, note 1. — 2) Johan Sverkersson. — 3) Erik Knutsson, jf. DRB. I:4 nr. 146. Han døde i 1216. — 4) Erik Eriksson, søn af Erik Knutsson og Regitse, datter af Valdemar I.

1219. 7. august. Rieti. 155

Pave Honorius III befaler på kong Valdemar II Sejrs foranledning tre nordtyske biskopper under dansk herredømme at bringe forlig i stand i sagen om salvningen af Johan Sverkersson til konge af Sverrig, foretaget af ærkebispen af Uppsala og hans lydbiskopper, skønt den danske konge forinden havde appelleret sagen til Rom, og dersom forligsforsøget mislykkes, da at anstille undersøgelser i sagen og meddele paven resultatet heraf.

Afskrift i de pavelige registre.

Et ligelydende brev er skrevet til de samme indtil[1]) og det apostoliske sæde. Og derfor befaler vi jer, brødre, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I efter at have sammenkaldt dem, I finder bør sammenkaldes på grund heraf, anvender flid og omhu og ivrigt virker for endrægtighed, og at I, hvis en sådan ikke kan tilvejebringes ved jeres iver, med tilsidesættelse af appel på den mest omhyggelige måde skal efterforske sandheden angående hele sagen og alle dens omstændigheder og give os fuldstændig og pålidelig underretning ved breve fra jer, for at vi kan gå frem i denne sag uden at vække anstød, således som dens betydning gør det påkrævet. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald to af jer udføre det.

Givet i Rieti den 7. august i vort pavedømmes fjerde år.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1) nr. 154, som i registret har plads umiddelbart foran. Den foreliggende bulle er dog ikke slet og ret en følgeskrivelse hertil. Det er i stedet et nyt mandat, der pålægger modtagerne helt andre hverv, end tilfældet er i nr. 154. Selv om det ikke direkte er udtalt i texterne, er det dog givet, at de to skrivelser udelukker hinanden. Om de nordtyske bisper selv har kunnet vælge mellem de to vidt forskellige fremgangsmåder, som bullerne udviser, er usikkert. Der kan nemlig godt have existeret et tredie dokument med instrux om, hvilken vej de skulde følge under bestemte, nærmere angivne omstændigheder, en bulle som blot nu er gået til grunde.

156 1219. [1.—25. september]. Stade.

Den udvalgte ærkebiskop Gerhard II af Bremen og hertug Henrik af Saksen slutter forlig, hvorefter hertugen blandt andet erstatter de skader, han og hans mænd har tilføjet Bremerkirken, da denne stod splittet, mod at de løses fra det band, de da pådrog sig, ligesom de to forligspartnere enes om fælles optræden for at få grev Albert af Holsten og Orlamynde til at sløjfe borgen Harburg.

Efter nu tabt original i Hannover.

157 1219. 25. september. Ålborg.

Biskop Omer af Børglum overdrager på opfordring af kong Valdemar II Sejr kirkerne i (Nørre-)Sundby og Hals til Vitskøl kloster med enhver sogneret og bisperet og med ret til at indsætte og afsætte præster uden protest fra biskoppens side. Desuden overlader han klostret alt sit sagefald med enhver biskoppelig ret over dets undergivne til gengæld for, hvad kong Valdemar har skænket Børglum stift.

Afskrift i Vitskølbogen.

Omer, med Guds billigelse biskop af Børglum, hilsen med Jesus Kristus, frelsens ophavsmand.

De hellige fædre har omsigtsfuldt og myndigt besluttet evindeligt at stadfæste det, som sker i tiden, med gode mænds vidnesbyrd og skriftens levende meddelelser, for at det ikke samtidigt med, at tiden går, ganske skal glide de på hinanden følgende slægter af minde. Derfor erklærer vi ved dette brevs myndighed for jer alle, at vi med fri, veloverlagt, endrægtig og velberåd hu og med vort elskede kapitels samtykke, råd og tilslutning overdrager, bevilger og henlægger til de os inderligt elskede klostergivne herrer abbed Brandanus[1]) og menige konvent i Vitskøl kloster af cistercienserordenen og deres efterfølgere vore kirker i (Nørre-)Sundby og Hals, beliggende i vort stift med enhver sogneret og bisperet at besidde til evig tid, idet jo ingen bisperet er undtaget, med fuld ret til, således som det synes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dem at være gavnligt, at indsætte og afsætte egnede klostergivne eller verdensgejstlige præster til varetagelse af sjælesorgen[2]) uden protest fra os eller vore efterfølgere. Desuden overlader vi de herrer abbeden og menige konvent alle sager eller biskoppelige krav med enhver bisperet over alle deres undergivne, som de på indeværende tidspunkt har eller i fremtiden vil få, at indfordre i frihed til evig tid. Men alt dette overdrager vi nådigt de førnævnte herrer abbed og menige konvent så vel af dybfølt kærlighed som efter indtrængende opfordring fra vor meget fromme konge, Valdemar, og efter at han fuldt og helt har kundgjort, hvad han har givet vort stift til gengæld. For at der ikke angående denne overdragelse i fremtiden skal kunne opstå nogen tvist, anledning til tvivl eller modsigelse, har vi overdraget samme herrer dette brev, til fyldigere bevis og forvaring bestyrket og bekræftet med vort og med vort elskede kapitels segl.

Forhandlet[3]) og givet i Ålborg i det Nådens år 1219, den 25. september, i nærværelse af den vidt berømte hr. Valdemar, de Danskes konge.

1) manuskripterne har *Brandauus*, en skrivefejl, idet Øm klosters krønike kalder ham *Brandanus*. — 2) texten har *ad regimen animarum earundem*, der måske bør rettes i henhold til et noget lignende diplom for Vitskøl af 1441 til *ad regimen ecclesiarum earundem*. Oversættelsen bliver da i stedet 'til varetagelse af samme kirker'. — 3) se DRB. I:4 nr. 24, note 5.

1219. 25. september. Hagenau. 158

Kong Frederik II af Tyskland erklærer alle afhændelser og pantsættelser af bispebordets og kirkens besiddelser i Bremen, der er foretaget af ærkebisp Gerhard I og af den tidligere Slesvigbiskop Valdemar, for ugyldige.

Efter nu tabt original i Hannover.

Frederik, af Guds nåde Romernes konge og til alle tider rigets forøger og konge af Sicilien, sender prælater, højbårne, ministerialer og gejstlighed så vel som menighed ved Bremens kirke og tillige alle andre, hvem dette brev bliver forelagt, sin nåde og alt godt.

Vi ønsker, at det skal være vitterligt for jer alle, at det i overværelse af mange højbårne og med samtykke fra alle, der hører til vort hof, i nærværelse af os er blevet fastsat ved dom, at de afhændelser af bispebordets indtægter, der er foretaget af Gerhard, fromt ihukommet, ærkebiskop af Bremen, hvilke han siges at have pantsat, skal være ugyldige og intetsigende og ikke i nogen henseende have nogen styrke og retskraft. På samme måde bestemmer vi, at de afhændelser, som Valdemar foretog af kir-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kens besiddelser, med lignende ret fuldstændigt skal være ude af kraft. Derfor befaler og påbyder vi under vor nådes fortabelse, at nogen som helst på nogen måde må vove i nydelsen af disse ting at fortrædige vor elskede fyrste, den udvalgte ærkebiskop til Bremen[1]), som bør have fri rådighed over alt dette — for at han ikke skal gøre sig forskyldt til at få dom over sig for overtrædelse af vort edikt.

Givet i Hagenau den 25. september i den ottende indiktion[2]).

1) den senere ærkebiskop Gerhard II. — 2) året er angivet ved indiktionen 8. Denne beregnes i det tyske rigskancelli efter Bedas epoke, 24. september, hvorefter ottende indiktion omfatter tiden 1219 24. september—1220 23. september. Da dombrevet er dateret med 25. september, må det tilhøre året 1219.

159 1219. 29. oktober. Viterbo.

Pave Honorius III maner kong Valdemar II Sejr til ikke at standse de pilgrimme, der væbner sig for at drage til Livland, og heller ikke hindre, at der bringes almisser dertil.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Valdemar, Danmarks berømmelige konge.

For at du, således som det sømmer sig et medlem af den hellige, almindelige kirke, kan vise dig som forkæmper for den kristne tro, uden hvilken ingen bliver frelst, bør du ikke blot ikke på nogen som helst måde holde de pilgrimme tilbage, som i lydighed mod Kristus tilslutter sig og væbner sig for at hjælpe med til at vinde land for ham i Livland, eller hindre, at troendes almisser bringes derhen, men også velvilligt yde dem hjælp og selv give af dit eget, da ingen, som den vise siger, bør forhindre andre i at gøre godt, men alle og enhver, hvem det end er, bør være godgørende, hvis han kan[1]). Eftersom vi altså i faderlig kærlighed virker ivrigt for din frelse, har vi anset det for rigtigt indtrængende at bede og opfordre dig, høje konge, til, at du tillader pilgrimmene frit at drage derhen og ikke, så vidt det står til dig, tåler, at nogen lægger hindringer i vejen for dem, således at du derved kan erhverve dig fortjeneste hos Gud og et godt navn hos menneskene, og vi med rette kan prise dig, høje konge.

Givet i Viterbo den 29. oktober i vort fjerde år.

1) jf. Ordspr. 3,27.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1219. Grødesby. 160

Kong Valdemar II Sejr afsiger slutdom i striden mellem Vitskøl kloster og kapitlet i Viborg om rettighederne på Læsø og bestemmer, at de enge, munkene har taget i besiddelse, skal deles mellem dem og kannikerne.

Original i Rigsarkivet.

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen til evig tid.

For at de ting, som sker, kan opnå fasthed og ikke dagligt ligge under for klagemål, sørger man fremsynet for at bestyrke sine handlinger[1]) ved brevets vidnesbyrd. Da altså den strid, der er opstået mellem vore elskede brødre munkene i Vitskøl og kannikerne i Viborg om øen Læsø, af begge parter blev forebragt os til endelig voldgift, har vi efter fra begge sider at have påhørt forskellige og modstridende privilegier[2]) og vidnesbyrd — fra munkenes side, at de havde erhvervet hele fjerdedelen af førnævnte ø på retmæssig vis af kirken i Viborg og havde besiddet den uanfægtet i flere år, fra kannikernes side, at munkene kun har skaffet sig en del af skoven til fældning og mindre end det, idet jo[3]) dog de nyopdyrkede marker og enge var undtaget — fundet det mere rådeligt, at trætten mellem de førnævnte hellige stiftelser afsluttedes ved en venskabelig overenskomst end ved en dom ad rettens vej. Derfor ønsker vi, at det skal være vitterligt for alle, nulevende så vel som herefter kommende, at vi under hensyntagen til begge kirkers fred og tarv har afsagt denne slutdom, at halvdelen af samtlige enge, der var taget i besiddelse af munkene, pány skal gå tilbage til kannikerne til brug for dem og som deres ejendom; men den anden halvdel af samme enge med al jord, som ligger op til munkenes skov, skal tilfalde Vitskøl kloster at besidde for fremtiden uden trætte. For at altså den ovenfor antegnede ordlyd af overenskomsten altid skal anses for gyldig og urokkelig, bestyrker vi den med dette vort privilegium og fastsætter, efter at begge parter har givet afkald på de gamle dokumenter[2]), at den uomtvisteligt skal stå ved magt.

Forhandlet[4]) i Grødesby[5]) år 1219 for Herrens menneskevorden i vort kongedømmes syttende år[6]).

1) texten på dette sted kendes for en del alene fra en senere afskrift af mindre god kvalitet. Oversættelsen er derfor usikker. — 2) tabt. — 3) her svigter både original og afskrift, og oversættelsen gives kun med ethvert forbehold. — 4) se DRB. I:4 nr. 24, note 5. 5) Kong Valdemars Jordebog har formen *Grøthæbol* (Aakjær, Text 9,24; Kommentar,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

89) svarende til formen *Grothesbole* i den latinske text. — 6) såfremt 1219 er beregnet med juledag som begyndelsesdag eller epoke — hvilket dog ingenlunde er sikkert — omfatter det tiden fra 1218 25. december til 1219 24. december efter nutidens kalender. Dette kan passe med angivelsen af kongens regeringsår. Efter den beregningsmåde, der først dukker op i kong Valdemars diplomer, er der næppe tvivl om, at 17. år dækker samme tidsrum som netop anført, idet 25. december må antages her at danne epoke. Helt kan den mulighed dog ikke udelukkes, at kongeåret har været beregnet på den måde, som kan konstateres senere. I så fald kan det 17. år teoretisk set have strakt sig til 27. april 1219. Denne dato bliver i så fald yderste tidsgrænse for udstedelsen af diplomet, se nærmere herom DRB. I:4 nr. 45, note 6. Texten er iøvrigt bevaret i original, omend i stærkt medtaget tilstand. Den hånd, som har ført pennen, ligner i en række træk en skriverhånd i et andet originaldiplom med Valdemar Sejr som udsteder. Om dette vides med sikkerhed, at kongens kancelli har stået for udfærdigelsen, i hvert fald på et eller andet stadium af denne, se nr. 73, note 3.

161 1219.

Abbed Gunner af Øm afgør som exekutor af kongens slutdom striden mellem Vitskøl kloster og kapitlet i Viborg om rettighederne på Læsø med hensyn til grænseskellet for munkenes skov, brugen af dyrket og udyrket jord og ejendomsretten over munkenes enge. Ved abbedens mægling enes munke og kanniker endvidere om fri passage gennem begge parters område, fælles græsning af kvæg og uhindret adgang til jagt for begge parter.

Original i Rigsarkivet.

Jeg broder Gunner, kaldet abbed af Øm, til alle, der læser eller hører dette brev, hilsen med Herren.

Da der var strid mellem Viborgs kanniker og Vitskøls munke om delingen af engene på Læsø og nogle andre punkter, afsagde den herre kongen, hvad hans privilegium[1]) vidner om, sin slutdom dem imellem og udpegede os som exekutor af denne hans dom. Derfor rejste vi sammen med hr. Jens, provst i Viborg, og hr. Peder, prior i Vitskøl, idet vi medtog brødre fra begge sider, til øen Læsø, undersøgte omhyggeligt lokaliteterne og afgjorde den uenighed, som var imellem dem om grænseskellet for munkenes skov mod øst i *Furnes[2]), idet der blev sat et kors som skel ved kysten, og de øvrige grænsetræer i dette verdenshjørne af skoven blev afbarket med økse, som man plejer at gøre det. Men om Byrum har vi dømt således, at alt, hvad munkene har taget i besiddelse til kirkebygning eller dyrket op med ploven, skal de for fremtiden beholde på samme måde; men resten skal være fælles forte for både kanniker og munke, og den må aldrig henlægges til anden brug. Da engene fra *Starbec[2]), som er grænseskel for munkenes skov mod vest, helt ud til den vestligste del af øen, var kan-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nikernes, har vi i overensstemmelse med hr. kongens befaling delt de enge, som var i munkenes besiddelse øst for fornævnte bæk, således at alle og enhver af de enge, som ligger mellem *Starbec[2]) og den meget store sten øst for korset og mellem munkenes skov og havet, tilfalder kannikerne som den halvdel af munkenes enge, der blev tildømt dem, at besidde med rette til evig tid. Hele det resterende område af Vitskølmunkenes fjerdepart overlades dem på samme måde frit til evig tid. De førnævnte munke og kanniker blev også ved vor mellemkomst enige om, at der skal være fri passage for begge parter gennem den andens område, og at begge parters græsgange for kvæg skal være fælles for begge parter. Men begge giver også tilladelse til, at begge parter må få alt, hvad de hver for sig nedlægger af øens vildt.

Dette er forhandlet[3]) i det Herrens år 1219, mens hr. Asgot var biskop og hr. Jens provst i Viborgkirken og hr. Jens abbed i Vitskøl[4]).

1) nr. 160, der på enkelte punkter har tjent som forlæg for Gunners diplom. — 2) forsvunden lokalitet på Læsø. — 3) se DRB. I:4 nr. 24, note 5. — 4) diplomet er bevaret i original, men er skrevet af en ellers ukendt hånd.

1219. Salzwedel. 162

Markgrev Albrekt II af Brandenburg forlener grev Henrik af Schwerin med slottet Lenzen mod, at denne bistår ham mod enhver undtagen kongen af Danmark. Hvis markgreven kommer i krig med Danmark, skal slottet stilles til rådighed for ham, før krigen begynder, så han kan befæste det mod den danske konge.

Registratur i Schwerin.

Albrekt den Anden, markgreve af Brandenburg, forlener grev Henrik af Schwerin med slottet Lenzen og alt dets tilliggende med denne bestemmelse, at han skal bistå markgreven mod enhver undtagen kongen af Danmark, og hvis markgreven skulde komme i krig med Danmark, skal greven tilstå markgreven dette slot tillige med den dær liggende landsby og dens toldopkrævning, før krigen begynder, for at han kan befæste og bruge det mod kongen. Efter krigen skal det mod dækning af de påløbne byggeomkostninger atter overgives til greven. Greven skal også lade det forblive ved den gamle told.

Givet i Salzwedel år 1219[1]).

1) herefter har registratoren tilføjet: 'Det er på latin, signeret A 1'.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

163 **1219.**

Kasimir II, hertug af Demmin og Pommern, stadfæster rettigheder og besiddelser for cistercienserklostret Dargun under benyttelse af et privilegium fra [Efter 1176] af Kasimir I, hvorfra citeres blandt andet følgende sætninger: . . . . . Men vidner herpå er følgende: Valbert, abbed af Esrom, men dengang kun munk . . . . . og adskillige andre . . . . . Vi kundgør også for jer alle, hellige mænd, at vi efter vor farbroder Kasimirs exempel giver fornævnte brødre i Dargun fri adgang og fuldstændig frihed til at hidkalde til sig og anbringe, hvor som helst de måtte ønske det på førnævnte Dargunkirkes besiddelser, Tyske, Danske, Vender eller mænd af et hvilket som helst folkeslag og med et hvilket som helst håndværk og til at udøve dette håndværk og få sogne og præster ligesom også til at have en kro efter vort folkeslags sædvane eller efter tysk eller dansk sædvane . . . . .

Original i Schwerin.

164 **[1219—1231].**

Kong Valdemar III den Unge kundgør og stadfæster, at Niels Grevesøn i nærværelse af kong Valdemar II Sejr har overdraget Esrom kloster Huseby og Skærød, ialt tyve mark guld, deraf fire mark som gave, resten som salg til den rette pris.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar den Unge, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle troende i Kristus, så vel tilkommende som nulevende, hilsen til evig tid[1]).

De, der vælger klosterlivet, bør, da der finder mangfoldige overgreb sted fra nedrige menneskers side, støttes og beskyttes af kongen, for at ikke nogen i had og frækhed enten skal drage dem bort fra deres forsæt eller, hvad Gud forbyde, svække dem i den hellige tros kraft. Derfor sømmer det sig, at vi, så ofte som det, der vides at passe for den hellige og agtværdige tro, udbedes af os, bevilger det med villigt sind og på rette vis giver de bedendes ønsker vor understøttelse som kongelig majestæt. Det er da vort ønske, at ingen klostergivne forulempes af nogen uret, men stedse lever uforstyrret, beskyttet mod nedrige overgreb af vor kongelige magt, og herved ønsker vi at forsone Gud i hans miskundhed og nåde med skrøbeligheden hos os. Derfor gør vi vitterligt for alle, der ser dette brev, at besid-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

delsen Huseby og Skærød med alle dens tilliggender er kommet i Esrom klosters hænder. Niels med tilnavnet Grevesøn, der — mod gengældelse i det evige liv — står i begreb med at begive sig på pilgrimsfærd til Jerusalem, overdrog jo brødrene i Esrom en del af de førnævnte besiddelser som gave til bod for sin sjæl, nemlig fire mark guld, mens han overgav og til den rette pris solgte den resterende del af besiddelserne, det vil sige seksten mark guld i Vordingborg i nærværelse af vor fader Valdemar og mange andre af landets velbyrdige mænd[2]). Og for at bekendtgørelsen af dette køb kan stå ved magt og stedse forblive urørt for fornævnte brødre, stadfæster vi den ved at skrive dette brev og hænge vort segl under, og vi bestyrker den mod alle spidsfindige indsigelser. Vidnerne ved denne stadfæstelse var hertug Knud, kong Valdemars søn, Jakob, søn af Sune, Bent, søn af Jens, Eskil Snubbe.

1) kong Valdemar den Unges diplom er udfærdiget efter 1215, da han fik kongenavn, inden 1231, da han afgik ved døden, se nærmere nr. 67, note 1. Som vidne er nævnt 'hertug Knud, kong Valdemars søn', utvivlsomt hertug Knud af Estland. Det vides ikke med sikkerhed, hvornår han fik titlen tillagt, men det kan tidligst være sket ved erobringen af landet i 1219. Datering altså [1219—1231]. — 2) jf. nr. 8, kong Valdemar II.s diplom, der har dannet forlæg for sønnens. Se også nr. 7, note 1.

[1220. Marts—august]. 165

Biskop Albertus af Riga svarer ærkebiskop Anders Sunesen på dennes erklæring om, at hele Estland tilhørte Danmarks konge, at præster fra Rigakirken havde missioneret dær, længe før Danskerne kom dertil, og ikke blot i Estlands udkanter, men også i Gervien og Virland, ja endog havde drevet missionsarbejde lige for ærkebiskoppens øjne.

Referat i Henrik af Letlands krønike.

Men samme ærkebiskop[1]) sagde, at hele Estland, hvad enten det var erobret af indbyggerne i Riga eller endnu ikke undertvunget, tilhørte Danmarks konge og var overdraget ham af Rigas biskopper, og gennem sendemænd til Riga påbød han dem ikke at indsamle de druer, der hang ned, og heller ikke sende deres præster til udkanterne af Estland for at prædike.

Den ærværdige biskop Albertus af Riga skrev[2]) tilbage til ham, at den estiske kirkes vingård forlængst flere år før Danskernes tid var beplantet af hans folk, opdyrket ved manges blod og ved mange vanskelige krige, og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at hans præster havde vist sig ikke i Estlands udkanter, men midt i Gervien, ja endog i Virland og for selvsamme ærkebiskops åsyn.

1) Anders Sunesen. — 2) brevet refereres af Henrik Letlænder under biskop Albertus' 22. embedsår. Omkring 1. marts 1199 tiltrådte han som biskop. Hans 22. år omspænder følgelig perioden fra omved 1. marts 1220 til samme tidspunkt i 1221. Tidsrummet kan snævres yderligere ind. Under samme embedsår fortæller Henrik lidt senere om Svenskernes nederlag i Estland, en begivenhed, der fandt sted 1220 8. august. Skrivelsen må have denne dato som terminus ante quem og hidrører altså fra [1220 marts—august].

166 1220. 19. marts. Viterbo.

Pave Honorius III tillader den tidligere kapellan hos kong Valdemar II Sejr, biskop Vesselin af Reval, at måtte anvende cisterciensere og andre klosterfolk til sin mission i Estland.

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskop Vesselin[1]) af Reval.

Da du, opflammet af nidkærhed og kærlighed, fører Kristi budskab frem for hedningene i Estland, for at de gennem dit arbejde som prædikant kan nå til erkendelse af sandheden[2]), takket være Ham, som ikke vil, at nogen skal gå til grunde[3]), ønsker vi at vise dit fromme værk vor apostoliske gunst og bevilger dig ved dette brevs myndighed, at du med tilladelse fra de pågældende abbeder og provster kan tage klostergivne mænd med dig, så vel fra cistercienserordenen som fra andre ordener, når du ser, at de egner sig hertil, samt frit sende dem ud for at forkynde Kristus for de førnævnte hedninge.

Givet i Viterbo den 19. marts i vort fjerde år.

1) navnet kendes fra Henrik Letlænders krønike kap. XXIII, der også meddeler, at Vesselin var kong Valdemar Sejrs kapellan. — 2) 1. Tim. 2,4. — 3) jf. 2. Sam. 14,14.

167 1220. 19. marts. Viterbo.

Pave Honorius III pålægger abbeder og provster i cistercienserordenen og andre ordener at medgive den tidligere kapellan hos kong Valdemar II Sejr, biskop Vesselin af Reval, nogle af deres munke til hjælp for hans mission i Estland.

Afskrift i de pavelige registre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Til de abbeder og provster af cistercienserordenen så vel som af andre ordener, der får dette brev at se.

Da vor ærværdige broder biskop Vesselin[1]) af Reval, opflammet af nidkærhed og kærlighed, fører Kristi budskab frem for hedningene i Estland, for at de gennem hans arbejde som prædikant kan nå til erkendelse af sandheden[2]), takket være Ham, som ikke vil, at nogen skal gå til grunde[3]), har vi ønsket at vise hans fromme værk vor apostoliske gunst og ment at måtte bede og opfordre jer, fromme mænd, og pålægge jer ved denne vor apostoliske skrivelse, at I til dette værk frit afgiver nogle af jeres brødre, der egner sig for dette arbejde til denne samme, når han anmoder derom.

Givet i Viterbo den 19. marts i vort fjerde år.

1) se nr. 166, note 1. — 2) se sammesteds note 2. — 3) se smstds. note 3.

1220. 8. april. Viterbo. 168

Pave Honorius III giver kong Valdemar II Sejrs kapellan, magister I., dispensation for hans uægte fødsel.

Afskrift i de pavelige registre.

Til magister I.[1]), kapellan hos Valdemar, Danmarks berømmelige konge.

Når den apostoliske nåde og gunst vises dem, der har fortjent den, kaldes andre frem til at gøre sig fortjent til den. Da vi altså har modtaget rosende vidnesbyrd om din viden og agtværdighed, giver vi dig i barmhjertighed dispensation, tilskyndet af din fortjenstfulde retskaffenhed og nævnte konges bønner, for den mangel ved fødslen, som du lider under, da du er bragt til verden af en ugift mand og en ugift kvinde. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort dispensationsbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Viterbo den 8. april i vort pavedømmes fjerde år.

1) det fulde navn kendes ikke, og en identifikation med provst Ivar i nr. 175, således som det foreslås i Bull. Danicum, må anses for meget tvivlsom. Forældrenes stand og ægteskabelige stilling er ikke den samme i de to dispensationer, ligesom det ikke ses, hvorfor samme person to gange skulde have dispensation for samme forhold.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

169 1220. 19. april. Viterbo.

Pave Honorius III opfordrer kong Valdemar II Sejr til at afstå fra at lægge de nyomvendte i Livland under sit herredømme og maner ham for anden gang til at åbne (Lybæks) havn for pilgrimmene til Livland og lade skibene få fri passage.

Original i Schwerin.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin meget kære søn i Kristus Valdemar, Danmarks berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Idet vi elsker dig personligt med en inderlig kærlighed i Herren, står til tjeneste for dig, høje konge, såvidt vi kan for Gud, og ikke, sålænge vi vil kunne undgå det, ønsker at vredes på dig, retter vi med nådigt og villigt sind[1]) vore bønner, opfordringer og påmindelser til dig om at undgå at krænke Gud og undvige vanære blandt menneskene, ivrigt at søge din sjæls frelse og gøre dig fortjent til hæder og pris. Da nu Herren, der har magt over alt og al kødets ånd i sin hånd[2]), som en af sine nådegaver har ophøjet dig til et jordisk riges tronstol, og du ikke kan yde ham gengæld for alt, hvad han har tildelt og gengældt dig med, eftersom skabningen ikke på sin side kan gøre Skaberen fyldest, må du på enhver måde agte dig for, at han ikke anklager dig for utaknemmelighed, da den utaknemmeliges håb i henhold til den vises udsagn smelter bort som vinterens is[3]), men, for at du kan befordres fra nåde til nåde, bør du føje dig efter Guds vilje på en sådan måde, at du kan ombytte det jordiske riges forgængelige herlighed med den evige lyksaligheds. Men da der altså netop nu er håb om, at mangfoldige folkeslag vil træde ind ad den store, åbne dør til tro på Kristus i Herren, da Saracenere og hedninge i overensstemmelse med det evangeliske ord kaldes hid som fra vantroens indhegninger og tvinges til at træde indenfor[4]), og andre får, som endnu ikke hører Kristi fold til, ledes hid, for at der kan blive een fold og een hyrde[5]), bør du fryde dig over, at Kristi menighed tager til i tal og fortjenester, og du er forpligtet til selv at yde virksom hjælp og bistand hertil. Det er derfor ikke uden grund, at vi forundrer os over, at du, da Herren har omvendt talrige hedninge i Livland til den sande, katolske tro, og endnu flere forhåbentlig vil blive omvendt i den nærmeste tid, i denne sag søger at skaffe dig timelige fordele og for at lægge de omvendte og dem, der skal omvendes, under dit herredømme ved at spærre havnen[6]) for skibe modsætter dig, at de, som ved Herrens indgivelse ønsker at drage de nyomvendte til undsætning, kan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sejle over havet derhen. Og skønt vi af faderlig kærlighed omhyggeligt har påmindet dig ved et brev[7]) om ikke at gøre dette, har vore påmindelser lydt forgæves, og du synes herved uden årsag at udfordre Herren imod dig, når du lægger alvorlige hindringer i vejen ikke blot for omvendelsen af dem, der skal omvendes, men også for de omvendte, så de tvinges til at vende sig bort. For at du altså ved gentagne påmindelser til fulde kan erkende sindelaget hos den, der påminder, og virkningsfuldt udføre, hvad du påmindes om, retter vi i Herren vor bøn, påmindelse og opfordring til dig, høje konge, om i klogskab at betænke, at det intet gavner et menneske, om han vinder den hele verden, men tager skade på sin sjæl[8]), og på ingen måde modsætter dig, at der med alle midler bringes undsætning til de førnævnte omvendte, men åbner havnen for dem, der bringer den, for at Herren skal åbne himmelens port for dig, og lader de skibe, som du siges hidindtil at have spærret for, få adgang, og ikke bliver behersket af herskelyst i en sådan grad, at du ønsker at underkaste dem trældom, som Kristus har kaldt eller vil kalde hid til frihed, for at du ikke som kongen, der ikke kendte den sande Josef[9]), skal synes at ville hjemsøge Herrens folk, han som har magt til at udfri det af dine hænder, således som han ønsker det. Derimod bør du for at sone den tidligere brøde og gøre dig fortjent til nåde i fuldere mål på betimelig vis ved råd og dåd støtte vore ærværdige brødre, biskopperne Albertus af Livland, Bernhardus af Selburg og Hermannus af Leal og de andre, som med omhu og iver søger at vinde folket i nævnte egne for Herren, og du skal fra ham, som ikke lader noget godt uigengældt, men ej heller lader noget slet slippe ustraffet, modtage en kærkommen løn til gengæld. Men sørg for denne gang at efterkomme vore bønner og påmindelser på en sådan måde, at du glæder os ved din tro og hengivenhed i Kristus og med rette gør os til skyldnere over for dig, høje konge. Men i modsat fald vil vi, for at vi ikke skal fortjene at blive svigtet af Kristus, på ingen måde svigte hans sag, men gå videre, hvor meget vi end ønsker at stå til tjeneste for dig i din ophøjethed, eftersom man jo dog ikke bør stå til tjeneste for et menneske imod Gud, hvem man bør tjene imod alle mennesker.

Givet i Viterbo den 19. april i vort pavedømmes fjerde år.

1) Galat. 6,1. — 2) jf. Ordspr. 21,1. — 3) den latinske bibels 'Liber Sapientiae' 16,29. — 4) Luk. 14,23. — 5) Johs. 10,16. — 6) Lybæks havn ifølge Henrik Letlænders krønike, kap. 24. — 7) tabt. Jf. dog nr. 159 af 1219 29. oktober. — 8) Matt. 16,26. — 9) 2. Mos. 1,8.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

170 1220. 21. maj. Westminster.

Kong Henrik III af England befaler sine opsynsmænd på et marked i Lincolnshire at lægge beslag på danske købmandsvarer som pant for beslaglagte londonske købmandsvarer i Danmark.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Kong Henrik sender hilsen til sine opsynsmænd på markedet i Holland.

Vi påbyder jer på markedet i Holland at sørge for, at der beslaglægges ejendom og købmandsvarer tilhørende købmænd fra Danmark, som kommer til førnævnte markedsplads, til en værdi af 200 mark til erstatning for det gods tilhørende William Fitzalice, og Steven af Bodmin, Bartholemy fra Portugal og John Ruffus, borgere i London, der, efter hvad de siger, er taget og tilbageholdt i Danmark, indtil deres gods frigives for dem, således som det er ret og rigtigt.

Med vor retter Hubert af Burgh som vidne i Westminster den 21. maj i vort kongedømmes fjerde år.

171 1220. 12. juni. *Iumshosz.

Kong Valdemar II Sejr bevilger Lybæks borgere ret til, hvorsomhelst de lider skibbrud i kongens land, frit at beholde de ejendele, som de kan bjærge ved eget arbejde og på egen bekostning.

Afskrift i Lybæk.

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen i Herren.

Det skal være vitterligt for nulevende så vel som tilkommende, at vi har tilstået Lybæks borgere denne frihed, at de, hvis de muligvis ved en eller anden ulykkelig hændelse skulde lide skibbrud i nogen del af vort rige, skal have det gods, som de ved egen møje og bekostning kan redde fra skibbrudet, frelst og uanfægtet og frit for hver mands krav. Vi befaler altså under vor nådes fortabelse og påbyder alle strengt ikke at fordriste sig til at antaste denne frihed, der er tilstået nævnte borgere, med mindre de ønsker at pådrage sig vor vrede. For at der altså ikke fremtidigt skal rejse sig nogen trætte for dem angående dette, har vi bestemt til yderligere bekræftelse at stadfæste denne handling med vort segl.

Givet i *Iumshosz[1]) år 1220 for Herrens menneskevorden den 12. juni.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1) snarest Jungshoved, omend identifikationen ikke er sikker. Det kan muligvis også have forbindelse med Adam af Bremens *Iumne* eller *Iumme* (jf. Schmeidlers udg. af Adam, 306), beliggende på den vendiske Østersøkyst.

1220. Juli. S.-Germain-en-Laie. 172

Dronning Ingeborg af Frankrig oversender kapitlet af St.Maclou i Bar-sur-Aube en tand af St.Maclou, som sammen med to andre blev fundet i kongens kapel i Pontoise i et gammelt relikviegemme, som dronningen lod åbne.

Original i Aube.

1220. 24. september. Orvieto. 173

Pave Honorius III meddeler abbederne af Citeaux og Morimond, at han godkender den afløsning af det pavelige band, som den tidligere biskop Valdemar af Slesvig har modtaget af abbeden i Loccum, da denne troede, at Valdemar lå på sit dødsleje, samt hans optagelse i cistercienserordenen, hvor han dog ikke må udøve præstelige funktioner.

Afskrift i de pavelige registre.

Til abbed Walterus af Citeaux og abbed Guido af Morimond.

Nærværende brevfører, Valdemar, veg ikke tilbage for, grebet af oprørsånd, at rejse sig mod det apostoliske sæde uden at huske og uden at være taknemmelig for den store venlighed og nåde, det tidligere havde vist ham, af hvilken grund han blev berøvet sin biskoppelige værdighed, og i lang tid fastholdt han sin oprørskhed. Men endelig rørte Han, som rører ved bjerge, så de ryger[1]), det hårde hjerte i ham, og ved en nødtvungen sygdoms trængsel kaldtes hans ånd tilbage fra sin lange landflygtighed, og han fik af abbed Ratmarus[2]) af Loccum af jeres orden afløsning for den bandlysning, han var bundet af ved apostolisk myndighed, da denne troede, at hans sidste timer nærmede sig, således som det er meddelt jer ved brev fra vor ærværdige broder biskop Conradus af Minden og nævnte abbed, og han antog cistercienserordenens dragt. Idet vi da forbarmer os over hans indtrængende bønner og samtidig tager hensyn til jeres orden, erklærer vi førnævnte afløsning for gyldig, og vi befaler jer derfor, elskede sønner, ved denne vor apostoliske skrivelse at sørge for, at samme Valdemar, der i ydmyghed overholder jeres ordens regel, bliver behandlet med oprigtig kærlighed i Herren i et eller andet kloster af samme orden, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han selv må vælge, dog således at han afholder sig fra at udøve præstegerning, med mindre han måske i tidens løb kan fortjene at få det apostoliske sædes nåde i så henseende.

Givet i Orvieto den 23. september i vort pavedømmes femte år.

1) Psal. 144,5. — 2) således hed en abbed fra tiden forud for 1221 28. januar, men identifikationen med den her nævnte abbed er ikke sikker.

174 1220. 25. september. Orvieto.

Pave Honorius III pålægger biskop Tue af Ribe at lade en akolyt gøre tjeneste som sådan og erhverve et kirkeligt beneficium, selv om han dræbte fem Saracenere under disses angreb på en kristen hær og derpå iførte sig verdslig dragt og sårede flere andre ved pileskud.

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskop Tue af Ribe.

Vi har ment at burde sende vor elskede søn akolyten Kristian — der har fremstillet sig for os med dit brev, og som, efter hvad vi har erfaret af samme brevs ordlyd, af egen drift har bekendt for dig, at han, da Saracenerne havde angrebet den kristne hær, med egen hånd har dræbt fem Saracenere, fordi han foretrak at dræbe fremfor at blive dræbt, og dernæst trak i verdslig klædedragt og sårede mange med pile — tilbage til dig, og vi befaler dig, broder, ved denne vor apostoliske skrivelse, at du tillader ham at tjene Herren med grad som akolyt og frit at erhverve et kirkeligt beneficium, der kan give ham et anstændigt underhold.

Givet i Orvieto den 25. september i vort pavedømmes femte år.

175 1220. 11. november. Lateranet.

Pave Honorius III giver på forbøn af kong Valdemar II Sejr provst Ivar på Falster dispensation for hans uægte fødsel.

Afskrift i de pavelige registre.

Til magister Ivar[1]), provst på Falster.

Skønt legemlig omgang, som ikke berettiges af ægteskabeligt bånd, med rette anses for forbryderisk, fordi avler og avlet i følge naturens gang plejer at ligne hinanden, og alt, hvad et menneske i henhold til apostlen sår, dette skal han også høste[2]), og børnene, der er kommet til verden ved en sådan legemlig omgang, til straf for forældrene, hvis ukyskhed de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vidner om, regnes for uægte, således som man læser, at Kanaan var forbandet for Kam[3]), er vi — da Han dog, som i sin overvættes godhed af samme masse skaber eet kar til ære, et andet til vanære[4]) og imod naturen indpoder en vild olivengren på den gode oliven[5]) og ikke alene bevilger sådanne børn ophævelse af denne deres fødsel, men også, ved rundhåndet at skænke dem dyder og belønninger, sørger for, at nåden strømmer over dær, hvor forseelsen gjorde det — fremsynet betænkt på, at de, som i ethvert folkeslag øver Guds retfærdighed, er velbehagelige for ham, og sådanne, der så at sige har opnået barmhjertighed fra Herren, giver vi gerne del i vor barmhjertighed, da forvalteren ikke bør være påholdende, hvor Herren er gavmild. Men da du, således som vi har bragt i erfaring, skønt du lider under en mangel ved din fødsel, såsom avlet af en præst og en jomfru, som han havde hjemført og i overensstemmelse med egnens skik beholdt som sin brud, dog genindløser denne mangel ved din viden og ved din belæstheds pund og et agtværdigt liv, giver vi, for din skyld anråbt herom i ydmyghed af vor meget kære søn i Kristus Valdemar, de Danskes konge, dig i barmhjertighed dispensation for dette, idet vi ønsker at gøre godt mod de gode og er betænkt på, at jo færre de kyndige, som vi ved, er i hine egne, des mere kærkommen bør din kyndighed være dersteds.

Givet i Lateranet den 11. november i vort femte år.

1) jf. nr. 168, note 1. — 2) Galat. 6,8. — 3) 1. Mos. 9,25. — 4) Rom. 9,21. — 5) jf. Rom. 11,17.

1220. 16. november. Lateranet. 176

Pave Honorius III forbyder ligesom sine forgængere paverne Alexander og Innocens III, at Danmarks naboer retter angreb mod riget, da Danmark hører under Romerkirkens særlige jurisdiktion.

Afskrift i de pavelige registre.

Til vore meget kære sønner i Kristus, de berømmelige konger, og vore elskede sønner, fyrsterne og alle Guds troende, der bor rundt om Danmarks rige og bevarer enhed i troen.

Eftersom Danmarks rige, som det er bekendt, i særlig grad hører under den romerske kirkes jurisdiktion, bør vi så meget mere indtrængende og ivrigt arbejde på at betrygge det, fordi vi ellers med rette skulde synes at fortjene mange bebrejdelser, såfremt vi tillod, at det, som hører under den romer-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ske kirkes ret, blev mindsket eller hjemsøgt. Vi forbyder derfor jer alle strengt under trusel om anathema[1]) efter, saligt ihukommet, vore forgængere, de romerske paver Alexanders[2]) og Innocens'[3]) exempel, at nogen fordrister sig til at trænge ind i eller hjemsøge førnævnte rige eller vover at mindske vor meget kære søn i Kristus Valdemar, de Danskes berømmelige konges eller hans arvingers rettigheder eller på nogen som helst måde tiltage sig disse. Men de, der overtræder dette vort forbud, skal vide, at de pådrager sig vor og den romerske kirkes vrede og rammes og bindes af anathema[1]).

Givet i Lateranet den 16. november i vort pavedømmes femte år.

1) se DRB. I:4 nr. 41, note 4. — 2) se DRB. I:4 nr. 172, note 2. — 3) DRB. I:4 nr. 172.

177 1220. 4. december. Lateranet.

Pave Honorius III meddeler kong Valdemar II Sejr, at han efter hans anmodning sender kardinaldiakonen Gregorius de Crescentio til Danmark, udstyret med fuld legatmyndighed.

Original i Schwerin.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin meget kære søn i Kristus Valdemar, Danmarks berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Da vi elsker dig af oprigtig kærlighed i Herren som en troende og mod den romerske kirke hengiven fyrste, opfylder vi gerne din vilje med hensyn til de ting, som du fremsætter ønske om i overensstemmelse med Gud. Da du altså så vel ved dit brev[1]) som ved en sendemand har anmodet om, at vi vilde sende en kardinallegat[2]) til dit land, bøjer vi os da for dine bønner og sender vor elskede søn Gregorius, kardinaldiakon af S. Theodoro, derhen, en mand af fremragende klogskab og agtværdighed og blandt vore øvrige brødre særlig kær for os på grund af sine fortjenester, idet vi har bevilget ham fuld legatmyndighed i hele dit rige i almindelighed. Du skal derfor, som var det os personlig, sørge for at modtage denne, der vil tiltræde rejsen med det første og, ledsaget af Guds nåde, hurtigt nå frem til dig, med hædersbevisninger, der er dig og ham værdige, og heri lægge den hengivenhed for dagen, som du nærer over for den romerske kirke.

Givet i Lateranet den 4. december i vort pavedømmes femte år.

1) tabt. — 2) se DRB. II:1 nr. 465, note 8.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1220. 23. december. Lateranet. 178

Pave Honorius III befaler efter anmodning fra Hamborg kapitel tre prælater i Hildesheim at skride ind mod de kanniker i Bremen, der er bandlyst som tilhængere af den tidligere biskop Valdemar af Slesvig, og fratage dem deres beneficier.

Efter nu tabt afskrift i Hannover.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, sender sine elskede sønner dekanen Conradus, skolemesteren Conradus og kantoren Conradus i Hildesheim hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er på Hamborg kapitels vegne blevet fremstillet for os, at, omendskønt vor forgænger pave Innocens, saligt ihukommet, havde forkyndt bandlysningsdom mod Valdemar, der havde trængt sig ind i kirken i Bremen, og mod hans tilhængere og dem, der havde omgang med ham, og skønt D.[1]) og I.[1]) og nogle andre kanniker fra kirken i Bremen, som Hamborgernes kirke er forenet med, havde pådraget sig samme dom ved at omgås ham, har de, som ved at begunstige førnævnte Valdemar pådrog sig førnævnte dom, endnu ikke, skønt lang tid er forløbet, anmodet om befordrende afløsning og er ikke til fare for deres sjæle og til skade og tynge for Hamborgerne ophørt med at celebrere gudstjeneste og tage del heri, hvorfor disse har anmodet om, at der ved det apostoliske sædes råd træffes foranstaltninger desangående. Da nu kirkelige indtægter med rette unddrages den, hvem man nægter kirkens fællesskab, befaler vi ved denne vor apostoliske skrivelse jer, vore kloge sønner, at I undgår[2]) samme og på vor myndighed unddrager dem deres beneficier, indtil de kommer til besindelse og i ydmyghed bønfalder om og forskaffer sig en befordrende afløsning. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald to af jer udføre det.

Givet i Lateranet den 23. december i vort pavedømmes femte år.

1) kan ikke identificeres. — 2) texten er ikke helt sikker her.

1220. 29. december. Lateranet. 179

Pave Honorius III meddeler kong Valdemar II Sejr, at han efter hans anmodning og i henhold til sit eget løfte sender kardinallegaten Gregorius de Crescentio til alle lande under kongens jurisdiktion og påpeger over for ham, at Gregorius og hans ledsagere har betydelig indflydelse i Rom.

Original i Schwerin.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin meget kære søn i Kristus Valdemar, Danmarks berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vi har nu i henhold til dine indtrængende bønner og vort løfte sendt til dig vor elskede søn Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat, en mand, der er overordentlig fremragende ved klogskab og agtværdighed og blandt vore andre brødre særlig kær for os på grund af sine fortjenester, idet vi har bevilget ham fuld legatmyndighed i alle lande, som ligger under din jurisdiktion, til at udrydde, hvad der er skadeligt, og udplante det, som er frelsebringende, alt således som han i overensstemmelse med den ham af Gud givne klogskab finder, at det bør gøres. Vi beder dig altså om, høje konge, at du modtager ham eller rettere os i ham, med glæde og behandler ham med hæder og sørger for, at der vises ham passende hædersbevisninger af dine undersåtter, for at den hengivenhed, som vi har tillid til, at du nærer for det apostoliske sæde, kan lægge sig klart for dagen, og vi og vore brødre med rette derved kan fatte stadig større kærlighed til dig, og for at samme legat, som selv og ved sine folk, der vides at have en fremtrædende plads i byen[1]), kan gengælde dig ved en kærkommen gensidighed og til evige tider være forpligtet til at elske dig.

Givet i Lateranet den 29. december i vort pavedømmes femte år.

1) Rom.

180 1220. 31. december. Lateranet.

Pave Honorius III meddeler fire nordtyske biskopper under dansk herredømme samt ærkebiskop Anders Sunesen af Lund, at han sender kardinaldiakonen Gregorius de Crescentio, udstyret med fuld legatmyndighed.

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskopperne Bertoldus af Lybæk, Heinricus af Ratzeburg, Brunwardus af Schwerin og Conradus af Kammin og abbederne, priorerne og andre prælater ved kirkerne i deres stifter.

Omsorgen for det embede, som vi har påtaget os, og som har gjort os til skyldnere over for alle, fordrer, at vi, der har taget os en spejders pligt på, ikke alene vender vort omsorgsfulde blik mod dem, der er nær ved os, men også mod dem, der er langt væk, og ivrigt stræber efter at rense ud i lasternes grosteder i Herrens ager, for at det, som læses: Jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vandrede igennem en lad mands mark og se, nælder havde opfyldt den, og tjørne var groet op over den[1]), ikke — om lasterne vokser til ved vor ligegyldighed — måske skal kunne finde anvendelse på os. Men eftersom menneskets lod og natur ikke tillader, at vi selv udfører alt, der trænger sig på, overlader vi efter Hans exempel, som gør vindene til sine sendebud[2]), da han er nærværende overalt og sender dem hver til sit hverv, til andre at udføre de ting, som vi ikke selv formår at udføre, og overlader store opgaver til store personer i overensstemmelse med de enkeltes evner. For at I altså i hans person, som vi har sørget for at sende til jer, til fulde kan erkende, hvilken omsorg og hvor stor en omsorg vi nærer for jer, se da sender vi til jer vor elskede søn Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat, en mand, der er overordentlig fremragende ved klogskab og agtværdighed og blandt vore øvrige brødre særlig kær for os på grund af sine fortjenester, idet vi har betroet ham fuld legatmyndighed og bevilget ham fuldmagt til at kuldkaste og nedbryde, bygge op og plante ud[2]), alt således som han i henhold til den ham af Gud givne klogskab finder, at det bør gøres. Og derfor befaler og påbyder vi jer alle urokkeligt ved denne vor apostoliske skrivelse, at I modtager ham eller rettere os i ham, med glæde og behandler ham hæderfuldt, ser hen til ham som til os personlig og adlyder ham i ydmyghed og hengivenhed og ubrødeligt overholder hans frelsebringende påmindelser og bestemmelser. I modsat fald påbyder vi, at den dom, som han på gyldig vis måtte fælde mod genstridige, ubrødeligt skal overholdes, indtil der er ydet passende bod.

Givet i Lateranet den 31. december i vort femte år.

. . . . .

Et ligelydende brev er skrevet til ærkebiskop Anders af Lund *og andre.*

1) Ordspr. 24,30-31. — 2) Hebr. 1,7. — 3) Jerem. 1,10.

1220. 181

Biskop Bernhardus III af Paderborn udsteder et diplom for klostret i Hardehausen. Blandt vidnerne: Hermann Dene, *opført som* borger i Paderborn.

Afskrift i Münster.

1221. 4. januar. Lateranet. 182

Pave Honorius III befaler cistercienserordenen beredvilligt at yde kardinallegaten

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gregorius de Crescentio gæsteri og andre tjenester for at undgå legaternes sædvanlige klage over ordenen.

Afskrift i de pavelige registre.

Til alle abbeder og menige konventer af cistercienserordenen, der får dette brev at se.

Jo større beviser det apostoliske sæde giver jer på sin kærlighed, des mere hengivne bør I vise jer over for det. Men den romerske kirkes legater har hyppigt klaget over, at de i sammenligning med andre finder jer uden hengivenhed, da de privilegier, der er bevilget jer af den, og som skulde gøre jer tjenstvillige, tværtimod gør jer overmodige. For at altså taknemmeligheden kan holde den nåde i hævd, der er blevet jer til del, har vi ment ved denne vor apostoliske skrivelse at burde tilskynde og opfordre jer alle og urokkeligt påbyde jer som vor befaling, at I over for vor elskede søn Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat, hvem vi blandt vore andre brødre elsker med en særlig hengiven forkærlighed, sørger for at vise jer så hengivne og redebonne så vel med at yde gæsteri som med at gøre andre belejlige tjenester, at de sædvanlige klager over jer ikke denne gang når frem til vore og vore brødres øren, fordi vi for eftertiden ikke vil kunne sidde dem overhørig.

Givet i Lateranet den 4. januar i vort pavedømmes femte år.

183 1221. 4. januar. Lateranet.

Pave Honorius III bemyndiger kardinallegaten Gregorius de Crescentio til at afløse band for voldelig håndspålæggelse på gejstlige.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat.

Eftersom det engang er blevet draget i tvivl, om det er tilladt kardinaler, som får overdraget legatmyndighed, blot i kraft heraf at give afløsning til dem, som på grund af voldelig håndspålæggelse er ifaldet den kanoniske bestemmelse[1]), er det vor vilje, at du kan gøre dette uden nogen som helst skrupel og tvivl, og vi bevilger dig ved dette brevs myndighed, at du i følge kirkens sædvanlige regler frit kan give befordrende afløsning til sådanne, som, efter at du har tiltrådt din rejse som legat, kommer til dig personlig ligegyldigt hvorfra, idet du pålægger dem, hvad der sæd-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vanligvis pålægges disse formastelige. Hvis da nogens forseelse skulde være alt for alvorlig og grov, skal du for at undgå anstød sende dem til det apostoliske sæde for at modtage befordrende afløsning.

Givet i Lateranet den 4. januar i vort pavedømmes femte år.

1) se c. 29 C XVII qu 4, der erklærer anathema over alle, som voldeligt lægger hånd på gejstlige personer, og forbeholder pavestolen at give afløsning i sådanne tilfælde.

1221. 4. januar. Lateranet. 184

Pave Honorius III bemyndiger kardinallegaten Gregorius de Crescentio til at give sønner af gejstlige og præster dispensation til at opnå kirkelige embeder, hvis de ellers er egnede herfor.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat.

Det er ikke påfaldende eller urigtigt at bøje af fra strengheden, når en gyldig grund synes at forlange det. Da der altså i nogle af landene inden for dit legationsområde er sat mange børn i verden af gejstlige — også af præster — med kvinder, de i overensstemmelse med en gammel sædvane hos dem er ægteskabeligt knyttet til, eller endog med ugifte kvinder, og der ikke dersteds findes så mange andre skikkede til at bestyre kirkerne, som der er brug for til disses bestyrelse, bevilger vi dig ved dette brevs myndighed fuldmagt til at give dem af dem dispensation, som du erfarer anbefales af deres livsførelse og viden til at opnå denne nåde.

Givet i Lateranet den 4. januar i vort pavedømmes femte år.

1221. 4. januar. Lateranet. 185

Pave Honorius III bemyndiger kardinallegaten Gregorius de Crescentio til at give afløsning til sådanne, som er lyst i band for at have begået svig med hensyn til tyvendedelen til Det hellige Land.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat.

Da mange i landene inden for dit legationsområde siges at være ifaldet og bundet af bandlysning på grund af, at de har begået svig med hensyn til tyvendedelen[1]), ønsker vi af faderlig omsorg at sørge for deres frelse og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bevilger dig ved dette brevs myndighed, at du i overensstemmelse med kirkens sædvanlige regler kan give disse samme befordrende afløsning, når de gør bod for denne svig, og at du forvarer det, de som nævnt yder i bod, til hjælp for Det hellige Land.

Givet i Lateranet den 4. januar i vort pavedømmes femte år.

1) se nr. 94.

186 1221. 4. januar. Lateranet.

Pave Honorius III bemyndiger kardinallegaten Gregorius de Crescentio til at ændre korstogsløfter om personlig deltagelse til bidrag til, at andre drager af sted.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat.

Da der blandt dem, der har taget korsets tegn inden for dit legationsområde, siges at være adskillige fattige, gamle, unge, svage og syge af begge køn, som er rede til at genløse deres løfter, da de ikke selv har tilstrækkelige midler eller kræfter til at bringe dem til udførelse, bevilger vi dig ved dette brevs myndighed, at du — når hver enkelt af dem, hvem det skorter på kræfter, og ikke på besiddelse, til hjælp for Det hellige Land, afpasset efter deres midler, sender en eller flere krigere i deres sted, men to eller tre eller endog flere af dem, som ikke kan udføre deres løfter på grund af fattigdom, afsender en i deres sted — kan meddele dem afløsning fra selv at udføre deres løfter og bevilge disse samme syndsforladelse i overensstemmelse med ordlyden fra det almindelige koncilium, idet du klogt sørger for, at der ikke forsøges svig med hensyn til løftet.

Givet i Lateranet den 4. januar i vort pavedømmes femte år.

187 1221. 4. januar. Lateranet.

Pave Honorius III bemyndiger sin kardinallegat Gregorius de Crescentio til at give afløsning for grove tilfælde af voldelig håndspålæggelse på gejstlige og dispensere dem, der har modtaget de hellige grader eller celebreret, skønt de var lyst i band.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat.

Vort apostolat er blevet bønfaldet om, at vi vilde værdiges at bevilge

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dig tilladelse til at give afløsning til dem, som har lagt hånd på gejstlige selv med blodsudgydelse eller grov legemsbeskadigelse til følge, og give dem dispensation, som skønt bandlyste — hvad enten de har været uvidende, i tvivl eller vidende herom — har modtaget de hellige grader og endog celebreret eller har modtaget dem på dage, der ikke er fastsat dertil af kirkeretten[1]). Da vi altså nærer fuld tillid til dig, kyndige søn, og ønsker at stå til tjeneste for dig, så vidt vi kan for Gud, bevilger vi dig adgang til frit at handle i ovennævnte ting, således som det bliver dig indgivet fra oven.

Givet i Lateranet den 4. januar i vort pavedømmes femte år.

1) se c. 3 X De temporibus ordinationum et qualitate ordinandorum I 11, der påbød, at indvielserne til de forskellige grader kun måtte finde sted på bestemte tider af året. En subdiakon måtte således kun indvies på tamperdagene samt enkelte andre dage, mens de lavere grader kunde overdrages på søn- og festdage.

1221. 4. januar. Lateranet. 188

Pave Honorius III tillader sin kardinallegat Gregorius de Crescentio at gøre testamente, førend han vender tilbage.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat.

Da menneskets liv og død er i Guds hånd, bevilger vi dig ved dette brevs myndighed, at du, hvis du finder, det er til gavn for dig, frit kan gøre testamente, førend du vender tilbage til os.

Givet i Lateranet den 4. januar i vort pavedømmes femte år.

1221. 4. januar. Lateranet. 189

Pave Honorius III bemyndiger sin kardinallegat Gregorius de Crescentio til på sine vegne at afløse bandet for dem, der har dræbt gejstlige eller hjulpet drabsmændene, skønt de nægter at drage til Rom, men ønsker at gøre bod i deres land eller drage på korstog.

Afskrift i de pavelige registre.

Til Gregorius de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, det apostoliske sædes legat.

Vort apostolat er blevet bønfaldet om, at vi, da mange inden for græn-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

serne for dit legationsområde, som har dræbt gejstlige eller har hjulpet drabsmændene, i den grad er forhærdede, at de ikke kan bevæges til at drage til det apostoliske sæde for at anmode om befordrende afløsning — for at de ikke skal gå til grunde i deres trods — vilde afløse dem, da de ønsker at tage korsets tegn mod hedningene og i øvrigt i hine egne gøre bod for deres krænkelse. Vi giver dig altså ved dette brev myndighed til at handle på vore vegne i dette.

Givet i Lateranet den 4. januar i vort pavedømmes femte år.

190 1221. 30. januar. Lateranet.

Pave Honorius III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund på hans vegne at modtage penge fra ærkebiskoppen af Uppsala.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Anders af Lund.

Vi befaler dig, broder, ved dette brevs myndighed, at du, hvis vor ærværdige broder ærkebiskoppen[1]) af Uppsala i vort navn overgiver dig nogle penge, modtager og opbevarer dem omhyggeligt, indtil du atter modtager en befaling fra os desangående.

Givet i Lateranet den 30. januar i vort pavedømmes femte år.

1) der var i disse år ingen officielt anerkendt ærkebiskop i Sverrig, og pavens mandat er kun rutinemæssigt stilet til landets højeste gejstlige embede.

191 1221. 31. januar. Lateranet.

Pave Honorius III befaler ærkebiskoppen af Uppsala at overgive tyvendedelen af de kirkelige indtægter samt den Romerkirken skyldige skat af Sverrig til ærkebiskop Anders Sunesen af Lund, hvis han ikke kan sende dem direkte til Rom.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskoppen[1]) af Uppsala.

Vi befaler og påbyder dig, broder, ved dette brevs myndighed, at du omhyggeligt indsamler tyvendedelen af de kirkelige indkomster og desuden den til den romerske kirke skyldige skat af Sverrig og ivrigt søger at sende så vel disse som andre ting til os, hvis du kan gøre det på en belejlig måde. I modsat fald skal du i troskab besørge dem overgivet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til vor ærværdige broder ærkebiskop Anders af Lund og i troskab give os skriftlig meddelelse om deres størrelse.

Givet i Lateranet den 31. januar i vort femte år.

1) se nr. 190, note 1.

[1221. Februar—marts]. Lateranet. 192

Pave Honorius III befaler ærkebiskop Anders Sunesen af Lund at udvælge nogle klostergivne, helst af cistercienserordenen, og lade dem drage til paven endnu samme år for af ham at blive udsendt til hedningenes lande.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Guillelmus af Reims.

Ved siden af Herrens vingård, der er betroet til vor omsorg, findes der overalt øde steder, og for at vi ikke, hvis vi forsømmer at bringe dem under kultur og fremelske de skud i dem, som bærer vellugtende blomster og gode frugter, med rette skal kunne dadles for ligegyldighed og lediggang, er det dog, omendskønt det er den elvte time[1]), vort forsæt at sende arbejdere dertil, for at de med prædikenens hakke kan udrydde lasternes tidsler og tjørne fra de tilgrænsende folkeslag og udbrede troens vinstokke til dem og væde disse med de vande, som falder ned midt blandt bjergene og får dem til at blomstre og de spirende dyder til at skyde frem, og således skal retten, når Herren udgyder sin ånd fra det høje[2]), fæste bo i det øde, hvor den skal fælde dom med Gud og for Guds åsyn for ikke at dømmes af ham, og folkeslagenes ørken skal ved at komme til kundskab om den sande omskærelse forandres til Karmel[3]), og efter at alle folkeslag er kommet dertil, skal omsider forsoningens retfærdighed tage plads i det israelitiske folk på Karmel, der nu regnes for skov[4]). Men da mange, som ved Guds nåde er skikkede til dette arbejde, holder sig skjult inden for kirken, i ro er optaget[5]) af kontemplation, klynger sig til og holder fast ved den ufrugtbare, skønt seende Rachels favntag og ikke hidtil har sørget for at sysselsætte sig med dyrkningen af Herrens vingård, men så at sige forsmår ægteskabet med den frugtbare, men øjensvage Lea[6]), har vi ment at burde opvække dem igennem dig og andre prælater ved kirkerne, for at de ikke skal undskylde sig med, at ingen har lejet dem, når de hele dagen står ledige[7]) over for udbredelsen og udvidelsen af Herrens vingård, og for at de i denne elvte time[1]), ledet af alrunens tryllerod, kan betræde Leas sovekammer og ivrigt stræbe efter at udbrede Herrens vingård — for at arbejde i den, så at sige i denne times korte spand af tid, og modtage

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den daglige denar i løn[8]). Derfor befaler vi dig, broder, ved denne vor apostoliske skrivelse, at du i din kirkeprovins skal udvælge fire mænd af inderlig tro og prøvet boglig viden eller tre eller i det mindste to fra et hvilket som helst klostersamfund eller en hvilken som helst orden og særlig cistercienserordenen, som Herren har givet velsignelse[9]) ved at udbrede dens grene [10]) fra hav til hav[11]), og de skal bestige de skønne æsler[12]) og have livet i deres tålmodighed og døden i deres længsel og af egen drift ønske at give deres sjæle faren i vold og velsigne Herren[13]), rede til, hvis det bliver nødvendigt, at lide som martyrer for Hans navn, og du skal sende dem til os personlig inden Skt. Mortensdag[14]) i overensstemmelse med vor fremsynede apostoliske omsorg sammen med dem, som vi befaler skal sendes til os fra andre kirkeprovinser for at blive udsendt til de forskellige folkeslags ødemarker, at de blandt dem kan optræde såsom legater i Kristi sted og besværge dem om at forsone sig med Gud, som lød Guds opfordring igennem dem[15]), og for som apostlenes medborgere og Guds husfolk[16]) at oplyse samme ved lærdommens ord, bringe folkeslagene fred og med jubel vende tilbage til os eller rettere til Herren og bringe retfærdighedens manipler hjem [17]) og af Ham modtage en plads i livets ældsteråd, laurbærkranset ved deres eget blod[18]). Men hvis de, som er prælater for dem, som af egen drift mener at burde give deres sjæle faren i vold[13]), muligvis fordrister sig til at stå i vejen for deres ønske, skal du efter forudskikket påmindelse med tilsidesættelse af appel tøjle deres formastelighed ved kirkelig straf.

Givet i Lateranet[19]).

Et ligelydende brev er skrevet til ærkebiskop Anders af Lund *i Danmark.*

1) Matt. 20,6 og 9. — 2) jf. Esajas 32,15. — 3) jf. Esajas 32,15,16. Karmel er i den danske bibel oversat ved 'frugthave'. — 4) jf. Esajas 32,15. — 5) jf. 2. Mos. 5,17. — 6) jf. 1. Mos. 29,15 ff. — 7) jf. Matt. 20,6. — 8) Matt. 20,2. — 9) 1. Mos. 27,27. — 10) Sal. 80,12. — 11) Sal. 72,8. — 12) Dom. 5,10. — 13) jf. Dom. 5,9. — 14) 11. november. — 15) jf. 2. Kor. 5,20. — 16) jf. Efes. 2,19. — 17) jf. Sal. 126,5. — 18) i dette sidste stykke forenes begreber fra den antikke og kristne forestillingsverden. 'modtage en plads i livets ældsteråd' gengiver således den ejendommelige vending *uite senatum recipiant.* — 19) bullen har plads i registret mellem skrivelser fra marts 1221. Under hensyntagen til en mulig forsinkelse ved registreringen (jf. DRB. I:4 nr. 1, note 1) kan udstedelsestiden ansættes til [1221 februar—marts].

193 1221. 28. februar. Ratkau.

Grev Albert af Holsten og Orlamynde forpligter sig over for kong Valdemar II

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sejr til som administrator af den halvpart i borgen Schwerin med tilliggende land, som er tilfaldet kongens myndling og sønnesøn Niels, at afstå borg og land til denne, når han bliver myndig, eller i tilfælde af hans død til kongen selv og stiller en række kautionister som sikkerhed herfor.

Referater i diplom og arkivsamlinger.

1.

Da[1]) hr. Gunzelin, saligt ihukommet, som sad inde med grevskabet Schwerin sammen med hr. Henrik, i sin tid havde bortgiftet sin berømmelige datter, pigen Oda, til den højbårne mand hr. Niels, forhen greve af Halland, fromt ihukommet, anviste han fornævnte pige som lovlig arving til de fædrene godser halvdelen af borgen Schwerin og af alt det tilliggende land som medgift til at bære byrderne ved ægteskabet. Men senere da samme Niels med samme Oda havde fået en søn af sit eget navn og lovlig arving til fornævnte medgift, nemlig Niels, fader til Jakob, som lever nu, og da denne første Niels derefter var gået al kødets gang, var hr. Valdemar, de Danskes berømmelige konge, fromt ihukommet, lovlig formynder for samme Niels, der dengang stod i barnealderen, således som han i kraft af nært blodsslægtskab kunde og burde være det.

2.

Da[2]) så grev Henrik af Schwerins søster[3]) fru Ida[4]), enke efter grev Niels af Halland, kong Valdemar af Danmarks uægte søn, var afgået ved døden i det Kristi år 1221 og havde efterladt sig en ung herre, der også hed Niels, lod kong Valdemar, der havde påtaget sig formynderskabet for hendes søn, den unge greve[5]), ved sin statholder i Holsten grev Albert af Orlamynde det halve af amtet[6]) Schwerin, som var stillet hende som underpant af hendes nævnte hr. broder[7]) i stedet for medgift og udstyr, som endnu ikke var kommet til udbetaling, inddrage og befalede samme sin statholder at tage det ind under sin administration og forvaltning. Men eftersom kongen nærede frygt for, at dette kunde blive risikabelt for ham, måtte grev Albert af Orlamynde på den sidste dag i februar ved et særligt forpligtelsesbrev i Ratkau forpligte sig til igen at afstå de ham betroede lande i amtet Schwerin til den unge greve, når han nåede til skels år og alder, eller til kong Valdemar eller hans retmæssige efterfølgere for det tilfælde, at samme skulde afgå ved døden, før han blev så gammel. Til yderligere sikkerhed har han også indsat 26 kautionister hvoriblandt hr. Henrik Burwin den Første af Mecklenburg og begge hans sønner, frem-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

deles Vollrath og Heinrich, der var grever af Dannenberg, og disse samme måtte forpligte sig til, hvis grev Albert ikke vilde holde det, da at drage i indlager til Ribe i Jylland og ikke tage bort derfra, førend han havde afstået det halve Schwerin amt til den unge greve eller kongen, eller det ellers blev dem stillet frit for af kongen. Men om oftnævnte grev Albert skulde afgå ved døden under den unge grev Niels' mindreårighed, skulde de overgive amtet til dennes eller til kongens hånd.

3.

Grev[8]) Albert[9]) af Holsten bevidner, at hans fætter[10]), kong Valdemar af Danmark, har overladt ham forvaltningen af landet og byen Schwerin[11]), indtil sønnen af grev[12]) Niels af Schwerin bliver myndig. Men skulde han[13]) dø før tiden, vil han[14]) i troskab tilbagegive samme land og by til nævnte konge eller nærmeste arving.

Dateret i Ratkau år 1221.

1) det første referat er hentet fra et diplom af 1283 28. august, en henvendelse fra biskoppen og greverne af Schwerin til Danmarks prælater og stormænd, trykt DRB. II:3 nr. 75. Schwerinerne grunder blandt andet de her meddelte oplysninger på 'de breve, som konger og fyrster har affattet herom', og der er al anledning til at mene, at de har haft adgang til grev Alberts forpligtelsesbrev og benyttet det i deres fremstilling. — 2) dette andet referat stammer fra en mecklenburgsk krønike, der blev afsluttet 1656. Til slut har forfatteren tilføjet: 'Originaldiplom i brevform', hvad der kunde tyde på, at referatet er gjort efter originalen. — 3) fejl for niece. — 4) fejl for Oda. — 5) her og længere fremme i samme stykke betegnes den umyndige Niels som greve, sikkert at forstå som greve af Schwerin. Om han har haft denne titel, synes tvivlsomt. — 6) en hovedvanskelighed ved forståelsen af det foreliggende forpligtelsesbrev ligger i tolkningen af dette ord, der bruges også i det følgende. Først fra 14. århundrede kan man finde exempler på brugen af 'amt' som forvaltningsområde i Mecklenburg, og først fra 16. århundrede bliver det en gængs betegnelse. Det er derfor ikke sandsynligt, at der har stået dette eller noget lignende i originaldiplomet. Det første referat er sikkert det pålideligste, også på dette punkt, idet der dær tales om 'halvdelen af borgen Schwerin og af alt det tilliggende land' — svarende til det fra samtidige dokumenter kendte *terra Suerin*. Men selv med dette udgangspunkt er det vanskeligt at fastslå, om der derved skal forstås et mindre administrationsområde, der lå til borgen Schwerin, omtrent af størrelse som det senere amt, eller måske noget mere, nemlig det halve af grevskabet Schwerin. Begge muligheder lader sig begrunde, og hvilken der er den rette, får stå hen. Det kan dog bemærkes, at de nyeste forskninger i problemet synes at vise, at den sidste tolkning kan underbygges på solid måde. — 7) fejl for onkel. — 8) dette tredie referat hidrører fra en mecklenburgsk diplomfortegnelse af 1582. Efter dateringen har registratoren tilføjet: 'Det er på latin'. — 9) referatet har fejlagtigt Adolf, sikkert fordi forlægget kun har betegnet udstederen med initialet A. — 10) fejl for onkel. — 11) svarer til referat nr. 1, jf. note 6, forsåvidt angår brugen af ordet 'land'. Det er imidlertid ikke rigtigt, at der er tale om byen Schwerin. Det er i stedet borgen, og desuden mangler også den vigtige oplysning, at det kun var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

halvdelen af borg og land, som grev Albert fik under sin administration. — 12) Niels den Ældre var greve af Halland, ikke af Schwerin. — 13) Niels den Yngre. — 14) grev Albert.

1221. 6. maj. Lateranet. 194

Pave Honorius III anbefaler prædikebrødrene til kong Valdemar II Sejr og beder ham støtte og hjælpe dem, når de kommer til Danmark.

Original i Schwerin.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin meget kære søn i Kristus Valdemar, de Danskes berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Da den, som modtager en profet i profetens navn, skal få en profets løn[1]), anbefaler vi gerne de for den hellige kirke uundværlige prædikenens mænd til dig, stormægtige konge, for at du herigennem kan erhverve dig en uforlignelig løn hos Gud. Derfor har vi, da vore elskede sønner, prædikebrødrene, i følge den fromme kærlighed, som Herren har indgivet dem, kommer til dit land for at udbrede det glade budskab om vor Herre Jesu Kristi navn for folkeslagene og uddele Gudsordets brød til Kristi troende, ment indstændigt at burde anbefale dem til dig, højhjertede konge, og indtrængende bede og opfordre til, at du giver og sørger for, at der passende og velvilligt gives dem råd og hjælp af dine undergivne til prædikegerningen, således at Herren, som stadig kalder arbejdere til sin høst, da den er stor og arbejderne få[2]), både kan vise dig des større nåde i det nuværende liv og des større hæder i det tilkommende.

Givet i Lateranet den 6. maj i vort pavedømmes femte år.

1) Matt. 10,41. — 2) jf. Matt. 9,37-38. — 3) det kan antages, at nærværende bulle er en af de skrivelser, som blev overgivet broder Salomon af Dominicus på prædikebrødrenes andet generalkoncilium i 1221, se nr. 196.

1221. 8. maj. Westminster. 195

Kong Henrik III af England giver Absalon fra Danmark et tidsbegrænset værnebrev for hans skib og købmandsvarer.

Afskrift i de engelske Patent Rolls.

Absalon fra Danmark får et værnebrev for sit skib med alle ejendele og købmandsvarer, der er om bord i det, når han svarer de rette og tilbørlige afgifter deraf. Men denne beskyttelse skal vare fra pinsedag i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vort kongedømmes femte år[1]) indtil nærmest følgende påske i vort kongedømmes sjette år[2]).

Med Hubert af Burgh, hr. kongens retter, som vidne i Westminster den 8. maj i vort kongedømmes femte år.

1) 30. maj 1221. — 2) 3. april 1222.

196 [1221. Maj—juni].

Dominicus, grundlæggeren af prædikebrødrenes orden, skriver til kong Valdemar II Sejr og ærkebiskop Anders Sunesen af Lund og fremsender sine breve med den danske broder Salomon sammen med buller fra pave Honorius III.

Fra dominikanernes fundationshistorie for Danmark.

Men i det Herrens år 1221 holdes det andet almindelige koncilium af Skt. Dominicus i Bologna[1]). Nævnte Salomon deltog i dette koncilium, og Skt. Dominicus sendte ham derfra til kong Valdemar af Danmark og ærkebiskop Anders af Lund med breve fra hr. paven[2]) og sig selv . . . Broder Salomon kom til København og fandt dær hr. ærkebiskoppen. Da denne havde modtaget og læst hr. pavens og Skt. Dominicus' breve, modtog han broderen med velvilje.

1) afholdtes i pinsen 1221, og pinsedag faldt dette år på 30. maj. De breve, der ved denne lejlighed blev overgivet broder Salomon til viderebefordring til Danmark, er formentlig udstedt om ved denne tid, i maj—juni 1221. I det mindste gælder dette den pavelige anbefaling af dominikanerne, nr. 194 af 6. maj, der med føje kan antages at have været blandt de her omtalte breve. — 2) foruden nr. 194 kan der tænkes at have været andre nu tabte pavebuller, som blev medgivet Salomon.

197 1221.

Abbed Jens og menige konvent af Vitskøl stadfæster den overenskomst om Læsø, der er sluttet med kapitlet i Viborg efter kongens befaling og ved abbed Gunner af Øms mægling angående ejendomsretten til munkenes enge, fælles græsning, fri passage, brugen af dyrket og udyrket jord, grænsen for munkenes skov og adgangen til jagt på øen.

Original i Rigsarkivet.

Jens, kaldet abbed af Vitskøl, og hele det menige konvent af samme hus til alle, der ser dette brev, erindring om det, der er sket, til evig tid. Idet vi ønsker at godkende og stadfæste den overenskomst om Læsø,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der er sluttet mellem os og Viborgs kanniker efter hr. kongens befaling ved hr. abbed Gunner[1]), kundgør vi for alle, at dette med begge parters samtykke er overenskomsten, som den gælder for os, at alle og enhver af de enge, som ligger fra *Starbec[2]), der er grænseskellet for vor skov mod vest, lige til den meget store sten øst for korset, tilfalder kannikerne til brug for dem som den halvdel af vores enge, der er tildømt kannikerne af hr. kongen[3]). Hele det resterende område med skov af fjerdeparten af øen overlades frit til os, og de gamle skel skal gælde overalt. Men alle de græsgange, vi har dær eller andetsteds, skal være fælles med dem, og deres på samme måde fælles med os, og der skal altid til evig tid være fri passage for begge parter gennem begges områder. Men hvad bygninger eller opdyrkning har lagt beslag på af Byrum, skal vedvarende være det. Den resterende del heraf skal være fælles forte til evig tid og må aldrig henlægges til anden brug. Den uenighed, som herskede mellem os og fornævnte kanniker i *Furnes[2]), er også blevet bilagt, idet et kors er blevet rejst som skel dersteds. Begge parter må for fremtiden få alt, hvad de hver for sig nedlægger af øens vildt uden modsigelse fra nogen af parterne. Hvis der erhverves privilegier, der strider mod ordlyden af denne overenskomst, skal de anses for ugyldige. Men for at dette forlig mellem de hellige stiftelser kan forblive gyldigt til evig tid, er det bekræftet med begges segl. Forhandlet[4]) år 1221 efter Herrens menneskevorden[5]).

Ved denne overenskomst var følgende til stede på kannikernes side: hr. Jens, deres provst, hr. Keld, forhenværende provst, hr. Ingvar, prior, hr. Mikkel og magister Jens. Men på munkenes side: hr. Jens, underprior, hr. Sten, kantor, hr. Svegi, hr. Mogens og broder Karl. Men af de verdslige: hr. Asser, abbedens broder, og hr. Åge Lille.

1) nr. 161, der har dannet forlæg for nærværende text. — 2) se nr. 161, note 2. — 3) nr. 160. — 4) se DRB. I:4 nr. 24, note 5. — 5) her slutter den første skriverhånd på originaldiplomet. En anden hånd har tilføjet vidnerækken, indledt med ordene 'Ved denne overenskomst'. Begge disse skrivere kendes andetstedsfra. Førstehånden er endda særdeles velkendt. Det er den samme, som har prentet hele det første, store afsnit af Øm klosters krønike, kaldet *Exordium Caræ Insulæ*. Den anden hånd genfindes i Viborg kapitels modbrev, nr. 198, ligeledes udstedt 1221 u. d. Førsteskriveren i nærværende Vitskøldiplom, der tillige er hovedhånden i klosterkrøniken, afslutter dær sit arbejde midt i listen over abbederne. Det sidste stykke, han har indført, er en omtale af den berømte abbed fra Øm, Gunner. Afsnittet forinden må være skrevet 1216 eller et af de følgende år. Karakteristikken af Gunner er derimod føjet til 1222 eller senere. Dette betyder, at klosterskriveren har været bosat i Øm i disse år, og utvivlsomt også i 1221, da han førte Vitskøldiplomet i pennen. Nu er den deri indeholdte overenskomst blevet til ved abbed Gunners mægling,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som det ses af indholdet. Den er altså også sat på bladet af en af hans skrivere. Dog har denne ladet plads stå åben for vidnerne. Det må da antages, at han ikke har kunnet opregne dem, at han med andre ord udførte sit arbejde forud for det afsluttende møde. I så fald er den bevarede original medgivet Vitskøl klosters repræsentanter i ufuldført stand. Ved sammenkomsten med modparten, forhandlerne fra Viborg kapitel, er vidnelisten derpå skrevet til. Men det skete ved en fremmed hånd — formodningen taler bestemt herfor. Det er nemlig skriveren af Viborgs modbrev, der har udfyldt det manglende i Vitskøls stadfæstelse. I dette ligger gemt et sandsynlighedsbevis for, at Vitskøldiplomet er det ældste og har dannet forlæg for bekræftelsen fra Viborg. Vidnerækken danner en undtagelse. Det er endog muligt, at afhængighedsforholdet her har været det stik modsatte.

198 1221.

Provst Jens og menige konvent i Viborg stadfæster den overenskomst om Læsø, der er sluttet med Vitskøl kloster efter kongens befaling og ved abbed Gunner af Øms mægling angående ejendomsretten til munkenes enge, fælles græsning, fri passage, brugen af dyrket og udyrket jord, grænsen for munkenes skov og adgangen til jagt på øen.

Original i Rigsarkivet.

Jens, provst i Viborgs kirke, og samme kirkes menige konvent til alle, der ser dette brev, erindring om det, der er sket, til evig tid.

Idet vi ønsker at godkende og stadfæste den overenskomst om Læsø, der er sluttet mellem os og Vitskøls munke efter hr. kongens befaling ved hr. abbed Gunner fra Øm[1]), kundgør vi for alle, at dette med begge parters samtykke er overenskomsten, som den gælder for os, at alle de enge, der som halvdelen af dem, munkene tidligere ejede, efter kongens befaling[2]) blev tildømt vor stiftelse, og som ligger fra *Starbec[3]), der er vestgrænsen for munkenes skov, lige til den meget store sten øst for korset, går over i vor besiddelse til evig tid. Hele det resterende område med skov af fjerdeparten af øen overlades frit til munkene, og de gamle skel skal gælde overalt. Men alle de græsgange for kvæg, der hører til munkenes del, er blevet erklæret for fælles med os, og vore på samme måde for dem, og der skal altid til evig tid være fri passage for begge parter gennem begges områder. Men hvad bygninger eller opdyrkning har lagt beslag på af Byrum, skal vedvarende være det. Den resterende del heraf skal være fælles forte til evig tid og må aldrig henlægges til anden brug. Den uenighed, der herskede mellem os og førnævnte munke i *Furnes[3]) er også blevet bilagt, idet et kors er blevet rejst som skel dersteds. Men begge parter må for fremtiden få alt, hvad de hver for sig nedlægger af vildt på

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fornævnte ø uden modsigelse fra nogen af parterne. Hvis der erhverves privilegier, der strider mod ordlyden af denne overenskomst, skal de anses for ugyldige. Men for at denne overenskomst mellem de hellige stiftelser kan forblive gyldig til evig tid, er den bekræftet med begges segl. Forhandlet[4]) år 1221 efter Herrens menneskevorden.

Ved denne overenskomst var følgende til stede på kannikernes side: hr. Jens, provst, hr. Keld, forhenværende provst, hr. Ingvar, prior, hr. Mikkel og magister Jens. Og på munkenes side: hr. Jens, underprior, hr. Sten, kantor, hr. Svegi, hr. Mogens, broder Karl. Endvidere følgende verdslige: hr. Åge og hr. Asser, abbedens broder[5]).

1) nr. 161. — 2) nr. 160. — 3) se nr. 161, note 2. — 4) se DRB. I:4 nr. 24, note 5. — 5) Viborgs bekræftelse er bevaret i original. Den hånd, som har ført pennen, genfindes i den tilsvarende stadfæstelse fra Vitskøl, hvor den har indført vidnelisten. Forholdet mellem de to originaldiplomer lader sig bestemme nærmere på grundlag heraf, se nr. 197, note 5. Det må iøvrigt bemærkes, at det er påfaldende, at nærværende Viborgdiplom er blevet opbevaret ikke i modtagerens, men i udstederens arkiv. Det foreliggende dokument kan dog være en beseglet genpart af et exemplar, som virkelig er udleveret til Vitskøl, men nu er gået tabt. Ellers var det en nærliggende antagelse, at Viborg kapitel beholdt sin egen bekræftelse og derved kunde fragå overenskomsten.

[1221—1222]. Lateranet. 199

Pave Honorius III befaler tre gejstlige fra Münster at afgøre striden om, hvor kirkeprovinsen Bremens provinskoncilier skal afholdes, i Bremen eller Hamborg, for hvilket sidste sted det påberåbes, at ærkebiskop Adalbert i sin tid nogle gange havde sammenkaldt de danske, svenske og norske lydbiskopper hertil.

Efter Hamburgisches UB.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner provst Andreas i Kappenberg i Münster stift, dekanen Hermannus ved Skt. Paul og skolemesteren Lutbertus[1]) ved Skt. Lutger i Münster hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er på provst Burchardus' og Bremerkapitlets vegne blevet forebragt os, at efterfølgerne af ærkebiskop Adalbert af Bremen, saligt ihukommet, da førnævnte ærkebiskop fordum nogle gange havde sammenkaldt sine lydbiskopper i Danmark, Sverrig og Norge til provinskoncilium i Hamborgkirken, blot fordi den blev anset for mere bekvem dertil på grund af naboskabet, efter at den omsider var blevet ødelagt ved ildebrand, fra da af har afholdt samme koncilium i Bremens kirke, således som de burde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gøre det. Men nu længe efter stræber kannikerne ved en anden kirke, som kaldes den hamborgske, narret af, at den har samme navn, at erhverve de rettigheder og sædvaner, som den første hamborgske kirke havde erhvervet, for deres kirke og siger, at provinskonciliet i lighed hermed bør afholdes i deres kirke, skønt samme bremensiske kirke bestyrkes af en fyrreårig hævd, og de fordrister sig i dette og andre ting til at fratage førnævnte bremensiske kirke dens ærkebiskoppelige ret. Men da vi ikke har klarhed over førnævnte ting, befaler vi jer, kloge sønner, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I efter at have sammenkaldt parterne skal påhøre sagen og med tilsidesættelse af appel fastsætte, hvad der er ret, og sørge for, at det, I fastsætter, urokkeligt overholdes under kirkens straf. Men hvis de vidner, der bliver udmeldt, undslår sig af venskab, had eller frygt, skal I under samme straf med tilsidesættelse af appel tvinge dem til at aflægge sandt vidnesbyrd. Men hvis I ikke alle kan tage del i udførelsen af dette, skal i hvert fald to af jer udføre det.

Givet i Lateranet i vort pavedømmes sjette år[2]).

1) identifikationen er ikke helt sikker. — 2) i datumsformlen mangler en angivelse af, på hvilken dato mandatet er udstedt. Denne dagsangivelse må have stået i originalen, da det på denne tid var en ufravigelig regel, at pavelige originalbuller af kategorien 'breve' indeholdt udstedelsessted, dato og paveår. Ved den nærmere fatsættelse af udstedelsestiden frembyder datumsformlens 'i vort pavedømmes sjette år' et sikkert holdepunkt. Honorius III.s sjette pontifikatsår går fra 1221 24. juli til 1222 23. juli. Mandatet må være udstedt inden for disse tidsgrænser, idet dog en periode er udelukket, tiden 26. februar til 16. juni i 1222, da pavebullerne udviser et andet udstedelsessted end det her anførte.

1222 4. januar, pave Honorius III.s mandat til cistercienserordenen angående ydelserne til kardinallegaten Gregorius de Crescentio, dateret som anført hos Potthast nr. 6756, Pressutti II nr. 3695, er af ganske samme indhold som mandatet af samme dato 1221, nr. 182, og rimeligvis identisk hermed.

200 1222. 9. marts. Vordingborg.

Kong Valdemar II Sejr fritager Lundekannikernes ejendom i Ballingslöv for al kongelig ret, således som de har haft den i frihed i hans faders og broders tid.

Afskrift i Lundebogen.

Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle troende i Kristus, nulevende så vel som tilkommende, hilsen i nåde.

Vi ønsker, at alle nulevende og tilkommende skal vide, at vi af ærefrygt for Gud og den hellige moderkirke har fritaget den besiddelse, Lundekir-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kens kanniker har i Ballingslöv med dens tilliggender for al kongelig ret til evig tid, således som de frit har haft samme i vor faders[1]) og broders tid[2]). Vi forbyder altså med kongelig strenghed, at nogen nogensinde i dumdristig forvovenhed fordrister sig til at forulempe nævnte kanniker angående denne immunitet.

Givet i Vordingborg år 1222 for Herrens menneskevorden den 9. marts.

1) Valdemar I. — 2) Knud Valdemarsen.

[1222. April—juni]. 201

Kardinallegaten Gregorius de Crescentio befaler abbed Gunner af Øm at indfinde sig i Viborg efter at være valgt til biskop dær.

Fra biskop Gunners levned.

Men da kardinalen[1]) kom til sædet i Viborg, og da kannikerne ved dette sæde ikke ret kunde enes om nogen, som de vilde vælge til biskop, sagde kardinalen, at han kendte en mand, der egnede sig og vilde være nyttig for så stort et sæde og så stor en hæder, hvis de vilde samtykke i ham[2]). Det lovede de endrægtigt at ville gøre. Men strax nævner han denne samme[3]) som biskop, og de gav ham med det samme deres bifald med *Te deum laudamus*. Så sendte denne kardinal bud til Øm efter ham, om at han, så snart han havde set brevet[4]), skulde begive sig til ham.

1) kardinaldiakonen Gregorius de Crescentio, den pavelige legat i Danmark. — 2) i at tage kardinalen som valgmand. Valget blev herved indirekte og kom til at foregå *per viam compromissi*, jf. DRB. II:1 nr. 110, note 2. — 3) abbed Gunner af Øm. — 4) kardinalens mandat er omtalt i 'Viborgbispen Gunners levned' og er indsat i en bestemt kronologisk sammenhæng. Det berettes, at Gregorius 1222 kom til Danmark og tog ophold i Løgumkloster og siden begav sig til Viborg og greb ind i kapitlets valghandling. Efter dette må hans befalingsbrev tilhøre tiden kort efter hans indrejse i riget, og det må være udgået, før han drog videre til Skåne, hvor han kan eftervises omkring juni 1222 (nr. 203—04). Endnu 1222 5. og 10. marts var Gregorius i Prag. Beregnet fra hans ophold her kan han tidligst være nået til Viborg i april, ligesom han senest kan være rejst herfra i juni, og inden for disse tidsgrænser må også hans mandat til abbed Gunner være blevet til.

1222. 27. maj. Alatri. 202

Pave Honorius III befaler biskopperne af Århus og Vendsyssel at modtage ærkebiskop Anders Sunesens embedsnedlæggelse på grund af en uhelbredelig sygdom, sørge for et passende underhold til ham af Lundekirkens gods og pålægge kapitlet at foranstalte valg af hans efterfølger.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Afskrift i de pavelige registre.

Til biskopperne Ebbe af Århus og Omer[1]) af Vendsyssel[2]).

Vor ærværdige broder ærkebiskop Anders af Lund har ved sit brev i ydmyghed bønfaldet os om, at vi, da han, tynget af en uhelbredelig sygdom på legemet, ikke kan bestride sit embede som hyrde, vilde værdiges at modtage hans embedsnedlæggelse, men dog tillade ham fortsat at bruge de biskoppelige værdighedstegn. Idet vi altså har medfølelse med ham, som rimeligt er, befaler vi jer, brødre, hvem vi i Herren nærer fuld tillid til, ved denne vor apostoliske skrivelse, at I klogt påminder og virkningsfuldt tilskynder samme ærkebiskop til, at han ikke, hvis det på nogen måde er muligt, opgiver sit hyrdeembede. Men hvis det ikke kan være anderledes, skal I på vore vegne modtage hans embedsnedlæggelse, sørge for at give ham del i så meget af det gods, der tilhører den lundensiske kirke, at han på en passende måde kan få sit underhold deraf, og fremdeles pålægge samme kirkes kapitel ved kanonisk valg af en hertil skikket person at skaffe sig og deres kirke en hyrde, som kan stå mål med så stor og byrdefuld en hæder.

Givet i Alatri den 27. maj i vort sjette år.

1) identifikationen er ikke sikker. — 2) Børglum stift har her undtagelsesvis navn efter hovedlandskabet, jf. DRB. I:4 nr. 146, note 1.

203 1222. 16. juni. *Glustorp.

Ærkebiskop Anders Sunesen af Lund overdrager i kraft af sin patronatsret og med samtykke af sognefolket Skt. Maria Major kirkens besiddelser til kapitlet i Lund og modtager til gengæld en gård i mageskifte. Ærkebiskoppen giver afkald på al retshjælp, hentet fra kanonisk og romersk ret, og truer den, der handler imod mageskiftet, med en bøde på 100 mark sølv.

Afskrift i Lundebogen.

Anders, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, Sverrigs primas, til alle, der får dette brev at se, hilsen og fremgang fra godt til bedre.

Alle skal vide, at vi, der har patronatsret til kirken Skt. Maria Major i byen Lund, med vilje og samtykke fra hele sognefolket ved samme kirke og fra andre, der har ret i samme, ved mageskifte giver og overdrager Lundekapitlet og dets efterfølgere til evig tid alle ovennævnte Skt. Mariakirkes besiddelser til at have, eje, nyde, besidde og frit at gøre med, hvad der passer dem og deres efterfølgere, og det til gengæld for, at samme

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kapitel ligeledes ved mageskifte til evig tid har givet os og vore efterfølgere den gård med haver og andre tilliggender, som tidligere tilhørte magister Jens. Vi giver afkald på al retshjælp, hentet fra kanonisk og romersk ret, ligeså på indsigelse om svig for mere end det halve af den rette pris[1]), som kunde tilkomme os og vore efterfølgere i dette forhold. Men hvis nogen fordrister sig til at handle imod dette mageskifte, som det er vor vilje altid skal bevares ukrænkeligt, pådrager han sig en bøde på 100 mark sølv[2]). Når den er betalt, skal selve mageskiftet ikke desto mindre stå ved magt som før.

Givet på vor gård *Glustorp[3]) den 16. juni 1222 for Herrens menneskevorden.

1) den fra romerretten hentede indsigelse (C. 4 44,2 og 8) om, at tingen var solgt under halvdelen af dens virkelige værdi. Om indsigelser i almindelighed se DRB. II:1 nr. 22, note 2. — 2) henvisningerne til kanonisk ret og til romerretten er usædvanlige for denne tids danske diplomer. Ganske særlig er dog bødetruslen påfaldende. Måske skyldes disse ejendommeligheder det forhold, at kardinal Gregorius de Crescentio var til stede ved retshandelen, se nr. 204. Et medlem af hans stab kan have haft indflydelse på udformningen af nærværende dokument. Den bemærkelsesværdige bødetrusel finder dog ikke nogen fuldt ud tilfredsstillende forklaring igennem denne antagelse. Det var nok almindeligt med en sådan i tyske konge- og kejserdiplomer, jævnfør Valdemar Sejrs privilegiestadfæstelse for Lybæk [1202—1214], DRB. I:4 nr. 53 med note 5. Men i pavebuller kendes trusler af denne art kun fra en ældre tid og genfindes blot en enkelt sjælden gang i 13. århundrede. — 3) en forkortelsesstreg over *u* kan tænkes at mangle i Lundebogen, således at navnet burde være skrevet *Glumstorp*, der forekommer i denne form i ærkebiskop Karl Eriksens testamente fra [1334 omkring 10. maj], Dipl. Danicum II:11 nr. 127, s. 114,12, (jf. dog Namn och bygd årg. 39 (1951) 165), se også Saxo, Olrik-Ræder, I 373,15.

1222. [Efter 16. juni]. Lund. 204

Ærkebiskop Anders Sunesen af Lund stadfæster, at kirken Skt. Maria Major, som han har overdraget kapitlet i nærværelse af kardinallegaten, Gregorius de Crescentio, og med dispens fra samme, skal tilfalde kannikerne med dyrkede og udyrkede jorder, enge, bispetiender og øvrige besiddelser og indtægter.

Afskrift i Lundebogen.

Anders, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, Sverrigs primas, til sine elskede sønner i Kristus dekanen Tord[1]), ærkedegnen[2]) og de øvrige kanniker ved kirken i Lund, hilsen med faderlig kærlighed.

Da vi har forstået, at I mangler de nødvendigste ting, og det har været vor agt at udfylde manglerne for jer, når da en lejlighed bød sig, har vi

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sørget for, og sørger vi for at mildne jeres armod og forøge jeres indtægter. Med henblik herpå gør vi vitterligt for så vel nulevende som tilkommende, at vi for jer og jeres efterfølgere til evig tid stadfæster den Skt. Mariakirke i byen Lund, som kaldes Skt. Maria Major og er overdraget jer af os[3]) på kanonisk vis i nærværelse af den ærværdige Gregorius de Crescentio, det apostoliske sædes legat, kardinaldiakon af S. Theodoro, der gav dispensation hertil, således at førnævnte kirke med de dyrkede og udyrkede jorder, der hører den til, med enge og besiddelser[4]) og bispetiender og offergaver og de øvrige indtægter, der er henlagt til den, med rette til evig tid skal tilfalde jer til jeres brug. Og for at der ikke i tidens løb skal opstå en for jer skadelig trætte om denne vor handling, har vi anset det for rigtigt at bestyrke dette brev med vort segls vidnesbyrd.

Givet i Lund år 1222 for Herrens menneskevorden.

1) identifikationen er ikke helt sikker. — 2) kan ikke identificeres. — 3) der henvises her til en tidligere stedfunden overdragelse. 1222 16. juni blev denne skriftfæstet af ærkebiskop Anders Sunesen, for så vidt angik kirkens besiddelser, se nr. 203. Det foreliggende diplom, som er dateret 1222 uden dagsangivelse, er formentlig givet efter nævnte dato. — 4) Lunde kapitels gavebog oplyser, at der lå 5 bol til kirken.

205 1222. 29. juni. Æbelholt.

Trumme Laurensen, curator *ved Helsinge kirke, erklærer med sine forældres samtykke at have skødet og skænket sit gods i Helsinge (til Æbelholt kloster).*

Afskrift i Æbelholtbogen.

Til alle og hver enkelt troende i Kristus, der tager dette brev i øjesyn, sender Trumme Laurensen, curator[1]) ved Helsinge kirke, en kærlig hilsen med Jomfruens Søn.

Fødte og ufødte skal vide, at jeg med mine meget kære forældres samtykke og råd offentligt erkender eller erklærer gennem dette brev, at jeg helt og fuldt har skænket, overladt som ejendom og i følge de lovmæssige fordringer på Sjælland[2]) skødet mit gods, beliggende i Helsinge, nemlig en gård tillige med syv små gårde og alle deres tilliggender, liggende i nærheden eller længere væk, intet undtaget, til bod og frelse for min og mine forældres sjæle at besidde med rette til evig tid. Fremdeles forbyder jeg mine arvinger og slægtninge under trusel om straf ved den yderste dom og udslettelse under evig forbandelse at fordriste sig til at antaste eller på nogen som helst måde for fremtiden vove at anfægte denne gave og skødning. Til sikkerhed og yderligere bevis herfor er mit segl tillige med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de kyndige og velbyrdige mænds, Evert Bunke i Tibirke og Borger[3]) Iversen af Udsholt, hængt ved dette brev.

Givet i Æbelholt i det Herrens år 1222 på apostlene Skt. Peders og Skt. Paulus' dag[4]).

1) en enestående titel i danske kilder. Exempler fra Tyskland viser, at den kan betyde 'værge' el. lign., i denne forbindelse snarest 'kirkeværge' (der ellers betegnes *tutor*), mens engelske exempler sætter *curator* lig *curatus*, det mere gængse ord for 'sognepræst'. — 2) se DRB. II:1 nr. 18, note 1. — 3) texten har *Burgerus*. Det første *u* kan stå for *y*, hvorefter navnet i stedet bliver 'Birger'. — 4) visse træk i ordlyden er fælles med et andet diplom for Æbelholt, se DRB. I:4 nr. 91, note 1. Det er tænkeligt, at skrivelsen er affattet fra modtagerside, jf. også den liturgiske dagsbetegnelse (se herom nr. 95, note 4).

1222. 19. august. Tower. 206

Kong Henrik III af England udsteder anvisninger til to guldsmede for gaver sendt til kongen af Danmark.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Kong Henrik sender hilsen til sin skatmester Eustacius[1]) og sine kammermestre F. og W.[2])

Betal Adam guldsmed 50 skilling fra vort skatkammer for et spænde, som vi har sendt kongen af Danmark. Betal også guldsmed Thomas fra *Stanes[2]) to og en halv mark for et bælte, som vi har sendt samme konge.

Med Hubert af Burgh, vor retter, som vidne i Londons Tower den 19. august i vort kongedømmes sjette år.

Ved samme[3]).

1) Eustacius af Fauconberge, biskop af London. — 2) kan ikke identificeres. — 3) betegner, at udstedelsesordren til kancelliet er givet af det nævnte vidne.

1222. 19. august. Tower. 207

Kong Henrik III af England skænker den danske konges sendemand fem mark som gave.

Afskrift i de engelske Close Rolls.

Kong Henrik sender hilsen til sin skatmester Eustacius[1]) og sine kammermestre F. og W.[2])

Betal ærkedegnen B.[2]) fra Danmark, sendemand for Danmarks konge, fem mark fra vort skatkammer som gave fra os til bestridelse af hans udgifter på hjemrejsen til sit land.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Med Hubert af Burgh, vor retter, som vidne i Londons Tower den 19. august i vort kongedømmes sjette år.

Ved samme[3]).

1) se nr. 206, note 1. — 2) kan ikke identificeres. — 3) se nr. 206, note 3.

208 1222. September. S.-Germain-en-Laie.

Kong Filip August af Frankrigs testamente, hvori betænkes en række institutioner og personer, heriblandt dronning Ingeborg, hvis andel kongen formindsker til 10.000 parisiske pund for at kunne give 50.000 til dem, han har forurettet.

Original i Paris.

209 1222. Omkring 1. november. Slesvig.

Kardinaldiakonen Gregorius de Crescentio afholder som pavelig legat et bispemøde i Slesvig og udsteder en forordning, der dekreterer, at præsters afkom ikke må oppebære arv, at ægteskabssager skal afgøres af en biskop eller dennes stedfortræder, at ringdanse, lege, skuespil og slagsmål er forbudt i kirken, samt at kirken kan tjene som asyl for forfulgte, visse tilfælde dog undtaget.

Referater og fragmenter i konciliebeslutninger og i Ribe bispekrønike.

Reg. 1:

Han[1]) tvang efter pavens befaling[2]) præsterne til at skille sig fra deres hustruer, og da præsterne appellerede til et almindeligt koncilium[3]), blev kardinaldiakonen Gregorius sendt til Danmark som legat i det Herrens år 1222. Efter at have gennemrejst bispedømmerne, vendte han tilbage til Slesvig omkring Allehelgensdag, og på en almindelig kirkeforsamling af Danmarks biskopper fastsatte han, at en præsts afkom ikke skulde oppebære arv[4]). Det blev dog ikke overholdt, eftersom præsternes nærmeste ikke vilde gøre deres slægtninge arveløse.

Reg. 2:

Vi[5]) føjer ikke nye forordninger til, men de forordninger, der blev givet af de ærværdige fædre hr. Otto og hr. Gregorius, kardinaler i den hellige romerske kirke, fordum legater i Danmarks rige, godkender vi med den skyldige ærbødighed ..... og med enstemmigt samtykke af de på samme koncilium forsamlede prælater anerkender, bekræfter og fornyer vi på vor ærkebiskoppelige myndighed, og påbyder vi med bestemthed, at vore elskede brødre lydbiskopperne selv i troskab skal følge de førnævnte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

herrer kardinalers ..... forordninger, der er fastsat på kanonisk vis og til fælles nytte og frelse i klog og velafvejet forudseenhed og efter en grundig og indgående undersøgelse, og at de på deres førstkommende synoder skal lade dem offentligt kundgøre og med omhu og omsorg ubrødeligt overholde af deres undergivne.

Fragment 1:

Fremdeles[6]) bestemmer vi, at det stykke i forordningen givet af hr. kardinal Gregorius, fordum legat i Danmark, skal iagttages og offentligt kundgøres, som er således lydende: 'For at ægteskabssager kan blive afgjort på tilbørlig måde, er det vor vilje og befaling, at ingen anden må fælde sluttelig dom i disse sager end biskoppen, hvis han er tilstede og er i stand til det uden besvær, eller en retskyndig i hans sted, hvem han har ment særligt at burde overgive en sådan sag' ..... med opretholdelse af andre forordninger af de ærværdige fædre, herrerne Gregorius, Otto og Guido, kardinaler og det apostoliske sædes legater i Danmarks rige.

Fragment 2:

Gregorius[7]), der jo var kardinal, fastsatte: 'Ringdanse, lege[8]) eller usømmelige skuespil bør ikke finde sted i kirken, og heller ikke slagsmål. Men hvis nogen tager sin tilflugt til kirken af frygt for sine forfølgere, bør han ikke trækkes ud af den, med mindre han er kendt som røver eller plyndrer markerne om natten[9]) eller har forset sig i kirken'.

1) biskop Tue af Ribe. *Reg. 1* stammer fra den del af Ribe bispekrønike, der er affattet om ved midten af 13. århundrede. — 2) se s. 55. — 3) det er blevet hævdet, at der herved skulde forstås generalkonciliet af 1215, der vedtog en bestemmelse om dispensation for præsteægteskaber. Præsterne i Ribe stift skal have henvist hertil, skønt den anførte bestemmelse kun sigtede til at legitimere de græsk-katolske præsters ægteskaber. Der er dog den vanskelighed ved denne forklaring, at ordet *appellare* ikke godt kan bruges i betydningen 'påberåbe sig', og om den refererede tolkning er rigtig, er i det hele tvivlsomt. — 4) Cornelius Hamsfort den Yngre (død 1627), der har benyttet bispekrøniken, tilføjer her, at kardinalen 'strengt forbød (præsterne) ægteskab', hvad han dog muligvis kun har sluttet ud fra krønikens text. Om arveløsheden jf. nr. 133. — 5) *Reg. 2* er hentet fra ærkebiskop Esgers diplom fra provinskonciliet i Kalundborg 1314 12. september, DRB. II:7 nr. 201. — 6) *Fragment 1* er et udtog af ærkebiskop Peders statutter fra provinskonciliet i Helsingborg 1345 9. maj. — 7) *Fragment 2* er taget fra Slesvigkapitlets register, der indeholder statutter fra 14.—15. århundrede. Det kan iøvrigt bemærkes, at de kilder, som refererer eller citerer den her omhandlede text, er enige i at betegne den som en forordning udstedt af kardinal Gregorius. Ribe bispekrønike meddeler, at den blev forkyndt på en synode af Danmarks biskopper, og giver nærmere oplysninger om, hvor og hvornår denne blev afholdt (*Reg. 1*). I Slesvig har man haft adgang til kardinalens dekret endnu i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

14.—15. århundrede, i Ribe har det været kendt i 13., og det forudsættes som velkendt for to provinskoncilier i 14. århundrede (*Reg. 2* og *Fragment 1—2*). Det kan derfor med føje antages, at forordningen er udgået i flere exemplarer. De tre texter, som gengiver dele af dekretet, er ikke fælles om nogen bestemmelse, men henter hver for sig nye paragraffer frem. Dette kunde tyde på, at forordningen har været af en vis størrelse, ligesom det er sikkert, at den har grebet ind i vidt forskellige områder inden for kirken. — 8) om lege og skuespil jf. c. 12 X De vita et honestate clericorum III 1. — 9) om asylet, specielt om disse 2 undtagelser, se c. 6 X De immunitate ecclesiarum etc. III 49.

210 [1222. November—december].

Biskop Bertoldus af Lybæk kundgør et forlig med fogden Otto om Eutin. Dette er sket i det år, i hvilket hr. Gregorius, legat i Danmark, holdt koncilium i vort bispedømmes 13. år[1]).

Afskrift i Lybæk.

1) biskop Bertoldus' 13. embedsår falder i tiden 1222—1223. Dateringen til 'det år, i hvilket hr. Gregorius, legat i Danmark, holdt kirkemøde', viser, at der er tale om 1222, ligesom den særegne tidsfæstelse røber kendskab til det omkring 1. november stedfundne møde, se nr. 209. Datering altså [1222 november—december].

211 1222. Lund.

Ærkebiskop Anders Sunesen bevidner, at hr. Lars, søn af den lundensiske ærkedegn Anders, skænker Lundekapitlet 1½ bol i Stora Råby som erstatning for den skade, kapitlet har lidt ved et mageskifte med hans fader.

Afskrift i Lundebogen.

Anders, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, Sverrigs primas, hilsen til alle, der får dette brev at se.

Om en sag, som verserede mellem Lundekirkens kapitel og ærkedegnen Anders i vor nærværelse, bevidner vi følgende, som vi har hørt og set: Vi har nu påhørt en klage fra kapitlets side om, at et mindre omsigtsfuldt mageskifte blev foretaget mellem ærkedegn Anders og kirken, ved hvilket mageskifte kirken led overmåde skade, og kirken kunde ikke opnå nogen erstatning af ærkedegnen i levende live, skønt han oftere stævnedes for denne skade, for at han kunde genoprette kirkens tab. Men efter hans død gjorde hans søn hr. Lars, der med henblik på nævnte klage, som kirken førte mod hans fader, agtede at bilægge al klage og trætte om førnævnte mageskifte, velvilligt alene for alle faderens arvinger fyldest i vor og kapitlets nærværelse, idet han overdrog kirken halvandet bol i den landsby, som hedder Stora Råby nær byen, og skødede jorden i vor nærværelse, dog

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

på den betingelse, at samme Lars i hele sin livstid på kirkens vegne skulde have frugtnydelsesretten af samme jord og førnævnte jord efter hans død med al ejendomsret tilfalde kannikerne, så at de får hele frugtnydelsesretten af den at besidde med rette til evig tid. Og for at denne kontrakt ikke skal tilbagekaldes som ugyldig af nogen af arvingerne efter ærkedegn Anders, stadfæster vi dette brev ved vort segls vidnesbyrd.

Givet i Lund i det Herrens år 1222, i den tiende indiktion.

1222. 212

Kong Valdemar II Sejr stadfæster for hr. Henrik Lode forleningen af en række gårde og godser i Estland og Livland, som hans fader havde som len af kong Knud VI Valdemarsen.

Registratur på Det kongelige Bibliotek.

Godtgjort[1]) med kongelige danske breve, at kong Knud af Danmark i året 1196 på grund af de gode, tapre og tro tjenester, som .... hr. ridder Odvard af Lode har ydet mod hedningene i Estland, har forlenet ham og hans arvinger med gårdene og godserne Woljell, Kyde, Lechts, Pöddes, Isen, Kochtell og Pall, til hvilket Libbel og Paritell dengang hørte med, og at (disse) i året 1222 på ny er blevet stadfæstet og bekræftet af kong Valdemar for hans råd og ridder hr. Henrik Lode, samme Odvards søn.

1) registraturen stammer fra en vidisse af 1528 26. maj, udstedt af biskop Georgius af Reval.

1223. Maj. 213

Dronning Ingeborg af Frankrig skænker et hus samt vingårde til S.-Aignan kapitel.

Referat i Orleans.

[1223. Juni—november]. 214

Kejser Frederik II af Tyskland pålægger biskop Conradus af Hildesheim sammen med biskop Otto af Würzburg at virke for, at kong Valdemar II Sejr og hans søn, der er taget til fange af grev Henrik af Schwerin, kommer i deres magt, og for at opnå dette gå ind på alt, hvad biskop Otto har lovet og vil love greven.

Efter Schannat.

Frederik, af Guds nåde Romernes kejser, til alle tider rigets forøger og konge af Sicilien, til sin elskede fyrste biskop Conradus af Hildesheim sin nåde og alt godt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da vi ønsker at delagtiggøre dig i vor høje majestæts lykke og held, som vi ved, du omfatter med kærlighed, mener vi oftere end ofte at burde underrette dig, vor kære, om, at alle ting i vort rige ved Hans nåde, fra hvem alt godt har sit udspring, lykkes for os efter vort ønske, eftersom alle Saracenere, der havde sat sig fast på bjergtoppe og uindtagelige steder, nu atter er bragt ned til lavereliggende og jævnt terræn. Da vi ältså nærer den fuldeste tillid til din troskab, har vi ment at burde overlade vor meget kære søn Henrik, Romernes berømmelige konge, til din omsorg, idet vi for de tjenester, du for nylig har vist samme vor søn i vort fravær, til gengæld giver dig den mest overstrømmende tak, så meget mere som dit dybt trofaste sindelag lægger sig for dagen under vort fravær fremfor i vor nærværelse, således at vi, når vi nu kommer til Tyskland, kan gengælde dine højst kærkomne fortjenester. Vi beder overmåde meget og påminder dig om, som du plejer, at holde fast ved at tjene os og samme vor søn. Vor høje majestæt har jo fået underretning om, at kongen af Danmark og hans søn er blevet taget til fange af vor elskede og tro mand grev Henrik af Schwerin og holdes i fængsel, hvilken konge, som du selv ved, uden forud at have haft årsag hertil[1]), har bemægtiget sig meget af kejserrigets gods uden, som han burde, at vise agtelse for os og kejserriget, hvorfor vi, da vi af alle kræfter og med hele vort sind ivrer for at generhverve kejserrigets gods, så at vi kan føre det tilbage til kejserriget, har ment på alle måder at burde bede og påminde dig om, vor kære, at du helt og fuldt arbejder hen mod dette, at kongen selv og hans søn kommer i jeres hånd, og sørger for, at du ligeledes sammen med den ærværdige biskop Otto af Würzburg afgiver løfte om alt, hvad han har afgivet løfte om til førnævnte greve på grund heraf eller fremtidigt agter at love, fordi vi vil anse det for gyldigt og med dit råd sørge for at overholde alt på en virkningsfuld måde[2]).

1) den latinske text har: *præter præcedentem causam.* Det kan måske også oversættes 'ud over det forhold, der er årsag hertil' og sigte til det forhold, der foranledigede grev Henriks overfald på kong Valdemar II. — 2) i den form, mandatet er overleveret, mangler hele eskatokollen, og altså også alle dateringselementer. I natten mellem 6. og 7. maj 1223 blev de danske konger taget til fange af grev Henrik af Schwerin. Tidligst i juni kan dette være blevet kejseren bekendt. Hans befalingsbrev er altså tidligst udgået i denne måned. Ved fastsættelsen af det senest mulige tidspunkt for udstedelsen må man hæfte sig ved omtalen af 'den ærværdige biskop af Würzburg'. Over for grev Henrik har han allerede afgivet løfter på kejserens vegne, og denne forudser, at biskoppen vil forpligte ham yderligere over for greven. Denne biskop af Würzburg kan ikke være nogen anden end bisp Otto. Han nævnes på fremtrædende plads

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

blandt dem, der aflagde ed på Nordhausen-overenskomsten som repræsentanter for kejseren og hans søn (nr. 217) — og denne traktat skulde netop sikre, at de danske konger kom i Frederik II.s magt. Otto afgik ved døden 1223 5. december. Kejser Frederiks mandat kan ikke være udstedt, efter at meddelelsen herom var nået frem. Det er da senest fra februar 1224. Imidlertid er det næppe heller så sent. Traktaten, der blev sluttet i Nordhausen 1223 24. september, fastlagde ganske nøje, hvad kejseren og hans søn skulde præstere for at kunne disponere over de fangne konger. Efter at den var indgået, og efter at Frederik II havde fået kendskab til den, var det ikke ret tænkeligt, at han vilde give biskop Conradus af Hildesheim bemyndigelse til blankt at akceptere alt, hvad bisp Otto fremtidig vilde love grev Henrik. Mandatet afspejler en situation, hvor forhandlingerne er taget op, men ikke afsluttet, og hvor løfterne, som biskop Otto har afgivet for kejser og rige, er så vage og uforbindende, at de kunde fordre sanktion fra endnu en kejserlig repræsentant, biskoppen af Hildesheim. Senest i november kan kejseren have været uden vidende om, at forhandlingerne var bragt til afslutning 24. september. Hans befalingsbrev må da henvises til [1223 juni—november].

1223. 13. juli. Worcester. 215

Kong Henrik III af England giver den lyneborgske hertugs købmand Gilbert af Slesvig et tidsbegrænset lejdebrev.

Afskrift i de engelske Patent Rolls.

Gilbert fra Slesvig, hertugen af Lyneborgs[1]) købmand, får lejdebrev til at rejse til og fra England og opholde sig dær med sine ejendele og købmandsvarer og til at handle med dem i hele hr. kongens magtområde, når han svarer de rette og tilbørlige afgifter deraf. Men dette brev skal vare til påske i vort kongedømmes ottende år[2]).

Med Hubert af Burgh, vor retter, som vidne i Worcester den 13. juli i vort kongedømmes syvende år.

Ved samme[3]) og på hr. kongens råd.

1) Otto af Lyneborg, der ellers selv betegner sig som 'herre af Lyneborg' og først fra august 1225 tillægger sig hertugtitlen. Se om baggrunden herfor DRB. I:6 nr. 42, note 17. 2) 14. april 1224. — 3) jf. nr. 56, note 4.

1223. August. Lorris. 216

Dronning Ingeborg af Frankrig træffer aftale med kong Ludvig VIII af Frankrig, hvorefter hun får en række friheder, rettigheder og oppebørsler af sin morgengave fra kong Filip Augusts tid, bestående af Orléans, Checy[1]), Châteauneuf m. m. mod at frafalde alle andre krav og med ret til at bortskænke en indtægtssum til et ærkesæde for Filip Augusts, hendes egen, kong Ludvigs og deres 3 forgængeres sjæle.

Afskrift i Paris.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1) som ejer af Checy skal Ingeborg have betænkt abbediet Cour Divine (notits i Ny kgl. Saml. 846 4° p. 59).

217 1223. 24. september. Nordhausen.

Overenskomst mellem kejser Frederik II af Tyskland og hans søn på den ene side og grev Henrik af Schwerin og hans venner på den anden om, på hvilke vilkår de danske konger Valdemar II Sejr og hans søn skal udleveres til kejseren. Denne skal betale 52.000 mark sølv til greven og hans venner, forlene greven med en borg, bygge en anden til ham og skaffe hans svigermoder hendes gods tilbage, før han må løslade kongerne, som forinden skal love orfejde til grev Henrik og give afkald på alt land syd for Ejderen. Der skal dannes en fyrstekoalition imod de danske konger, til støtte for kejseren og hans søn, og hvis disse ved krig eller ved overenskomst vinder land tilbage fra de danske konger, skal grev Henrik, Brandenburgerne, grev Adolf af Schauenburg og flere andre have det tilbage, som deres forfædre havde, mod at yde bistand ved generhvervelsen. Er overenskomsten ikke fuldbyrdet i april 1225, er greven og hans venner løst fra deres forpligtelser.

Original i Schwerin.

Dette er ordlyden af det forlig eller den overenskomst, der er sluttet mellem hr. kejseren og hans søn hr. kongen på den ene side og grev Henrik af Schwerin og hans venner på den anden angående kongerne af Danmarks fangenskab og udleveringen af dem til hr. kejseren og hans søn hr. kongen.

⟨1⟩. Hr. kejseren og hr. kongen skal give grev Henrik af Schwerin 50.000 mark godt sølv og dem af hans venner, han selv ønsker, 2.000 mark. ⟨2⟩. Desuden skal de forlene ham med en borg med indtægter på 200 mark før førstkommende Skt. Hansdag[1]), og hvis indtægterne ikke er så store, skal de suppleres andetstedsfra, så snart kejser og rige får indtægter ledige. ⟨3⟩. Ligeledes skal der bygges en borg i det land, som hedder Boizenburg til grev Henrik af Schwerin på kejserens og rigets bekostning med grav og plankeværk. ⟨4⟩. Fremdeles skal hr. kejseren og hr. kongen udvirke, at de godser og den arv, som med rette hører til grev Henrik af Schwerins svigermoder[2]), fruen til Schlawe, og som kongen af Danmark har taget med vold og magt og hidtil forholdt hende, gives tilbage, eller også skal de betale hende 2.000 mark i godtgørelse for denne arv. ⟨5⟩. Men førnævnte penge, der er lovet grev Henrik af Schwerin, skal betales til følgende terminer og på denne måde: 500 mark fjorten dage før førstkommende Skt. Mortensdag[3]) uden indlager i nogen by. Fjorten dage efter Skt. Mortensdag[4]) skal der atter betales 500 mark til samme og uden

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

indlager for kautionisterne. Fremdeles skal der på den derefter førstkommende helligtrekongersdag[5]) betales ham 1.000 mark og uden indlager. Seks uger efter samme helligtrekongersdag[6]) skal der atter betales ham 1.000 mark. Hvis de ikke bliver betalt, skal de nedenfornævnte kautionister gå i indlager i Nürnberg ved udløbet af samme seks uger, idet de ikke må forlade dette, med mindre der betales 1.000 mark, og andre 1.000 mark i løbet af de seks følgende uger[7]), således at 2.000 mark betales i løbet af tolv uger uden tøven og forhaling. Dernæst skal der atter betales 1.000 mark til samme i løbet af de næste seks uger[7]), eller kautionisterne skal ved udgangen af de seks uger gå i indlager i Nürnberg, idet de ikke må forlade dette, med mindre de betales. Dernæst skal der på den derefter følgende Mikkelsdag[8]) betales 2.500 mark; hvis de ikke bliver betalt, skal kautionisterne på samme måde gå i indlager i Nürnberg, idet de ikke må forlade dette, med mindre de bliver betalt. Endvidere skal andre 2.500 mark være betalt til den derefter førstkommende ottendedag efter påske[9]); men hvis det ikke sker, skal grev Henrik af Schwerin og hans venner med hr. kejserens og hans søn hr. kongens gunst og velvilje være løst fra det løfte, der er aflagt om dette anliggende, og de førnævnte 10.000 mark skal være tabt[10]), med mindre andet bestemmes og kan opnås med grev Henrik af Schwerins og hans venners billigelse. ⟨6⟩. Men hvis pengene eller en del af de førnævnte penge af en eller anden grund — hvad Gud forbyde — ikke bliver betalt til terminen eller de ovennævnte terminer, bør hovedaftalen, som den er bekræftet, ikke af den grund erklæres for ugyldig, med mindre kautionisterne efter at være påmindet af hr. Henrik, Romernes konge, eller biskoppen af Würzburg[11]) eller grev Gerhard af Diez eller Eberhard, drost af Waldburg, muligvis ikke vil betale og gøre fyldest i løbet af seks uger fra maningsdagen. ⟨7⟩. Men førnævnte penge skal overgives og betales i Nordhausen til de fastsatte terminer og under hr. kejserens og hr. kongens lejde og risiko bringes til Harzburg eller Wernigerode eller Blankenburg eller Regenstein eller Asseburg. ⟨8⟩. Såfremt kongen af Danmark tinger om sit og sin søns fangenskab og lover at betale eller udbetaler noget for et anstændigt og bekvemt fængsel, skal først de 10.000 mark betales, for hvilke der er stillet kautionister. Resten skal gå til betaling af grev Henrik af Schwerins øvrige tilgodehavende dog med fradrag af udgifterne ved bevogtningen af Danmarks konger. ⟨9⟩. Fremdeles på hvilket tidspunkt hr. kejseren og hans søn hr. kongen end betaler hele den ovennævnte sum penge, nemlig 52.000 mark, hvad enten det sker med penge, som er afpresset Danmarks konger, eller med hr. kejse-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

rens og hr. kongens egne penge eller gennem gidsler eller med fyldest, ydet grev Henrik af Schwerin på en hvilken som helst anden måde, skal han da frit og kvit og uden slet forsæt udlevere Danmarks konger til hr. kejseren og hr. kongen til at gøre og handle med, som de ønsker, dog således at der skal stilles sikkerhed for grev Henrik af Schwerin og hans venner efter afgørelse af den ærværdige ærkebiskop af Køln[12]) og greverne af Harzburg og grev Konrad af Regenstein og grev Vollrath af Dannenberg og Bernhard af Horstmar og drost Gunzelin på den måde, at grev Henrik af Schwerin og hans venner sikres ved en såkaldt orfejde, førend kongerne af Danmark løslades af fangenskabet hos kejser og rige, og at kongen af Danmark forinden skal give afkald på og opgive det land, som ligger på denne side af den flod, som hedder Ejderen. ⟨10⟩. Fremdeles skal den unge konge af Danmark, når han er givet i kejserens og rigets magt[13]), holdes fangen på borgen Harzburg under tro bevogtning af grev Hermann af Harzburg og grev Heinrich, hans broder, grev Adolf af Schauenburg og hr. Lüthard af Meinersen og andre derværende høvidsmænd og ministerialer for kejser og rige. ⟨11⟩. Fremdeles skal den gamle konge af Danmark forblive i kejserens og rigets magt og i hænderne på og under bevogtning af grev Henrik af Schwerin, indtil hr. ærkebiskoppen af Køln og oftnævnte greve af Schwerin bringer i erfaring, om de kan bevæge Danmarks konger til at erhverve sig hr. kejserens og hr. kongens nåde enten ved betaling eller ved at tilbagegive de lande, som de har berøvet kejser og rige, eller ved hvilke som helst andre midler. ⟨12⟩. Formår de ikke dette, skal det være overladt den herre ærkebiskoppen af Køln og grev Henrik af Schwerin og grev Vollrath af Dannenberg i troskab at afgøre, hvorvidt og hvornår det er tjenligt for hr. kejseren og hr. kongen samt for grev Henrik af Schwerin, at den gamle konge af Danmark føres til Harzburg til bevogtning af de førnævnte og stilles til disposition for kejseren og kongen, således som det forud er sagt, og at sønnen føres tilbage til bevogtning af grev Henrik af Schwerin. ⟨13⟩. Hvis ærkebiskoppen af Køln og grev Henrik af Schwerin ikke kan komme overens herom, er Bernhard af Horstmar, grev Hermann af Harzburg, grev Vollrath af Dannenberg, grev Konrad af Regenstein og drost Gunzelin blevet udpeget sammen med de samme to, og hvad som helst disse syv eller seks af dem bestemmer som mest tjenligt for hr. kejseren og hr. kongen samt for grev Henrik af Schwerin om denne flytning og anbringelse af Danmarks konger, det skal holdes. ⟨14⟩. Fremdeles er der med hensyn til den hjælp,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

man skal skaffe hr. kejseren og hr. kongen samt grev Henrik af Schwerin og hans venner i førnævnte foretagende rettet mod kongerne af Danmark, truffet den aftale, at hr. ærkebiskoppen af Køln og grev Henrik af Schwerin og grev Vollrath af Dannenberg og grev Konrad af Regenstein, hr. Bernhard af Horstmar og Dedo af Ravensberg skal skaffe hjælpere og tilhængere, der kan være til nytte for dette foretagende, hvad enten det er dem fra Brunsvig[14]) eller den unge herre af Lyneborg[15]) eller de unge herrer af Brandenburg[16]) eller hvilke som helst andre, der kan være nyttige herfor; men hvis de, der skal skaffes som hjælpere og tilhængere til dette forehavende i følge de førnævntes råd, således som det forud er sagt, gør sig alt for vanskelige og kostbare, da er det overladt til de samme syvs afgørelse, på hvilken måde man i stedet for samme hjælp ellers kan stille grev Henrik af Schwerin tilfreds. ⟨15⟩. Hvis endelig hr. kejseren og hr. kongen vinder kejserens og rigets lande tilbage fra Danmarks konger ved krig eller ved overenskomst eller på en hvilkensomhelst anden måde, da skal først og fremmest greven af Schwerin selv, de unge herrer af Brandenburg, grev Adolf af Dassel, grev Adolf af Schauenburg og andre slægtninge af grev Henrik af Schwerin og deres arvinger have det tilbage, som deres forgængere havde, og som de selv har ret til efter oftnævnte grev Henrik af Schwerins råd på det vilkår, at de, der skal genvinde deres lande og have dem tilbage, til gengæld skal understøtte kejseren og riget i at genvinde samme land, så sandt som de ønsker nytte og fremgang for sig selv. ⟨16⟩. Hvis det, som forud er blevet anført, ikke overholdes og udredes til grev Henrik af Schwerin af hr. kejseren og hans søn hr. kongen, skal fangevogterne, som har fået kongen eller kongerne af Danmark betroet, være forpligtet til at tilbagegive kongen eller kongerne af Danmark — hvem der nu er i deres varetægt — til grev Henrik af Schwerin. Og omvendt, hvis det, som er lovet hr. kejseren og hans søn af grev Henrik af Schwerin og hans venner, ikke overholdes og udredes, skal de, som holder kongen eller kongerne af Danmark under bevogtning, overlade dem til hr. kejseren og hr. kongen, således at svigagtig fremfærd og slet forsæt udelukkes fra begge sider i overensstemmelse med, hvad der indeholdes i artiklen: Men hvis pengene og så videre[17]), som det tidligere er skrevet. ⟨17⟩. Men hvis grev Henrik af Schwerin dør i mellemtiden, skal alt dette betales til hans hustru og hans børn og hans arvinger og andre slægtninge og venner efter hans eget ønske, og til gengæld skal hustruen og børnene og arvingerne og slægtningene og vennerne og navnlig grev

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vollrath af Dannenberg være forpligtet til uden slet forsæt at overholde alt dette over for hr. kejseren og hr. kongen og riget. ⟨18⟩. Alt dette, som forud er sagt, bør være fuldført og udredet et år og otte dage efter førstkommende påske[18]). Hvis det ikke sker, skal grev Henrik af Schwerin og hans venner i hr. kejserens og hr. kongens og rigets nåde og velvilje være løst fra alt, hvad der er aftalt og lovet i dette brev, med mindre andet bestemmes efter grevens vilje. ⟨19⟩. Fremdeles, hvis der opstår nogen tvistighed angående de forud anførte artikler mellem hr. kejseren og hr. kongen og grev Henrik af Schwerin og hans venner, således at en af parterne gør gældende, at et eller andet, som er aftalt eller lovet dem, ikke er overholdt eller udredet, er afgørelsen af denne uenighed overladt til hr. Bernhard af Horstmars, greverne Hermann og Heinrich af Harzburgs, Adolf af Schauenburgs og Lüthard af Meinersens bestemmelse. ⟨20⟩. Følgende har aflagt ed og givet håndslag fra hr. kejserens og hans søn hr. kongens side: Hr. Henrik, Romernes konge, lovede alene med håndslag uden indlager. Hr. biskoppen af Würzburg[11]), grev Gerhard af Diez, Diepold, markgreve, af Hohenburg, Eberhard af Waldburg, drost, Konrad af Klingenburg, mundskænk, Konrad af Winterstedt, mundskænk, Eberhard, hans broder, Anselm, marsk, af Justingen, Dedo af Ravensberg, Hermannus provst i Werden, Thegenhardus, øverste skolemester i Würzburg, magister Marquardus, notar, Friedrich af Bienburg, kammermester, Konrad af Werda, Heinrich af Rothenburg, køgemester, Gottfried, Hämerad, Heinrich Quänzelin af Boyneburg, Dietrich kammermester, Konrad Schiferstein af Mühlhausen, Konrad af Weiddense. ⟨21⟩. Følgende aflagde ed og gav håndslag fra grev Henrik af Schwerins side: Grev Henrik af Schwerin selv, hr. Friedrich, hans broder, Bernhard af Horstmar, Walter af Boldensel, grev Vollrath af Dannenberg, grev Konrad af Regenstein, Hermann og Heinrich, grever af Harzburg, grev Lütger af Øen[19]), grev Adolf af Schauenburg, grev Konrad af Wernigerode, Lüthard af Meinersen, Ludolf og Adolf af Dassel, Eckbert, søn af drost Gunzelin, Burchard af Lüchow, Dethard af Wustrow. ⟨22⟩. Grev Henrik af Schwerins kautionister, som forud er opregnet, vil gå i indlager i Goslar, hvis disse ting ikke bliver overholdt og udredet til den aftalte termin, idet de ikke må drage bort uden med den herre Romernes konges nåde og velvilje. ⟨23⟩. Af hr. kejserens og hr. kongens kautionister skal nogle gå i indlager i Nürnberg, andre i Mühlhausen, andre i Nordhausen og andre i Halle, idet de ikke må drage ud derfra uden med grev Henrik af Schwerins og hans venners vilje[20]).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forhandlet i Nordhausen i år 1223 efter Herrens menneskevorden den 24. september i den 12. indiktion[21]).

1) 24. juni 1224. — 2) navnet kendes ikke. Schlawe var et landskab i Pommern eller Pommerellen. — 3) 28. oktober 1223. — 4) 25. november 1223. — 5) 6. januar 1224. — 6) 17. februar 1224. — 7) senest 30. marts 1224. — 8) 29. september 1224. — 9) 6. april 1225. — 10) denne bestemmelse virker uigennemtænkt. De 10.000 mark skal være tabt, blot hvis den sidstnævnte betalingsfrist ikke overholdtes. Men i så fald vilde det sidste afdrag på 2.500 mark næppe blive udredet. — 11) Otto. — 12) Engelbertus. — 13) den latinske text har: *Item iunior rex Datie datus est in potestatem imperii detinendus in castro Harttispurc*, der også kan oversættes: 'Fremdeles er den unge konge af Danmark givet i kejserens og rigets magt og skal holdes fangen på borgen Harzburg'. — 14) det er ikke ganske klart, hvem der her sigtes til. — 15) Otto I kaldet Barnet. — 16) Johann I og Otto III. — 17) hermed henvises til artikel 6. — 18) til 6. april 1225. — 19) øen Werder. — 20) artikel 23 ændrer bestemmelserne i art. 5 med hensyn til indlageret, og måske er denne og art. 22 at betragte som senere tillæg. — 21) hvad skriften angår, fortjener det at bemærkes, at der er opstillet formodninger om, at skriveren har været Øvretysker. Endvidere må det understreges, at beseglingen er bemærkelsesværdig. Seks af de syv beseglere, med kong Henrik VII i spidsen, nævnes udtrykkeligt som forlovere for kejser og konge. Den syvende, rigsdrost Gunzelin, omtales ikke som forlover, men bliver nævnt tidligere i texten blandt de mulige voldgiftsmænd. Det er blevet antaget, at han hørte til grev Henrik af Schwerins kreds, men sikkert er det ikke. Nok så rimeligt kan det være at henregne ham til forhandlerne eller garanterne for kejser og konge, svarende til hans stilling ved afslutningen af den næste overenskomst af 1224 4. juli, DRB. I:6 nr. 16. I så fald har samtlige syv beseglere repræsenteret en og samme forhandlingspartner, hvorved dokumentet kun er bekræftet med segl fra den ene side. Der er fremført en forklaring på dette særegne forhold. Man har tænkt sig, at overenskomsten er blevet udfærdiget i to exemplarer. Det foreliggende er overgivet til grev Henrik med modpartens syv segl. Det andet exemplar, der var bestemt for kejser og konge, har på samme måde været forseglet af greven og hans forlovere, men er senere gået tabt. Denne teori klarer vanskelighederne, og er den rigtig, må man betragte traktaten som ratificeret fra begge sider. Det bør dog forsigtigvis understreges, at der intet som helst vides om en sådan dobbeltudfærdigelse, og i texten selv findes ingen antydning heraf. Og er det sådan, at den original, vi har for os, er den eneste udfærdigelse, får det også konsekvenser for traktatens gyldighed. Da er den ikke ratificeret af Schwerinerne. Da er grev Henrik og hans forlovere trådt tilbage fra aftalen, eller de har i det mindste udsat deres ratifikation, hvorefter nye begivenheder har gjort den inaktuel.

1223. Oktober. Paris. 218

Kong Ludvig VIII af Frankrig bevilger Jean d'Orléans bestemte indtægter, så længe dronning Ingeborg sidder inde med en jordbesiddelse i Cléri, som Jean tidligere har haft. Overgår jorden til kongen ved mageskifte eller på anden måde, skal Jean have den tilbage mod at afgive de nævnte indtægter.

Afskrift i Paris.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

219 1223. 23. oktober. Lateranet.

Pave Honorius III tager Esrom kloster og dets gods under sin beskyttelse og stadfæster særlig dets besiddelser i Huseby, (Nørre-)Herlev og Veddelev.

Afskrift i Esrombogen.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner abbed[1]) og menige konvent i Esrom hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er rimeligt, at vi uden indvending giver vort samtykke til de bedendes berettigede bønner og opfylder de ønsker, der ikke afviger fra fornuftens vej, så de når at virkeliggøres. Derfor, elskede sønner i Herren, giver vi gerne vort samtykke til jeres berettigede forlangender og tager jeres personer tillige med alt det gods, I for øjeblikket besidder med gyldig adkomst eller med Guds hjælp vil kunne erhverve i fremtiden på retmæssig vis, under Skt. Peders og vor beskyttelse. Men vi stadfæster særligt med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brevs værn for jer og gennem jer for jeres kloster besiddelserne i Huseby, (Nørre-)Herlev og Veddelev og jeres andet gods, således som I besidder det altsammen uanfægtet og på retmæssig og kanonisk vis. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort beskyttelses- og bekræftelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 23. oktober i vort pavedømmes ottende år.

1) kan ikke identificeres.

220 1223. 27. oktober. Lateranet.

Pave Honorius III tager Sorø kloster og dets gods i sin beskyttelse og stadfæster særlig dets besiddelser i Vester Broby, Holløse, Næsby, Suserup, Bromme og Gislinge.

Afskrift på Det kongelige Bibliotek.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner abbed[1]) og menige konvent i Sorø af cistercienserordenen hilsen og apostolisk velsignelse.

Den hellige og ukrænkelige romerske kirke plejer at anse det for sin fromme pligt at omfatte sine hengivne og ydmyge sønner med særlig kærlighed og, for at de ikke skal foruroliges af uretfærdige og slette mennesker, som en from moder yde dem sin beskyttelses værn. Derfor, el-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skede sønner i Herren, bøjer vi os for jeres rimelige bønner og tager jeres personer og det sted, hvor I tjener Gud, tillige med alt det gods, I for øjeblikket besidder med gyldig adkomst eller med Guds hjælp vil kunne erhverve i fremtiden på retmæssig vis, under Skt. Peders og vor beskyttelse. Men vi stadfæster særligt med apostolisk myndighed og bestyrker med dette brevs værn for jer og gennem jer for jeres kloster de besiddelser i Broby, Holløse, Næsby, Suserup, Bromme og Gislinge og jeres andet gods, således som I besidder det altsammen uanfægtet og på retmæssig og kanonisk vis. Det skal altså overhovedet ikke være tilladt noget menneske at antaste dette vort beskyttelses- og stadfæstelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod. Men hvis nogen fordrister sig til at prøve herpå, skal han vide, at han pådrager sig den almægtige Guds og hans apostle Skt. Peders og Skt. Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 27. oktober i vort pavedømmes ottende år.

1) kan ikke identificeres med sikkerhed, jf. nr. 51, note 1.

1223. 31. oktober. Lateranet. 221

Pave Honorius III fordømmer grev Henrik af Schwerins forræderi mod kong Valdemar II Sejr og befaler ham at sætte denne og hans søn i frihed i løbet af en måned. Hvis dette ikke sker, skal ærkebiskoppen af Køln lyse ham i band, løse hans undersåtter fra deres troskabsed, bandlyse dem, hvis de holder fast ved ham, samt lyse interdikt over det stift, hvori kongen og hans søn holdes fangne, og over ethvert sted, hvor greven opholder sig. Paven truer grev Henrik med at ville opægge kejseren imod ham og om nødvendigt bringe andre straffe i anvendelse.

Afskrift i de pavelige registre.

Til den højbårne grev Henrik af Schwerin.

En stor og grim plet har du sat på din ære, og du og dine vil til alle tider kunne hånes herfor, med mindre du sørger for hurtigt at udslette den ved skyndsomst at gøre bod. Thi uden at agte på, hvor betydningsfuldt troskabsbåndet er, hvor meget vasallen er forpligtet over for sin herre, og hvor grimt og forbryderisk et brændemærke ikke blot den pådrager sig, som krænker sin egen herre, men selv den, som ikke af alle kræfter forsvarer ham, når han krænkes af en anden, har du fordristet dig til at strække hænderne ud mod din herre, vor meget kære søn i Kristus Valdemar, Danmarks berømmelige konge, og har brudt den troskabsed, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

du havde aflagt til ham — og uden at huske og være taknemmelig for de mange velgerninger, som du, som det siges, havde modtaget af ham — og, hvad vi ikke har hørt på og heller ikke kan genfortælle uden smerte, skammeligt ført ham, der var alvorligt såret, uden for hans rige og fordrister dig til at holde ham fangen tillige med hans søn. Du har i sandhed ved en sådan skændselsgerning gjort dig forhadt for alle konger og fyrster, eftersom du jo har givet det allerdårligste exempel imod dem og imod dig selv, fordi nogle måske, da menneskene er mere tilbøjelige til at efterligne det onde end det gode[1]), ved dette exempel vil vove at fordriste sig til at gøre det imod deres herrer, som de har hørt, at du har fordristet dig til imod din. Du har også krænket Gud og den romerske kirke alvorligt, da dette rige hører særligt under denne og som kendetegn på dette særlige herredømme er skatskyldigt til den, og over for hvilken samme konge er en særlig trofast søn. Eftersom vi altså så vel af denne årsag som på grund af det ubrydelige løfte, hvorved han er forpligtet over for os til at yde en stor hjælp til Det hellige Land, erkender og erklærer os for således forpligtet over for ham, at vi ikke vilde kunne svigte ham i så alvorligt og påtrængende et anliggende uden skade for vort ry og tillige for vor samvittighed, påminder vi dig indtrængende, højbårne søn, og påbyder vi dig strengt som vor befaling under anråbelse af Guds dom, at du inden en måned efter modtagelsen af dette brev gengiver denne konge og hans søn deres fulde frihed og uden at gøre nogen som helst vanskelighed tillader dem at drage bort som frie mænd, og vi vil sørge for, at der ydes dig fyldestgørelse ad rettens vej, hvis du har noget at klage over mod ham. I modsat fald skal du vide, at vi har befalet vor ærværdige broder ærkebiskop Engelbertus af Køln, at han fra da af med tilsidesættelse af hindrende appel skal bandlyse dig og alle, der støtter dig i denne nedrighed, og hver søn- og helligdag lade denne bandlysning højtideligt forkynde under klokkeringning og med tændte lys på alle de steder, han finder, det vil være til gavn. Desforuden skal han lyse interdikt over det stift, hvori oftnævnte konge *og så videre som i det første indtil*[2]) med hensyn til et hvilket som helst sted, hvortil du måtte komme, så længe som du opholder dig dær. Da du sluttelig ikke bør finde den troskab hos dine undersåtter, som du på så fordømmelig vis har krænket over for din førnævnte herre, skal han på vor myndighed erklære alle, der er knyttet til dig med troskabs bånd, for løst herfra og fælde bandlysningsdom mod dem, hvis de fordrister sig til at være dine tilhængere, efter at han har

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

løst dem, og sørge for, at de på det nøjeste undflyes såsom bandlyste. Men du skal vide for vist, at vi, hvis du foragter disse straffe og fordrister dig til at tilbageholde ofte nævnte konge og hans søn, vil sørge for at udtænke andre straffe mod dig og særligt rejse kejserens højre hånd for at ødelægge[3]) dig, og vi vil lade vor hånd hvile tungt på dig på en sådan måde, at du til sidst vil angre, at du har optaget en kamp mod Gud og den romerske kirke, men efter undergangen vil angeren komme for sent. Se altså til, mens du kan, at du ikke lader de trængsler komme over dig, som du kan ønske at komme ud af og ikke kan, da det er ret, at den, som ikke ønskede det, da han kunde, ikke kan, når han ønsker det.

Givet i Lateranet den 31. oktober i vort ottende år.

1) jf. 3. Johs. 11. — 2) henviser til nr. 222 af 1223 1. november, der i registret har plads som det første. — 3) texten har *exterminium*, der muligvis også kan gengives ved 'fordrive', 'gøre landflygtig'.

1223. 1. november. Lateranet. 222

Pave Honorius III meddeler ærkebiskop Engelbertus af Køln, at kong Valdemar II Sejr er blevet overfaldet om natten af sin vasal, grev Henrik af Schwerin, er taget til fange af denne, i såret tilstand ført bort sammen med sin søn og holdes som fange på kejserrigets område. Paven roser ærkebiskoppen for hans holdning til sagen, men udtaler sin afsky over for grevens forræderi og befaler ærkebiskoppen at opfordre ham til at sætte kongen og hans søn i frihed i løbet af en måned. Hvis dette ikke sker, skal ærkebiskoppen bandlyse greven, løse hans undersåtter fra deres troskabsed, bandlyse dem, hvis de holder fast ved ham, samt lyse interdikt over det stift, hvori kongen og hans søn holdes fangne, og over ethvert sted, hvor grev Henrik opholder sig.

Afskrift i de pavelige registre.

Til ærkebiskop Engelbertus af Køln.

Den umenneskelige og afskyelige misgerning, som grev Henrik af Schwerin har øvet mod sin herre, vor meget kære søn i Kristus Valdemar, Danmarks berømmelige konge, og hans søn, vækker uden al tvivl Guds vrede, og den bør vække menneskenes vrede mod ham og gøre ham forhadt for alle, som afskyer troløshed og svigefuldhed og elsker den rene troskab. Thi da samme konge, således som vi har fået underretning om af breve[1]) fra Danmarks riges prælater og stormænd, sammen med sin personlige husstand ved sommertid havde trukket sig tilbage til en ø i sit rige for den milde og svale lufts skyld og ikke anede noget baghold, eftersom han jo ikke pønsede på ondt mod nogen, da brød nævnte greve den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

troskabsed, som han havde aflagt til ham, viste sig utaknemmelig og glemte de mange velgerninger, han havde modtaget af ham, og trængte om natten ind i hans telt sammen med bevæbnede mænd, den skånselsløse mod den skånsomme, den væbnede mod den våbenløse, vasallen mod sin herre, der lå på sit leje og sov, og bortførte, hvad vi ikke har kunnet høre på og heller ikke kan genfortælle uden smerte, samme konge, der var blevet såret på forbryderisk måde, tillige med hans førnævnte søn til en skov og begav sig dernæst uden for riget med dem og fordrister sig til at holde dem fanget på kejserrigets område. Så umådelig en skændselsgerning må jo angå alle konger og fyrster, eftersom det vil kunne anspore andre til at prøve på at gøre noget lignende mod deres herrer og efter dette exempel vove og fordriste sig til det, som de har hørt, at ovennævnte greve har fordristet sig til. Skønt vor apostoliske embedspligt rigtignok gør os til skyldnere over for alle, knytter dog ikke en, men mangfoldige grunde os særligt til nævnte konge, således at vi ikke vilde kunne svigte ham i denne alvorlige nødens stund uden skade for vort rygte og for vor samvittighed. Thi for det første hører Danmarks rige særligt under den romerske kirke, og som kendetegn på dette særlige herredømme er det som bekendt skatskyldigt til denne, og samme konge har ligesom også hans forgængere altid vist sig tro og hengiven mod det apostoliske sæde, hvorfor det, hvis dette samme, hvad Gud forbyde, lod ham i stikken i dette anliggende, vilde vise sig ikke blot utaknemmeligt, men også uværdigt til denne troskab og hengivenhed. Dertil kommer også en anden grund, som ikke er uvæsentlig, men alene vilde være tilstrækkelig til at bevæge os til at understøtte denne samme konge, selv om ovennævnte grunde ikke forelå. Thi omendskønt samme konge ikke offentligt bærer korsets tegn[2]) til hjælp for Det hellige Land, har han dog på vor opfordring anlagt det og bærer det i det skjulte og har aflagt et sikkert løfte om, at han eller hans søn ved den umiddelbart forestående almindelige overfart vil indskibe sig til hjælp for Det hellige Land. Og hvis muligvis ingen af dem vil kunne indskibe sig i egen person, vil han sende hundrede eller i det mindste halvtreds riddere derhen. Heraf fremgår det klart for enhver, der ønsker at betragte sandheden med fornuftens øje, at vi er forpligtet til at bistå oftnævnte konge i det mindste ligesom andre, der har taget korsets tegn. Vi glæder os da over og priser og lover dig, kære broder, på værdig måde i Herren, fordi du hidindtil, som vi har bragt i erfaring, i troskab har arbejdet på at befri denne konge og hans søn, og vi beder

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dig indtrængende og opfordrer og pålægger dig indstændigt, broder, som vor befaling ved denne vor apostoliske skrivelse, at du, opfordret af vor befaling og vore apostoliske bønner, for fremtiden ivrigt udfører, hvad du hidtil prisværdigt selv har gjort, og på alle mulige måder uophørligt arbejder på at befri dem, således at din iver tydeligt lægger sig for dagen i virkningen, og du ud over det apostoliske sædes nåde, som du til fulde vil erhverve dig herved, kan vokse både i ry hos menneskene og i fortjeneste hos Gud. Men du skal blandt andet på vore vegne omhyggeligt påminde nævnte greve om, at han inden en måned efter modtagelsen af det brev, som vi sender ham herom[3]), skal gengive førnævnte konge og hans søn deres fulde frihed og tillade dem at drage bort som frie mænd uden nogen som helst vanskelighed, og vi vil sørge for, at der ydes ham fyldestgørelse ad rettens vej, hvis han har noget at klage over mod ham. Hvis han ikke sørger for at føje sig efter dine eller rettere vore påmindelser, skal du med tilsidesættelse af hindrende appel bandlyse ham og alle, der støtter ham, i denne nedrighed, og på hver søn- og helligdag lade denne bandlysning højtideligt forkynde under klokkeringning og med tændte lys på alle de steder, du finder, det vil være til gavn. Desforuden skal du lyse interdikt over det stift, hvori ofte nævnte konge og hans søn måtte blive holdt fangne, idet du forbyder og overhovedet lader alle sakramenter fuldstændigt standse i det og særligt begravelser af døde, dog med den undtagelse, at der ikke må nægtes småbørn dåb og de døende skriftemål, og sørger for dette samme med hensyn til et hvilket som helst sted, hvortil denne greve måtte komme, så længe som han opholder sig dær. Da fornævnte greve endelig ikke bør finde den troskab hos sine undersåtter, som han så fordømmeligt har krænket over for sin førnævnte herre, skal du på vor myndighed erklære alle, der er knyttet til ham med troskabs bånd, for løst herfra og fælde bandlysningsdom mod dem, hvis de fordrister sig til at være hans tilhængere, efter at du har løst dem, og sørge for, at de på det nøjeste undflyes såsom bandlyste, indtil de har ydet en passende bod. Men du skal udføre de ting, som vi har forudskikket, på en sådan måde, at du med rette kan og bør prises for din omhu.

Givet i Lateranet den 1. november i vort ottende år.

1) tabt. — 2) jf. Luk. 14,27. — 3) nr. 221.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

223 1223. 2. november. Lateranet.

Pave Honorius III meddeler kejser Frederik II, at kong Valdemar II Sejr er blevet overfaldet om natten af sin vasal, grev Henrik af Schwerin, er taget til fange af denne, i såret tilstand ført bort sammen med sin søn og holdes som fange på kejserrigets område. Paven udtaler sin afsky over for grevens forræderi og opfordrer kejseren til at hjælpe kongen og hans søn ud af fangenskabet ved at skride kraftigt ind mod grev Henrik.

Afskrift i de pavelige registre.

Et ligelydende brev er skrevet til Frederik, Romernes berømmelige kejser, til alle tider rigets forøger og konge af Sicilien *indtil* ligesom de andre, der har taget korsets tegn[1]).

Det sømmer sig også og er til gavn for dig, milde og fremsynede kejser, at bringe nævnte konge hjælp og tydeligt vise den forvorpne din værdigheds vrede og derigennem afskrække andre fra en lignende frækhed. David siger til en mand, der meldte, at han havde dræbt hans forfølger kong Saul og af denne grund ventede belønning af ham: Hvorfor er du ikke veget tilbage for at løfte din hånd for at dræbe Herrens salvede? og befalede strax, at han skulde dræbes[2]), for at de, som hørte om denne straf, fuldt ud kunde forstå, hvor stor ærbødighed, der skyldes den kongelige værdighed, og blive bange for at prøve på noget lignende. Ved dette exempel tilskynder vi dig ikke til at dræbe nævnte greve — en sådan ugudelighed være langt fra det apostoliske sædes mildhed — men vi råder dig ubetinget til som konge at bringe kongen hjælp og straffe denne greve, på dødsstraf nær, således at hans troløse dristighed ikke skal blive et exempel. Vi påminder og beder dig derfor, høje kejser, med så stor en kærlighed som muligt og anmoder dig om denne store og særlige gunstbevisning, at du af ærbødighed for Gud og det apostoliske sæde og desuden af hensyn til kongeværdigheden, som du bør vise dig nådig over for, sørger for, at nævnte konge og hans søn får deres fulde frihed tilbage ved at udsende en så eftertrykkelig og virkningsfuld kejserlig skrivelse herom, at deres frigivelse ikke kan udsættes længere, og opfylder vore bønner på en sådan måde, at der ud over menneskenes pris og denne konges og hans søns bestandige hengivenhed, som du opnår til fulde herved, bliver forbeholdt dig evige belønninger af kongernes konge[3]).

Givet i Lateranet den 2. november i vort ottende år.

1) henviser til nr. 222. — 2) 2. Sam. 1,14. — 3) 1. Tim. 6,15 m. fl. steder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1223. 2. november. Lateranet. 224

Pave Honorius III meddeler biskop Bertoldus af Lybæk, at kong Valdemar II Sejr er blevet overfaldet om natten af sin vasal, grev Henrik af Schwerin, er taget til fange af denne, i såret tilstand ført bort sammen med sin søn og holdes som fange på kejserrigets område. Paven udtaler sin afsky over for grevens forræderi og befaler biskoppen at bandlyse denne, med mindre kongen og hans søn gives fri inden en måned.

Afskrift i de pavelige registre.

Et *ligelydende brev* til biskop Bertoldus af Lybæk *indtil* ligesom de andre, der har taget korsets tegn[1]). Og derfor, broder, påbyder vi dig ved denne vor apostoliske skrivelse som vor urokkelige befaling, at du, med mindre nævnte greve inden en måned efter modtagelsen af det brev[2]), som vi sender ham herom, har gengivet denne konge og hans søn friheden, med tilsidesættelse af appel offentligt skal forkynde, at han og alle, der støtter ham i denne nedrighed, er bandlyste, og sørge for, at de på det nøjeste undflyes, indtil de har gjort passende bod, og på hver søn- og helligdag lade denne bandlysning højtideligt forkynde under klokkeringning og med tændte lys på de steder, du finder, det vil være til gavn.

Givet i Lateranet den 2. november i vort ottende år.

1) henviser til nr. 222. — 2) nr. 221.

1223. 2. november. Lateranet. 225

Pave Honorius III opfordrer borgerne i Lybæk til at være tro mod deres herre, den fangne kong Valdemar II Sejr.

Afskrift i de pavelige registre.

Til borgerne i Lybæk.

Ligesom ovnen er en prøve for pottemagerens kar[1]), således prøver modgangens smelteovn troens renhed. Da jeres herre, vor meget kære søn i Kristus Valdemar, Danmarks berømmelige konge, og hans søn altså holdes fangne af den troløse grev Henrik af Schwerin, har vi ment at burde tilskynde og opmuntre jer alle og ved denne vor apostoliske skrivelse befale jer, at I i dette modgangens øjeblik åbenbarer jeres urokkelige troskab, som ikke kommer åbent for dagen under medgangen, og vedbliver at være trofaste mod samme konge på en sådan måde, at jeres pris med rette kan forkyndes og finde omtale hos nulevende og tilkommende,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og samme konge og hans søn, hvis befrielse vi ivrigt arbejder på og med Guds hjælp virkningsfuldt vil arbejde på, når de vender tilbage til deres rige, vil vise sig desto mere velvillige mod jer i medgang, som de husker, at I har vist jer særlig trofaste mod dem under modgangen.

Givet i Lateranet den 2. november i vort ottende år.

1) den latinske bibels Ecclesiasticus 27,6.

226 1223. 4. november. Lateranet.

Pave Honorius III meddeler biskop Iso af Verden, at kong Valdemar II Sejr er blevet overfaldet om natten af sin vasal, grev Henrik af Schwerin, er taget til fange af denne, i såret tilstand ført bort sammen med sin søn og efter sigende holdes som fange i Verden stift. Paven udtaler sin afsky over for grevens forræderi og befaler biskoppen at lyse interdikt over sit stift og bandlyse grev Henrik, med mindre kongen og hans søn gives fri inden en måned.

Afskrift i de pavelige registre.

E*t ligelydende brev er skrevet* til biskop Iso af Verden *indtil* de andre, der har taget korsets tegn[1]).

Da altså samme konge og hans søn siges at blive holdt fangne i dit stift, påbyder vi dig, broder, ved denne vor apostoliske skrivelse som vor urokkelige befaling, at du, med mindre nævnte greve *og så videre indtil* der støtter ham i denne nedrighed, offentligt skal forkynde, at de er bandlyste, og hver søn- og helligdag lade denne bandlysning højtideligt forkynde under klokkeringning og med tændte lys i samme stift, så længe denne konge og hans søn holdes fangne i samme. Du skal forbyde og sørge for, at alle kirkelige sakramenter fuldstændigt standser *og så videre ligesom i det første indtil* så længe han opholder sig dær, idet du omhyggeligt opfylder vort påbud således, at du ikke bør dadles og straffes for forsømmelighed.

Givet i Lateranet den 4. november i vort ottende år.

1) henviser til nr. 222.

227 1223. 23. december. Mecklenburg.

Fyrst Burwin I af Mecklenburg skænker jordegods til Havelberg domkapitel. I det nådens år 1223. Givet i Mecklenburg den 23. december i den tolvte indiktion, da de Danskes konge Valdemar var fange.

Vidisse i Schwerin.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1223. 29. december. Mecklenburg. 228

Fyrst Burwin I af Mecklenburg skænker jordegods til Havelberg domkapitel. Givet i det nådens år 1223 i Mecklenburg den 29. december, i den tolvte indiktion, da de Danskes konge Valdemar var fange.

Afskrift i Schwerin.

12[23]. 229

Optegnelse om stadfæstelse på Borgarting ved kong Håkon Håkonsen af Norge, biskop Nikulas af Oslo m. fl. af kardinal Nicolaus' bestemmelse om gaver til kirken. Dette blev fastsat, da der var gået 1223[1]) vintre fra vor herre Jesu Kristi fødsel, i det år[2]) Danekongen blev hærtaget[3]).

Afskrift på det kongelige Bibliotek.

1) manuskripterne har året 1214, hvilket må rettes som her gjort. — 2) et par manuskripter har i stedet: 'Dette var den sommer'. — 3) texten har *herteikin.*

1223. Ukermünd. 230

Hertug Barnim I af Pommern afgiver jordegods til cistercienserklostret Colbatz på anmodning af min moder og hr. Conradus, den ærværdige biskop af Kammin, og af kongens[1]) sendemænd og hans drost og mange andre fyrster og stormænd fra vort land. *Hertug Barnim bevilger endvidere friheder til klostret* ligeledes under den nysnævnte forhandling og med samtykke og efter ønske fra os selv og hr. Conradus, den ærværdige biskop af Kammin, i nærværelse af kongens[1]) sendemænd og hans drost og andre højbårne mænd og stormænd i landet.

Afskrift i Stettin.

1) der må være tale om kong Valdemar II Sejr, som var lensherre for Pommern.

1223. Lund. 231

Ærkebiskop Anders Sunesen af Lund bestemmer, at alle offergaver til højaltret i domkirken skal tilfalde kannikerne.

Afskrift i Lundebogen.

Anders, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, Sverrigs primas, til nulevende og tilkommende hilsen til evig tid.

Hvis det er os forbudt at høste på fremmed mark i den timelige ver-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den, er det os desto mere forbudt i den åndelige. Idet vi derfor er opmærksomme på vore brødres, de lundensiske kannikers klage over det fradrag, der sker i offergaverne til højaltret i Skt. Laurentius, ønsker vi, at nulevende og tilkommende skal vide, at de offergaver, der bringes til højaltret i Skt. Laurentius i Lund, hvad enten det er almindelige præster eller biskopper, som fejrer messe dær, skal gå til brug for kannikerne. Men hvis nogen uden kannikernes samtykke modsætter sig dette privilegium, må han som anklaget for kirkeran nære frygt for, at han fremkalder fortørnelse hos Gud og hos kannikerne selv.

Givet i Lund år 1223 for Herrens menneskevorden, i vort bispedømmes 22. år[1]).

1) om ærkebispeåret jf. DRB. I:4 nr. 45 note 6 og nr. 46 note 1.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

PERSON- OG STEDNAVNE-REGISTRE

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

VEJLEDNING

Registrene er delt i person- og stednavneregister. Af hensyn til tidligere registre inden for Danmarks Riges Breve står å foran a. Ved *personnavnene*, der er ordnet alfabetisk efter fornavne, oplyses de vigtigste stillinger, i hvilke en person forekommer i nærværende bind; hvor en person er bedst kendt under et tilnavn, er dette tilføjet. — Ved *stednavnene* er oplyst deres beliggenhed i de nuværende amter og herreder. For Sydslesvig og Skåne, Halland og Blekinge er herredet (evt. lenet) oplyst. De udenlandske lokaliteter er henført til de nuværende lande, hvor dog endnu ikke er taget hensyn til forandringerne efter 2. verdenskrig. *Stjerne* foran et navn i stednavneregistret angiver, at den pågældende lokalitet ikke har kunnet identificeres.

FORKORTELSER

a. = amt. h. = herred. Frb. = Frederiksborg. Kbh. = København. N. = Nørre. S. = Sønder. V. = Vester. Ø. = Øster.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

PERSONNAVNEREGISTER

Å

Åge: **1.** Å., provst. 1211: 5. — **2.** Å. Lille. 1221: 197—98.

A

Absalon: **1.** A., ærkebiskop af Lund 1178—1201. 1213: 34, 39. 1217: 123. — **2.** (=3?). A., greve af Sjælland, greve fra (af) Danmark. 1212: (18—19), 20, (21), 22—23, 25. 1216: 70. 1217: 120—22. — **3.** (=2?). A. fra Danmark. 1221: 195.

Adalbert, ærkebiskop af Bremen. 1221: 199.

Adam, Adamus: **1.** A., abbed i la Trappe. 1212: (15). — **2.** A., guldsmed i England. 1222: 206.

Adolf, Adolphus: **1.** A., biskop af Osnabrück. 1218: (128). — **2.** A. I eller II, grever af Dassel. 1212: 17. 1223: 217. — **3.** A. III, greve af Schauenburg. 1223: 217.

Alan fra *Skanes, englænder. 1212: 21.

Alber af Beringen. 1218: 146.

Albertus, Albrecht, Albrekt: **1.** A., ærkebiskop af Magdeburg. 1212: (11). 1218: (135). — **2.** A., biskop af Riga (Livland). 1220: 165, (169). — **3.** A., hertug af Saksen. 1217: 125. — **4.** A. II, markgreve af Brandenburg. 1212: 17. 1219: (150), 162. — **5.** A., greve af Holsten og Orlamynde. 1212: (26). 1214: 46. 1217: (100), 101. 1218: 147. 1219: (156). 1221: 193. — **6.** A., greve af Eberstein. 1214: 48. — **7.** A. af Buntfeld. 1212: 17. — **8.** A. af Niendorf. 1212: 17.

Albrecht, Albrekt } se Albertus.

Alexander: **1.** A. III, pave 1159—81. 1217: 123. 1218: 138. 1220: 176 (?, muligvis A. II, pave 1061—73). — **2.** A., sognepræst ved Skt. Marie i Lybæk, kannik. 1215: 57.

Alvin, Halminus, grev Absalons sendemand i England, navnet formentlig forskrevet. 1217: (120), 121, (122).

Amedeus, ærkebiskop af Besançon. 1214: 48.

Anders, Andreas: **1.** A. Sunesen, ærkebiskop af Lund 1202—23. 1211: (2), 3—4, 6. 1212: (13), (27). 1213: (28), (30—32), 34, (37—38). 1214: (41), 43. 1215: 59—60. 1216: (75—76), (78—79), (91), (94), 95, 98. 1217: (102—04), (111—12), (114), (116), (118), 123. 1218: (132?), (133—35), 136, (137), (140—42). 1219: (151). 1220: (165), (180). 1221: (190—92), 196. 1222: (202), 203—04, 211. 1223: 231. — **2.** A., ærkedegn i Lund. 1211: 3—4. 1216: (94). 1222: 211. — **3.** A., provst i Kappenberg. 1221: (199).

Anselm af Justingen, marsk. 1223: 217.

Ape Hjelm. 1216: 95.

af Apeldern se Johan.

Apollonius fra Schwerin, magister. 1217: 124.

Ar. af Schwarmisse, ridder. 1217: 125.

Arløg Gangulfs. 1214: 53.

Arnold Sack. 1212: 17.

Asgot, biskop af Viborg. 1215: 59. 1219: 161.

Asser: **1.** A., broder til abbed Jens i Vitskøl. 1221: 197—98. — **2.** A. Olufsen. 1216: 95.

B

B., ærkedegn i Danmark, Valdemar Sejrs sendemand i England. 1222: 207.

af Bardenfleth se Reinhold.

Barnim I, hertug af Pommern. 1223: (230).

af Barth se Gottfried.

Bartholomeus: **1.** B., borgherre i Gützkow. 1216: 71. — **2.** B., fra Portugal, borger i London (Bartholemy). 1220: 170.

af Bederkesa se Dietrich, Erik, Vilhelm.

af Belitz se Gerhard.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bengærd, Valdemar Sejrs 2. dronning. 1216: (82), 95. 1217: 113.
Bent Jensen. 1219: 164.
Berardus, ærkebiskop af Palermo. 1216: (94).
af Beringen se Alber.
Bernhard, Bernardus, Bernhardus: **1.** B. III, biskop af Paderborn. 1212: (11). 1220: (181). — **2.** B., biskop af Selburg. 1220: (169). — **3.** B., dekan i Bremen. 1212: (11?). 1218: (127), (131). — **4.** B., hertug af Saksen. 1212: (11). — **5.** B., greve af Wölpe. 1217: 125. — **6.** B. af Horstmar. 1223: 217. — **7.** B. af Dorstadt. 1212: 17.
Bertoldus, Bertuldus, biskop af Lybæk. 1215: 57. 1216: 73. 1219: (154—55). 1220: (180). 1222: (210). 1223: (224).
af Bienburg se Frederik.
Birger? se Borger.
Blunt se Stefan.
Bock se Swider.
af Bodmin se Stefan.
af Boldensel se Walter.
Borger (Birger?) Iversen af Udsholt. 1222: 205.
af Boyneburg se Henrik.
Brandanus, abbed i Vitskøl. 1216: (90). 1219: 157.
af Bremen se Detward.
Brian Hostiarius, englænder. 1212: 24—5.
Brunwardus, biskop af Schwerin. 1219: (154—55). 1220: (180).
af Buch se Frederik.
Bugislav II, hertug af Pommern. 1216: 71—72.
Bunke se Evert.
af Buntfeld se Albertus.
Burchard, Burcardus, Burchardus: **1.** B., provst i Bremen. 1218: (127), (129). 1221: (199). — **2.** B., greve af Oldenburg. 1218: 146. — **3.** B. af Kockstädt. 1212: 17. — **4.** B. af Lüchow. 1223: 217.
af Burgdorf se Frederik.
af Burgh se Hubert.
Burwin se Henrik Burwin I.

C

Christianus se Kristian.
Clemens III, pave 1187—91. 1216: 87. 1217: 123.
Cono, dekan i Lybæk. 1215: 57.
Conradus se Konrad.
Crabbe se Stefan.
Cølestin III, pave 1191—98. 1217: 123.

D

D., kannik i Bremen. 1220: 178.
Dedo af Ravensberg. 1223: 217.
Dene se Herman.
Dethard af Wustrow. 1223: 217.
Detward af Bremen. 1218: 146.
Diepold, markgreve, af Hohenburg. 1223: 217.
Dietrich, Theodericus: **1.** T., ærkebiskop af Trier. 1214: 48. — **2.** D., markgreve af Meissen og Østmarken. 1214: 48. — **3.** D., drost. 1218: 146. — **4.** D., kammermester. 1223: 217. — **5.** D. af Bederkesa. 1218: 146. — **6.** D. af Osterburg. 1212: 17.
Dodo, abbed i Belbuck. 1216: 71.
Dominicus, dominikanerordenens stifter. 1221: 196.
af Dorstadt se Bernhard.

E

Ebbe: **1.** E., biskop af Århus. 1215: 63—66. 1216: (81), 95. 1222: (202). — **2.** E. (Sunesen). 1211: 5—6. — **3.** E. (Olufsen). 1214: 51.
Eberhard, Ebirhardus: **1.** E., abbed i Salem. 1213: (29—30). — **2.** E. af Waldburg, drost. 1223: 217. — **3.** E. af Winterstedt. 1223: 217.
Eckbert, søn af drost Gunzelin. 1223: 217.
Ehingerunn, grev Absalons mand i England. Navnet forskrevet. 1216: 70.
Engelbertus, ærkebiskop af Køln. 1218: (135). 1223: (217), (221—22).
Erik, Erich: **1.** E. Knutsson, konge af Sverrig 1208—16. 1219: 154, (155). — **2.** E. Eriksson, konge af Sverrig 1222—50. 1219: (154—55). — **3.** E. af Bederkesa. 1218: 146.
Erwin. 1216: 73.
Esbern Snare. 1213: 39.
Eskil: **1.** E., ærkebiskop af Lund 1138—77. 1213: 34, 37. 1217: (110), 123. — **2.** E., abbed i Esrom. 1211: 5—6. — **3.** E., munk i Børglum. 1216: 92. — **4.** E. Snubbe. 1219: 164.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Eustacius af Fauconberge, skatmester i England. 1222: 206—07.
Evert Bunke i Tibirke. 1222: 205.

F

F., kammermester i England. 1222: 206—07.
Filip II August, konge af Frankrig 1180—1223. 1212: 15—16. 1218: (143—44). 1222: (208). 1223: (216).
Fitzalice se Vilhelm.
Frederik, Fridericus: **1.** F., biskop af Halberstadt. 1212: (11). — **2.** F. II, tysk konge 1212—20, kejser 1220—50. 1214: 48. 1216: 83. 1217: 106. 1219: 158. 1223: 214, (217), 223. — **3.** F., broder til grev Henrik af Schwerin. 1223: 217. — **4.** F. af Bienburg, kammermester. 1223: 217. — **5.** F. af Buch. 1212: 17. — **6.** F. af Burgdorf. 1218: 146. — **7.** F. af Hasel. 1212: 17. — **8.** F. af Haseldorf. 1218: 146.
Frende fra Gierslev. 1215: 68.
Fridericus se Frederik.

G

G., provst i Børglum. 1216: 92.
Gangulfs se Arløg.
Gaufred, abbed i Sorø. 1212: (12). 1213: 39. 1214: 43.
Gebhard af Lyneborg, ridder. 1217: 124.
Gerardus se Gerhard.
Gerfried Wrideke. 1218: 146.
Gerhard, Gerardus, Gerhardus: **1.** G., biskop af Osnabrück, udvalgt ærkebiskop af Bremen, siden ærkebiskop G. I. 1212: (11). 1217: (115). 1218: (127), 146. 1219: 158. — **2.** G., udvalgt ærkebiskop af Bremen, siden ærkebiskop G. II. 1219: (156), (158). — **3.** G. II, abbed. 1216: 73. — **4.** G., greve af Diez. 1223: 217. — **5.** G. af Belitz. 1212: 17.
Gervasius, abbed i Prémontré. 1212: 27. 1216: 92.
af Giesenschlage se Io.
Gilbert, købmand i Slesvig. 1223: 215.
Giselbertus, abbed i Marienfeld. 1212: (11).
Gottfried: **1.** G. 1223: 217. — **2.** G. af Barth. 1216: 73.
Gregor, Gregorius: **1.** G. I, den Store, pave 590—604. 1213: 29. — **2.** G. de Crescentio, kardinaldiakon af S. Theodoro, pavelig legat i Danmark 1222—23. 1220: 177, 179—80. 1221: 182—89. 1222: (201), 204, 209—10.
Guarinus, pavelig legat i Frankrig. 1212: 16.
Guido: **1.** G., kardinal, pavelig legat i Danmark 1266. 1222: 209. — **2.** G., abbed i Morimond. 1220: (173).
Guillelmus se Vilhelm.
Gunner, abbed i Øm, siden biskop af Viborg. 1216: (81), (93). 1217: (105), (110). 1219: 161. 1221: 197—98. 1222: (201).
Gunzelin: **1.** G., greve af Schwerin. 1214: 47. 1217: 124. 1221: 193. — **2.** G., (rigs)drost (af Wolfenbüttel). 1223: 217.

H

H., abbed i Tommerup. 1212: 27.
Håkon IV Håkonsen, konge af Norge 1217—63. 1223: (229).
Hadrian IV, pave 1154—59. 1217: 123.
Halminus se Alvin.
Hartwicus, dekan i Bremen. 1212: (11?).
af Hasel se Frederik.
af Haseldorf se Frederik.
Heidenreich af Hollenhof. 1218: 146.
Heinrich } se Henrik.
Heinricus }
Helene, datter af Valdemar den Store, gift med fyrst Wilhelm af Lyneborg. 1213: 40. 1215: (62).
Henrik, Heinrich, Heinricus: **1.** H., biskop af Ratzeburg. 1219: (154—55). 1220: (180). — **2.** H. skriver, kannik i Lybæk. 1215: 57. — **3.** H. Thyringer, kannik i Lybæk. 1215: 57. — **4.** H., bestyrer for johanniterne i Werben. 1217: 124. — **5.** H. III, konge af England 1216—72. 1217: (120—22). 1220: (170). 1221: (195). 1222: (206—07). 1223: (215). — **6.** H., tysk konge 1222—35, søn af Frederik II. 1223: 214, 217. — **7.** H., hertug af Saksen. 1219: (156). — **8.** H., Burwin I, fyrste af Mecklenburg. 1218: (148). 1221: 193. 1223: (227—28). — **9.** H., Burwin II, fyrste af Rostock. 1219: (153). 1221: (193). — **10.** H., greve af Schwerin. 1212: 17. 1214: 47. 1217: 124. 1219: 162.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1221: 193. 1223: 214, 217, 221—22, (223—24), 225, (226). — **11.** H., greve af Dannenberg. 1221: 193. — **12.** H., greve af Harzburg. 1212: 17. 1223: 217. — **13.** H. af Lode, ridder, dansk vasal i Estland. 1222: 212. — **14.** H. af Osterburg. 1212: 17. — **15.** H. Quänzelin af Boyneburg. 1223: 217. — **16.** H. af Rothenburg, køgemester. 1223: 217. — **17.** H. af Salzwedel. 1212: 17. — **18.** H. af Scharnebek. 1218: 146. — **19.** H., borgherre i Usedom. 1216: 71.

Herbert, Bonus Amicus (Bon Ami el. Good Friend), kammermester i London. 1217: 120.

Hermann, Hermannus: **1.** H., biskop af Leal. 1220: (169). — **2.** H., dekan ved Skt. Paul i Münster. 1221: (199). — **3.** H., provst i Werden. 1223: 217. — **4.** H., notar. 1217: 124. — **5.** H., greve af Harzburg. 1212: 17. 1223: 217. — **6.** H., Dansker, Dene, borger i Paderborn. 1220: 181.

Hildeward af Hörspe. 1218: 146.

Hjelm se Ape.

af Hohenburg se Diepold.

af Hollenhof se Heidenreich.

Honorius III, pave 1216—27. 1216: (91), (94). 1217: (100—05), 106—09, (110—14), (116), 123. 1218: (126), 127—28, (129), 130, (131—35), 136, (137), 138, (139—42), (145), 148. 1219: 149, (150—52), (154—55), (159). 1220: (166—68), 169, (173—76), 177—79, (180). 1221: (182—92), 194, (196), 199. 1222: (202). 1223: 219—20, (221—26).

af Horstmar se Bernhard.

Hubert af Burgh, retter i England. 1220: 170. 1221: 195. 1222: 206—07. 1223: 215.

Hugoldus, abbed i Korvey. 1212: (11).

Humbertus, ærkebiskop af Vienne. 1213: (32).

Hämerad. 1223: 217.

af Hörspe se Hildeward.

I

I.: **1.** I., kannik i Bremen. 1220: 178. — **2.** I., klerk hos Filip II August af Frankrig. 1212: 15. — **3.** I., magister, kapellan hos Valdemar Sejr. 1220: 168.

Iacobus se Jakob.

Ida se Oda.

Ingeborg, datter af Valdemar den Store, gift med Filip II August af Frankrig. 1212: (15—16). 1218: (143—44). 1220: (172). 1222: (208). 1223: (213), (216), (218).

Ingmar: **1.** (= 2?). I., gældker. 1211: 3—4. — **2.** I. 1216: 73.

Ingvar, prior i Viborg. 1221: 197—98.

Innocens III, pave 1198—1216. 1211: (2). 1212: (11), 12, (13), (15—16), 26. 1213: (28—32), 33, (37—38). 1214: (41—42), 44. 1215: 61. 1216: 69, (74—79), 80—81, (82), 83, 85—92, (96). 1217: 101—02, 116, 123. 1218: 126. 1220: 176, 178.

af Inten se Vilhelm.

Io af Giesenschlage. 1212: 17.

Iohannes se Jens, Johann.

Iso, biskop af Verden. 1212: (11). 1223: (226).

Ivan, magister. 1215: 57.

Ivar: **1.** (= 2 og 3?) I., provst, Valdemar Sejrs protonotar. 1216: 73. — **2.** I., provst. 1216: 95. — **3.** I., provst på Falster, magister. 1220: 175.

J

Jakob, Iacobus: **1.** I., johanniter i Werben. 1217: 124. — **2.** J. Nielsen, greve af Halland fra 1283. 1221: 193. — **3.** J. Sunesen. 1219: 164.

Jakze. 1212: 17.

Jarmer I, fyrste af Rygen. 1216: 72.

Jean d'Orléans. 1223: (218).

Jens: **1.** J., provst i Viborg. 1219: 161. 1221: 197—98. — **2.** J., abbed i Sorø. 1214: 51—52. — **3.** J., abbed i Vitskøl. 1219: 161. 1221: 197. — **4.** J., underprior i Vitskøl. 1221: 197—98. — **5.** J., magister, kannik i Viborg. 1221: 197—98. — **6.** J., magister i Lund. 1222: 203. — **7.** J. Esbernsen. 1213: 39.

Johann, Iohannes: **1.** J., ærkebiskop af Uppsala (Jöns). 1217: 123. — **2.** I. Ethelinus, kannik i Lybæk. 1215: 57. — **3.** J., konge af England 1199—1216 (John Lackland). 1212: (18—25). 1215: (55—56). 1216: (70). — **4.** J. I Sverkersson, konge af Sverrig 1216—22. 1217: (118). 1219: 154, (155). — **5.** J. I, markgreve af Brandenburg. 1223: (217). — **6.** J., bannerfører. 1217:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

124. — **7.** J. af Apeldern. 1218: 146. — **8.** J. Ruffus, borger i London (John). 1220: 170.
Jon Kal fra Høng. 1215: 68.
Jordan. 1211: 5.
Josef, kapellan. 1211: 5.
af Justingen se Anselm.
Jöns se Johann.

K

Kal se Jon.
Karl: **1.** K., biskop af Linköping. 1217: (104). — **2.** K., munk i Vitskøl. 1221: 197—98. — **3.** K. af Vester-Broby, ridder. 1214: 52.
Kasimir: **1.** K. I, hertug af Pommern. 1219: 163. — **2.** K. II, hertug af Pommern. 1216: 71—72. 1219: (163).
Keld: **1.** K., fhv. provst i Viborg. 1221: 197—98. — **2.** K. Hunkilsen. 1216: 95.
af Klingenburg se Konrad.
Knud: **1.** K. VI (eller IV) Valdemarsen, konge af Danmark 1182—1202. 1214: (40), 48. 1216: 83, 87. 1217: 106. 1222: (200), 212. — **2.** K., hertug af Estland. 1219: 164.
af Kockstädt se Burchard.
Kolman. 1215: 68.
Konrad, Conradus: **1.** C., biskop af Hildesheim. 1223: 214. — **2.** C., biskop af Kammin. 1220: (180). 1223: 230. — **3.** C., biskop af Metz og Speier. 1214: 48. — **4.** C., biskop af Minden. 1212: (11). 1220: (173). — **5.** C., dekan i Hildesheim. 1220: (178). — **6.** C., dekan i Speier. 1213: 29, (30). — **7.** C., skolemester i Hildesheim. 1220: (178). — **8.** C., kantor i Hildesheim. 1220: (178). — **9.** C., kannik i Lybæk og sognepræst ved Skt. Peder. 1215: 57. — **10.** C. Scakko, kannik i Lybæk. 1215: 57. — **11.** K., greve af Regenstein. 1223: 217. — **12.** K., greve af Wernigerode. 1223: 217. — **13.** K. af Klingenburg, mundskænk. 1223: 217. — **14.** K. af Salzwedel. 1212: 17. — **15.** K. Schiferstein af Mühlhausen. 1223: 217. — **16.** K. af Weiddense. 1223: 217. — **17.** K. af Werda. 1223: 217. — **18.** K. af Winterstedt, mundskænk. 1223: 217.
Konstantin, drost. 1217: 124.
Kristian, Christianus: **1.** C., biskop af Preussen. 1218: (135), (139), (142). 1219: (149—50). — **2.** K., akolyt i Ribe stift. 1220: 174.

L

Lange se Tage.
Lars, søn af ærkedegnen Anders i Lund. 1222: 211.
Lave, ærkedegn i Ribe. 1216: 97.
Lenzing se Luthbrecht.
Leopold, hertug af Østrig. 1214: 48.
Lille se Åge.
af Lode se Henrik, Odvard.
Lucius III, pave 1181—85. 1217: 123.
Ludolf: **1.** L. II, greve af Dassel. 1212: 17. — **2.** L. IV, greve af Dassel. 1223: 217.
Ludvig: **1.** L. VIII, konge af Frankrig 1223—26. 1223: (216), (218). — **2.** L., hertug af Bajern. 1214: 48.
Lutbertus, skolemester i Münster. 1221: (199?).
Luthbrecht Lenzing. 1216: 73.
af Lüchow se Burchard.
af Lyneborg se Gebhard.
Lütger, greve af Øen (Werder). 1223: 217.
Lüthard af Meinersen. 1223: 217.

M

Margarethe, grev Henrik af Schwerins hustru. 1223: (217).
Marquardus, magister, notar. 1223: 217.
Marshall se Vilhelm.
af Meinersen se Lüthard.
Mikkel: **1.** M., kannik i Viborg. 1221: 197—98. — **2.** M. 1215: 57.
Mogens: **1.** M., munk i Vitskøl. 1221: 197 — 98. — **2.** M. Arnketilsen. 1215: 68.
Muhammed, død 632. 1213: 29.
af Mühlhausen se Konrad.

N

N., velbyrdig mand. 1213: 37.
Nicholaus, Nicolaus: **1.** N., kardinal, pavelig legat i Norge. 1223: (229). — **2.** N., biskop af Oslo (Nikulas). 1223: (229). — **3.** N., biskop af *Windelscra. 1215: 57. — **4.** N., provst i Kolberg. 1216: 71. — **5.** N., fyrste af Mecklenburg. 1219: (153). 1221: (193).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Niels: **1.** N., biskop af Slesvig. 1213: (33). 1215: 54. 1216: 87. 1217: (100—01). 1219: (151—52). — **2.** N., abbed i Løgum. 1214: 50. — **3.** N. I, junker, siden greve af Halland. 1216: 73, 95. (Denne eller en senere greve: 99). 1217: 124. 1221: 193. — **4.** N. II, fra 1241 greve af Halland. 1221: 193. — **5.** N., vicegreve. 1211: 7. — **6.** N. Grevesøn. 1211: 7—8. 1219: 164. — **7.** N. Pedersen. 1211: 3—4. — **8.** N. Pedersen. 1215: 68. — **9.** N. Skåning. 1215: 57.
af Niendorf se Albertus.
Nikulas se Nicholaus.

O

Oda, Ida, datter af grev Gunzelin af Schwerin, gift med grev Niels I af Halland. 1221: 193.
Odvard af Lode, ridder og dansk vasal i Estland. 1222: 212.
Oluf: **1.** O., ærkebiskop af Uppsala (Olof). 1217: 123. — **2.** O., biskop af Strängnäs (Olof). 1221: (190—91, vid. app.). — **3.** O., biskop af Ribe. 1211: (2). 1214: 50. — **4.** O. Ebbesen, mundskænk. 1214: 51.
Omer: **1.** O., biskop af Børglum. 1216: (89?). 1219: 157. 1222: (202?). — **2.** O., biskop af Ribe. 1214: 49.
af Osterburg se Dietrich, Henrik.
Otto: **1.** O., kardinal, pavelig legat i Danmark 1230—31. 1222: 209. — **2.** O., biskop af Münster. 1212: (11). — **3.** O., biskop af Würzburg. 1214: 48. 1223: (214), (217). — **4.** O. IV, tysk konge fra 1198, kejser 1209—18. 1212: 17. 1215: 56, (62). — **5.** O. III, markgreve af Brandenburg. 1223: (217). — **6.** O. I, herre, senere hertug af Lyneborg. 1215: 62. 1219: 150. 1223: (215), (217). — **7.** O., hertug af Meran. 1214: 48. — **8.** O., foged. 1222: (210).
Ottokar, konge af Bøhmen. 1214: 48.

P

P., præst i Egå, kannik i Århus. 1215: 64.
P., Ebbesen. 1211: 4.
Palle, ærkedegn i Århus. 1216: (90), 95.
Peder: **1.** P. Vognsen, biskop af Århus. 1215: (65). 1217: 107. — **2.** P. Sunesen, den Gamle, biskop af Roskilde. 1211: 5, 9. 1212: 12. 1214: 43, 50, (53). 1218: 138. — **3.** P. Jakobsen, kaldet til biskop af Roskilde, siden biskop. 1217: 102. 1218: (141). — **4.** P., provst. 1211: 5. — **5.** P., prior i Vitskøl. 1219: 161. — **6.** P. af Herslev. 1215: 68. — **7.** P. Galmansen. 1215: 68. — **8.** P. Lussesen. 1215: 68.
Petrus: **1.** P., ærkebiskop af Uppsala (Peter). 1217: 123. — **2.** P., biskop af Winchester. 1212: 25. 1215: 55—56. 1217: 122. — **3.** P., fordum abbed i Neuburg. 1213: (29), 30.
af Peulingen se Rüdiger.
af Pinnow se Reiner.
fra Portugal se Bartholomeus.
af Preston se Walter.

Q

Quänzelin se Henrik.

R

Radulphus af S. Saphane, englænder. 1217: 120.
Ranerius, pavelig vicekansler. 1217: 123. 1218: 138.
Ratmarus, abbed i Loccum. 1220: (173?).
af Ravensberg se Dedo.
Rawlin. 1216: 73.
Reiner af Pinnow, holstensk ridder. 1212: (26).
Reinhold af Bardenfleth. 1218: 146.
Rikard, abbed i Æbelholt. 1218: 138.
Robertus af Courçon, kardinalpresbyter af S. Stephano Celimontano. 1212: 15.
Rodolfus, domprovst i Lybæk. 1215: 57.
af Rothenburg se Henrik.
Rozwar, borgherre i Stettin. 1216: 71.
Ruffus se Johann.
Rüdiger af Peulingen. 1212: 17.

S

Sack se Arnold.
Salomon, dominikaner. 1221: 196.
af Salzwedel se Henrik, Konrad.
af S. Saphane se Radulphus.
Scakko se Konrad.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af Scharnebek se Henrik.
Schiferstein se Konrad.
af Schwarmisse se Ar.
Sigfridus, Sifridus: **1.** S., ærkebiskop af Mainz. 1212: (11). 1214: 48. 1218: (135), (142). — **2.** S., abbed i Stolp. 1216: 71.
Siguinus, biskop af Pommern. 1216: (71).
Sivert, grev Absalons sendemand i England. 1217: (120), 121, (122).
Skåning se Niels.
fra *Skanes se Alan.
Skjalm Vognsen, biskop af Århus. 1215: 63—64, (65), 66. 1216: 95. 1217: 107, 109.
Snare se Esbern.
Snubbe se Eskil.
fra *Stanes se Thomas.
Stefan: **1.** S., ærkebiskop af Uppsala. 1217: 123. — **2.** S. Blunt, englænder (Steven). 1215: 55. — **3.** S. af Bodmin, borger i London (Steven). 1220: 170. — **4.** S. Crabbe, englænder (Steven). 1215: 56.
Sten, kantor i Vitskøl. 1221: 197—98.
Strange, borger i Lund. 1211: 2.
Sune Ebbesen. 1214: 43.
Svegi, munk i Vitskøl. 1221: 197—98.
Swider Bock. 1218: 146.

T

Tage: **1.** T., mundskænk. 1216: 95. — **2.** T. Lange. 1215: 57.
Thegenhardus, øverste skolemester i Würzburg. 1223: 217.
Theobald, hertug af Lothringen. 1214: 48.
Theodericus se Dietrich.
Thetmarus, kustos og kannik i Kammin. 1216: 71.
Thomas fra *Stanes, guldsmed i England. 1222: 206.
Thyringer se Henrik.
Tolf Lussesen. 1215: 68.
Torbjørn. 1215: 57.
Tord, dekan i Lund. 1211: 3—4. 1213: (38?). 1216: (94?). 1222: (204?).
Torkil, abbed i Øm. 1215: (58).
Torsten: **1.** T., Valdemar Sejrs notar. 1215: 57. — **2.** T. Arkelsen. 1215: 68. — **3.** T. Bjørnsen. 1215: 68.
Troels, Valdemar Sejrs drost. 1217: 115, (124??). 1223: (230??).
Trumme Laurensen, kirkeværge el. sognepræst ved Helsinge kirke. 1222: 205.
Tue, biskop af Ribe. 1214: 45, 49—50. 1215: 60. 1216: (88), 97. 1220: (174). 1222: (209).
Tune Pedersen. 1215: 68.
Tyge, abbed i Løgum. 1214: 50.

U

Urban: **1.** U. II, pave 1088—99. 1213: 37. — **2.** U. III, pave 1185—87. 1217: 123.

V W

W., kammermester i England. 1222: 206—07.
Valbert, abbed i Esrom. 1219: 163.
af Waldburg se Eberhard.
Valdemar: **1.** V. Knudsen, tidligere biskop af Slesvig, prætendent til ærkesædet i Bremen. 1211: 11. 1214: 42, 44. 1216: 69, 87. 1217: 125. 1218: 126—30, (131), 132. 1219: 158. 1220: 173, 178. — **2.** V. I den Store, konge 1157—82. 1211: 5?, 6?. 1214: (48). 1216: (83). 1217: (106). 1222: (200). — **3.** V. II Sejr, konge 1202—41. 1211: 5?, 6?, (7), 8, (9). 1212: 10, 14, (17), 24, 26. 1213: (33), 34, 39—40. 1214: (42), 43, 46—48, 51. 1215: 54, 57, (62), 68. 1216: (71), 72—74, (82), 83—84, 95—96. 1217: 106, (113), (115), (124). 1218: (145), 146—48. 1219: (150), 153—54, (155), 157, (159), 160, (161—62), 164. 1220: (165), (168—69), 171, (175—77), (179). 1221: 193, (194), 196, (197—98). 1222: 200, (206—07), 212. 1223: (214), (217), (221—26), 227—28, (229—30). — **4.** V. III den Unge, konge 1215—31. 1215: 67. 1216: 74. 1219: 164. 1223: (214), (217), (221—26).
Valerius, ærkebiskop af Uppsala. 1212: (13). 1213: (30—31). 1214: (41). 1217: (112). 1219: (154—55).
Walter, Walterus: **1.** W., provst i Augsburg. 1213: (29—30). — **2.** W., abbed i Citeaux. 1220: 173. — **3.** W. af Boldensel. 1223: 217. — **4.** W. af Preston. 1212: 19, 22—23.
af Weiddense } se Konrad.
af Werda }
Vesselin, biskop af Reval. 1220: (166—67).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vilhelm, Guillelmus, Wilhelm, Willelmus: **1.** G., ærkebiskop af Reims. 1221: (192). — **2.** W., ærkedegn i Huntingdon. 1212: 18. — **3.** W. fra Wrotham, ærkedegn i Taunton. 1215: 55—56. — **4.** V., abbed i Æbelholt. 1218: 141. — **5.** W., fyrste af Lyneborg. 1213: (40). 1215: (62). — **6.** W. Marshall, greve, retter i England (William). 1217: (120), 121—22. — **7.** W. af Bederkesa. 1218: 146. — **8.** W. af Inten. 1218: 146. — **9.** W. Fitzalice, borger i London (William). 1220: 170.

af Winterstedt se Eberhard, Konrad.

Vogn Gunnesen. 1216: 95.

Volchardus, provst i Gertrudenberg. 1218: (128).

Vollrath, greve af Dannenberg. 1221: 193. 1223: 217.

Wrideke se Gerfried.

fra Wrotham se Vilhelm.

af Wustrow se Dethard.

Ø

af Øen (Werder) se Lütger.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

STEDNAVNEREGISTER

Å

Ågerup (Merløse h.?, Holbæk a.): 7.
Ålborg (Ålborg a.): 157.
Århus (Århus a.): biskop: 63—66, 81, 95, 107, 109, 202. — Skt. Clemens kirke: 63—66, 108. — diakon: 63—64, 66. — fabrica: 65, 95. — kannik: 63—66, 95. — kapitel: 107—09. — præbende: 63—64, 66, 107. — stift: 81 — subdiakon: 63—64. — ærkedegn: 90, 95.
Ås (kloster i Viske h., Halland): 1, 35—36, 119.

A

*Aa ænge (forsv. lokalitet i Himle h., Halland): 99.
*Aholm, Haholm (forsv. bebygg. i Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Akkon (eller S. Jean d'Acre, Israel): 29.
Alatri (Italien): 202.
Albigensere: (144).
Alsønderup (Strø h., Frb. a.): 138.
Altlübeck (Holsten): 57.
Alvastra (kloster i Sverrig): 35, 118.
*Aneldthorp (nu under Århus købstad? el. Hasle h.?, Århus a.): 63—64, 66.
Annisse (Holbo h., Frb. a.): 7, 138.
Antvorskov (kloster i Slagelse h., Sorø a.): 7, 84.
*Anxiotorp (Skippinge h.?, Holbæk a.): 34.
*Arnbiorkiep, Arnbiornkiøp (forsv. bebygg. i Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Asseburg (Brunsvig): 217.
Assentorp (Alsted h., Sorø a.): 39.
Augsburg (Tyskland): 29—30.

B

Bajern (Tyskland): 48.
Ballingslöv (V. Göinge h., Kristianstad len, Skåne): 200.
Ballum (Højer h., Tønder a.): 45, 60, 88.
Bargerbrücke (Holsten): 57.
Bar-sur-Aube (Frankrig): (172).
Barum (Villands h., Kristianstad len, Skåne): 3—4.
Bavelse (Tybjærg h., Præstø a.): 53.
Bayern se Bajern.
Belbuck (kloster i Pommern): 71.
Besançon (Frankrig): 48.
*Birsethorp (forsv. bebygg. i Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Blankenburg (Tyskland): 217.
Blistrup (Holbo h., Frb. a.): 138.
Boizenburg (Schwerin): 217.
Bologna (Italien): 196.
Borgarting (Norge): (229).
Borsholm (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Borupgård (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5.
*Bouethorp (forsv. bebygg. i Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
*Bouethorp (forsv. bebygg. i Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Brandenburg (Tyskland): 17, 150, 162, 217.
Braunschweig se Brunsvig.
Bremen (Tyskland): 11, 42, 44, 69, (115), 125—32, 146, (156), 158, 178, 199.
Bromme (Alsted h., Sorø a.): 12, 220.
Brunsvig (Tyskland): 17, 217.
Byrum (Læsø, Hjørring a.): 161, 197—98.
Bøhmen (Tjekkoslovakiet): 48, 139, 149.
Børglum, Vendsyssel (Børglum h., Hjørring a.): biskop: 89, 157, 202 (Vendsyssel). — kapitel: 92. — provst: 92. — stift: 81, 89—90, 157.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

C

Campanien (Italien): 116.
Caversham (England): 121—22.
Cerredo (kloster i Italien): 36.
Chartres (Frankrig): (144).
Châteauneuf (Frankrig): (216).
Checy (Frankrig): (216).
Chiaravalle di Milano (kloster i Italien): 36.
Citeaux (kloster i Frankrig): (1), (35—36), (58), (93), (117—19), 173.
Clairvaux (kloster i Frankrig): 117—18.
Cléri (Frankrig): (218).
Cour Divine (kloster i Frankrig): (216).

D

Dagerød (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Danmark, Danske: 5, 8, 10, 13—14, 18—19, 22—24, 26, 31, 34, 40, (42), 46, 48, 54—58, 61—62, 67—68, 70—74, 80, 82—84, 87, 93, 95—96, 106, 113, 115, 117—18, 120—22, 124, 136, 139—40, 145—46, (147), 149—50, 153—54, (155), 157, 159—60, 162—65, 168—71, 175—77, 179, 181, 192—96, 199—200, 206—07, 209—10, 212, 214, 217, 221—22, (223—24), 225, (226), 227—29, (230).
Dannenberg (Tyskland): 193, 217.
Dargun (kloster i Mecklenburg): 163.
*Dartistorp (forsv. bebyggelse i Holsten): 46.
Dassel (Tyskland): 17, 217.
*Dauisthorp (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Demmin (Pommern): (163).
Det hellige Land (Israel): (7), 8, 29—32, 84, 91, 94, (100), 101, (111), 112, 116, (124), (144), 164, 185, 222.
Diez (Tyskland): 217.
*Diurebek, Diwrebæk (forsv. lokalitet i Himle h., Halland): 99.
Doberan (kloster i Mecklenburg): (148), (153).
*Dusleburg (forsv. lokalitet i Kalenberg, Tyskland): 125.
Dülmen (Tyskland): 129.

E

Eberstein (Tyskland): 48.
Egå (Øster-Lisbjærg h., Randers a.): 64.
Ejderen (grænseflod mellem Slesvig og Holsten): 217.
Elben (flod i Tyskland): 48, 83, 106.
Elde (biflod til Elben): 48, 83, 106.
Eldena (kloster ved Greifswald): 72.
England: 20, 24, 35, (120), 121, (122), (170), (195), (206—07), 215.
Esbønderup (Holbo h., Frb. a.): 5—6.
*Eskilsholm (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Eskilsø (Horns h., Frb. a.): 138.
Esrom (kloster i Holbo h., Frb. a.): 5—9, 163—64, 219.
Estland, Ester: 165—67, 212.
Eutin (Holsten): (210).

F

Faksinge (Bårse h., Præstø a.): 67.
Falster (Maribo a.): 175.
Feldballe (Sønder-Dyrs h., Randers a.): 66.
Fitero (kloster i Spanien): 36.
Flynderup (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Folby (Sabro h., Århus a.): 63—64.
Follina (kloster i Italien): 36.
Fountains (kloster i England): 1, 35.
Frankrig, Franskmænd: 15—16, (143—44), (172), (208), (213), (216), (218).
Fredbjerg (Gislum h., Ålborg a.): 86.
Freerslev (Lynge-Frederiksborg h., Frb. a.): 138.
Friser (Tyskland): 69.
Fur (Harre h., Viborg a.): 86.
*Furnes (forsv. lokalitet på Læsø, Hjørring a.): 161, 197—98.

G

*Gamble Hægth (forsv. lokalitet i Himle h., Halland): 99.
Gedevase (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Gertrudenberg (kloster i Tyskland): 128.
Gervien (landskab i Estland): 165.
*Gethathueth (forsv. lokalitet i Løve h., Holbæk a.): 68.
Gierslev (Løve h., Holbæk a.): 68.
Gimlinge (V. Flakkebjærg h., Sorø a.): 109.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gimlingetorp (V. Flakkebjærg h., Sorø a.): 109.
*Ginnegarth (forsv. fiskevand, Lø h., Tønder a.): 49.
Gislinge (Tuse h., Holbæk a.): 220.
*Glumstenuit, Glumstenuuit (Faurås h., Halland): 5—6.
*Glustorp (fejl for Glumstorp?, Skåne): 203.
Gnesen (Polen): 135.
*Godhæcheldæ, Gode Kilde (forsv. lokalitet i Alsted h., Sorø a.): 52.
Goslar (Tyskland): 217.
Gotland (Sverrig): 104.
Gram herred (Haderslev a.): 49.
Grimstrup (Tybjærg h., Præstø a.): 67.
Grinderslev (kloster i Nørre h., Viborg a.): 89.
Grobe (kloster i Pommern): 71.
Grødesby (Slis h., Angel, Sydslesvig): 160.
Grønsund (farvand mellem Falster og Møn): 5—6.
Gudvalla (kloster i Sverrig): 36.
Guldholm (kloster i Strukstrup h., Angel, Sydslesvig): (100), 101.
*Gurthæbol, Gvrdhæbol (Alsted h., Sorø a.): 52.
*Gythewath (forsv. lokalitet i Faurås eller Himle h., Halland): 99.
Gützkow (Pommern): 71.

H

Hagenau (Elsass, Frankrig): 158.
Haholm se *Aholm.
Halberstadt (Tyskland): 11.
Halland: 5—6, 84, 95, 124, 193.
Halle (Tyskland): 217.
Hals (Kær h., Ålborg a.): 157.
Hamborg (Holsten): (26), (115), 147, 178, 199.
Hamburg se Hamborg.
Hansühn (Holsten): 46.
Harburg (ved Elben, Tyskland): (156).
Hardehausen (kloster i Tyskland): (181).
Harzburg (Tyskland): 17, 217.
Havelberg (Tyskland): (227—28).
Havreholm (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Hejninge (Slagelse h., Sorø a.): 95.
hellige Land se Det hellige Land.
Helsinge (Holbo h., Frb. a.): 138, 205.
Helstrup (Middelsom h., Viborg a.): 86.
*Heluesio (Halland el. Sjælland): 5—6.
Herrera (kloster i Spanien): 36.
Herrisvad (kloster i N. Åsbo h., Kristianstad len, Skåne): 117, 119, 141.
Herslev (Løve h., Holbæk a.): 68.
Hesbaye (Belgien): 92.
Heylissem (kloster i Belgien): 92.
Hildesheim (Tyskland): 178, 214.
*Hiorteholm (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Holland (England): 170.
Holløse (Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Holløse (Ø. Flakkebjærg h., Sorø a.): 220.
Holme (kloster i Sallinge h., Svendborg a.): 93.
Holstein se Holsten.
Holsten (Tyskland): (26), 46, (100), 101, (147), (156), 193.
Holstenerbryggen (Lybæk, Holsten): 73.
*Horseholm (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 6.
Horserød (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
*Horsleuff (nu under Slagelse): 7.
Hovedø (kloster i Norge): 119.
Hugenhusen (landskab i Estland): 38.
Huntingdon (England): 18.
Huseby (Holbo h., Frb. a.): 7—9, 164, 219.
Højsager (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Høm (Ribe h., Ribe a.): 50.
Høng (Løve h., Holbæk a.): 68.

I

Isen (Estland): 212.
*Iumshosz (Jungshoved?, Bårse h., Præstø a.): 171.

J

Jernmølle (Järnmölle, Himle h., Halland): 99.
Jerusalem se Det hellige Land.
Johannisdorf (Holsten): 46.
Jylland: 10, 14, 24, 46, 193.
Jyllinge (Sømme h., Kbh. a.): 138.
Jærnløse (Merløse h., Holbæk a.): 7.
Jørgensborg (i Slien ved Slesvig): 54, 73, 84.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

K

Kammin (Pommern): 71, 180, 230.
Kappenberg (Tyskland): 199.
*Karlsthorp, Karlstorp (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Kasted (Hasle h., Århus a.): 63—64.
*Keldaburch: 72.
Kistrup (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Koblenz (Tyskland): 92.
Kochtell (Estland): 212.
Kolbatz (kloster i Pommern): (230).
Kolberg (Pommern): 71.
Kongstrup (Hovlbjærg h., Viborg a.): 63—64.
Korvey (kloster i Tyskland): 11.
Kregme (Strø h., Frb. a.): 138.
Krogdal (Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Krogstrup (Horns h., Frb. a.): 7.
Kulby (Løve h., Holbæk a.): 68.
Kyde (Estland): 212.
Kükelühn (Holsten): 46.
København: 196.
Køln (Tyskland): 135, 217, 221—22.

L

Ladby (Ø. Flakkebjærg h., Sorø a.): 67.
Ladbytorp (Ø. Flakkebjærg h., Sorø a.): 67.
Lambeth (England): 25.
*Langholm, Langaholm (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Lateranet (Italien): 2, 11—13, 15—16, 28—29, 32—33, 61, 69, 92, (94), 101—10, 112—14, 116, 123, 126—30, (131), 133, (137), 145, 175—80, 182—92, 194, 199, 219—26.
la Trappe (kloster i Frankrig): 15.
Leal (Estland): 169.
Lechts (Estland): 212.
Leese (Tyskland): 125.
Lenzen (Tyskland): 162.
Libbel (Estland): 212.
Lillenor og Storenor (Ning h., Århus a.): 66.
Lime (Rødding h., Viborg a.): 86.
Linköping (Sverrig): 104.
Livland, Livlændere: 61, 101, 159, 169.
Ljunitsherred (Malmøhus len, Skåne): 34.
Loccum (kloster i Tyskland): 125, 173.
London (England): 18, 23, 120, 122, 170, 206—07.
Lothringen (Frankrig): 48.
Lund (Malmøhus len, Skåne): Allehelgenskloster: 37. — borger: 2. — by: 34, 203—04, 211, 231. — dekan: 3—4, 38, 94, 204. — domkirke: 34, 231. — kannik: 200, 204, 231. — kapitel: 203—04, 211. — Skt. Maria Major kirke: 203—04. — kirkeprovins: 29, 32, 78, (111), 112, 135, 137, 192. — provst: 38. — ærkebiskop: 2—4, 6, 13, 27—28, 30—32, 34, 37—39, 41, (43), 59—60, 75—76, 78—79, 91, 94—95, 98, 102—04, 110—12, 114, 116, 123, (132?), 133—37, 140—42, 151, 180, 190—92, 196, 202—04, 211, 231. — ærkedegn: 3—4, 94, 204, 211.
Lundevrå (Tønder h., Tønder a.): 45, 60, 88.
Lybæk (Holsten): 39, 46, 57, 73, 154, (155), (169), 171, 180, (210), 224—25.
Lyneborg (Tyskland): 40, 62, 124, 150, 215, 217.
Lüneburg se Lyneborg.
Lyse (kloster i Norge): 1, 35, 119.
Lütjenburg (distrikt i Holsten): 46.
Læsø (Hjørring a.): (89??), 160—61, 197—98.
Løgum (kloster i Lø h., Tønder a.): 10, 49—50.
Lø herred (Tønder a.): 49.

M

Magdeburg (Tyskland): 11, 135.
Mainz (Tyskland): 11, 29—30, 48, 135, 142.
Malgarten (kloster i Tyskland): 128.
Marienfeld (kloster i Tyskland): 11.
Matzwitz (Holsten): 46.
Maurer (Spanien): 29.
Mecklenburg (Tyskland): (148), (153), 193, 227—28.
Meissen (Tyskland): 48.
Meløse (Strø h., Frb. a.): 138.
Meran (Tyrol): 48.
*Merkebech (forsv. lokalitet i Himle eller Faurås h., Halland): 99.
Metz (Frankrig): 48.
Minden (Tyskland): 11, 173.
Morimond (kloster i Frankrig): 173.
Morup (Fauås h., Halland): 5—6, 99.
*Mulneholt (forsv. lokalitet, vistnok i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Munke-Bjergby (Slagelse h., Sorø a.): 12.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mühlhausen (Tyskland): 217.
Münster (Tyskland): 11, 199.
Mähren (Tjekkoslovakiet): 139, 149.

N

Nejede (Strø h., Frb. a.): 138.
Neuburg (kloster i Tyskland): (29—30).
Neumünster (kloster i Holsten): (115).
Nordalbingien (Tyskland): 10, 14, 24, 34, 46.
Nordhausen (Tyskland): 217.
Norge: (1), 35, 199, (229).
Nottingham (England): (19), 20—21, (22—23).
Nydala (kloster i Sverrig): 1, 36.
Nürnberg (Tyskland): 217.
Nyrup (Alsted h., Sorø a.): 39.
Nyrup (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5.
Ny Suserup (Alsted h., Sorø a.): 53.
Næsby (Tybjærg h., Præstø a.): 53, 220.
Næsby ved Stranden (Slagelse h., Sorø a.): 95.
Næstved (Præstø a): Skt. Peders kloster: 7, (67), (98). — by: 67.
Nørholm (Hornum h., Ålborg a.): 86.
Nørre-Herlev (Lynge-Frederiksborg h., Frb. a.): 5—6, 219.
Nørre-Løgum (Lø h., Tønder a.): 10, 49.
Nørresundby (Ålborg a.): 157.

O

Oldenburg (Tyskland): 146.
Olstorp (Skåne, Rönneberga h.?): 59.
Orlamünde se Orlamynde.
Orlamynde (Tyskland): (26), (46), (100—01), 147, (156), 193.
Orléans (Frankrig): (216), (218).
Ormager (Ø.-Flakkebjærg h., Sorø a.): 109.
Orvieto (Italien): 173—74.
Oslo (Norge): (229).
Osnabrück (Tyskland): 11, 128.
Oxford (England): 56.

P

Paderborn (Tyskland): 11, 181.
Palermo (Italien): 94.
Pall (Estland): 212.
Paris (Frankrig): 97, 138, (144).
Paritell (Estland): 212.
Pedersborg (Alsted h., Sorø a.): 12.
Perugia (Italien): 85—91.
Pisa (Italien): 91.
Poitiers (Frankrig): 37.
Polen: 139, 149.
Pommern (Tyskland): (71), 139, 149, (163), (230).
Pontoise (Frankrig): (144), (172).
Portugal: 170.
Prémontré (kloster i Frankrig): (27), 92.
Preussen, Prøjsere (Tyskland): 135, 139, 142, 149—50.
Provence (Frankrig): 29.
Pöddes (Estland): 212.
Pöl (Tyskland): 148.

R

Ramløse (Holbo h., Frb. a.): 7.
Rangstrup herred (Haderslev og Åbenrå amter): 49.
Ratkau (Holsten): 193.
Ratzeburg (Lauenburg): 154, (155), 180.
Reading (England): 70.
Reerstrup (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Regenstein (Tyskland): 217.
Reims (Frankrig): 192.
Reval (Tallinn, Estland): 166—67.
Rhinen: 92.
Ribe (Ribe a.): biskop: 2, 45, 49—50, 60, 88, 97, 174. — by: 60, 193. — kannik: 45, 60, 97. — kapitel: 60, 88. — Vor Frue kirke: 45, 60, 88. — Nicolai nonnekloster: 54. — præbende: 45, 60, 88, 97. — stift: 90. — ærkedegn: 97.
Rieti (Italien): 151—52, 154—55.
Riga (Letland): 165.
Ringsted (kloster, Sorø a.): 7.
*Roka (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Rom, se også Lateranet (Italien): 41, 44, 94, 132—42, 149—50, 179.
Romere se Tyskland.
Roskilde (Kbh. a.): biskop: 5, 9, 12, 43, 50, (75—76), 102, 138, 141. — by: 14. — hospital: 7. — kapitel: 75. — stift: (75—76), (102). — (Vor Frue) nonnekloster: 7.
Rostock (Mecklenburg): 153.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ryd (kloster i Munkbrarup h., Angel, Sydslesvig): 79.
Rye (lokalitet på ø i Sussex, England): 55.
Rørtang (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.

S

S.-Aignan (Frankrig): (213).
S.-Denis (Frankrig): (144).
S.-Germain-en-Laie (Frankrig): (143), (172), (208).
S. Jean d'Acre eller Akkon (Israel): 27.
Såne (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Saba (kloster i Sverrig): 58.
Sachsen se Saksen.
Sakkala (landskab i Estland): 38.
Saksen, Sakser (Tyskland): 11, 17, 92, 125, (156).
Salem (kloster i Tyskland): 29—30.
Salzburg (Østrig): 135.
Salzwedel (Tyskland): 17, 162.
Samsø (Holbæk a.): 95.
Saracenere: 29, 169, 174, 214.
*Saxolstorp (forsv. bebygg., vistnok i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Schauenburg (Tyskland): 217.
Schlawe (landskab i Pommern eller Pommerellen): 217.
Schwartau (Holsten): 57.
Schwerin (Tyskland): 17, (47), 124, 154, (155), 162, 180, 193, 214, 217, 221—22, (223—24), 225, (226).
Seerdrup (Slagelse h., Sorø a.): 51.
Segni (Italien): 37—38.
Sejlflod (Fleskum h., Ålborg a.): 59, 86.
Selburg (Letland): 169.
Sens (Frankrig): 123.
*Sibbethorp (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Sicilien (Italien): 48, 83, 106, 158, 214, 223.
Silverstone (England): 18.
Sinding (Hids h., Viborg a.): 63—64.
*Sineruth (Halland el. Sjælland): 5—6.
Sjælland: 18, 20, 25, 205.
Skåne: 96.
*Skanes (England): 21.
*Skielsholm, Skiesholm (Halland el. Sjælland): 5—6.
Skærød (Holbo h., Frb. a.): 7—9, 164.
Skævinge (Strø h., Frb. a.): 7.
Slagelse (Sorø a.): 7.
Slangerup (kloster i Lynge-Frederiksborg h., Frb. a.): 7.
Slesvig (Sydslesvig): biskop: 33, 54, 87, (100), 101, (151), 152. — by: 79, 209. — købmand: 215. — Skt. Mikkels kirke: (79). — stift: 33, 77, (87), (100), 101.
Sletelte (Holbo h., Frb. a.): 5.
Sorø (kloster i Alsted h., Sorø a.): 7, 12, 39, 43, 51, (52—53), (99), 109, 220.
Spanien: 29.
Speier (Tyskland): 29—30, 48.
*Stanes (England): 206.
*Starbec (forsv. lokalitet på Læsø, Hjørring a.): 161, 197—98.
Steinfeld (kloster i Tyskland): 92.
Steinfurt (Tyskland): 129.
*Stenhas (forsv. bebygg. i Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
*Stenholt (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Stenmagle (Alsted h., Sorø a.): 39.
Stettin (Pommern): 71.
Stolp (kloster i Pommern): 71.
Stora Råby (Torna h., Malmøhus len, Skåne): 211.
Store Valby (Slagelse h., Sorø a.): 95.
Storvorde (Fleskum h., Ålborg a.): 86.
Surkær (Skodborg h., Ringkøbing a.): 63—64, 66.
Suserup (Alsted h., Sorø a.): 220.
Sutton (England): 55.
Svenstrup (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 138.
Sverige se Sverrig.
Sverrig: 4, 6, 13, 30—1, 37, 59—60, 118, 123, 154, (155), 191, 199, 203—04, 211, 231.
Sülstorf (Schwerin): 124.
Sønderby (Horns h., Frb. a.): 138.
Sønder-Onsild (Onsild h., Randers a.): 66.
Søndre Jernværk (Järnvirke, Faurås h., Halland): 99.

T

Tåstrup (Sønder-Dyrs h., Randers a.): 66.
Tabor (Israel): 29.
*Tanga (forsv. bebygg. i Holbo h., Frb. a.): 5—6.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tange (Ribe h., Ribe a.): 54.
Taunton (England): 55—56.
Thyringen (Tyskland): 17.
Tibirke (Holbo h., Frb. a.): 138, 205.
Tiilst (Hasle h., Århus a.): 63—64.
Tjæreby (Strø h., Frb. a.): 138.
Tjørnelunde (Løve h., Holbæk a.): 68.
Todi (Italien): 80—81, 83.
Toelt (Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
*Tomethorp, Tummethorp (forsv. bebygg. i Lynge-Kronborg h., Frb. a.): 5—6.
Tommerup (kloster i Järrestads h., Kristianstad len, Skåne): 27, 136.
Torup (Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Tower (London, England): 206—07.
Trier (Tyskland): 48.
Tummethorp se *Tomethorp.
Tunø (Ning h., Århus a.): 95.
Tuterø (kloster i Norge): 119.
Tvååker (Himle h., Halland): 99.
Tvis (kloster i Hamrum h., Ringkøbing a.): 1, 58.
Tyllered (Himle h., Halland): 99.
Tyskland, Tyske, Romere: 17, 48, 57, 83, 106, 124, 139, 149, 158, 163, 214, 217, 223.
Tønder (Tønder a.): 45, 60, 88.
Törle (Himle og Faurås h., Halland): 99.

U

Uder-Bjerrum (Ribe h., R. a.): 45, 60.
Udsholt (Holbo h., Frb. a.): 205.
Uppsala (Sverrig): 13, 30—31, 41, (111), 112, 123, 154, (155), 190—91.
Usedom (Pommern): 71.
Utterå (Himle og Faurås h., Halland): 99.

V W

Vagrien (landskab i Holsten): 46.
Veddelev (Sømme h., Kbh. a.): 5—6, 219.
Weissensee (Tyskland): 17.
Vejby (Holbo h., Frb. a.): 138.
Vejlby (Hasle h., Århus a.): 63—64, 66.
*Weling (Halland el. Sjælland): 5—6.
Venden, Vender: 17, 48, 71—72, 83, 106, 163.
(de) Venders: 8, 10, 14, 24, 34, 46, 54, 57, 68, 72—73, 84, 95—96, 160, 164, 171, 200.
Vendsyssel se Børglum.
Veng (Hjelmslev h., Skanderborg a.): 105, 110.
Werben (Tyskland): 124.
Verden (Tyskland): 11, 226.
Werden (kloster i Tyskland): 217.
Werder (Tyskland): 217.
Wernigerode (Tyskland): 217.
Verola (kloster i Spanien): 36.
Vester Broby (Alsted h., Sorø a.): 43, 52, (53), 220.
Vesterenge (Ribe h., R. a.): 45, 60, 88.
Vestervig (kloster i Revs h., Tisted a.): 81, 89—90.
Westminster (England): 120, 170, 195.
Viborg (Viborg a.): biskop: 59, 161, 201. — borger: 81. — kannik: 59, 80—81, 160—61, 197—98, 201. — kapitel: 86, 89—90. — prior: 197—98. — provst: 80—81, 86, 89—90, 161, 197—98. — stift: 89—90.
Vienne (Frankrig): 32.
Villingerød (Holbo h., Frb. a.): 5—6.
Winchester (England): 25, 55—56, 122.
*Windelscra: 57.
Virland (landskab i Estland): 165.
Viterbo (Italien): 92, 159, 166—69.
Vitskøl (kloster i Års h., Ålborg a.): 89—90, 157, 160—61, 197—98.
Woljell (Estland): 212.
Worcester (England): 215.
Vordingborg (Præstø a.): 8, 51, 164, 200.
*Worthoc Riis (Hids h., Viborg a.): 63.
*Vrangebek (forsv. lokalitet i Faurås (eller Himle) h., Halland): 99.
Würzburg (Tyskland): 48, 214, 217.
Væ (kloster i Gärds h., Kristianstad len, Skåne): 3—4.
Værebro (Ølstykke h., Frb. a.): 138.
Wölpe (Tyskland): 125.

Æ

Æbelholt (kloster i Strø h., Frb. a.): 7, 14, 85, 138, 141, 205.

Ø

Øksneskov, Øksneskovs fang (Alsted h., Sorø a.): 39.
Øm (kloster i Tyrsting h., Skanderborg a.): 58, 81, 93, (105), 110, 161, 197—98, 201.
Østrig: 48.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ORDFORKLARING

årtid: årlig sjælemesse.
abbed: klosterforstander, jf. prior.
abbedi: kloster, der forestås af en abbed.
adresse: en indledende formel i et diplom, der anfører, hvem dette er rettet til.
akolyt: en gejstlig, der har modtaget den højeste af de fire såkaldte lavere indvielser (under præst, diakon og subdiakon). Han var bispens ledsager og skulde bære lysene under gudstjenesten.
almindeligt kirkemøde (koncilium): se generalkoncilium.
apostolat: pavens betegnelse for sit embede som apostlen Peders efterfølger.
apostolisk: udgået fra (henhørende under) pavestolen, hvis myndighed er en arv fra apostlen Peder.
appellere: indanke for højere retsinstans.
arenga: formel med en almengyldig motivering for udstedelsen af diplomer.
augustinere: munkeorden dannet med forbillede i et præstefællesskab fra Augustins tid (død 430). Ordensmedlemmerne kaldtes kanniker.
autentisk: ægte, troværdig, original.
band: udelukkelse fra kirken og dens nådemidler.
bede: en på fyrstens anmodning vedtagen skat eller ydelse.
benediktinere: munkeorden, stiftet af Benedikt af Nursia 529.
beneficium: de til et kirkeligt embede som løn for tjenesten henlagte formuegodser, dernæst også selve embedet.
bol: en efter bolantallet vekslende brøkdel af en landsbys tilliggende, også et jordmål; fandt opr. anvendelse ved fordelingen af offentlige byrder.
bord: se fællesbord.
brevfører, -viser: ihændehaver af brev.
bryde: forvalter, bestyrer af en gård.
bulle: pavebrev, navnet stammer fra den kapsel (bulla), hvori seglet indesluttedes.
bygningsfond: fabrica ecclesiae, kirkens formue.
celebrere: læse messe.
cisterciensere: munkeorden stiftet 1098 af Robert i Cistercium.
cluniacensere: munkeorden stiftet 910 af Berno i Cluny.
datumsformel: en afsluttende formel i et diplom med angivelse af udstedelsestiden.
dedikation af kirke: kirkeindvielse.
dekan: indehaver af en af de højere værdigheder ved et domkapitel; desuden (i Lunds ærkestift) om de såkaldte landdekaner (decani rurales), der svarede til provster.
dekretaler: samlinger af pavebreve af retsstiftende karakter.
diakon: degn.
dictator: forfatter.
dictere: forfatte ved dictat.
dominikanere: sortebrødre, tiggerorden, stiftet 1216 af Dominicus.
domkapitel: se kapitel.
domprovst: provst ved et domkapitel.
drost: højeste rigsembedsmand.
edikt: forordning.
ekskommunicere: udelukke af det kirkelige fællesskab.
eskatokol: den afsluttende del af et diplom med datumsformel, vidneliste (underskriverformel) m. m.
eximerede: fritagne for den nærmest overordnede kirkelige jurisdiktion, som regel om dem, der er fritagne for bispens jurisdiktion og stillede under paven.
foged: 1) kongelig embedsmand. 2) biskoppe-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lig embedsmand. 3) grevelig embedsmand. Fogeden besørger lokalforvaltningen og opkræver de lokale afgifter.

fogedi: en fogeds forvaltningsområde.

forlover: garant for en overenskomsts overholdelse.

forte: en landsbys fællesveje, samlingsplads for kreaturer, udyrket fællesjord o. lign.

forøger: middelalderlig gengivelse af den tyske kejsertitels »Augustus« (Mehrer des Reichs).

frugt: indtægt, udbytte.

frugtnydelsesret: den ret, man har som brugshaver over ejendom, som tilhører en anden.

fællesbord: gods, hvis indtægter går til et gejstligt samfunds underhold under et.

generalkapitel: årlig sammenkomst af udsendinge fra de store munkeordener.

generalkoncilium: almindeligt kirkemøde, afholdt under pavens forsæde, f. ex. Lateranconciliet 1215.

gældker: leder af den kgl. forvaltning i Skåne, især på skånemarkederne.

gæsteri: pligten til at underholde en overordnet gejstlig og hans følge.

hageplov: middelalderlig regneenhed, der dannede grundlaget for beskatning i Venden og Estland (haken, uncus).

hellige grader: de såkaldte højere indvielser til præst, diakon og subdiakon.

hestestod: en hingst med en flok hopper.

hovedlod: en persons formue.

hovedstol: den oprindelige kapital uden på løbne renter.

hufe: et jordmål af vexlende størrelse (i Prøjsen mellem 15 og 40 morgen).

høvidsmand: lensmand på en borg med civil og militær myndighed.

immunitet: fritagelse for skatter og ydelser.

indiktion: femtenårsperiode, hvortil der tages hensyn ved dateringer, således at et år bestemmes efter sin plads i en sådan femtenårsperiode, der begynder med år 3 f.Kr.

indlager: det forhold, at en ikke betalingsdygtig skyldner må opholde sig på et sted, som han har forpligtet sig til ikke at forlade, før han har indfriet sin gæld.

inne: ydelse til kronen (arbejdspræstation eller en dertil svarende afgift).

interdikt: forbud mod prædiken, forvaltning af sakramenterne og kirkelig jordfæstelse.

irregularitet: udelukkelse fra at kunne ordineres eller fra at kunne modtage en højere indvielsesgrad.

itinerar: rejserute.

jernbyrd: form for gudsdom bestående i, at en anklaget skal godtgøre sin uskyld ved at bære (kaste el. træde på) glødende jern.

johanniter: kirkelig ridderorden, reorganiseret 1113 af pave Paschalis II. Foruden de almindelige munkeløfter aflagde johanniterne et løfte om kamp for troen.

junker: ung fyrste eller fyrstesøn.

kammer: organ for finansforvaltningen.

kammermester: embedsmand, som især har finansvæsenet og bestyrelsen af (skat)kammeret under sig.

kancellimæssig: i overensstemmelse med de for et bestemt kancelli gældende regler for affattelsen af den pågældende (type af) skrivelse.

kannik: medlem af et domkapitel eller kollegiatkapitel.

kannikernes bord: se fællesbord.

kanonikat: kanniks embede.

kanonisk: i overensstemmelse med den kirkelige lovgivning (Corpus Juris Canonici).

kansler: den rigsembedsmand, der stod i spidsen for kongens kancelli.

kantor: korsangens leder inden for kapitlet.

kapellan: præst, der i modsætning til sognepræsten kun betjener enkelte personer el. grupper af personer med de kirkelige sakramenter.

kapitel: forsamling af ligeberettigede personer ved samme gejstlige institution, af munke ved samme kloster, af præster ved samme kirke (domkapitel eller kollegiatkapitel) eller af personer hørende til samme gejstlige orden (ordenskapitel, provinskapitel).

kardinal: medlem af kardinalkollegiet, der omfattede de højeste gejstlige i Roms stift. Oprindelig bestod det af præsterne ved Roms hovedkirker (kardinalpresbytere) og af diakonerne ved byens 7 regioner (kardinaldiakoner). Fra 8. årh. kom hertil en række bisper (kardinalbiskopper). Bisperne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

havde den højeste rang, dernæst fulgte præsterne og diakonerne, og som en fjerde klasse nævnes undertiden kardinalsubdiakoner.

kardinalbiskop: se kardinal.

kardinaldiakon: se kardinal.

kardinallegat (egtl. legatus de latere): kardinal, der udsendes fra pavestolen, oftest i diplomatisk ærinde.

kardinalpresbyter: se kardinal.

kirkens nøgler: se nøglemagten.

klerk: en person, der er blevet kronraget og er indviet i de gejstlige grader, men ikke har nået den sidste grad, præstegraden.

kollegiatkirker: kirker, der ikke var domkirker, men hvor gudstjenesten ligesom ved disse varetoges af et samfund (kollegium) af gejstlige.

koncilium: kirkemøde.

konsekration: den af en overordnet gejstlig efter et bestemt ritual foretagne indvielse af en biskop, en kirke, en kirkegård o. lign.

konvent, menige: de abbeden undergivne klosterbrødre.

konventualkirke: kirke med regelbundne gejstlige, undertiden også katedralkirker.

kurien: pavestolen.

kværsæde: årlig afgift af visse jorder for fritagelse for leding.

kældermester: en biskops el. et klosters økonomiske forvalter.

købing: mindre (købstadlignende) by uden købstadrettigheder, hvor der drives handel (villa forensis).

ladegård: gengiver det latinske grangia. Cistercienserordenens ladegårde havde en særstilling med hensyn til skatter til kongen og tiendeydelser til kirken.

landbo: fæster (på åremål).

landeværn: forsvarskrig, modsat leding.

leding: 1) krig. 2) pligt til at gøre krigstjeneste eller til i stedet at betale en skat.

legat: 1) pavelig udsending, der er kardinal og udøver overordnet kirkelig myndighed inden for sit område. 2) ærkebiskop, der af pavestolen har fået tillagt overordentlige beføjelser.

lægbroder: ikke præsteviet person, der i et klosters tjeneste udfører legemligt arbejde.

læst: rummål for korn og andre tørre varer, som fragtedes med skib.

magister: 1) indehaver af artistfakultetets højeste grad (magister artium); 2) leder af en orden eller ordensprovins.

majuskler: store bogstaver.

mandat: skrivelse, der pålægger modtageren at udføre et nærmere bestemt hverv.

mark: 1 mark = 8 øre à 3 ørtug à 10 el. 12 penninge. Værdiforholdet mellem mark penge og mark sølv var stærkt skiftende og stod i forhold til de udmøntede penninges kobberindhold. Samme inddeling bruges om korn, således at den til penning svarende mindste enhed er en skæppe; endelig bruges mark og dens underafdelinger som jordmål, oprindeligt vistnok angivende den ydelse i penge, der ydedes af jorden.

markgreve: greve over et grænselandskab, en mark.

mark guld, sølvs jord: 1) bonitering efter jordens nominelle værdi. 2) jordmål.

marsk: den rigsembedsmand, der var rigets øverste hærfører.

messe: den katolske gudstjeneste, ved hvilken forvandlingen af brød og vin finder sted og alterens sakramente uddeles.

metropolit: ærkebiskop, der forestår en kirkeprovins.

midsommergæld: årlig skat, som udrededes af de enkelte familier i købstæder øst for Lillebælt.

ministerialer: lensmænd, tjenestemænd, fogder. De tyske gejstlige fyrsters min. regnedes til rigsministerialerne.

minuskler: små bogstaver.

monogram: i de tyske konge- og kejserdiplomer en figur bestående af bogstaverne i udstederens navn og (dele af hans) titler, i de store pavelige privilegier sammensat af bogstaverne i ordet Benevalete.

mundskænk: rigsembedsmand.

munkevisitatorer: munke, som udsendtes fra de enkelte ordeners og ordensgrenes hovedklostre for at visitere klostrene i ordensprovinserne.

mønten: møntretten.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

narratio: formel med en særlig motivering for udstedelsen af et diplom el. med omtale af omstændighederne ved dettes tilblivelse.

notar: person, der er beskikket til at udfærdige eller bevidne dokumenter. Notaren var i det pavelige kancelli en højtstående embedsmand.

nøglemagten: den myndighed, der er overdraget paven derved, at himmeriges nøgler er overdraget ham i Skt. Peders person.

official: befuldmægtiget stedfortræder for 1) biskop, 2) foged.

ombudsmand: kongelig embedsmand, der som kongens repræsentant ledede den lokale forvaltning inden for et vist område.

oplade: give afkald på (embeder el. gods).

orfejde: et nedertysk ord, der betyder ed på ikke at ville fejde eller hævne sig.

ottendedag (oktav): ugedagen efter en kirkefest.

pallium: skulderbort af uld med sorte kors, som paven overrækker eller oversender til ærkebiskoppen som tegn på hans værdighed.

patron: 1) værneherre. 2) den, der har opført og doteret en kirke eller et kirkeligt embede, og sammes arvinger.

patronatsret: ret til at disponere over besættelsen af en kirke eller kirkelig institution i kraft af stillingen som patron.

pertinensformel: underafdeling af diplomets hovedformel, dispositio. Pertinensformlen opregner f. ex. ejendomme, der i følge dispositio sælges eller gives bort.

primas: (Sverrigs): ærkebispen i Lund som melleminstans mellem paven og ærkebispen i Uppsala.

prior: forstander for visse klostre.

privilegium: 1) særrettighed. 2) dokument herom.

provinskoncil(ium): forsamling af biskopperne i en kirkeprovins.

provst: 1) indehaver af en af de højere gejstlige værdigheder i et domkapitel. 2) gejstlig tilsynsmand i et større distrikt (provsti).

præbende: det en kannik i et kapitel tillagte beneficium (s. d.), også betegnelse for selve embedet.

prædikebrødrene: dominikanerne.

prælat: overordnet gejstlig.

præmonstratensere: en munkeorden, der levede efter den skærpede augustinerregel, stiftet 1120 af Norbert af Xanten.

præsentere: fremstille som kandidat til et gejstligt embede.

redskud: pligt til at yde kongen og hans følge befordring.

regelbunden: en gejstlig, der er bundet af en ordensregel.

residere: 1) om kanniker, der har bopæl i stiftsstaden. 2) om præster, der har bopæl ved en kirke.

reskript: pavelig svarskrivelse.

retter: gengiver det latinske iusticiarius, bruges i England om en højtstående rigsembedsmand, der var kongens stedfortræder m. m.

Rhinpfalzgreve: greven i det tyske landskab »die Pfalz« ved Rhinen.

rigets forøger: se forøger.

sagefald: kronens ret til bøder og selve bøderne.

skatmester: 1) se kammermester. 2) kannik, der leder et kapitels økonomiske anliggender.

skolemester: kannik, der forestod domskolen.

skyldjord: gengiver det latinske terra in censu.

skæppe: rummål, hvoraf der gik 240 på en læst hvede, 288 på en læst byg og 480 på en læst havre.

skøde: overdrage grundejendom.

stud: årlig afgift af fast ejendom, som erlagdes til kongen.

subdiakon: den laveste af de 3 højere gejstlige grader (subdiakon, diakon = degn, præst).

suspension: midlertidig afsættelse.

synode: møde af et stifts gejstlighed under forsæde af bispen.

toft: den til hver gård (el. kirke) hørende indhegnede plads med hus, have o. l.

transsumpt: gengivelse af et ældre brev i et yngre, oftest med en udtrykkelig stadfæstelse af indholdet.

underskriverformel: afsluttende formel i et diplom med underskrifter (subskriptioner).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

verdensgejstlig: gejstlig, der ikke tilhører en munkeorden, men lever i »verden«.

vicegreve: stedfortræder for en greve.

vicekansler: stedfortræder for en kansler.

vidisse: dokument, som indeholder afskrift af et andet dokument og dokumentudstedernes erklæring om, at de har set (på latin: vidisse) det pågældende dokument, samt deres beskrivelse af dettes tilstand.

vikar: stedfortræder i et gejstligt embede; evig vikar: vikar, hvis stilling var et fast embede.

viktorinerordenen: munkeorden, opkaldt efter abbediet St. Victor i Paris, der grundlagdes omkr. 1110 af Vilhelm af Champeaux og fulgte augustinerreglen i en særlig form.

visitats: overordnet kirkelig myndigheds (oftest biskops) tilsyn med gejstlige embeder eller institutioner gennem besøg på stedet.

visitere: føre tilsyn med gejstlige embeder eller institutioner gennem besøg på stedet.

vragret: kongens ret til vrag, som opbringes på havet eller driver ind på kysten.

værge (ved et kapitel): gengiver det latinske custos.

værn: (kongelig) beskyttelse.

værnehelgen: skytshelgen.

ægt: kørsel eller befordring, der ydes som pligt til jordens ejer.

ærkedegn: indehaver af en af de højere gejstlige værdigheder i et domkapitel.

øre: se mark.

ørtug: se mark.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK